ANTONII DEUSINGII ... FASCICULUS DISSERTATIONUM...

Anton Deusing

Digitized by Google

Digitized by Google

19. Μαρτ. αχλα

Χα. —

[redacted]

ANTONII DEUSINGII
Med. ac Philoſ.
FASCICULUS
DISSERTATIONUM SELECTARUM,
Ab Autore
Collectarum ac Recognitarum:
Cum Auctario.
Quarum Indicem adjecta Pagina exhibet.

GRONINGÆ,
Typis JOHANNIS CÖLLENI, Bibliopolæ & Typographi, 1660.

Digitized by Google

Nobiliſsimis, Ampliſsimis, ac Magnificis Dominis,

D. D. OMLANDORUM COMMISSARIIS.

Salutem ac Felicitatem

P.

ANTONIUS DEUSINGIUS.

Nobiliſſimi, Ampliſſimi, ac Magnifici Domini,

AD OMLANDIÆ Proceres, quorum ſplendorem ac Magnificentiam Vos, quaſi per Compendium, ex Delegatione publica repræſentatis, conſimiliter ut ad Urbanos (ad quos antehac ſeorſim obſervantiæ τεκμήρια direximus,) ſpectare debet ratio laboris at-

queſtudii, quo Academiæ Provinciali Urbis & Omlandiæ opellam noſtram ex officio impedimus. Ut adeò & Vobis, D. D. Proceres Magnifici, conſimili alacritate, quâ & Splendidiſſimis D. D. Proceribus Urbanis, rationem villicationis reddere omnino jure meritoque teneamur. Quid aſſiduè, quid indefeſſo ac relligioſo ſtudio, fidelitate, ac quâ par eſt diligentiâ, pro adornanda Sparta nobis tradita, per functionem ordinariam, in Academia præſtemus, id in quorumvis oculos quotidie incurrit; atque viva publicaque idem Academiæ loquuntur teſtimonia, maledici cujuſvis, (ne jactantiæ quid tribuatur,) ac canino dente arrodentis ea quæ concernunt decus Academiæ, os impudens, impurum, mendax, obturantia: Quid in privatis Exercitiis, quę hactenus dum Academiæ obſtricti ſumus, annos tredecim, gratuita cujuſvis generis in Re Medica obtulimus, habuimuſque frequentiſſima, cum ſtudii tum operæ
quotidie

quotidie contribuamus, ita ut & ordinariis ſolennibuſque Academiæ rariſſimè parcamus feriis, teſtari poſſunt Viri tot egregii, per Orbis tractus varios diſperſi, qui opellâ noſtrâ qualicunque in hoc genere hîc uſi ſunt; teſtari poſſunt idem noſtri etiamnum in Provinciali veſtra Academia præſentes Auditores, cùm frequentiâ tum diligentiâ priſcis temporibus Prędeceſſorum haud cedentes. Denique quod ſpectat porrò monumenta publica induſtriæ, quibus per Orbem Chriſtianum, quin & ultrà, inclareſcat veſtra Academia, refulgeatque glorię celebritate Procerum munificentia, hæc utique cùm à Prædeceſſoribus, tum à Collegis noſtris nunc præſentibus, innumera, velut Heroës olim ex Trojano equo, prodiêre pridem, prodeuntque etiamnum: Inter ea, cùm vulgare illud, *Bene qui latuit, bene vixit*, Profeſſori publico vix queat convenire, ſub tenuitate noſtra ſtudium utcunque, indefeſſum, ac

aſſiduum laborem, rebus non omnino inutilibus, ut ſpero, ac prçſertim Spartam noſtram concernentibus, impendimus: ut, ſi ſcriptorum editorum copia ſit æſtimanda, fortean non minus in hoc genere laboris præſtiterimus, quàm ante nos à Facultatis noſtræ Antiſtitibus in Academia eſt præſtitum; ſi qualitas Scriptorum, ſive genius, vel rerum aut conceptuum præſtantia ac dignitas ſit expendenda, meum non eſt hîc ſuffragium conferre, ipſemet tenuitatem meam facilè agnoſco: Interim alacritatem addit, quod jam dudum videam, non modò favitoribus Amicis, Viris eruditis, per allo-quia privata literaria, probari noſtra, ac haberi non ingrata; ſed & in vicinis quidem locis de iiſdem mentionem fieri, cum applauſu publicè, à Viris Celeberrimis, fortaſſe olim minùs vel amicis vel familiaribus; quin & in oris exteris, Italia, Germania, & alibi, haud equidem cum ſequiore aliquo affectu

fectu ab Excellentiſſimis ac ſummis Viris noſtra pridem allegari ſcriptis publicis obſervem. Equidem, haudquaquam tantæ dignitatis ipſimet tenuitatis noſtræ iſtiuſmodi ſpecimina cenſuimus; dum ſaltem eâ promptitudine conatuum, ac animi propenſione Spartam noſtram exornare ſedulò annitimur, ut quò ſe offert copioſior occaſio ad Auditorum promovenda ſtudia, eò alacriori animo elargiamur noſmetipſos pro virili noſtra, neque ſit laborioſus unquam labor ullus, quo queamus decus ac ſplendorem Academiæ illuſtriorem reddere, ac votis Auditorum non duntaxat ordinario officio, ſed item extra-ordinariis conatibus ſuccurrere. Quod munus ſpectat alterum, quo itidem Provinciæ in Praxi Medica obſtrictos nos agnoſcimus, id ſanè tædii moleſtiæque pluſculum præ altero commixtum habet, dum per ægritudines officioſa diſcurſatio quotidiana partem animi non contemnen-

dam ſibi vendicat, ac corpori quandoque ne de nocte quidem ferias largitur. Interim, quo ſtudio, labore, atque diligentiâ, ac quo interea felici dexteræ divinæ adjumento & auxilio, favente Numine, ægrorum deſideriis votiſque paſſim præſto ſimus, fortè nemo Veſtrûm eſt qui non in ſe vel ſuis ſit expertus, certè nemo Veſtrûm eſt qui neſciat. In eo ſanè gloriari poſſum jure merito, quòd invidi obtrectatores ſtupeant, & in maledicam abripiantur admirationem, haud percipientes mente lævâ, quî cum frequentiſſima hac noſtri occupatione, quam ægrorum indefeſſa cura poſcit, tot labores Academici conjungi queant, quos benevolo affectu ipſi paſſim D. D. Proceres, laboribus faventes, proſequuntur & extollunt. Illis equidem nequaquam velim ab Amicis aut Fautoribns reponi ſtudia maturiora forſan, ac jam pridem mente defæcatiore cocta & elaborata magis, quàm eorum ſunt, qui inviden-

invidentes Academiæ honori, paſſim ſub vinoſo halitu, vel craſſioris cereviſiæ nidore, vel maligno quodam ſpiritu inebriante atque dementante, unicè ad quæſtum id quod didicêre obiter, per fraudes ſæpe & mandacia impendunt; nolim nobis ab Amicis ſtudia attribui, quæ ſint in promptu per maturitatem, quæque condimentis neceſſariis ac gratioribus ſint ordinata magis ad palatum, cum docendi quadam promptitudine accommodata Auditoribus. Agnoſco ſanè ipſe me non ita expeditum eſſe, quin & tempus & laborem cogar rebus ſeriis impendere; nec velim adeò extemporaneus videri, quin & docendo diſcere quotidie me non diffitear, ac per aſſiduum in ſtudiis laborem ad maturitatem aliquam perfectiorem demum ſtudia perducere: Initiatos nos omnino credimus, cum Seneca, ac in veſtibulo Naturæ hactenus hærere profitemur: Illud tantùm ſciant invidi admiratores noſtri, (quorum

maledicum calumniandi ſtudium per documenta publica retundimus,) ſat vitæ nobis atque otii inter tot occupationes integrum ſervari; dum nimirum nec popinæ, nec cauponæ, ſive diverſoria quæcunque, & qui obtinere luſus paſſim illic ſolent, haud ſimiliter ut circa ipſos fortè accidit frequentiùs, nobis quid detrahunt, nec crapulæ edormiendæ vel aurora vel & dies ipſe requiratur. Utique rariſſimè nos videt aliquis, quò non vocati ſimus ratione muneris; nec Procerum ipſorum, aut Fautorum atque Amicorum limina intempeſtivè terimus: Vocati ad officia præſtanda laborantibus, id quod eſt noſtri muneris præſtamus. Multum ergo temporis, quod perit plurimis, cùm vitæ atque functionum ipſis creditarum detrimento, nobis integrum ſervamus; illud verò exornandæ noſtrę Spartę Academicę impendimus; in qua perfectò (citra arrogantiam hoc dicimus, ad retundenda tantùm ora ho-
minum

minum maledica ex mente læva judicantium,) quandoque ſuper-erogationis opera quæcunque non gravamur contribuere. Quin imò ipſæ occupationes practicæ, quantumvis moleſtiſſimæ quandoque, nobis anſam præbent ampliorem, per nobiliores meditationes largiùs nos effundendi, ac pro functionum ordinariarum Corollariis, in decus Academiæ, ac Juventutis commoda, ſubinde quicquam adornandi ac in lucem proferendi. Inter alia exemplo ſunt nonnulla horum, quæ collecta in Faſciculum, Vobis, Nobiliſſ. & Ampliſſ. D. D. Proceres, eâ quâ par eſt obſervantiâ, hîc offero: Ex quibus alia, occaſione datâ vel arreptâ, porrò pullulârunt. De *Unicornu*, & *Lapide Bezaar*, non aliâ diſſerui occaſione, quàm ut hac quoque ratione ex obliquo, velut idem aliâ agebam viâ ex profeſſo, (quod *Chirurgo-Medicaſter* noſter, cùm videbit lucem aliquando, aliaque quæ huc ſpectant, publicè

oſtendet,) lapſus & errores, ſæpenumerò lethales, temerarii ac imperiti generis mortalium, quod nihil non temeritate ſuâ in pernitiem ægrorum audet aggredi, detegerem; adactus ad hoc ipſum importunitate ipſorummet Pſeudo-Medicorum, qui ad inferendam ægrotantibus pernitiem, ac intentandas Medicis ad ſaniora cohortantibus injurias ac contumeliam, ſunt facti. Quorum maledicentiam ut viâ Juris in ipſorum capita retorſimus; ſic & temeritatem & inſcitiam tendentem in pernitiem mortalium, produximus in publicum. Profectò nihil ullibi plus tædii moleſtiæve Praxi Medicæ affundit, quàm licentia id genus hominum imperitiſſimorum, at ſtupenda tamen cum audacia in ea quæ non capiunt, cum ægrotantium exitio quandoque, ſeſe ingerentium; dum utique curare morbos ipſos longè minùs paſſim eſt difficile, quàm imperitam hominum ejuſmodi temeritatem, ne ægroti damnis au-

nis augeantur, amoliri. Scilicet, hæc multis ratio videtur eſſe liberæ Reipublicæ, ut quod cuivis libet liceat, ut neque culpa ſit, vel pœnâ dignum, ſi quis rebus ad ſe non ſpectantibus ſe ingerens, occidat quenquam, dummodò prætextum medicaminis inveniat, qui propinavit pharmacum lethiferum: Ac talibus omnino, dum mos idem obtinet in Arte noſtra, qui jam olim Plinii temporibus familiaris erat, (ut nimirum *cuicunque Medicum ſe profeſſo ſtatim credatur, quamvis ſit periculum in nullo mendacio majus*,) illud inſuper perpetuum habetur, ac ſtatuitur quadrare optimè in liberam Rempublicam, quod Plinius pronunciat lib. 29. N. H. cap. 1. nimirum, *Nullam eſſe Legem, quæ puniat inſcientiam* Medicaſtrorum *capitalem, nullum exemplum vindictæ. Diſcunt*, inquit ille, *periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt, Mediçoque tantùm* (nempe talem ſe profeſſo per mendacium,) *hominem occidiſſe*

impunitas ſumma eſt. His Pſeudo-Medicis ſi quis peritus atque circumſpectus Medicus vi muneris ac conſcientiæ, ubi in ægrotantium ſolatia vocatus eſt, reſiſtat, ad majora avertenda mala & incommoda; is ſaltem hominum id genus audaciſſimorum contumelias, convitia, ac oris impuriſſimi maledicos ſermones, cogitur excipere: At ſic adactus, dum humanitate nequeunt à graviori maleficio arceri, ſi errores detegat ipſorum noxios, pernitioſos, ac lethales, & in ſe recipiat rem ipſam Magiſtratui, per documenta ſolida, productis evidentibus exemplis afflictorum, miſerè ſub temerarii Chirurgo-Medicaſtri imperitia hîc lamentantium, hîc exſpirantium, meridianâ luce clariorem reddere, cum privilegii renunciatione quoad forum Academicum, (ne cavillentur quid iniqui, aut fortaſſe credant alii quicunque ſequiori quid molimine inſtitui;) facillimo negotio hîc reperitur aliquis Patronus, qui fucatis quibuſcunque rationibus,

tionibus, quin imò per fallaciam apertam, Pſeudo-Medico ſuccurrat: Non jam dicam affectare tale patrocinium fortaſſe aliquem Papicolam, qui velut nec Eccleſiæ, nec Academiæ Provinciali, ita neque Seniori Ejus, neque Profeſſori Hujus faveat; (nam certè inter illos plurimi honeſtiores ſunt;) nec dicam Bacchi aliquem Fraterculum, qui fortè ipſe neſcit quam relligionem probet aut profiteatur, hîc Patronum ſeſe exhibere; neque incuſabo Advocatulumquemcunque, aut dicaculum Cauſidicum, vel profugum ex Academia, vel pridem ob facinora è Contubernio ejectum, qui ſe ultrò jungat in conſortium; Sed, ne ſit cauſa ulla tam propudioſa quæ Patrono careat, ſe pronum præbet Juris Doctor quidam, ad præſtandum patrocinium; qui licet ipſe imperitus ac ignarus planè omnium quæ Artem Medicam concernunt, facilè per ſtrophas Artis Rabulariæ (quam deteſtantur Viri graves

ac Jure-Conſulti ſolidi,) quid commi-niſcitur, quo credat Medicaſtrum ſe tueri poſſe, vel à pœna ſaltem ipſum vindicare, ac aſſerere in priſtinam Licentiam. Nimirum ita ex Juris-Peritia Patroni talis ordinanda ratio, ut caveatur quantum fieri poteſt, ne in ea quæ ſunt Medicinæ, ſeu quæ ipſammet ægrorum incolumitatem perditam per Medicaſtrum ſpectant, (quaſi quod alterius hæc fori ſint,) à Magiſtratu inquiratur: Adeóque in perverſum ſenſum ſtatus Controverſiæ eſt transformandus, (quamvis per calumniam, id parum refert, modò proſit,) ac urgendum, quaſi pro Latrone habeatur Medicaſter. Nec officiet calumniæ cudendæ contra Profeſſorem (nunquam malè de Patrono Medicaſtri, ſed omnino optimè quandoque meritum) quod Patronus ipſe forſan per ſolenne juramentum Profeſſoribus obſtrictus ſit, ac ſub Inauguratione Doctorali ſanctâ fide ſit pollicitus, ſe poſt Illuſtres

D.D. Or-

D.D. Ordines, ac D. Curatores, *Profeſſores viciſſim honoraturum, nihilque omnino dicturum fact...rumve, quod honorem eorum lædere, aut quovis modò minuere poſſit; ſed eorum commoda utilitatemque quovis loco, quovis tempore, pro virili procuraturum*, &c. Tale, inquam, juramentum non officiet, non dico, ne qui juramentum præſtitit, Patronum ſe non præbeat adverſus Profeſſorem, in re juſta, aut quæ ſaltem juſta videatur; (id enim fieri ac licere congruit juſtitiæ:) ſed nec officiet, quò minùs per calumniam apertam is, qui actionem intentavit, patrocinium inveniat in mala cauſa, quam Patronus ipſe non intelligit. Nimirum fundamento jacto per calumniam, quòd Latro proclametur Medicaſter, ſatis erit ſi à Latrocinio, vel Homicidio Corneliam ſpectante Legem, is defendi poſſit; vel omnino, ſi quis Medicus profeſſus ſit, ac manu ſuâ conſignaverit, (ne quid in verbis vel in ſenſu immutetur,) Hominem impe-

imperitiſſimum per auſus temerarios *lethalium ſymptomatum ac conſequenter mortis cauſam extitiſſe*, adigendus is eſt, qui hoc auſus fuit profiteri, ut *Latronem* eſſe ſeu doloſum *Homicidam* Medicaſtrum probet: Quod utique cùm demonſtrari nequeat, dum occidendi animus non adfuit, in caput Medici fortaſſe pœna recidet; ac interim ſecurus erit Medicaſter inſolens: qui, veluti vel ipſi Medico immunis creditur à Latrocinio vel Homicidio de quo Cornel. Lex de Sicariis, ſic fortè paſſim omnis culpæ expers perſuadebitur, quantumvis cauſam evidentem mortis per temeritatem ſuam ac inſcitiam præſtiterit. Similiter omnino, qui rem nauticam aggreditur, Nauclerum ſe peritum ſimulans, quò plurimos alliciat, in ſpem mercedis amplioris, at velorum interim ac gubernaculi regundi penitus ignarus, dum ſic navem cum hominibus evertit, cùm non fecerit id occidendi animo, adeóque neque Latro dici

dici queat, neque Homicida qui ſit dolo malo uſus ad intentionem mortis, utique immunis is ab omni culpa, ſi Patrono tali adhibenda fides, eſt cenſendus; illum verò ſi autorem mortis per inſcitiam auſuſque temerarios quis eſſe dixerit, is Latrocinium vel Homicidium commiſſum probet eſt neceſſe, vel confiteatur ſe errâſſe. Conſimiliter, ſi quis temeritate merâ, citra functionis ſuæ aut vocationis rationem, vel in lucri conquirendi ſpem, aggrediatur currus moderamen, nnnquam antè currui regundo, nec habenis moderandis aſſuefactus; at in præceps agat illâ temerariâ inſcitiâ cum curru homines, ut confringantur hiſce brachia vel crura, illis collum ipſum pervertatur: an quis talem occidiſſe quenquam per temeritatem ſuam auſit dicere? Cùm utique nequaquam Latrocinium huic imputari queat, nec adfuerit deſtinatum quenquam occidendi inſtitutum aut conſilium? Has ſtrophas certè neutiquam

tiquam Juris-Prudentia procudit; ſed omnino ſequius quod Artificium, quod tamen Procerum judicio nequaquam officit caliginem, nec fucum ſanæ rationi facit: Illud verò Sapientes ſimul ac Prudentes Viri, ac Periti Juris genuini, & Juſtitiæ Patroni haud fucati, cum injuſta cauſa Pſeudo-Medicorum aliis relinquumt quibuſcunque. Scilicet Patronos horum didiciſſe pridem, vel non lapſu mentis aut memoriæ dedidiciſſe oportebat, quod à Medico nunc diſcere neceſſe habuerunt; *Mulionem quoque, ſi per imperitiam vel per infirmitatem, impetum mularum retinere non potuerit, quas alius firmior retinere potuiſſet, ſi eæ alienum hominem obtriverint, culpæ reum eſſe*, per Leg. 8. ff. ad Leg. Aquil. & Inſtit. de Leg. Aquil. §. 8. Ac quamvis *multum interſit, occiderit aliquis* (id eſt *Homicida* vel *Latro* ſit,) *an cauſam mortis præſtiterit*, per Leg. 7. §. 6. ff. ad Leg. Aquil. *occidiſſe* tamen *dici vulgo, qui cauſam mortis quolibet modo præbuit*,

per

per Leg. 51. ibid. Ac rurſum, quamvis *qui* duntaxat *cauſam mortis præſtitit*, *Aquiliâ non teneatur*, per cit. Leg. 7. §. 6. ut nec is *qui caſu occidit*, *ſi modò culpæ ejus nulla inveniatur*, Inſtitut. de Leg. Aquil. §. 3. ut adeò *qui hominem occidit*, *ſi non occidendi animo hoc admiſit*, *abſolvi poſſit* ab Homicidio ac Latrocinio, per reſcriptum Hadriani Imperatoris, quod extat ff. ad Leg. Cornel. de Sicar. & Venef. §. 3. Reverà tamen ſcire Juris ac Juſtitiæ Patronum oportebat, eum *qui cauſam mortis præſtitit*, *in factum actione teneri*, definiente Celſo, cit. Leg. 7. §. 6. ff. ad Leg. Aquil. Quin imò, *ſi quis per vim, vel ſuaſum, medicamentum alicui infuderit*, *vel ſi eum unxerit malo veneno*, *lege Aquiliâ teneri*, per Leg. 9. §. 1. ff. ad Leg. Aquil. Præterea & hoc imprimis ignorare non debebat Juris Doctor, ac Patronus Pſeudo-Medici, quòd *culpa ſit immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti* (adeóque culpa ſit omnino, ſi Chirurgo-Medicaſter ſe immiſceat, cum

cum ægrotantium pernitie, negotio quod non intelligit, quod ſupra ejus eſt vocationem,) ex Leg. 36. ff. de Reg. Jur. Eundemque ſcire oportebat, quòd & *Imperitia culpæ annumeretur*; *velut ſi Medicus ideo ſervum tuum occiderit, quia malè eum ſecuerit, aut perperam ei medicamentum dederit.* Inſtitut. de Leg. Aquil. §. 7. Et, quòd *affectare quiſque non debeat, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem* (ſeu *imperitiam*) *ſuam alii periculoſam futuram*, per Leg. 8. §. 1. ff. ad Leg. Aquil. Denique & hoe tenere utique debebat Juris Doctor, *quod per imperitiam quis commiſit, imputari ei debere*, ff. de Off. Præſ. Leg. 6. §. 7. Atque *prætextu humanæ fragilitatis* (ſeu ignorantiæ vel erroris) *delictum decipientis in periculo homines* (quale delictum omnino eſt cujuſvis Pſeudo-Medici, jactantis fallò rei Medicæ peritiam, ac ita auſu temerario aggredientis curam internorum corporis affectuum graviſſimorum quorumcunque,) *innoxium*

eſſe

eſſe non debere, ibid. Itemque, *Magnam culpam* (qualis ea eſt omnino, quæ cum diſpendio ſalutis atque vitæ eſt conjuncta) *dolum eſſe*, per Leg. 226. ff. de Verb. Signif. quamvis fortè dolus non ſit protinus quoad intentionem mortis, adeóque Latrocinii non illico hæc impoſtura reum faciat; nec Medicorum ſalutaris admonitio officiat, quò minùs poſſit ſuus impoſtori tali honos poſt delictum prorogari. Hæc, inquam, & ſimilia ex Jure nota, ſcire Juris Doctor utique debebat, ac non ita temerè & imprudenter malæ cauſæ patrocinium ſuſcipere, ſuper confictо à ſe ipſo atque contumelioſo fundamento, ex maledicentiæ quacunque penu, per calumniam producto; neque deſtinato animo procedere in immerentis contumeliam, contra id quod definitum ab Impp. Valentin. & Valent. circa boni Advocati munus & officium, per Leg. 6. Cod. de Poſtulando; dum interea ex imprudentia Patroni talis Cliens ipſe,

ipſe, per calumniam injuriarum actionem intentando, commeretur pœnam definitam Leg. 43. ff. de Injur. Plures rationes, pro indignitate inſtituti talium Cauſidicorum arguenda, impræſentiarum non adduco, poſtquam fabula jam recitata ſuum eſt ſortita exitum ad vota atque exſpectationem noſtram; iis porrò quæ concernunt bonum publicum relictis atque commendatis nobili officio ac curæ D. D. Procerum: Nec verò tanti ſunt Prudentioribus maledicorum hominum calumniæ, quæ ſuâ ſponte reciderunt in autorum capita, ut propter eas Vir honeſtus, ullam aliquam vindictam meditari debeat; quemadmodùm nec ex Socraticæ Philoſophiæ Sectatoris dignitate foret, calcitranti Aſino recalcitrando ſe opponere. Cum *Seneca* Philoſopho pronunciare libet, ex cap. 13. de Conſtant. Sapient. *Quis Phrenetico Medicus iraſcitur? Quis febricitantis, & à frigida probibiti maledicta, in malam partem accipit?*

accipit? Hunc affectum adverſus omnes habet Sapiens, quem adverſus ægros ſuos Medicus: quorum nec obſcœna, ſi remedio egent, contrectare, nec reliquias & effuſa intueri dedignatur, nec per furorem ſævientium excipere maledicta...... Itaque ne ſuccenſet quidem, ſi quid in morbo petulantius auſi ſunt adverſus Medentem: & quo animo honores eorum nihilo æſtimat, eodem parùm honorificè facta. Stat per ſe virtus inconcuſſa & immobilis: ut liceat conſtanti Viro, propriâ virtute atque probitatis conſcientiâ munito, in quem Maleferiatorum Cohors temerè ac fruſtra inſurrexit, cum eodem *Seneca* effari ex cap. 17. de Vita Beata. *Illuſtrata eſt virtus mea, per ea ipſa, per quæ petebatur: Produci enim illi & tentari expedit, nec ulli magis intelligunt, quanta ſit, quàm qui Vires ejus laceſſendo ſenſerunt. Duritia ſilicis nulli magis quàm ferientibus nota eſt. Præbeo me non aliter quàm rupes aliqua in vadoſo mari deſtituta, quam fluctus non deſinunt, undecunque moti ſunt, verberare, nec ideo aut loco eam movent, aut* per tot

per tot ætates crebro incurſu ſuo conſumunt. Aſſilite, facite impetum: ferendo vos vincam. In ea quæ firma & inſuperabilia ſunt, quicquid incurrit, malo ſuo vim ſuam exercet. Proinde quærite aliquam mollem cedentemque materiam, in quam tela veſtra figantur. Sed miſſâ fabulâ: Ut per ſpontaneam ſubmiſſionem ſui, non ſub Juriſdictionem planè alienam, ſed ſpectantem ipſos D. D. Urbis Proceres (qui Ipſimet ex patre, juxta cum Proceribus Omlandis, Privilegia dedêre Academiæ, cujus ſunt unà Conditores atque Servatores,) obſervantiam ſubmiſſam, quâ obſtrictos nos agnoſcimus, ac ſtudium pro Urbis Civium & Incolarum incolumitate, ipſe is qui foro Urbico ſe ſponte, cauſâ boni publici, ſubmiſit, publicè teſtatus eſt; Sic Vobis itidem, Magnifici Viri, atque per Vos ipſis D.D. Omlandiæ Proceribus, devotionem animi commemoratione fabulæ non fabulæ, & obſervantiam conſimilem inſcriptione Academicorum horum Exercitio-

rum

rum volui teſtatam reddere. Vos animo benevolo, non æſtimatâ rei mole, ſed affectus promptitudine, hæc pignora devoti in me animi admittite; ac ut favore hactenus & animi propenſâ inclinatione, proſecuti eſtis Academiam Provincialem, ac illius Profeſſores, atque inter hoſce nominatim me Provincialem veſtrum Medicum ac Profeſſorem, ita porrò pronum animi affectum ac benevolentiam in nos uberiorem indies effundite. Deus Ter. Opt. Max. conſiliis veſtris juxtà atque D. D. Procerum Urbanorum, benedicat affatim è Cœlo, Urbemque & Omlandiam concordiæ ac mutui affectus vinculo indiſſolubili devinctas invicem, in mutuos amplexus firmet indies, ad ſui nominis excelſam gloriam, ac ſubditorum gaudia, felicitatem, & emolumenta! Votis annuat, qui ipſe pia vota animis mortalium inſtillat! Groningæ, ex Muſæo meo, Poſtridiè Cal. Januar. M DC LX.

INDEX.

INDEX
DISSERTATIONUM
Hoc Faſciculo contentarum.

DE MORBORUM quorundam Superſtitioſa Origine & Curatione. Pag. 5.

2. DE MORBO MAN-SLACHT, vulgo dicto. Pag. 63.

3. DE LYCANTHROPIA. P. 104.

4. DE SURDIS ab ORTU; MUTISQUE: Ac Illorum Cognitione. P. 147.

5. DE RATIONE ET LOQUELA BRUTORUM ANIMANTIUM. Pag. 187.

6. DE UNICORNU. Pag. 231. & Pag. 641.

7. DE LAPIDE BEZAAR. Paginâ 320.

8. DE MANNA. Paginâ 383.

9. DE SACCHARO. Paginâ 479.

10. DE MANDRAGORÆ POMIS, pro DOUDAIM vulgo habitis. P. 565.

11. DE MANDRAGORÆ MANGONIIS, vulgo dictis Piſſe-Dieſjes. P. 586.

12. DE AGNO VEGETABILI. Paginâ 598.

13. DE ANSERIBUS SCOTICIS. Pag. 602.

14. DE PELICANO. Pag. 616.

15. DE PHOENICE. Pag. 636.

Admo-

Admodùm Reverendis, pietate, eruditione ac facundiâ conſpicuis Viris,
Dominis, Dominis,

VENERANDÆ SYNODI GRONINGO-OMLANDICÆ DEPUTATIS.

Admodùm Reverendi VIRI,
DOMINI,

AD Vos dirigere Meditationem hanc noſtram ipſa me ratio & æquitas impulit, utpote cui in Vener. Veſtra Synodo nuper prima occaſio data eſt, quando à Rever. Paſtoribus paſſim, ex pietatis Zelo, pro abroganda longè latéque ſerpente ac propemodùm inveterata ſuperſtitione quadam fuit allaboratum, ac ſuffragia collata. Communis quippe videbatur complurium Ven. Synodi

membrorum ſolicitudo excita adverſus id morbi genus, quod in Friſia vicina, noſtraque Omlandia, valde frequens eſſe ajunt, quodque notum vulgo ſub nomine Man-ſlacht; imprimus verò circa illius curandi rationem, quæ niſi ſuperſtitio ſubeſſet, ipſaque fraus diabolica ſe evidenter miſceret, verè ludicra dici mereretur. Incognitus ſanè omnibus Antiquis Medicis iſte affectus eſt, nec à Recentioribus unquam ſcripto, quod ſciam, traditus, vel examinatus. Cæterùm, cùm Medica videretur Quæſtio, quæ in Gravamine Synodico, ad averruncandam ſuperſtitionem ordinato, occurrebat, quidnam de Morbo illo, *Manſlachtigheydt* dicto, ſentiendum ſit, &c. *atque à me, qui fortè Synodo Senior intereram, aliquid ſaltem rationis pro formando judicio exſpectaretur, liberiùs equidem quid de illo morbo ejuſque curatione ſentirem expoſui; oſtendique paucis, quantum in Conſeſſu ſuffragii modus ferebat, nil ſanæ rationis vel ortui vel receptæ vulgo curationi illius morbi ſubeſſe, ſed omnia tum à ſuperſtitione tum à fraude diabolica pendere. Quæ equidem*

unanimis

unanimis Vener. Synodi ſententia fuit; dum interim de ſanandis miſellorum hominum animis, qui ſe fallaci ac damnoſâ experientiâ (quæ hîc ſola faſcinat, etiam fortè non vulgarium, mentes,) ſeduci patiuntur, deliberatum eſt. Rationes meas, quas fortè obiter digito tangebam, cùm neque phyſicam neque divinam eſſe illius morbi vel originem vel curationem oſtenderem, paulò fuſiùs publico proponi, tum Veſtrûm nonnulli, tum veſtri ordinis alii Rever. Viri, operæ pretium cenſebant: quorum deſiderio hanc Diſquiſitionem lubens conceſſi, quam & in Academia noſtra ab ornatiſſimo Iuvene D. Guilielmo Coomans, Medioburgo-Zelando, *publicè ventilandam proponi, haud gravatè ſuſtinui. Illi materiæ, Affinitatis causâ, in eundem faſciculum adjungo impræſentiarum Diſſertatiunculam, antehac per Doctiſſimum Iuvenem* φιλίατρον D. Eliam van der Burgh, Enchuſâ-Batav. *publicæ ventilationi à nobis ſubmiſſam,* De Lycanthropia. *Cúmque haud ita pridem caſus aliquis in noſtro Conſiſtorio Groningano ſe*

 obtulerit

obtulerit circa Virum à nativitate ſurdum, mutumque, qui Conciones ſacras frequentare ſolet, viſuque ſublegere ſermonem Paſtorum videtur, velut alii auditu, qui ſaltem eam rerum divinarum cognitionem hauſiſſe ſe putat, ut ad S. Synaxin admitti deſideret, (qualem Caſum ſimiliter in Synodo Friſica pronuper agitatum audio,) Diſſertatiunculam brevem de Surdis ab ortu, Mutiſque, ac Illorum Cognitione, *rogatu unius atque alterius venerandi Amici, libuit ſubnectere. Vos, Rever. Viri, hoc noſtrum qualecunque in bonum publicum ſtudium, æqui bonique conſulite; & favete porrò veſtro*

R. R. V. V.

Obſervantiſſimo

Groningæ Cal. Auguſti, M DC LVI.

A. DEUSINGIO.

DISSERTATIO
DE
MORBORUM
Quorundam Superſtitioſa Origine & Curatione:
SECTIO PRIOR GENERALIS.

PRæter mille Morborum genera, quæ Divinæ Providentiæ in caſtigendis atque emendandis mortalium delictis ſubſervientia, à cauſis naturalibus proficiſcuntur, complura alia reperiuntur mala, quæ à cauſis univerſæ naturæ vires tranſcendentibus, ex juſto Dei judicio, ac permittente Numine ſupremo, inducuntur. Hinc Faſcinationibus, Veneficiis, Præ-

ſtigiis, Incantationibus, Actionibus Magicis, ſimilibuſque aliis diabolicis Artibus, permagna virtus & olim tributa fuit, & hodie decernitur.

2. Veluti autem humani generis hoſtis ille ac perditor Diabolus, vel ipſe per ſe, vel ſervitio uſus ſuorum miniſtrorum atque aſſeclarum, hominibus paſſim nocere ſolet, non modò impiis ac credulis ſeu Superſtitioſis, aut fiduciâ non ſatis firmâ in Deum ſervatorem fretis, ſed & piis aliquando, permittente Deo, ad probandam ac teſtificandam horum fidem & conſtantiam; ita viciſſim ſæpiuſculè languentibus ipſe per ſuos ſuccurrit, morbiſque ſuâ virtute inductis, illicita piis remedia accommodat, quò ſanando corpus animam ſauciet, ſibique improvidos mortales, majorem ſui quàm religionis ac legitimorum mediorum rationem habentes, ſuperſtitione devinciat, incautoſque à Deo avertat atque in perniciem præcipitet.

3. Vires,

3. Vires, inquam, patrandi ea quæ ultra naturalium cauſarum virtutes exurgunt, frequenter malus Dæmon, dum ludibria facit, tribuere mortalibus videtur, non modò ex profeſſo ſive datâ operâ ſervitio ipſius ſeſe conſecrantibus; ſed & relligione vacillantibus utcunque, ac proclivibus ad ſuperſtitionem, licet fortè nuſquam ſibi conſciis commercii cum Dæmone explicitì: Id verò agit Cacodæmon, non ut homines potentiores faciat; ſed ut credulitate eos implicet, ſibique arctiùs obſtrictos reddat, atque ita ſocios impietatis & exitii æterni, licet neſcientes, conſequatur. Interim reverà non tam ipſiſmet hominibus has vires Cacodæmon tribuit, quàm ipſemet, ſic permittente Deo, agit ea, quæ præſtari ab hominibus creduntur: Stulti autem ac vecordes, quos in mancipatum ſibi eâ arte redigit, ſe talia efficere exiſtimant; ac ſuperſtitioſi paſſim talia patrata eſſe ab hominibus, ac ho-

rum tribuenda moliminibus, permittunt ſibi perſuaderi.

4. Viciſſim ſanat ipſe Cacodæmon morbos paſſim, dum vel aſſeclis ipſius, vel eorum inſtrumentis vis ſanandi ægritudines tributa judicatur: Atque hoc ſimiliter impoſtor agit, non ut beneficiat mortalibus; ſed ut fallaci iſtiuſmodi experientiâ, quâ non cauſæ tanquam cauſæ attribuitur effectus, excæcati homines, ad conſimilia recuperandæ ſanitatis media contendant, ac neglecto Deo, neglectâque ordinariâ Dei miniſtrâ, naturâ, mediis illicitis in propriam pernitiem utantur, ſicque implicari mentem ſuperſtitione atque fraude diabolicâ permittant.

5. Ita verò tum ſcientes, tum & neſcientes paſſim, ille artifex vaferrimus, & improbus impoſtor, rerum ſpecie externâ fallit: atque ut in Lucis Angelum ſe transformare ſatagit, ſic & nec Sacro-ſancto Dei nomine, nec ſacris Dei eloquiis, nec formulis

preca-

precationum atque benedictionum, quibus vim ineſſe certam ſit perſuaſum, temerè abuti erubeſcit.

6. Ad quatuor autem genera id genus ſuperſtitionum atque diabolicarum fraudum poſſe revocari commodè, cenſemus. Primò enim *viſu* ipſo *læſiones* ac *ſanationes* poſſe peragi creduntur. 2. *Verbis* atque *characteribus*, 3. *Inſtrumentis*, *actionibus*, ac *machinationibus* quibuſvis aliis illicitis veréque *magicis*. 4. *Contactu* ſive *contrectatione*.

7. Ad *primum genus*, *viſu læſionem inferens*, referri debet illa faſcinatio, cujus Poëta meminit, cùm

Neſcio, inquit, *quis teneros oculus*
mihi faſcinet agnos.

Similiter Plinius libr. 7. N. H. cap. 2. ex Iſigono refert, in Triballis, & Illyriis eſſe, qui viſu quoque faſcinent, interimantque quos diutiùs intueantur, iratis præcipuè oculis: pupillas binas in ſingulis oculis habere addit: Ex Apollonide adjungit, hujus generis

fœminas in Scythia eſſe, quæ Bythiæ vocentur: Ex Philarcho, Thibiorum genus in Ponto, multoſque alios ejuſdem naturæ, quorum notas refert in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem; eoſque præterea non poſſe mergi, ne veſte quidem degravatos. Præterea, fœminas quidem omnes ubique viſu nocere, quæ duplices pubillas habent, ex Cicerone refert. Plutarchus ὀφθαλμὸν φάσκανον vocat, ſimiliter Cœl. Rhodig. antiq. lect. libr. 36. cap. 22. *faſcinatorem oculum.*

8. Præterea, non modò ab iratis, inimicis, invidis, ſed item ab amicis ac familiaribus, quin imò ipſiſmet Parentibus, infantes viſu faſcinari atque lædi poſſe, vulgi eſt perſuaſio antiqua. Atque ita Plutarch. 5. Sympoſ. cap. 7. Haud ſanè ignotas, inquit, ut & amicis & familiaribus, & parentibus, nonnulli oculum faſcinantem eſſe exiſtimant, uſque adeò, ut mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutiùs ab

tiùs ab ejuſmodi hominibus inſpectari ſinant.

9. Quin imò, ſeſe ipſos viſu faſcinare poſſe homines, autiquâ ſuperſtitione eſt perſuaſum: Hinc illa de Narciſſo Fabula apud Ovid. 3. Metamorph. fab. 8. qui inſigni formâ juvenis, cùm aquam è fonte hauriens imaginem ſui conſpexiſſet, præ ardenti erga ſemetipſum amore contabuit, vitâque privatus eſt, atque in florem ſui nominis converſus. Similiter de Eutelida Plut. cit. loc. eum, cùm ſibi pulcher viſus eſſet, propriâ ſpecie captum in morbum incidiſſe, ac bonum corporis habitum unà cum pulchitudine amiſiſſe.

10. Inſuper, aſpectus vetularem paſſim creditur infantibus inferre morbos: velut lippientes oculi, vel menſtruatæ fœminæ, intuitu in ſpecula contagium ac maculas imprimere creduntur. Ita Mærim lupi cùm priores viderant, eripuiſſe ei facultatem vocis, non Poëtæ modò fabulantur; ſed

& Ambroſius libr. 7. in Luc. cap. 10. *Lupi*, inquit, *ſi quem priores hominem viderint, vocem ei quadam naturæ vi videntur eripere; ſi autem eos homo priùs viderit, exagitari memorantur.* De Baſiliſco notum eſt, quod ſimplici intuitu credatur homines perimere; quin &, ſi ſui videat in ſpeculo vel aqua limpida imaginem, emori ipſummet, opinione vulgi eſt receptum.

11. *Sanationes* verò per intuitum quod attinet: De rupicula, ſeu Galgalo, hianticilla dicta, ave, refert Plutarchus lib. 5. Sympoſ. cap. 7. itemque Helidior. libr. 3. Hiſtor. Æthiop. ſi oculos in ictericum defigat, ſibi morbum, ægro ſanitatem afferre. Cæterùm ſanationum iſtoc genus, quod intuitu credatur peragi, haud uſque adeò eſt obvium: Et ſi quid in hoc genere Diabolus ſuis mancipiis, aut ſuperſtitioſis atque credulis mortalibus perſuadet, (ut ſi quis certo anni die natus, ſolo intuitu levare ægrum morbo credatur,

datur, aut fictitiæ imaginis, vel characterum, ſive ſtatuæ objectu, quæ contueatur æger, morbus abigi exiſtimetur,) id utique præſtigiator improbus ad imitationem curationis illius divinæ, quæ occurrit Numer. 21. ubi Iſraëlitæ, ab aſpidibus commorſi, conſpecto ſerpente æneo, curabantnr, animis mortalium inſinuare ſatagit. Sed quæ in Sacris iſtiuſmodi curatio occurrit, illa ut vi ſupernatarali, ac divina penitus, proceſſit, ita & oraculis divinis eſt inſinuata atque comprobata. At citra hanc ſolius Dei curationem nec Scriptura nec Natura ullam nobis ſimilem ſanationem, quæ ſolo viſu peragatur, ullibi inſinuat: Ut neque læſiones ullæ ſolo viſu naturaliter induci poſſe judicandæ ſunt.

12. Etenim intuitus ſeu viſio nil agit in viſibile objectum; ſiquidem hæc actio, quæ viſio vocatur, quæ reverà potiùs eſt paſſio, eſt planè immanens; ac non emiſſione radiorum, ſed

receptione ſpecierum intentionalium peragitur, adeòque, velut nemo per obtutum oculorum ſolis radios evertere vel offuſcare, aut denſare in ſublimi nubes valet, vel diſſolvere; ita nec morbos aliis inducere, aut ægritudines averruncare, oculorum ſimplici intuitu quis potis eſt.

13. Sed nec qui intuetur aliquod objectum, ex intuitu ſimpliciter vel morbum contrahit, vel ſanitatem adipiſcitur: Reverà namque ſpecies intentionalis, quæ viſione, oculo obtingit, non magis intuenti aliquam mutationem infert, quàm objectum quodvis ſpeculo oppoſitum, repræſentando ſui ſpeciem in ſpeculo, immutat ipſum ſpeculum.

14. Certè, ſi ſub viſione ab objecto quod videtur, in cernente aliqua mutatio contingat, illa neutiquam à ſimplici intuitu objecti proficiſcitur; ſed pendet vel à naturali aliquo effluvio ſubſtantiæ ſubtilis, aut vibratione quadam

dam ex objecto emanantis, atque aërem intermedium primò, dein & corpora diſtantiora, atque oculos qui ita perſtringuntur, immutante, (quod in irradiatione ſolis obſervamus fieri,) vel ab animo illius, qui objectum viſu percipit, per apprehenſionem aut imaginationem, vel terrorem, aut fiduciam, exagitante ſpiritus, ac ita ſpeciem quamcunque corpori, in quo ſe ipſe animus cum agitatione corporis exercet, imprimente.

15. Magna utique eſt virtus apprehenſionis & imaginationis (de qua vid. Sennert. Conſ. & Diſſenſ. Ariſtot. cum Galen. cap. 14. Fienus peculiari tract. de Virib. Imagin.) ipſaque animi pathemata corpus ipſum, in quo excitantur, diverſimodè immutant. Quantum valeat imaginatio, in gravidis frequenter obſervatur: Atque velut terror ſæpius languorem corpori inducit; ita & fiducia alacritaſque animum ac ſpiritus extollit, erigitque facultatem

tem fatiſcentem, naturæque adeò, quæ ipſamet morborum eſt curatrix, robur ac ἐνέργειαν conciliat. Unde non ſine ratione Hippocrates fiduciam in ægris erga Medicum requirit.

16. Verùm, hæc ipſa ratio abunde arguit, nil ipſi viſui per ſe virium attribuendum eſſe, quoad læſionem vel ſanationem: Cùmque ſæpe ii, in quos viſio dirigitur, vel qui per viſum aliorum faſcinari aliterve affici creduntur, ipſius intuitus in ſe directi non ſint conſcii, nec adeò exinde ullo animi pathemate, vel apprehenſione ſeu imaginatione moveantur, (velut cùm infantes atque pecora creduntur viſu faſcinari,) utique prædicta ratio in talibus non obtinet.

17. Videntis verò ſive intuentis apprehenſio ac phantaſia, ſive animi affectus qui imaginationem ſequitur, in ipſamet objecta, ſive aliena corpora, nequaquam vires ullas exerit: quamvis Corn. Agripp. de Occult. Philoſ.

libr. I.

libr. 1. cap. 65. ſtatuat, paſſiones animæ, quæ phantaſiam conſequuntur, cùm vehementiſſimæ ſunt, non ſolùm poſſe mutare corpus proprium, verùm etiam tranſcendere in operando ad corpus alienum, ita ut admirabiles quædam impreſſiones inde producantur in elementis, & rebus extrinſecus, atque etiam morbos quoſdam animi ſive corporis ſic poſſint auferre vel inferre; & animam fortiter elevatam, ac vehementi imaginatione accenſam, mutare ſanitatem vel ægritudinem, non ſolùm in corpore proprio, ſed etiam in corporibus alienis.

18. Ab omni, inquam, ratione illud alienum eſt: quandoquidem imaginatio eſt actio omnino immanens, quin imò, per ſe propriè cognoſcens aliqua facultas tantùm eſt, quæ ſe non magis extra proprium ſubjectum ullâ exerit ἐνεργείᾳ, quam ex alterius cognitione quiſpiam exerciatior vel doctior evadit.

19. In-

19. Interim dum paſſim multi rationum atque cogitationum vias ſibi eligunt peculiares, quæ nec Naturæ nec Scripturæ Sacræ ſunt conformes, atque ſine ratione fraudibus diaboli ac ſuperſtitionibus aſſenſum animi impertiunt; contingit paſſim, ut inducat Deus (quod eſt apud Jeſ. 66. ℣. 3. 4.) aut induci per Diabolum permittat, ea quæ formidant. Sicque quod timebat improbus, non rarò ei evenit, ut eſt Prov. 10. ℣. 24. Quin &, quod ſuperſtitioſè amplectuntur illi, qui ſe ſuperſtitionibus devovent, id plerumque ſibi evenire ſentiunt: ac qui ſe putant poſſe viſu vel prodeſſe vel nocere, juſto Dei judicio, idipſum quod vecordi mente conceperunt inducente vel induci permittente, ſeu fallaci quam fraus diabolica immiſcet experientiâ decepti, excæcantur.

20. Quod verò attinet Hiſtorias & Exempla quibus experientia videtur adſtrui, ex ſimplici intuitu effectus

miros

miros colligens, vel utique hæc palpabiliter ſunt ſuperſtitioſa atque nugatoria, vel fraude diabolicâ nituntur, vel omnino quæ in viſionem ſimplicem refertur operatio, vi ἀποῤῥοίας alicujus, ſive halitus ſeu exſpirationis, vel occultæ ſympatheias aut antipatheias, intus corpus ipſum aut humores commoventis, vel imaginationis facultate, ſuſcitatæ in ſubjecto quod afficitur, ibique cauſam aliam internam excitantis, oboriri ſtatuendum eſt. Sed de his videatur Delrio Diſq. mag. lib. 1. cap. 3. q. 4 Sennert. lib. 6. pract. part. 9. aliique.

12. *Secundum genus* ſuperſtitioſarum ſive diabolicarum læſionum ac ſanationum *Verbis* diximus inſtitui, nimirum, vel pronunciatis ore, vel conſcriptis; quò & *Characteres* referendi ſunt. Huc ſpectant *imprecationes*, *devotoriaque carmina* (ut Livius appellat) nec non *execrationes*, quas jam olim in uſu fuiſſe apparet ex oratione Æſchinis

nis contra Cteſiphontem, quibus non duntaxat ſagæ atque Diabolicum id genus hominum, ſed & mendici improbi interdum, quando ipſis quippiam negatum eſt, utuntur: qui eatenus omnino malo Dæmoni devoti ſunt, vel per invidiam, vel odium, vel iram, aut malevolentiam, ut hujus opem contra alios implorent, dum per imprecationes vovent aliis, ut fame tota pereat familia, ut ſimili corripiantur morbo vel miſeriâ eâdem crucientur, quam ſe experiri ajunt, vel portentis ac prodigiis horrendis tota domus infeſtetur, pecudes, vindemia, aut ſegetes, aliive fructus pereant, materfamilias iratâ pareat Junone, & ſimilia: Ad quorum nutum Cacodæmon ſæpe præſtò eſt, qui exequatur talia, ſicubi congrua reperiat ſubjecta, ſuperſtitioſa nempe, ac quæ magis terrefiunt imprecationibus inſanis ac inanibus, quàm firmâ Deo ejuſdemque providentiæ fiduciâ innixi ſint.

22. Quin

22. Quinimò, non malevolorum ſolùm atque invidorum mala lingua aliis nocere poſſe creditur; ſed & laudatio benevolorum atque amicorum hominum: Sic Plinius libr. 7. cap. 2. ex Iſigono & Nymphodoro refert, in Africa familias quaſdam eſſe effaſcinantium, quorum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes: Atque hinc Virgilius Eclog. 7.

Aut ſi ultra placitum laudârint, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Hinc & jam olim in uſu fuit, cùm res aliqua laudatur, addere, Græcis quidem ἀφασκάντως, Latinis *Præfiſcine* dixero, q. *præter faſcinum*, ſeu ne faſcineris. Atque ita mulierculis non modò, ſed & cordatiori ſexui paſſim uſitatum obſervamus, ut, quando vel infantes vel bruta elegantia laudant, adjiciant, *Deus ipſum tueatur*: quod equidem

dem ut in ſe bonum eſt, ita omnino ſuperſtitionem involutam habet, dum credunt, rem ipſam quæ laudatur, laudatione faſcinari atque lædi poſſe, niſi id ipſum addatur, ac illis verbis vim ineſſe à læſione præſervandi.

23. Velut autem *verbis* ore prolatis induci morbos Cacodæmon miſellis mortalibus perſuadet; ita & *ſcriptis vocabulis*, ſignatiſve *characteribus*, fucum facere conſuevit, Deoque permittente patrare ſua ſcelera: Exemplum ex Hieronymo refert Wierus de Præſt. Dæmon. lib. 5. c. 3. Juvenis cujuſdam, qui magicis artibus armatus puellam, quam flectere aliter non poterat, præ magnitudine amoris in furorem verterat, defoſſis ſub limine domus tormentis quibuſdam verborum ac portentoſis figuris, in æris cyprii lamina ſculptis. Imprimis verò per curationes morborum conſimiles ſuperſtitioſis animis impoſtor illudit, incautoſque per inſidias commerciis ſecum implicat.

24. Cu-

24. Curationem utique, quæ verbis, etiam barbaris, aut nihil certi ex uſu ſonantibus, vel characteribus, peragi credantur, infinita exempla paſſim ſunt obvia: eaque complura collecta ſunt à Johan Wiero, de Præſt. Dæm. libr. 5. cap. 8. & ſeqq. ac quorundam mentio facta à Franc. Valleſ. Philoſ. Sacr. capit. 3. quæ non referri ſatius eſt, quàm incautis temerè proponi: quamvis interim à nominatis Autoribus ceu illicita & impia ſat ſuperque ſint refutata.

25. Sanè ἄλογον omnino eſt, vim ullam verbis, ſive characteribus, ad inducendos morbos vel pellendos, attribuere: Sunt namque verba ex arbitrio humano rebus indita; eaque apud nationes varias diverſa ſunt: Quæ ſi in charta conſignentur, utique figuræ tantùm ſunt, ſermonem animi repræſentantes: figurarum autem nulla ſanè per ſe efficacia exiſtit; quin & ejuſcemodi figuræ ipſæ ab arbitrio humano

ſunt

ſunt profectæ: Quòd ſi ore proferantur verba, ſonus ſunt, ex aëris fractione aut diverberatione genitus, auditus organum afficiens, ex inſtituto verò hominum eorum ſenſa animi, qui cognatâ utuntur linguâ, patefaciens: Interea non magis corpus reliquum ſeu conſtitutionem ejus, vel ad morbum vel ad ſanitatem immutandi facultatem habens, quàm auditum color, aut ſapores viſum valeant afficere. Et, ſi omnino ſint inuſitatæ voces, nulla alia vis ipſis poterit attribui, quàm quòd ſint teſſeræ Diaboli, per quas impoſtor ille generi humano multifariam illudit.

26. Harmoniâ quidem atque modulamine, ſeu cantu citharæ ac fidium, non raro melancholici miteſcunt morbi, nempe quibus metus & mæſtitia ſunt indiviſi comites: dum enim ſuavi modulamine exhilaratur animus (ſic enim vinum atque muſica lętitiam affundunt cordi, ut eſt apud Eccleſiaſt. cap. 40. ℣. 20.) ac pellitur mæſtitia, ipſeque

ipſeque animus à rerum terribilium conſideratione avocatur, utique natura ipſa, ſpirituſque eâ ratione excitati, contra morbum ejuſdemque cauſam obnituntur firmiùs, ipſamque ægritudinis ferociam compeſcunt: Ut adeò ad victus rationem hoc remedii genus referendum ſit, quâ ad hilaritatem ac jucunditatem comparatâ, ſolâ ſæpius id morbi genus, ſiquidem non admodùm inveteratum ſit, nec ſuccus ater plurimùm redundet, ſolet emendari, atque ſanitas reſtitui.

27. Quin imò, cùm in melancholicis hominibus ſua ludibria imprimis exercere ſoleat Diabolus, ut adeò melancholia balneum Diaboli conſueverit vocari, utique affectu illo triſtiore animi, ac horridis ſymptomatis, ab animi pathemate pendentibus, per dulce modulamen muſicamque temperatis, ipſimet inſultus Dæmonis percipiuntur leviores, (ut in Saulo 1. Regum cap. 16.) Certè, dùm res phyſicæ ſeu

cauſæ naturales ſubtrahuntur Dæmoni, per quas, divino permittente Numine, inquietare atque infeſtare animos humanos ſolet, utique ipſius Dæmonis inſultus cohibentur, ipſaque ἐνέργεια retunditur: Quo ſenſu rectè Avicen. lib. 3. Canon. fen. 1. tract. 4. cap. 18. *Quibuſdam Medicorum viſum eſt, quòd melancholia contingat à Dæmonio: ſed nos non curamus, cùm phyſicam docemus, ſive illa oriatur à Dæmonio, ſive non, dum dicimus, quòd ſi vel à Dæmonio exiſtat, utique convertat temperamentum ad nigredinem humorum, ſitque ipſa nigredo humorum (ſeu ater ſuccus,) cauſa melancholiæ proxima.*

28. Dum ergo cantu, modulamine, ſeu muſicâ, vel item ſuavi converſatione, animi pathemata redduntur mitiora, utique eatenus melancholia imminuitur: At inde verbis certis, vel carminibus, in quantum illis animum pathematis mutandi virtus nulla eſt, nequaquam morbos inducendi

vel

vel curandi ulla phyſica attribuenda eſt facultas. Velut & moralis ipſa animos curandi ratio, quæ & politicis fabellis, ſeu incantatione aliquâ morali, haud inconvenienter paſſim inſtituitur, nequaquam naturali vocum aut verborum efficaciæ eſt adſcribenda, adeòque neutiquam in ſuperſtitioſam incantationem convertenda eſt.

29. Interea agnoſcimus, non rarò vanos atque leves homines, qui ſuperſtitioſas incantationes amplectuntur, aliquid ex ſua ſuperſtitione fructus conſequi, quòd nempe evenire ipſis ſoleat id quod exſpectant. Nempe, velut author libell. de Incantatione, qui inter Galeno adſcriptos occurrit, apprimè rem explicat: *Quando mens humana rem amat aliquam, licet naturaliter non juvativam, ſibi eam prodeſſe certificat: ex ſola autem mentis intentione corpus res ipſa juvat: Verbi gratia, ſi quis incantationem ſibi prodeſſe confidat, qualiſcunque ſit, eum tamen juvat.*

30. Sed an non hoc eſt, Dei ac naturæ genuinis mediis neglectis, Deum ſibi ex humanis vocibus nefandâ ſuperſtitione condere, qui tamen cùm reverà nullus ſit, nec vires ullas habeat præterquam quas affingit illi animus humanus, juvet tamen facultate per ipſammet ſuperſtitionem illi attributâ? An non hac ratione homo ipſe ſuperſtitione irretitus ſibi Deus eſt? Ac interim Diabolo, qui ſeſe ſuperſtitioni miſceat, eamque foveat, effectum promovendo, impiè occaſionem præbet?

31. Sed neque ſi invidia, vel odium, vel ira, aut malevolentia, vel imprecationes, vel econtrà ſtudium, benevolentia, laudationes, atque comprecationes fauſtæ, verbis ſubſint, vel lædendi vel juvandi vires verba ipſa, vel quæ ſubſunt vota, obtinent. Nam quod affectus animi concernit, utique nequaquam extra proprium ſubjectum illi vires exerunt; & cùm vel maximè affectus ſequiores animi in habitum

habitum degenerant, imprimis noxam illi inferunt, in cujus animo exurgunt ac foventur. Scilicet, hunc fructum denique conſequitur, quicunque pravis agitatur animi affectibus, quem invido adſcribit Ovid. 2. Metamorph.

Succeſſus hominum carpitque, & carpitur unà,
Suppliciumque ſuum eſt.

Certè Vir ſapiens invidiam mavult quàm miſericordiam, ſecundùm antiquum illud κρέσσων φθόνος οἰκτιρμῶν,

32. Eadem planè ratio eſt affectuum benigniorum ac benevolorum; niſi quòd ſubinde ex benevolo affectu, ſeu faventi amicorum animo, benefica piaque ſurſum emittatur vota, aut felices fiant comprecationes atque benedictiones, quibus certè paſſim Deus ipſe & auxilium divinum, precibus in cœlum miſſis, cœlitus adducitur: Sic verò votis ipſis atque comprecationibus ſeu benedictionibus, aut certis earundem formulis, nequaquam

ulla virtus phyſica tribuitur, quæ certè ſine ſuperſtitione deteſtanda nequit tribui; ſed omnis virtus & ἐνέργεια ad ipſum Deum referenda eſt, qui ſeſe flecti & adduci per priorum vota ſinit.

33. Cæterùm, contingit aliquando, ut per veneficia, vel inſalubrem morbidamve conſtitutionem corporis, ſub ipſiſmet laudationibus, communicentur morbida effluvia infantibus, vel rebus aliis, quæ cum ſermone, ſeu prolatis verbis, è morboſo corpore dimanent; maximè cùm ora oris corporum teneriorum accidunt viciniora: Quòd ſi verò aliâ quâcunque ratione læſio obtingat, ea utique non voci ſeu vocabulis, ſed ipſimet Diabolo, ad ejuſcemodi veneficorum teſſeras, ex pacto colludenti, tranſcribenda eſt.

34. Sed neque *characteribus* vis ulla major ineſt quàm & vocabulis ſeu vocibus: Nam *characteres*, cùm omnino artifi-

artificiales notæ ſint, meraque accidentia, per ſeſe corpora humana, utpote quæ naturalia exiſtant, immutare nequeunt: ſed omnis vis agendi competit ſubſtantiis, ſive per formam qualitateſque inde manantes; ſive per materiæ modum, ἐνέργειαν ſuam exerentibus: ut adeò, ſi quæ ſubſtantiæ, ſive collo alligatæ, ſive corpori quocunque modo aliter appenſæ, corpus alterent aut immutent, id utique non characteribus vel vocibus inſcriptis vel inſculptis, ſed naturali facultati inſitæ ſubſtantiis, vel fraudibus Diaboli, vel ſuperſtitioni impiæ, attribuendum ſit.

35. Sed nunquid ergo vis *divinis verbis* aliqua videtur adſtruenda? Nempe multi ſunt, qui cùm aſſerere non auſint, vulgaribus verbis atque characteribus ineſſe ullam efficaciam, contendunt tamen, ſingularem vim *verborum divinorum* eſſe, atque majeſtatem, quâ non modò ægritudines ſa-

nentur, ſed & ipſimet fugentur Dæmones, ac contremiſcant. Hinc ſuperſtitioſus paſſim eſt abuſus Dei nominis, ac ſpeciatim nominis JESU: Hinc in Papatu ſalutatio Angelica, nec non dominica oratio, nunc ter, nunc quinquies, quin & quinquagies, vel pluries, quamvis ſepoſitâ attentione omni, recitantur: Hinc Euangelii Johannis caput primum minuſculis literis in ſcedula pictum, & miſſæ recitatione conſecratum, ſi collo alligetur, mirum contra incantamenta, ac Diaboli machinamenta, nec non contra febres, &c. habetur amuletum. Alia id genus prætermitto.

36. Sanè, eſt vaniſſimus in talibus, tum Dei nominis, tum & Scripturæ Sacræ abuſus: dumque nomina pro rebus ipſis obtruduntur, ſumma Deo atque rebus Sacris fit injuria. In nomine JESU quidem Dæmones ejiciuntur: At certè illi nomini ſimpliciter vis nulla ineſt; adeò, ut neque ipſe Cacodæmon

mon ab illius nominis pronunciatione abhorruerit: JESUS ipſe, inquam, qui Salvator generis humani eſt, id omne peragit, quod ejus nomini tribuimus. Quod autem *verba* attinet Scripturæ Sacræ, illa utique per ſe *divina* non ſunt, utpote ex hominum arbitrio divinis rebus aſſignata, unde nec ſunt eadem diverſis nationibus: quæ adeò quà verba ſunt, res ipſas denotantia, ab uſu hominum profecta, utique nec phyſicè, nec hyperphyſicè, vim ullam operandi habent.

37. De genuino Sacræ Scripturæ uſu aliter Timotheum erudit Paulus 2. Tim. 3. itemque Romanos cap. 15. Quem genuinum uſum ſuum præſtat Dei verbum fide apprehenſum in cordibus credentium, cooperante Spiritu Sancto, qui per verbum efficax eſt, nequaquam verò, ut mentitur Cacodæmon, ab impiis Diaboli ſectariis, vel ſuperſtitioſis nugatoribus, ore prolatum, aut inſcriptum chartæ, atque

collo ſive pectori appenſum, aliam exercet operationem, quàm quæ ipſi eſt à Deo deſignata, ac quò ordinatum eſt.

38. Et ſanè, quòd ſi verba textus Sacri, prolata ore, ejus eſſe efficaciæ credenda ſunt, cur ter, vel ſæpius, ad certum numerum, repetenda ſunt? Et, ſi quæ chartula, Scripturæ Sacræ dicto aliquo vel loco inſignita, atque corpori appenſa,alicujus efficaciæ credenda eſt, vel ad pellendos morbos, vel fugandos Dæmones; an non majoris erunt efficaciæ ipſamet S. Biblia in eum finem ex profeſſo vel in manibus vel manicis circumgeſtata? Vel, ſi cui in auribus non prodeſt ſacra pagina, quotidie in cætu atque domi legi & audiri ſolita, quo modo proderit eidem circa collum alligata? Denique, ſi in figuris literarum vis ipſius Euangelii ineſſe eſt credenda, rectè collo atque pectori appenditur; at ſi in intellectu ſenſuum, & apprehenſione

ſione ipſa atque fide, rectiùs in pectore ac corde ipſo poſitum juvandi vires obtinebit, quàm ſi collo alligatum ſit.

39. Quod ſi ergo ſentiatur aliquis effectus ſubſequi, ad verba ſacra vel pronunciata temerè; vel corpori appenſa; utique hunc ſuperſtitionis eſſe conſectarium, vel opus Dæmonis, certiſſimum habendum eſt: At haſce vires Cacodæmoni concedit Deus, ad probandos Chriſtianos: Cæterùm impoſtor ipſe promptè per id genus ſacrilegia juvare ſolet, quò miſellos homines ſeducat ampliùs, ac ſuperſtitioſâ animi credulitate ſibi eos arctiùs obſtringat.

40. Ad *tertium genus* fraudum diabolicarum, ſpectant *inſtrumenta* varia, ſuperſtitioſè vel impurâ arte magicâ conficta, *actioneſque* atque *machinationes magicæ* complures. Hujus generis cenſenda ſunt, περίαπτα, περιάμματα, ἀποτρόπαια, ſeu amuleta varia, malorum variorum, ut creduntur, aver-

runcatoria, in certam formam ac figuram ex materia quacunque conformata.

41. Huc item ſpeciatim pertinent Periapta illa, *Agnus Dei* appellata in Rapatu, quæ à Pontifice Romano conſecrantur adverſùs noxios Dæmones, & quaſcunque eorundem machinationes: Veluti conſtat ex libr. 1. de Ceremon. Romanæ Eccleſiæ ſect. 7. cap. 3. (citante Wiero de Præſt. Dæm. lib. 5. cap. 9.) ubi poſt conſecrationem ejuſcemodi Agni Dei, hæc ſubduntur: *Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum miſiſſe ad Imperatorem Græcorum tres Agnos Dei, cum verſibus infra ſcriptis:*

Balſamus & munda cera cum chriſmatis unda
Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum,
Fonte velut natum per myſtica ſanctificatum,
Fulgura deſurſum depellit, & omne malignum

Pecca-

Peccatum frangit, ut Chriſti ſanguis & angit,
Prægnans ſervatur, ſimul & partus liberatur,
Dona refert dignis, virtutem deſtruit ignis,
Portatus mundè de fluctibus eripit undæ.

42. Ejuſdem farinæ eſt, quòd, ſi per annulum nuptialem ſponſus mingat, ab impotentia Veneris & faſcino ſolvatur, autore Nicolao & Guilielmo Varignana, Medicis, & Petr. Argelata Chirurgo. Item, quòd, ſi amorem quis diſſolvi velit, in amantis calceo ſtercore amatæ collocato odor præceptus amorem infringat: quamvis fortaſſe hujus rei ratio à manifeſta qualitate poſſit colligi, ut ad occultam aliquam ἐνέργειαν confugere, non uſque adeò ſit opus.

43. Magna ſanè eſt varietas id genus incantationum, ac ludibriorum diabolicorum; quæ vel ſimulachris ſive

imagunculis, ſolemni ritu fabrefactis aut confictis, vel creatis rebus, plantis, animalibus, horumque partibus, metallis, certo tempore decerptis ac collectis, exercentur: accedente inſuper ad illa inſtrumenta conſecratione, ſive execratione potiùs, quâ uſui inepto, ludicro, quin imò ſuperſtitioſo impioque deſtinantur; ſæpenumerò adhibitis, vel ad exſtructionem eorundem, ſeu ad apparatum, vel ad uſum ipſum, ſive ſacris ipſius Dei oraculis, ſive blaſphemis dictionibus à Dæmone profectis, à quibus omnem facultatem ac ἐνέργειαν pendere opinantur: Interim Diabolo conſentiente, colludente, atque admittente ſeu probante tales ſuas teſſeras in hominum pernitiem, tandemque vel expediente ea quæ molitur ſuperſtitioſa vanitas, vel faſcino præſtigiiſque paſſim iis quæ ſuſcipiuntur conſimilia fingente.

44. Frequens admodùm eſt illa incantationis ſpecies veneficis, qui certo anni

to anni tempore, vel certis noctibus vel horis, herbas ad certarum vocum recitationem evellendo colligunt, eâ perſuaſione, quòd per iſta verba, certis circumſtantiis adhibitis, vires eas & ἐνέργειαν, quâ ipſis opus eſt, obtineant; quam & experientia, vi Dæmonis illata, paſſim comprobare ſolet: Iis itaque aut ad remedia utuntur; aut, cùm noxam moliuntur, cibo potuique hominum injiciunt, aut pecorum inſpargunt pabulis: ubi mox Cacodæmon ipſe, iſtiuſmodi conatibus colludens, ſuas ſolet commiſcere fraudes, ita ut armenta, pecora, vel homines, iiſdem deguſtatis, vel attractis ſolo halitu, inficiantur, ac vel ſtatim concidant & moriantur, vel paulatim atque lentâ morte conſumantur.

45. Quin &, diabolica id genus organa, alicubi defoſſa, quà eſt tranſeundum; animantia mirificè vel lædere vel & perimere traduntur. Novimus pagos, inquit Peucerus, (mihi pag. 319.)

pag. 319.) in quibus multos annos illa quæ ingreſſa fuerunt & egreſſa armenta, perierunt: & non fuiſſe infecta pabula, vel illud certò indicabat, quòd vicinorum pecora, eodem uſa paſtu, noxii nihil concepiſſent; ſed faſcinum fuiſſe defoſſum ſub via publica, quâ armenta paſtum agi conſueverant, eventus poſtea oſtendit, cùm eruto ac ſublato faſcino actus mutaretur.

46. Ad hoc genus præſtigiarum diabolicarum jure merito referri poſſunt conſecrationes olei, ſalis, aquæ, aliarumque rerum, in Papatu uſitatæ: ne jam dicamus de confictis in opprobrium Chriſtianæ religionis tranſubſtantiationibus ſeu metamorphoſibus abſonis atque horrendis, quas, cùm reverà nullæ ſint, faſcinatæ ejuſmodi præſtigiis multitudini fallò perſuadent divinas eſſe, ac, quaſi factas virtute verbi & ſacerdotis raſi, in Dei contumeliam, cum inſigni abuſu Verbi Divini,

viri, Dei numinis & invocationis, occæcatis animis obtrudunt.

47. Plurima exempla paſſim ejuſcemodi præſtigiarum extant: quorum aliquod ex variis autoribus collecta ſunt apud Sennert. lib. 6. pract. part. 9. cap. 3. & 5. Wier. de Præſt. Dæmon. lib. 5. cap. 11. At hiſce omnibus cùm nec à Deo & natura, nec ab arte per naturam, virtus inſit, quicquid eſt id genus organorum, actionum, machinationum, ſigna & ſigilla ſunt malorum Dæmonum, & quaſi militares teſſeræ ab illis conſtitutæ, quibus ipſi invitantur, atque advocantur tacitè, vi pacti, quod cultores eorundum primi, atque aſſeclæ malorum Dæmonum, cum hiſce eorundem inventoribus approbatoribuſve, circa hæc ſigilla inierunt. Vel omnino, ſaltem ſuperſtitioſis iſtis ceremoniis, vel conjurationibus, aut figurationibus, (quas commodè Galenus noſter nominat alicubi ληρώδεις μεταμορφώσεις *nugatorias*

transfor-

transformationes,), ipſemet præſtigiator animos incautos implicat, ac ſibi propiùs obſtringit. Ut non ſine ratione Nazianzenus moneat, ὐδὲν δεῖ σοὶ περιαμμάτων ϗ ἐπασμάτων οἷς ὁ πονηρὸς συνεισέρχεται, *Non oportet te uti amuletis & incantationibus, quibus Diabolus unà ſurrepit.*

48. Ex pacto, inquam, paſſim, quod cum eo iniit Diabolus, qui primus impium ac ſuperſtitioſum aliquod ab ipſo hauſit artificium, ipſæmet ſuperſtitioſę actiones, atque organa conficta præter rationem, ceu reverà ſymbola ac teſſeræ Diaboli, ad opem diabolicam ciendam atque advocandam comparatæ, colludente Cacodæmone, vim ſuam ſortiuntur: Huic vero pacto paſſim implicantur neſcientes & improvidi, qui magis ſuperſtitionibus indulgent, quàm fide atque rationibus divina Dei ac naturæ metiuntur opera: Ad ſigna verò à ſe ſemel conſtituta præſto ſolet eſſe Cacodæmon ope ſuâ, non

non ut hominibus ſubſerviat, horumque nutibus obtemperet, ſed ut impietatem atque ſuperſtitionem foveat ſtabiliatque, atque ita hominem à creatore ſuo, mediiſque naturalibus à Deo ordinatis in ſalutem hominum, avertat, & ad ſe convertat: Ut adeò id genus machinationum diabolicarum ſint ipſius Cacodæmonis accipitres, quibus aucupia exercet humanarum animarum.

49. Quòd autem inſcii ſe queant implicare pactis talibus cum malo Dæmone, ſi rebus atque ceremoniis ab ipſo ordinatis imprudenter ſeſe miſceant, exemplis paſſim notum eſt. Refertque Smetius libr. 5. miſcell. ex relatione D. Nevii, & Civium Lipſienſium, puellam quandam non intelligentem quid ageret, dum nutricis actionem totam, quâ in ciendis tempeſtatibus ſæpius uſam viderat, imitaretur, tonitrua ac fulgura excitâſſe, quibus villa, haud procul à Lipſia diſſita,

ſita, conflagrârit. Aliud exemplum refert Delrio Diſquiſit. Mag. libr. 2. q. 29. ſ. 1. juvenis cujuſdam, Cornelii Agrippæ commenſalis, qui, cùm nimis curioſus, abſente hoſpite, impetratâ muſæi clave contra monitum Agrippæ ab uxore, conjurationum aliquem librum volveret, Dæmonem illico præſentem ſenſit, interrogantem, cur vocatus eſſet? At territo ob metum juveni nec reſpondenti, fauces & ſpiritum interclusit.

50. Ita exactiſſimè, ac quaſi ſtudio adhitito, agnoſcit Cacodęmon ſuas teſſeras, ſtatimqne quaſi convocatus præſto eſt, ſi vel ignarirerum eas tractent, miſcetq; ſeſe ipſorummet actionibus; dumque ita ſuâ fraude ſe hominibus familiarem reddit, eoſdemque conſuetudine audaciores efficit, reverà eos arctiori fœdere ſibiobſtringit.

51. Equidem agnoſco lubens, ipſaſmet ſubſtantias, quas ad nocendum vel

vel juvandum adhibet pręſtigiator Dęmon, dum vel venefici, vel ſuperſtitioſi Dæmonis miniſtri, per modos illegitimos iiſdem abutuntur, ſæpenumerò virtutem naturalem in ſe obtinere, quâ per ſe valeant ad ſimiles effectus producendos, ſive operandi ratione manifeſtâ, ſive per συμπάθειαν vel ἀντιπάθειαν occultam: Verùm, quicquid illis rebus ſuperadditur irrationalis figurationis, compoſitionis, adjurationis, collocationis, atque ceremoniarum aliarum, nec à Deo ordinatarum, nec naturæ rerum congruentium, aut naturales earundem vires ullâ ratione concernentium, id cum Diabolo commercium intendit, atque ſuperſtitione ipſam facultatem rerum naturalem ſic contaminat, ut animis mortalium per ſuperſtitionem rebus conditis à Deo abutentium, peſtifera evadat.

52. Nec verò quicquam eſt, quod proteſtentur aliqui, nequaquam ſibi quic-

quicquam eſſe cum Diabolo commercii, illius opem planè ſe reſpuere; non ſymbola Diaboli exiſtimare, ſed cenſere quædam Dei media abſtruſiora, quæ humanum captum ſuperent, id genus ceremoniarum, actionum, organorum, &c. quibus ſanitatem ſtudeant recuperare, aut depellere languores: Verùm, eſt inanis prorſum illa excuſatio, dum mediis utuntur nec probatis in Scriptura, nec fundatis in Natura; adeò ut proteſtatio ſit ipſi facto penitus contraria, dum quicquid ſine Deo ac Natura eſt, ſit prorſum à Diabolo.

53. Videtur equidem utcunque culpam eorundem imminuere ignorantia, quæ eos utique à pactis cum Dæmonibus explicitis excuſat; Attamen hæc ipſa ignorantia, ſupina nimiùm, ipſiſmet pactis Cacodæmonum, ad ſua ſymbola ex pacto olim conſtituta attendentium, vel ſuperſtitioni ſuâ ope & concurſu rationem aliquam fuca-

tam

tam & occaſionem exhibentium, incautos atque ignorantes implicat, eoſque neceſſario periculo exponit. Certè diſcere debebánt, vel omnino ſcire, ignorantes iſtiuſmodi, quidnam ſit Deo vel Naturæ congruum; aut ubi fortè ipſis intellectus deeſt, pios, probos, rerum divinarum atque naturalium conſultos Viros adhibere, quibus ſe ſuamque valetudinem committant; non verò agyrtarum & anicularum adhibendo opem temerariam, ſe fraudi diabolicæ cum incolumitatis ac ſalutis propriæ diſpenſio committere: vel certè debet pio ac cordato viro eſſe ſatius, hîc ferre ægritudines, pièque vitæ ultima diſcrimina ſubire; quàm ſanari illegitimè & impiè, & cum diſpendio ſalutis ſempiternæ vitam trahere.

54. Omnino autem impii habendi ſunt, ac veri Dei deſertores, qui dum apprimè norunt, verba, characteres, ſimulachra, atque univerſum iſtud genus

nus mediorum, quod hîc improbamus, nullam efficaciam habere, ſed reverà ſymbola Diaboli, ejuſque inſtrumenta eſſe; cenſent nihilominùs, licere à diabolo, præcipuè in morbis veneficio inductis, petere auxilium, quæ certè impia ipſius Paracelſi eſt ſententia.

55. Sic enim docet ille libr. de occult. Philoſ. Si quis veneficiis ſit læſus, eſſe fabricandum pedem, vel manum, vel aliud membrum, ad formam ejus quod ægrotat vel dolet, vel etiam imaginem totius corporis, atque illam eſſe inungendam atque obligandam: Si homo per incantationem, uſum ſermonis, viſum, auditum, vel virilitatem amiſerit, totius hominis imaginem è cera eſſe faciendam forti fide, & fixâ imaginatione, atque illam imaginem debito modo curandam eſſe. (Hujus furfuris eſt univerſa opliatria, tantoperè à plurimis decantata; at ſolidè refutata ab Andr. Libavio in tractatu de impoſtoria vulnerum per unguen-

guentum armarium ſanatione, Paracelſicis uſitata commendataque.)

56. Addit autem Paracelſus cit. lib. Medicum non omnia quæ ſcire debet, in Academiis diſcere poſſe, ſed opus eſſe ut interdum vetulas, Zigeunos, Nigromanticos, Agyrtas, ruſticos, ſenes, & ejuſmodi viles homines alios conſulat, & ab his diſcat. Plura enim, inquit, de talibus norunt, quàm omnes Academiæ. Idemque libr. de morb. inviſibil. aſſerit, Deum Magiâ Diabolum donâſſe, & valde peritum in luce naturæ poſuiſſe: Hanc autem ipſi eripi poſſe: artem uſurpandam, Diabolum relinquendum eſſe: ideoque nos in hoc mundo verſari, ut minor à majori diſcat. Ac ibid. inculcat, ſi per characteres aliquid boni in nobis fiat, eodem loco habendos eſſe eos, ac ſi plantæ eſſent; ac etiamſi Diaboli ſint, eodem loco id habendum eſſe, ac ſi eſſent pyxides è Pharmacopolio: Et ſi Diabolus verbum pro herba ſu-

mat, ſit nobis, inquit, inſtar herbæ: Verba ejus ſpecies, characteres ejus compoſita & Syrupi ſunt. Contenditque porrò, ſi Deum toto corde amemus, etiamſi Diabolus nobis offerat argentum, aurum, juvet nos, exhibeat nobis medicamenta, eripiat nos ex carcere, credendum eſſe hoc juſſu Dei fieri.

57. Horrenda ſanè hæc impietas eſt, quâ quis in tantum ſe Diabolo, humani generis hoſti, atque homicidæ ab initio, concredit, ut in ſui curam, medicam ab ipſo opem & auxilium admittat: à quo certè nihil boni obtinere vel ſperari poteſt, niſi cum majori animæ diſpendio: An non hoc ipſum eſt, ſe facere Dæmoniorum ſocium? Et ſiquidem jubentur Chriſtiani abſtinere ab Idolothytis, ſive iis quæ ſunt conſecrata falſis Diis; an commercium licebit ullum cum Diabolo habere? an hunc adhibere Medicum? vel an religione Chriſtianâ ſalvâ, ſalvâ pace con-

conſcientiæ, libebit media arripere à malo Dæmone porrecta? Satiùs omnino eſt in Chriſto piè mori, quàm hac ope execrandâ convaleſcere: nec verò dubitandum eſt, quin ſplendiſſima quæ confert Dæmon beneficia, vulneribus ipſâque morte ſint nocentiora. Nullum ſanè ullibi exemplum Scriptura Sacra nobis ſuggerit benefactorum à Diabolo in homines collatorum, aut à piis ullibi admiſſæ ab eodem opis. Quod ſi morbus ſuperet naturæ vires, neque naturalibus remediis curarl queat, habet Deus utique myriades bonorum Angelorum, quibus, ubi vult, juvare poteſt; poteſt ipſe verbo ſolo atque nutu proprio curare. Ad hunc ſolum animus eſt dirigendus; & ſi vel occidat Dominus, in ipſum tamen unicum ſperandum eſt.

58. Non voluit videri Achazias Rex, 2. Reg. cap. 1. animum avertere à vero Deo, vel in mancipatum aut ſocietatem ſeſe tradere Diabolo, cùm

 mitte-

mitteret legatos ad Baalzebulum, Accaronitarum Deum vel Idolum potiùs, conſultum circa ſuam valetudinem: nam virum Dei utique, Eliam, eſt reveritus, identidemque miſit ad eundem rogatum ut deſcenderet: Veruntamen dum ad illicitum & impium hoc medium ſe contulit, licet probatum uſu procul dubio, ac in ſimilibus occaſionibus ab aliis non ſine certitudine receptum, verum Deum judicatus eſt deſeruiſſe atque abnegâſſe; atque hanc divinam vocem audiit: Nunquid quia non eſt Deus in Iſraële ad conſulendum verbum ejus, miſiſti nuncios conſultum Baalzebulum, Deum Hekronis? Idcirco de lecto, in quem adſcendiſti, non deſcendes, ſed moriendo morieris.

59. *Quartum genus* præſtigiarum diabolicarum *tactu* ſive *contrectatione* peragitur. Ita Bapt. Condronchius tract. de morb. venefic. mentionem facit vetulæ, quæ mulieris Nobilis ventri blandiens

dlens manum admovit, quo contactu alterata fœmina nobilis, fœtus motum inſuetum ſtatim ſenſit, & poſtea fœtum in fruſta comminutum, ſummo cum vitæ diſcrimine ejecit. Similiter mentionem facit idem Codronch. alterius vetulæ veneficæ, quæ cùm manu ventrem puerperæ tetigiſſet, puerpera ſex menſibus peractis graviſſimos cruciatus circa ventrem inferiorem ſentire cœpit, tandemque cùm alvum excernere vellet, ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia, per ventrem inferiorem rejecit, & à torminibus liberata eſt.

60. De Pyrrho Rege refert Plinius N. N. lib. 7. cap. 2. quòd tactu pollicis in dextro pede lienoſis mederetur; quod utique vel cum Anton. Mirandulano mendaciis incredibilibus annumeramus, vel cum Delrio fraudibus diabolicis. Huc ſpectat ars illa vulgo dicta D. Anſelmi (vel potiùs Magi illius Anſelmi Parmenſis,) quâ mili-

tes ſolo afflatu, oſculo, vel nudi lintei applicatione, etiam atrociſſima vulnera ſanant. Itemque huc referendum ſuperſtitioſum illud curationis genus, quo creduntur in Flandria ſanari febres ab iis, qui nati ſunt ipſo die Paraſceves, quique nullo fœmineo fœtu intercedente ſeptimi maſculi legitimo thoro ſunt prognati. Similiaque alia ejuſdem furfuris: de quibus vid. Delrio diſq. mag. libr. 1. cap. 3. q.4.

61. Dubito verò, an non item ad ſuperſtitionum ludibria referri debeat, id quod Regibus Galliarum ajunt familiare eſſe, ſtrumis ſeu ſcrofulis mederi, vel ſputi illitione, vel abſque hac ſolo contactu: Velut item Regibus Angliæ hoc donum ſolo contactu ſtrumas ſanandi competere, meritis D. Eduardi Regis, ſcribit Polyd. Virg. libr. 8. Hiſtor. Angl. Guil. Tockerus in libro, cui titulus, Chariſma ſeu donum ſanationis, Eliſabetham tunc temporis in Anglia regnantem eo chariſ-

mate præditam tradit; inſuperque aſſerit donum illud Regibus Angliæ jam uſque ab ipſo Lucio competiiſſe; Reges autem Franciæ idem per quandam propaginem ab Angliæ Regibus accepiſſe. Alii illam virtutem à Clodoveo primo Galliæ Rege profectam volunt, atque inde ad ſucceſſores per traducem, nullo reſpectu familiæ habito, tranſlatum. Videantur de his Sennert. libr. 2. pract. part. 1. cap. 25. Peucerus de Divin. cap. de Incant. Delrio diſq. mag. libr. 1. cap. 3. q. 4. Itemque Tagault. Inſtitut. Chirurg. lib. 1. cap. 13. qui velut utriſque item, tum Franciæ tum Angliæ Regibus, hoc immortale munus, jure hæreditario ad poſteriores Reges dimanans, attribuit; ita Angliæ Regem etiam ſuo tempore, tactu, ac quibuſdam hymnis, non ſine ceremoniis priùs recitatis, ſtrumoſos ſanare aſſerit.

62. Certè, niſi hoc peculiare aliquod atque ſupernaturale Dei donum

ſit, quod fortè ſuis unctis Deus largiatur, vel potiùs fortaſſe vis potiſſima ſit tribuenda medicamentis, juſſu Regis adhiberi ſolitis, vaniſſima profectò atque ſuperſtitioſa hæc curandi ratio habenda eſt. Nequaquam ſanè ſubeſt ulla naturalis vis, quâ iſtiuſmodi ἐνέργεια ab illis Regibus procedat: ita enim non per traducem hæreditariam regni ea in ipſummet regem ſolum dimanaret, fratribus excluſis cæteris, qui fortè ſæpius parenti quòad conſtitutionem corporis temperiemve ſunt ſimiliores; multòque minùs ex familia tranſiret in familiam, deficiente prole.

63. Conſimilis huic traduci occurrit planè ſuperſtitioſa alia apud Wier. de Præſtig. Dæmon libr. 5. cap. 8. ubi refert, ſe non infimæ ſortis nobilem cognoviſſe, qui contra venenum canis rabidi particulæ pomi inſcribebat, *Hax pax max Deus adimax* (per ignorantiam Linguæ Latinæ vocibus corruptis, mutatiſque literis, cùm fortè in ſche-

in ſchedula germanica repertum fuiſſet remedium, *Hoc* † *po* † *mo* † *Deus adjuva* † ubi ſigna Crucis interpoſita pro literis X fuêre arrepta) eamque particulam comedendam porrigebat: Ne vero ſuperſtitioni juſtum deeſſet pondus, ad maximum natu ex ſobole, velut jure hæreditario propagari eam curationis efficaciam, nec ad alios poſſe derivari, temerè credulis perſuaſum erat.

64. Sed ut revertamur ad contactus efficaciam: Quamvis non negemus per contactum rerum phyſicarum varios effectus aliis corporibus induci poſſe, morbos excitari, ſcabiem, luem veneream, peſtem, &c. venena multifariam communicari; quin & corrigi utcunque vacillantem diſpoſitionem, ac ſanari ægritudines: ſtatuimus tamen iſtiuſmodi ἐνέργειαν prodire à corporibus, vel per effluvia, ſeu naturalia ſeu adſcititia, vel per quamcunque naturalem ἀντιπάθειαν συμπάθειαν-

ve, convenientem certæ rerum ſpeciei, atque obtinentem ad determinatas ſpecies reſpectum naturalem. Ita magnes trahit ferrum; ac torpedo ſariſſâ icta tenentis manui ac univerſo corpori ſtuporem traditur inducere; ſimiliter puella illa napello enutrita, atque Alexandro Magno ad perdendum eum dono miſſa, cujus contactus ipſi, ſi conſueſſet, judice Ariſtotele, lethalis extitiſſet. Aliaque id genus infinita occurrunt.

65. At ſi citra ejuſmodi effluvia qualiacunque, ac proprietates naturales, vel læſiones vel ſanationes oriantur per contactum, utique eas magicas eſſe, ac diaboli virtute peragi, aſſerimus: unde nec omnibus promiſcuè contactus ille vel obeſſe vel prodeſſe aptus eſt, nec unum eundemque obtinet ad omnes reſpectum; ita ut vel læſionem vel juvamen aliquod intendat, vel ſit adiaphorus, prout veneficæ affectæ ſunt, dum huic malè huic

bene cupiunt, vel neutro modo erga hos vel illos ſeſe habeat.

66. Abſurda autem & inepta eſt omnino Pomponatis ſententia; quâ libr. de Incant. cap. 3. exiſtimat, velut in herbis, lapidibus, & animantibus, inveniuntur virtutes ſanandi; ita nihil repugnare, quin & in tota humana ſpecie ſimiles vires inveniantur, ut in uno homine ſit virtus talis lapidis, in alio hujuſce plantæ, &c. quod ergo planta hæc vel lapis ille poteſt, idem quoque hunc vel illum hominem naturæ vi producere valere.

67. Equidem, quòd lapides, vel animantia, vel herbæ certæ, naturalem facultatem nactæ ſint, quâ v. g. homini, vel huic ſimul atque aliis quibuſdam ſpecibus animantium, prodeſſe aut nocere valeant, eam omnino habent ratione propriæ ſubſtantiæ ac qualitatum ſeu proprietatum toti ſpeciei congruentium: ac inde fit quòd omnis magnes vim trahendi ferrum,

omne rhabarbarum purgandi bilem, ac cicuta omnis humano generi nocendi vires habeat: Similiter ergo omnes homines eâdem naturali vi pollerent: Vel, ſi in genere humano uni individuo quid per naturam competat, quod non ſimiliter attribuendum alteri, cur non & in magnete, in rhabarbaro, cicuta, aliiſque, ſimilis diverſitas exiſtit, ut fortaſſe unus magnes naturalem habeat virtutem, quæ in alio non inſit? ac in cæteris ſimiliter: quin &, cur non hic magnes attrahendi ferrum, ille potiùs purgandi bilem, ut rhabarbarum, ille cicutæ inſtar deleteriam virtutem obtinet? Ac certè, cùm rhabarbarum vim habeat purgandi bilem per ſubſtantiam, quam ſibi obtinet peculiarem, atque propriam naturam; ea verò diverſiſſima ſit à ſubſtantia humana ac natura propria humano generi conceſſa; utique non poteſt ſimilis facultas homini competere, quæ competit rhabarbaro;

ro: ac ſic de cæteris. Multòque minùs homo poterit per ſimplicem contactum diverſiſſimas ἐνέργειας in obvia ſubjecta exercere.

68. Concludimus ergo, quicquid eſt ejuſmodi μαγγανείων (ut alicubi Galenus vocat,) hoc eſt, *præſtigioſorum machinamentorum*, ſeu *impoſturarum*, illud penitus repudiandum eſſe; ac omnino agnoſcendum, univerſum illud genus οὐδένα λόγον ἰατρικὸν ἔχειν (ut verba iterum adhibeam Galeni,) *nullam*, inquam, *rationem artis medicæ habere*, cùm nec Deum nec Naturam habeant autorem, adeòque neque ex Scriptura, neque ex Natura hauriantur. Unde Hippocr. libr. de morb. ſacro eos, qui ad morbos curandos expiationibus & incantationibus, hoc eſt, verbis, characteribus, geſticulationibus, ceremoniis, periaptis quarundam rerum nullam ex natura ſua facultatem obtinentibus, ſeu figurationibus, aliiſque ſuperſtitioſis atque

 diabo-

diabolicis machinamentis variis, utuntur, dum ſe interim valde pios eſſe, plurimumque ſcire ſimulant, atque ad Deos ipſos morbos referunt, ἀγύρτας, μάγους, & ἀλαζόνας, *circumforaneos*, *magos*, & *arrogantes oſtentatores*, appellat. Similiter Plato 2. de Republ. ἀγύρτας καὶ μάντεις *circulatoros* & *vates* vocat, ac verè pro nugatoribus ac ludicrorum figmentorum autoribus habet eos, qui perſuadent aliis penes ſe eſſe vim quandam, quæ Deorum numine ſibi tribuatur, ſacrificiorum & incantationum ritibus expiandi ſcelera, vindictam ab hoſte ſumendi, ipſoſque Deos ad ſe alliciendi & demerendi incantationibus & vinculis quibuſdam, ut ſibi obſequantur. Tanto utique ſaniores atque ſapientiores fuerunt antiqui illi Ethnici multis modernis Chriſtianumn omen profitentibus!

SECTIO

SECTIO SECUNDA DE MORBO MAN-SLACHT, VULGO DICTO: *Ejuſque Curatione.*

69.

HIſce in genere contra Superſtitioſas Morborum Geneſes, & impoſtorias ſeu Diabolicas earundem Curationes definitis, dubium fortè occurrit, quid ſentiendum de Morbo illo, qui in Friſia noſtra, ac Weſtphaliæ tractu vicino, frequens oriri traditur, vulgo dictus *Man-ſlacht vel Man-ſlachtigheyt*; q. dicatur ἀνδροφονοδυνίᾳ (ſi ita loqui fas ſit) ſeu *affectus homicidium repræſentans*, vel *ex homicidæ repræſentatione inductus*, vel *perculſio ex homicidæ præ-*

da præſentia aborta; Eo autem affectu qui correptus eſt, *Man-ſlachtigh*, q. ἀνδροφονώδης, vel potiùs *homicidii* ἐνεργείᾳ *perculſus*, appellari conſuevit: De hujus ergo *morbi eſſentia*, *ortu*, ac *curationis ratione*, paucis porrò diſquiremus.

70. *Eſſentiam* ipſam illius *affectus præter naturalis* quod attinet, Recepta non Vulgi tantùm, ſed & cordatiorum Virorum eſt perſuaſio, per ipſam experientiam, ut ajunt, confirmata, ad intuitum vel tranſitum alicujus homicidæ ſubitò paſſim percelli homines, ipſaque bruta, præſertim equos, vaccas, &c. ut ſenſus ac mens ipſa, ſeu in brutis æſtimativa facultas, planè conturbetur, ipſaque animantia ceu diris infeſtata concidant, vehemens oboriatur anxietas, ac inordinata corporis vibratio, membrorumque inſolita agitatio & inquietudo, aliaque horrenda perturbationum ſymptomata ocyùs exurgant: Quæ omnia præcaveri ajunt, ſi modò homicida manè

preces atque vota fuderit ad Deum quibus ne peccatum ſuum ex patrata cæde aliis in læſionem cedat, deprecetur.

71. Solvi autem denuò affectum hunc jam excitatum ajunt, atque è veſtigio ceſſare malum, ſi particula panis, reſecta cultro, quo fortè olim aliquando homicidium patratum fuit, devoranda homini perculſo beſtiæve offeratur, vel bibenda detur cereviſia, vel aqua, potuſve alius, in quibus talis culter, ſive gladius, quo cædes aliquando ſit commiſſa, fuerit agitatus, vel ſi hauſtus ab ipſomet homicida, ad cujus præſentiam perculſio oborta, afflicto propinetur, vel ſi ex homicidæ calceo perculſus homo bibat.

72. Ex deſcriptione ergo ipſa hic *affectus* non tam morbus propriè, quàm cauſæ violentæ *ſymptoma*, *in læſis functionibus*, ſeu *variorum* potiùs *ſymptomatum concurſus*, videtur eſſe, à quacunque tandem cauſa, ſpiritus animumque infeſtante, ac conturbante humores,

res, exurgens: Morbus enim propriè dictus, ſeu corporis totius, partiumve plurimarum ac pręcipuarum diſpoſitio præter naturalis, tantoperè functiones præcipuas pervertens, nequaquam ita ſubitò emendaretur, ut intra momentum homo vel brutum animans ſibi reſtitutum deprehenderetur.

73. Quod verò *cauſam* ipſam attinet, tum *læſionis*, tum *curationis* circa eam magis ardua fortaſſis difficultas eſt: Vel enim ea *ex natura rerum* arceſcenda eſt, vel eſt *divina* ſtatuenda, vel eſt *diabolica*.

74. Ac primò, quod ad *læſionem* ipſam, ſive *mali ortum* ſpectat: Si quidem hujus *naturalis* aliqua *cauſa* credenda ſit, vel ea *penes homicidam* eſt, vel *penes eum qui afficitur*: Si *penes homicidam*, ille utique vel *ex arbitrio* malum infert, vel *ex neceſſitate* quadam, ſive *neceſſario influxu* qualicunque.

75. Si *ex arbitrio*, novit utique ſe lædere; ac inſuper, quâ facultate, ac quo

quo modo lædat, ipſe novit: Verùm neutrum obtinere creditur; nec enim culpa homicidæ, ceu volenti ac ſcienti, circa hujus mali ortum ulla imputatur, nec verò pro venefico habetur, nec pœnam ullam quoad hunc effectum uſquam luit.

76. Tum &c, incertum eſt quâ ratione ſe voluntas homicidæ exerat in diſtans: Utique *intuitus* ipſius homicidæ in objectum, ſeu in eum qui afficitur ac læditur, nil agit, ſecundùm ea quæ jam antè demonſtrata ſunt; *imaginatio* quoque actio eſt immanens, nec ultra ſuum proprium ſubjectum ſeſe exerit, ut itidem ex præcedentibus eſt manifeſtum.

77. *Influxus neceſſarius* quiſnam hîc locum habeat, vel quo modo, humanâ mente concipi non poteſt: Unde enim talis aliqua facultas naturalis, unde influentia promanet, potuit in homicida oboriri? Homicidium ſeu cædes utique non Phyſicè ſed Ethicè mutavit

tavit homicidam: At animi pathemata, quæ fortè homicidium ſequuntur, nempe mæror, pænitentia, melancholia, aut imaginatio quæcunque fixa, non magis venenatam qualitatem excitant in homicida, quâ lędantur obvia ſubjecta, quàm conſimiles affectus in ſubjectis aliis ſe paſſum exerentes ex quacunque cauſa alia, conſimilem qualitatem, quæ in diſtans tantâ efficaciâ ſe exerat, producère deprehenduntur.

78. Ac quæcunque tandem, aut quocunque modo phyſica mutatio per homicidium vel inde ſubſequentes animi affectus in ipſius homicidæ corpore oborta confingatur, ea utique plus damni, vel ægritudinis, ſeu læſionis, per influxum aliis corporibus inferre nequit, quàm in corpore ipſius homicidæ deprehenditur: Cur ergo ipſe homicida non continuè vel frequentiùs conſimili affectu aliquo laborat? vel cur ſaltem venenatæ aut malignæ qualitatis in ipſius corpore indicia ſe nulla pro-

la produnt? Quam certè valdè eſſe noxiam neceſſe foret, cum in diſtans tantâ ſeſe efficaciâ exerere credatur. Ac interim oportet ſanè valde efficaces eſſe preces homicidæ, quæ ad Deum manè fuſæ derepente qualitatem illam venenatam vel retundant vel coërceant, quò minùs in quæcunque obvia objecta naturali modo operetur. Ne nunc quæram, quânam qualitate ergo vires homicida habeat ſanandi malum, dummodò præbibat, aut ex ejus calceo bibendum præbeatur ægro.

79. Tum &, quâ *ἀπορροίᾳ* quæſo illa qualitas fictitia ab homicida ita efficaciter in obvia objecta ſe diffundit? quo modo migrat accidens? vel cujuſnam ſubſtantiæ, cui inhæreſcat, beneficio communicatur? quomodo ſuſcipitur à læſo? Denique, quæcunque tandem qualitas emanativa promanare creditur ab homicida, ac transfundi in objecta, cur non eadem promiſcuè objecta quævis obvia, ſimiliter diſpo-

diſpoſita, infeſtat? cur non quotidie complures ad præſentiam homicidarum percelluntur, ſeu corripiuntur? cur non imprimis infeſtantur ipſiuſmet homicidæ vel cognati vel propinqui, conjux, liberi, vel alii, quibus utique faciliùs vel per contactum, vel per halitum, communicari poſſet qualitas? Cur non alibi, in Gallia, Hiſpania, Germania ſuperiore, quin imò in Hollandia vicina, Clivia, &c. ubi non minùs homicidæ ſunt, hoc morbi genus æquè obtinet? at ubi interim vel ipſum nomen ignoratur.

80. Similiter, nec *penes eum qui corripitur hoc malo*, cauſa ejus ulla poteſt concipi. Quæcunque enim illa ſtatuatur aut fingatur, quo modo communicat cum homicida, ut ad præſentiam hujuſce vel contuitum exurgat ocyùs in actum? quid eſt quod ipſam concitet? cur non abſente homicidâ æquè ac præſente ſeſe exerit? ſiquidem nihil cauſæ ipſimet ineſſe homicidæ demonſtra-

ſtratum eſt? quæ ratio quòd in aliquibus duntaxat, vel hominibus, vel brutis, oriatur; non in omnibus, vel ſaltem plurimis, ad quos indifferenter ſeſe præſens homicida habet?

81. An hic *imaginatio illius qui afficitur* in cauſam convocanda eſt; Veruntamen imaginatio per ſe, quà rerum perceptarum eſt in anima repræſentatio, nequaquam corpus ipſummet realiter immutat, neque rationem cauſę obtinere poteſt, à qua tanta ac tam vehementia ſymptomata proveniant; quà verò eſt occaſio, quòd animæ virtute ſpiritus humoreſque concitentur in corporibus, haud ſemper unum eundemque, ac ignotum peregrinis regionibus affectum, ſeu ſymptomata ſuperiùs deſcripta, inducendi vires obtinet. Profectò terror ſive conſternatio concepta ex re una eademque, non eodem modo afficit quoſcunque, qui terrore circa eam percelluntur: Cùmque terror & imaginatio ſint cauſæ procatarcticæ, nequa-

nequaquam ad ejuſmodi effectum per ſe ordinatæ ſeu proportionatæ, aliam omnino cauſàm in ipſius læſi corpore latere foret neceſſarium, quæ terrore ſive conſternatione, vel imaginatione, ſuſcitetur & in actum ſeſe exerat.

82. Contingit equidem, ut tempore univerſalis alicujus peſtis, alteriuſve morbi epidemici, per conſternationem, metum, aut terrorem, paſſim homines corripiantur morbo, ubi & ad morbum eos cernimus procliviores, qui ſunt maximè meticuloſi: Verùm hoc exinde oritur, quòd venenum peſtilentiale ſive virus aliud quodcunque epidemicum, per aëra paſſim ſparſum, ipſiſmet corporibus, jam ante animi pathemata oborta, ſit communicatum: quod tunc promptiùs in actum ſeſe exerit, ipſumque morbum generat, ubi facultas naturalis vitaliſque non ſufficienter ampliùs reſiſtit, per terrorem, metum, alioſve animi affectus enervata, ac ſeu ab aëre communicata,

ta, in præſenti noſtro malo nulla poteſt concipi.

83. Quòd ſi quis tamen ſtatuat, endemiam fortaſſe quandam mali cauſam, aut quamcunque aliam, interioribus communicatam partibus, confingi poſſe aut debere, quæ imaginatione, vel terrore, aliove animi pathemate, conſpecto homicidâ, ſuſcitetur, ſeque exerat: quî, quæſo, fit, quòd ii etiam, qui non noverunt homicidam, quique homicidium patratum eſſe olim ab eodem neſciunt, ac adeò quos circa homicidam ſeu ipſius homicidium nequaquam ulla phantaſia torquet, neque terror ullus ſive conſternatio exagitat, perculſione mali paſſim nihilominùs corripiantur? Quin imò, cùm & bruta ipſa (vaccæ, equi, &c.) eodem malo percelluntur, an quæ in iiſdem etiam imaginatio, vel terror circa homicidam, quem quandoque non viderunt antè, vel ex homicidio, quod tamen neſciunt, ac

nequeunt dijudicare, phantaſma formatum cauſa mali erit judicandum?

84. Hæc quidem omnia cùm ſint omnino abſona, ac penitus à ſana ratione aliena, utique *in naturalibus nequaquam ullam hujus mali cauſam eſſe*, ſtatuendum eſt. Sed neque *cauſa aliqua divina* ſubeſt: Deus enim quicquid ordinario producit atque operatur modo, id exequitur *per cauſas naturales*, utpote qui ipſammet naturam ſibi ordinariam miniſtram conſtituit, ſubordinatam ſuæ providentiæ; quæ verò operatur Deus modo extraordinario, hæc vel *per Angelos*, vel aliter quomodocunque *per miraculum* producit.

85. *Per bonos* quidem *Angelos*, divino juſſu, ad conſpectum homicidæ, hæc ſymptomata induci, alienum eſt ab omni ratione: unde idem nec à quopiam prætenditur; nec ipſamet curandi ratio ſuperiùs propoſita, quâ ſolent uti, huic cauſæ evertendæ ſatisfaceret. Sed & *miraculoſæ* cujuſcunque *operationis*

rationis in hoc caſu, nec Scriptura ullum argumentum profert, nec humana ratio auderet fingere: eſt namque planè temeraria, quin imò nimiùm profana atque impia aſſertio, quâ convocetur Deus ipſe, ubi modò homicida præſens eſt, ad iſtiuſmodi miraculoſas operationes, ſeu effectus ſupernatules; quibus tum hominibus tum brutis, ſine ulla naturali cauſa, morbi atque gravia tormenta inducantur: quibus iterum curandis ſolus Deus, per miraculoſam operationem aliquam collatam vel inhibitam, ſit deſtinandus.

86. Cùm ergo neque *naturalis* hujus mali ulla *cauſſa* ſit, neque *divina*; reſtat *diabolicâ virtute* ejuſcemodi effectum excitari: Nempe ſunt hæ machinationes ac molimina ipſius Satanæ, per quæ ad ſuperſtitionem credulos abducat: Aut, ſi fortè piis etiam, & alienis penitus ab omni ſuperſtitione, vel in propriis corporibus, vel in jumentis ſeu armentis ac pecoribus, quid tale, Deo

permittente, accidat, (ut circa Jobum atque ejus facultates, Dæmoni poteſtas magna data eſt à Deo ſummo,) illud ſanè ad probandam ac certificandam fidem horum ac conſtantiam permitti, ratum penitus habendum eſt.

87. *Curationem* iterum quod attinet: Hæc rurſum vel eſt *naturalis*, vel eſt *ſupernaturalis* ſeu *divina*, vel *ſuperſtitioſa* atque *diabolica*. Si *naturalis* ſit curatio, *vis* ipſa, quâ curatio peragitur, vel eſt *nativa organo* (nimirum gladio, vel cultro, &c.) vel *communicata eſt ab homicida*, vel *ab eo qui occiſus* eſt, ſeu *ejus ſanguine*, vel proficiſcitur *à cæde ipſa*.

88. Si *organo nativa* ſit *vis curativa* utique hæc illi competet vel *ratione* propriæ *materiæ*; vel *ratione formæ* ſeu *figuræ*: ac *figuræ* quidem *ratione*, ſive in abſtracto, ſive in concreto, ſeu quà eſt materiæ conciliata talis forma, hoc eſt, ratione *ſubſtantiæ ita figuratæ*. Si *ratione materiæ*, ſeu *ſubſtantiæ*, v. g. quà ferrum eſt, vel chalybs, &c. omni materiæ tali ea-

li eadem vis inerit, idque ubivis & ſemper, cùm ſit ubivis atque ſemper eadem ſubſtantia & natura; nec opus eſt ad illud organum, quo aliquando homicidium patratum ſit, confugere.

89. Si *ratione formæ* ſeu *figuræ* virtus organo ſit adſcribenda, (præterquam quòd non ſoleat haberi certæ ratio figuræ, cùm & promiſcuè culter, pugio, gladius, &c. in uſum ac curationem admittatur,) utique *figura in abſtracto* nulla efficacia eſt, cùm accidentia, vel potiùs ſubſtantiarum modi, nihil agant, niſi vi ſubſtantiæ illius cui inſunt; *figura in concreto*, ſeu *ſubſtantia ſic figurata*, rationem inſtrumentalem quâ ſecat, findit, perforat, contundit, ac omnino conſtitionem naturalem quomodocunque evertit, adeòque quâ infertur morbus, aut patratur homicidium, non excedit: Verùm eâ ratione lædit potiùs quàm ſanat.

90. Et, ſi *à materia* ita *formata* ſive *figurata* proficiſcitur ſanatio, cur non

cuivis organo ex eadem materia ſimiliter formato eadem vis ineſt? Aut, quidnam pani, aquæ, aliive rei ſimili, quæ ægro vel edenda vel bibenda offeratur, à tali organo communicatur? quid *ratione materiæ*, quod non à ſimili materia iiſdem æquè valeat communicari? ut adeò neceſſum non ſit ſuperſtioſè ad ipſummet organum, quo homicidium patratum ſit, confugere: quid *ratione formæ* ſeu *figuræ* creditur transfundi, quod ſanandi vires habeat, cùm nulla ſit figuræ efficacia? quid denique *ſubſtantia ſic figurata* confert, quod neque à materia neque à figura conferatur?

91. Fortè ergo *virtus organo ab homicida* eſt *communicata*. Sed quid ergo illud quod tranſiit ab homicida, quod in organum receptum eſt, quod illic certæ facultatis rationem habeat? An aliqua *ſubſtantia*? At quænam homicidæ ineſt propria ſubſtantia, quæ aliis hominibus non competat? & unde illa eſt ſubnata?

nata? Certè neutiquam vi homicidii producta eſt; ut nec de novo condita; Sed neque *naturalis* ulla *qualitas*, quæ aliis non competat, in homicida poteſt concipi; moralis quippe tantùm facta eſt mutatio: quin &, quî qualitas tranſlata ſit in organum mens hominum non capit.

92. Præterea, ſi virtus ulla, quam non capiat fortaſſe mens humana, ſit in organum tranſgreſſa, ac ibidem hæreat in longos annos, quò nimirum hominum memoria, vel poſt defunctum pridem homicidam, ſe extendit, (ſemper enim organo, quo ſemel homicidium patratum eſt, vis illa creditur ineſſe,) undenam illa homicidæ obtigit? unde ſubnata eſt? Ex cæde ipſa non profectam eſſe, poſtea liquebit. Sed neque ex relatione, quam ad cęſum homicida habet, ulla oritur activitas. Et ſi quæ virtus, undecunque orta, potuit communicari organo ab homicida, utique imprimis illa inhæ-

rebit ipſi homicidæ, dum ſuperſtes eſt: ut inde fortè evenire ſit credendum, quòd dum laboranti homicida hauſtulum propinat, per evaporationem halitumve poculo vel potui tributâ facultate, ſuccurratur ipſi ægro: quin &, exinde rationem fortè ſuperſtitio inveniet, cur ſi ex homicidæ calceo bibatur, malum ocyùs ſanetur.

93. Verùm, quid ni ergo veſtibus ipſius homicidæ reliquis, ipſique corpori vicinioribus, vis illa potiùs quàm calceis inhæret? vel omnino potiùs quàm organo quo homicidium commiſſum eſt, ut adeò decerptæ ipſarummet veſtium particulæ ejuſdem vel majoris ſint cum organo patratæ cædis pretii habendæ, ac valoris potioris: Quin &, quid ni in ipſis homicidæ excrementis, unguibus, capillis, &c. vis illa potiori jure inerit? quæ adeò ut ſingularis medicina potiori jure aſſervanda ſint.

94. Præ-

94. Præterea, ſi virtus proficiſcitur ab homicida, unde organo communicetur, utique hæc ipſa vel duntaxat eo tempore ab eo proficiſcitur, cùm homicidium committitur, vel item tempore quocunque ſubſequente: Quòd ſi duntaxat eo tempore, quo eſt patratum homicidium, quî fit quòd calceus qui multis annis pòſt confectus eſt, eandem facultatem conſequatur, nempe, ut ſi modò ex eodem hauriatur potus, ſanet æquè atque ipſum inſtrumentum cædis? Quî fit quòd quovis tempore prodeſſe queat homicida propinando, At, quòd ſi virtus etiam quocunque ſubſequente tempore ab homicida profluit, cur non ſimiliter quibuſvis rebus aliis, quas manu tractat homicida, eadem facultas æquè atque cædis organo communicatur.

95. Quin imò, quid ni ipſe homicida potiùs per ſolam impoſitionem manuum curabit malum, quàm vi tranſlatiâ in organum, in calceos, in ve-

ſtes? non ſecus ac contactu Reges Galliarum ſtrumas atque ſcropulos curare ſtatuuntur? Ut fortaſſe homicidæ meritis hoc χάρισμα à Deo contributum ſit, in præmium patratæ cædis: quod horrendum ſanè cogitatu eſt, aſſertu verò impium. Ac interim, quî ergo nocet homicida tranſitu intuituve, ſalutari adeò virtute præditus.

96. Vel quæro, an ſit una eademque virtus, quâ homicida læſionem ſimul ac ſanationem creditur inferre, vel an ſit utraque diverſa? Si una eademque, quonam modo hæc contrarios effectus edit? Si diverſæ facultates ſunt; diverſas utique ac qualitatibus contrarias ſubſtantias hæ præſupponunt, cùm accidentia non niſi vi ſubſtantiarum quibus inſunt, agant: At ſanè captum omnem ſuperat, quî homicida, eo ipſo quòd ſit homicida, præ aliis humanæ ſpeciei individuis hac geminâ donatus ſit ſubſtantiâ, tam diſſitâ virtutibus? quâ naturali efficaciâ,

ciâ, vel unde, utraque, vel una aliqua, in homicida ſit ſubnata?

97. Denique, cùm non determinatè idem organum, quo homicidium patravit ipſemet, ad cujus fortè tranſitum intuitumve, accidit perculſio, ſeu malum de quo agimus, pro reſtitutione ſanitatis requiratur, ſed promiſcuè ſufficiat quodcunque organum, ſeu culter quivis, quo jam olim homicidium commiſſum eſt, hinc liquet, non ab homicidæ hujus vel illius conſtitutione efficaciam curationis dependere, ſed ab eo quod eſt homicidis omnibus commune, nempe homicidio, ſeu cæde ipſa, aut à qualitate homicidium ſequente: At an à cæde ipſa, aut à qualitate inde dependente, naturalis ratio deſumi queat hujus efficaeiæ, inferiùs videbimus,

98. Sed nec *ab eo qui occiſus eſt*, vel *ejus ſanguine*, vis naturalis organo communicata eſt. Quid enim ipſimet occiſo, ſeu ejuſdem ſanguini, peculia-

re ineſt naturaliter? vel à qua cauſa naturali id productum eſt? Et ſi quæ virtus naturalis hîc concipienda ſit, cur non ex æquo illa gladio carnificis communicatur? cur non ex æquo illa proficiſcitur ab homine ad mortem uſque vulnerato? vel cur non æquè illa ineſt hujus ſanguini ex vulnere mananti? cur non promiſcuè humano ſanguini cuivis, etiam per venæ ſectionem miſſo atque aſſervato?

99. Quòd ſi pathemata fortaſſis, ſeu affectus animi, qui moribundis atque violentâ morte obeuntibus obveniunt, credantur talem ſanguini conciliare qualitatem, utique iidem non abſimiles exiſtunt, ubi vulnera lethalia inflicta ſunt non ſubſequente morte; vel certè erunt ſimiles in iis ſaltem, qui per manum pereunt carnificis, ſi fortè ſuperveniens mors ipſa vulneri credatur qualitatem demum ſanguini conciliare. Quamvis certè & in aliis, qui occiduntur aliter, cùm mors ſuper-

venit,

venit, (quæ utique perraro ipſomet momento quo infligitur lethale vulnus, accidit,) plerumque culter jam amotus eſt, ut adeò non tam à ſanguine occiſi, quàm à ſauciati ſanguine, neceſſum foret qualitatem, organo communicatam, derivare; ſicque ex periculoſo vulnere quocunque, licet mors non ſuperveniat, mananti ſanguini vis eadem attribuenda erit.

100. Et profectò, ſi ab eo qui occiſus eſt, vel ejus ſanguine, vis illa organo communicatur, quid ni vis ea veſtibus commaculatis ac imbutis ſanguine occiſi potiori jure eſt attribuenda? quid ni, qui manus ſublevando ſauciato porrexerunt, ac fortaſſe ejus ſanguine imbuti ſunt, vim illam æquè in ſe ipſis conſecuti ſunt, ac inſtrumento cædis ea eſt communicata? quid ni promanans cruor ipſe, ſalutaris medicinæ loco priori jure aſſervandus eſt.

101. Et, cùm non ille culter tantùm aliudve organum præciſè, quo

hic homicida uſus eſt in homicidio, qui hunc præſentem huic qui jam fortè eſt correptus intulit affectum, vim ſanctionis habeat, ſed aliud quodcunque organum promiſcuè, quo modò olim homicidium patratum eſt; quidnam commune omnibus occiſis, ſeu eorum ſanguini, ineſſe cogitari poteſt, quòd non ſimiliter humanæ ſpeciei individuis quibuſque competat, præterquam quòd in eos cædes ſit patrata? A cæde ergo, quâ occubuerunt, an quæ virtus ſit ipſorum ſanguini communicata, quæ per ſanguinem tranſlata ſit in organum, inferiùs videbimus.

102. Quin &, cùm generale ſit remedium, quod creditur ab homicidæ cultro proficiſci, tum hominibus tum brutis ipſis pro reſtituenda ſanitate conferens; quid ni ſimiliter vis eadem obtinget cultro lanii à ſanguine mactati bovis, vaccæ? &c. Si enim tanta homini cum brutis eſt ſympatheia, ut ſanguis ejus etiam his ſalutaris ſit; quid ni viciſſim

viciſſim per ſympathiam eandem ſanguis horum homini prodeſſe poteſt, atque ſalutarem vim communicare organo mactationis? Cùmque tanta utrobique ſit affinitas, ac mutua ſympathia, à naturali conſtitutione hominum ac animantium brutorum pendens, ut facultate ſanguinis ab homine manantis, communis utrobique medicina fiat; cur non viciſſim, ex reciprocra affinitate illa accidit ſimiliter, ut, velut ad præſentiam illius qui occidit hominem, tum homines tum bruta animantia affectu tali percelluntur, ſic item ad præſentiam illius qui mactare bruta animantia conſuevit, nempe lanii, ſimiliter utrumque genus, vel ſaltem bruta ipſa, morbo prehendatur? aut facultate ſanguinis à jugulato bove promanantis, conſimiliter utrinque, aut in genere bovino ſaltem & equino, medicina ſalutaris extet?

103. Sed videtur Satanas impoſtor, qui eſt homicida ab initio, in ſanguine hu-

ne humano potiùs, non quidem ſauciati tantùm hominis ſed omnino trucidati, iſtunc fucum facere curationis: Nempe velut priſcis etiam temporibus, per ſanguinem humanum, ſuperſtitioſè hauſtum vel adhibitum in medicinam, fraudes facere conſuevit. Ex Apologetico Tertulliani adverſùs gentes notum eſt, fuiſſe olim uſitatum Romæ, ut in theatro & arena jugulatorum gladiatorum ſanguis recens de jugulo decurrens, tepenſque etiamnum, contra morbum comitialem biberetur. At quænam hujus ſanguinis vis major eſſe poteſt, quàm aliter ex vulnere, vel ſecta vena arteriave hauſti? niſi quòd ex cæde hominis plus capiat oblectamenti Dæmon, atque adeò impenſiùs in ea ſuperſtitione homines miſellos foveat.

104. Curationis equidem hujuſce concernentis morbum comitialem, mentionem facit Celſus lib. 3. de Med. cap. 24. Verum, *miſerum auxilium* appellat,

pellat, quamvis tolerabile miſerius malum faciat. Ac Plinius H. N. l. 28. c. 1. idem remedium ex humano ſanguine petitum proponens, *inventorem* iſtiuſmodi *oſtentorum* (ut non ſine ratione vocat,) ſtatuit ipſum *humani juris everſorem, monſtrorumque artificem*: Idemque, quamvis Ethnicus, procul à nobis, inquit, noſtriſque literis abſint iſta? Nos, inquit, auxilia dicemus, non piacula: Additque, vitam quidem non adeò expetendam cenſemus, ut quoquo modo trahenda ſit. Tantò cordatior magiſque pius extitit Vir Ethnicus, quàm hodie (prô dolor!) multi Chriſtiani, qui experientiâ, quam vocant, certè fraude ac præſtigiis Diaboli nitente, occæcati, quidvis pro ſalute corporis ſtabilienda aut recuperanda adoriri non verentur.

105. Sed fortaſſe *Cædes* ipſa naturalem iſtiuſmodi virtutem homicidæ vel ipſimet cædis organo communicat. Hoc perpendamus igitur, an fieri ullâ

ratione

ratione queat, ut horrendum tale ac abominandum facinus, quod hominem inviſum Deo reddit & hominibus, & quo nocendi ſeu affectum ſævum ſolo etiam aſpectu inferendi facultatem nactus homicida creditur, beneficam viciſſim atque ſalutarem facultatem aliquam conciliet? At quænam virtus naturalis eſſe poteſt perpetratæ cædis? quæ, quæſo, cauſa naturalis, quâ ex maledicta cæde, ſeu ex actione quæ abominationi Deo eſt, emanet ſanativa qualitas, vel ſalus atque benedictio alterius? An non impoſtor Satanas hic imitari maximum myſterium redemptionis noſtræ ſatagit? dum, velut morte Chriſti ſalus eſt conciliata animis credentium, ſit cæde alicujus hominis vult credulorum hominum corporibus ſalutem reparari. Aut, quænam accidentis, nempe cædis, eſſe poteſt naturalis efficacia, quę non ſubſtantiæ alicujus facultatem conſequatur? (nam imputatio hîc locum

cum nullum habet:) at, quæ peculiaris organo vel ipſi homicidæ obtigit per homicidium ſubſtantia? quæ quæſo, vel ſubſtantiæ ipſius organi, vel naturalis conſtitutionis, homicidæ cum ejuſdem ſpeciei individuis communis, facta eſt vi homicidii mutatio, dum cæde eſt moraliter mutatus homicida? quo modo, quâ virtute cædis, nova ac benefica ſeu ſalutaris introducta qualitas, dum interim nocendi ſeu lædendi virtus eſt oborta?

106. Et, ſi à cæde virtus eſt, an non carnifici, ejuſve enſi, eadem facultas inerit, quæ homicidæ eſſe creditur, vel ejus organo, quo homicidium patravit, attribuitur? Vel quanam ratione naturalem rei efficaciam immutat, quòd alter publicâ autoritate magiſtratus, alter proprio inſtinctu atque ſuâ violentiâ occidat hominem?

107. Ut verò nulla *naturalis* ſubeſt *ratio*, quâ talis cura peragatur; ſic neque *ſupernaturalis* ulla, ſeu *divina*, fingi poteſt.

poteſt. Si enim *ſupernaturaliter*, ſeu ſingulari gratiâ divinâ, talis virtus organo, quo homicidium patratum eſt, communicetur, utique *ſanationis medium* hoc *ſupernaturale*, vel *ordinariis* à Deo ultra vires naturales evehi ac commendari ab eodem & admitti ſolitis annumerandum, vel *medium miraculoſum* planè eſt *& extraordinarium*: Non quidem prius: etenim id genus mediorum divinorum in Scriptura Sacra nobis revelatum eſt; nimirum preces & jejunia: Nec verò extra ſ. paginam judicium quodcunque eſt hominibus conceſſum, quo diſcerni queant iſtiuſmodi divina media; ut adeò ſilente Deo in Scriptura ratio humana hîc in ſuperſtitionem ac temeritatem abeat, dum media divina ſibi fingit, non à Deo in Scriptura revelata. Sed nec *miraculoſum Dei medium* in hoc curationis genere ſine piaculo confingi poteſt: Nam certè, Deum uti homicidæ ope atque organis, ut quod miraculum

exer-

exerceat, aſſerere, omnino impium, horrendum, ac blaſphemum eſt.

108. Sic ergo reſtat tandem, *fraudem diabolicam* ſubeſſe, atque implicari animos mortalium *abominandâ ſuperſtitione*, quæ à piis Dei Miniſtris prudenter atque tempeſtivè, optimâ quacunque ratione, extirpanda eſt.

109. Eſt certè perditoris Satanæ perſuaſio antiqua, quâ, delectatus ipſe cęde hominum, ex cæde ſacrificia confinxit, ac placari Deum immolatione hominum, in ſuperſtitionem inſtillavit. Hinc pervetuſtæ ſunt mactationes hominum, cùm apud Ethnicos, tum & in ipſo Dei populo à Satana ſeducto. Hîc etenim litatum cæde, quaſi ſacrificio, à plurimis, qui exurebant filios ac filias, in valle Gehennon, in cultum Idoli Moloch.

110. Inter gentiles Agamemnon Iphigeniam filiam mactavit in Aulide. Teucer Jovi hoſtiam humanam immolavit, apud Salaminem Cypri, poſteris

ſteris hoc ſacrificandi more tradito, quem Hadrianus Imperator tandem ſuſtulit. In Latio Saturnus olim cultus eſt, in Tiberim de ponte Milvio dejecto vivo homine: quod genus ſacrificii ab Hercule, reverſo ex Hiſpania, refertur abrogatum, ritu ſaltem ſuperſtitioſo permanente, ut pro veris hominibus jacerentur imagines ex ſcirpo. Carthaginenſes victi ab Agathocle, Rege Siculo, cùm iratum ſibi Deum crederent, ut diligentiùs piaculum ſolverent, ducentos nobilium filios ad aras occiderunt.

III. Sic ſemper cædibus humani generis impoſtor Satanas adſtruxit ſuperſtitionem! Verùm atrocibus id genus homicidiis, per quæ ſolenniter in animas humanas graſſabatur Cacodæmon, per divinam gratiam ſublatis; paſſim tamen veterator ille improbus, ac hoſtis generis humani infenſiſſimus ex cæde quavis, etiam fortuitò illata, ſibi lucrum aliquod captare ſatagit: Impri-

Imprimis verò è re ſua judicat, ſi modò apud ſuperſtitioſos homines è cæde aliqua patrata, illinc ægritudines, hinc rurſum ſalutaria remedia confingat redundare, quo hac arte ſuâ ſuperſtitionem foveat, ac cædi interim immerita encomia laudeſque paret, ſeu in admirationem rapiat quod deſtandum coram Deo eſt: At ſuperſtitioſa hæc credulitas & admiratio, plerumque animarum damna ac pernitiem inevitabilem importat.

112. Quò verò fucum faciat callidiùs impoſtor, ac quâcunque ratione ſuperſtitioni fomitem ſubjungat, ad preces atque pia vota homicidæ, cohibet fucatam illam, quæ ex ſuperſtitione ipſi cœdi attribuitur, ἐνέργειαν, ut, pietatis pallio aſſumpto (quo ſe tegit improbus impoſtor, cùm in lucis Angelum externâ ſpecie ſe transformat,) ludibriis ac fraudibus, quibus inſidiatur animis mortalium, divinitatis ſpeciem attexat. (Quamvis interea

terea plerumque Deus ipſe, ubi pia, atque ex dovoto animo profecta vota ſurſum attolluntur, machinationibus & impoſturis diabolicis reſiſtat.)

113 Ne verò pietatis illa ſpecies, quam ipſi homicidæ Dæmon, fortè etiam ne quidem pœnitentiam agenti, liberaliter indulget, dum ad illius preces manè fuſas toto die abſtinet à noxa, quenquam fallat: Certè impoſtori illi, ut quacunque arte pactis ſuis implicet incautos homines, eoſque ad ſe rapiat per fraudes & inſidias, quos nequit ſibi manifeſto fœdere obſtringere, familare admodùm exiſtit, religionem ipſammet in ſuperſtitionem vertere, ac pietatis exercitia ad certas alligare circumſtantias, iiſque promerendi quippiam virtutem aſſignare: Scilicet jejunia in certos dies, ac precationum formulas ad definitum numerum reſtringit, ipſiſque formulis ſolenni ritu recitatis ſingularem tribuit virtutem, modumque certum

aliis in pietatis exercitio conatibus deſinit.

114. Quin &, quò ſe callidiùs occultet, ſeu, quò boni Angeli ideam mentiatur, aut inſtinctum aliquem divinum præ ſe ferat, de religione ipſa ac ſacrorum ſtudio, de ſanctimonia, de precibus, frequentiùs ediſſerit, commendat pietatem, ac ut furtis, crapulâ, libidine, injuriâ, blaſphemiis, ac aliis peccatis, quibus inquinatur anima, abſtineatur, ſubleventur pauperes, ſolennes & quotidianæ preces non intermittantur, eaque obeantur omnia, quæ Chriſtianos decent, ipſemet hortatur; ſique aliquis voluerit ſeſe hiſce, nuncupatis verbis, obſtringere, (hoc eſt, ſe ſuperſtitioni alligare, ac in hiſce ponere fiduciam, & ex iiſdem ſeu ex operato opere ſecundùm pactum præſtito, ſperare proſpera,) eidem ea quæ vel maximè in votis ſunt ſe præſtiturum pollicetur, Cujus rei exempla extant apud

Nicol. Remigium, Dæmonolatr. Sag. libr. 1. cap. 9. Sennert. libr. 6. pract. part. 9. cap. 5. Hiſce fraudibus Diaboli omnino obſiſtendum eſt.

115. Sed ne ſeducat quempiam *Experientia*, quæ certè fraudulenta hîc, & alibi in caſibus ſimilibus, occurrit, quæque ſola plurimorum animos occæcat, & in avia abducit cogitationes etiam eruditorum atque aliàs cordatiorum hominum, dum rationibus quibuſvis ſanioribus Experientiæ dictamen unicum opponunt: Equidem Experientia haudquaquam contemnenda illicò, ſi fortè rei Ratio nondum inventa ſit: Cæcutit ſæpe intellectus noſter, nec ubivis ſtatim rerum ratio eſt obvia, quas ſolidè Experientia commonſtrat: adeò ut citra rationem exquiſitam multa paſſim amplectatur Medicina rationalis, quæ per ipſam Experientiam probata atque commonſtrata novit: Attamen ſi cui rei ipſamet natura munita ratione manifeſtè

ac aper-

ac apertè refragetur, utpote nequaquam ullum in Natura fundamentum obtinenti, neque congruenti interim Scripturæ Sacræ (veluti præſenti morbo, quem præ manibus habemus, evenire demonſtravimus,) id ſanè ſi Experientiâ ſe muniat, Experientiam ejuſmodi fallacem eſſe, ac reverà fraude Diabolicâ ac ſuperſtitione niti, certum eſt.

116. Experientia teſtatur utique, auguriis, ariolationibus, vel ſortilegiis, vel Genethliacorum divinationibus, ſimilibuſque artibus vel magicis, vel ſaltem impiis, effectus juxta exſpectationem paſſim reſpondere; attamen vir pius atque verè Chriſtianus ob ejuſmodi Experientiam nequaquam artes tales probat, ſed ipſammet potiùs Experientiam, ceu fraude diabolicâ fulcitam, damnat atque reſpuit. Et quis ignorat, Magos ipſos, & Haruſpices, eoſque qui vel pecora, vel homines, vel res quaſcunque alias, per

incantationes curant, ſuam venditare ac jactare, quam res ipſa & effectus loquitur, Experientiam? at interim, non modò iſtiuſmodi Artifices, ſed illi quoque, qui vel fidem habent impiis id genus machinationibus, quantumvis Experientiâ munitis, per communem formulam, ceu ex mandato Chriſti & Apoſtoli, monentur à ſynaxi ſacra abſtinere, ac denunciatur illis, regni Dei participes ipſos non eſſe.

117. Sic & Experientiam, quam multi paſſim crepant, circa ortum ac curationem morbi hujus, quem in præſentia expendimus, nequaquam vel negamus, vel in dubium vocamus; verùm eſſe illam diabolicam, utpote Naturæ ac ipſius Dei operationibus adverſam penitus, ac ſuperſtitione impiâ & deteſtandâ implicare animos mortalium, per rationes evidentes demonſtramus: Cenſemuſque eos, qui vel ortui hujuſce morbi, vulgo decantato, vel curationi ejus fidem habent, non

non minùs ſe abducere à Deo Iſraëlis, ac ſectari fraudes Dæmonis, quàm Achazias Rex deſeruiſſe Deum verum judicatus eſt, eo quod alibi oraculum conſuleret, multiplici haud dubiè experientiâ munitum.

118. Sed ipſa Dei vivi vox, quæ in ſimilibus fallacem iſtiuſmodi Experientiam refellit atque reprimit, huc convocata, ac præſenti huic negotio accommodata, ſupplementum huic noſtræ Diſſertationi addat. Sic autem Deus ipſe Deuter. 13. ℣. 1. 2. 3. 4. 5. *Cùm*, inquit, *ſurgens in medio veſtri Propheta, aut ſomnians ſomnum* (ſcilicet vel μάντις, vel μάγος, vel ἀγύρτα; vel præſtigiator aut impoſtor quivis, conf. §. 68.) *ediderit tibi ſignum vel prodigium, quamvis eveniat ſignum illud aut prodigium*, (hoc eſt, quamvis Experientia ſua ſuperſtitioni, vel improbæ perſuaſioni atque impoſturæ reſpondeat, eveniatque portentum, quòd nec in Scriptura Sacra, nec in Naturâ

à Deo ordinata, fundamentum habet,) *quod eventurum prædixerat tibi dicendo, ſequamur Deos alienos, quos non noveras, & colamus eos,* (hoc eſt, inſuſurrando tibi tacitè per fraudem atque impoſturam ſuam, ſectemur ſuperſtitionem, atque impia machinamenta, ſpretâ ac poſthabitâ religione verâ, neglectâque quam divina manus condidit, Naturâ, Dei-Miniſtrâ:) *Ne auſcultato verbis Prophetæ iſtius, aut iſti ſomnianti ſomnium, quia tentat Iehova Deus veſter vos, ad cognoſcendum an ſitis amantes Dei veſtri ex toto corde veſtro, & ex toto animo veſtro,* (an potiùs præter Deum, ac legitima media à Deo ordinata, ſitis conſilia & auxilia aliena admiſſuri, aut impoſtori Satanæ ejuſque miniſtris, ac perſuaſionibus impiis, adhibituri fidem.) *Iehovam Deum veſtrum ſequemini, & ipſum timete: Et mandata ejus* (in Scriptura Sacra conſignata,) *obſervate; ac voci ejus* (in Natura ipſa reſonanti) *abſcultate, eumque colite,*

colite, & adhærete ei. Propheta autem iſte, aut ſomnians ſomnium, (ſeu impoſtor ille, qui à via Dei, in Scriptura ac Natura adumbrata, vos abducit ſciens volens) *plectitor morte, quia ſuaſit apoſtaſiam contra Iehovam Deum veſtrum*, (velut apoſtaſiæ damnatus fuit à Deo Achazias Rex 2. Reg. cap. 1. eo quod oraculum alienum, utut Experientiâ fretum conſuleret, vid. §. 28.) *depulſurus te à via quam præſtituit tibi Iehova Deus tuus* (in Scripturæ ſuo ac Naturæ libro) *ut ambules in ea: ita ſuſtuleris illud amlum è medio tui.*

F I N I S.

DISSERTATIO
De
LYCANTHROPIA.

QUemadmodum veriſſimum eſt, quod inculcatur ſæpè ab Hippocrate, ineſſe morbis Θεῖόν τι *divinum* quid, hoc eſt occultum atque abſtruſum, nec illico ſenſibus atque ingenio humano perveſtigatum, vel ſaltem quod nequaquam ad primas ſecundaſve qualitates, vulgò dictas, revocari queat, verum quod naturâ elementari ſit ſublimius abſtruſiuſque: ita Medico-Philoſopho indignum eſt, ſi quid in morbis accidat inſolitum & infrequens, quin imo admirandum fortè &

tè & abſtruſum rationi, illico ad cauſas ſupernaturales mentis aciem convertere, ac cauſam rei vel à Deo ipſo protinus immediatè, vel à quodam Dæmone, accerſere; profanum verò atque impium, pro veritate ex naturâ rerum eruenda, fabuloſis, ſuperſtitioſis, quin & magicis, ſe expedire rationibus. Vir prudens atque veræ ſapientiæ addictus Medicus, aniles nugas, atque fabulas antiquas ex credulitate quadam ſuperſtitioſa, vel ex pia fraude, ut exiſtmarunt, genitas; ab Artis ſuæ dignitate atque puritate removet, & in naturam rerum ipſammet intentus, varia quæ ſæpè credulorum obſervantur animis ludibria Diaboli, ac impoſtoris Satanæ præſtigias; à veritate ipſa ſedulo decernit.

2. Hoc idem nobis impræſentiarum de *Lycanthropia*, affectu præternaturali, qui in Morborum cenſum paſſim venit, in gratiam Ornatiſſ. Dn. Reſpondentis Diſſertationem habituris

 agere

agere propoſitum omninò eſt. Ac dum affectus præternaturalis naturales cauſas exhibemus, commentum fabuloſum priùs, quod à longo tempore multorum hæret animis, ac fortè nondum omnibus exemptum eſt, de Λυκανθρώποις, ſeu *Hominibus in Lupos mutabilibus*, examinandum nobis propiùs, idemque evertendum eſt.

3. Excutienda ergo quæſtio, *An detur vera Hominum in* Lupos *aliave bruta animantia mutatio?* Eſt quidem notum illud Virg. in Eclog. *Vidi ſæpè lupum fieri & ſe condere ſylvis Mœrim.* Similiter Pauſan. libr. 6. Iliad. refert Demarim quendam pugilem decem annis fuiſſe lupum, & deinde hominem rediiſſe. Herodot. libr. 4. de Scythiæ populis quibuſdam refert, quotannis fieri Lupos. Similia de aliis ex aliorum relatu narrat Plinius libr. 8. N. H. cap. 22. Nota item eſt fabula apud Ovidium libr. 1. Metamorph. de *Lycaone* in *Lupum* verſo. At apud phantaſtica ingenia fa-

nia fabula paſſim in veram Hiſtoriam abit. Certè, *nullum tam impudens mendacium eſt*, dicente Plinio cit. loc. *ut teſte careat. Homines*, inquit ibid. *in Lupos verti, rurſumque reſtitui ſibi, falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus, aut credere omnia, quæ fabuloſa tot ſæculis comperimus.* Miranda, ſed neutiquam credenda, de Lycanthropis habet Olaus Magnus, Hiſtor. de Gentib. Septentrionalis libr. 18. cap. 45. videantur quæ ex eodem citat Sennert. Inſtitut. Med. libr. 2. part. 3. ſ. 1. cap. 7. multa item alii multi de iiſdem: Cælius Rhodigin. libr. 27. cap. 12. Auguſt. de Civit. Dei libr. 18. cap. 17. 18. Hieronym. Magius libr. 4. cap. 12. Bodin. Dæmonom. libr. 2. cap. 6. Bullinger. libr. 2. adverſus magos, Boiſſard. de magia cap. 6. Aliique: Ac varia exempla Hominum in Lupos mutatorum citat Remigius libr. 2. Dæmonolat. cap. 5. Quin & Bodini *Lycanthropiam*, ſeu *Hominum in Luporum*

rum aliarumque beſtiarum formam mutationes, tueri conatur, ſpeciali Oratione, Joh. Fred. Wolfeshuſ. At contra Bodinum eruditè diſſerit I. de Nynault, tractatu gallico, qui in belgicum idioma verſus inſcribitur *van de Wolf-wordinge, verſcheppinge, ende vervoeringe der Tovenaers.*

4. Equidem, ſi ulla vera dari poſſet *Hominum in bruta animantia* transformatio, alterututrum fieri neceſſum foret: Vel ipſa hominis anima, derelicto ſuo corpore, in corpus cujuſcunque bruti, Lupi, Canis, Felis, Aſini, &c. ſive verum, ſive fraude diabolica confictum, migraret; vel, ipſum corpus humanum, junctum manens ſuæ animæ, in corpus beſtiæ commutaretur: At utrumque impoſſibile eſt. Fuit quidem olim tradita à Pythagoricis, quin & admiſſa à Judæis ipſis, quædam μετεμψύχωσις, ſeu animarum tranſmigratio, quâ illi quidem animas humanas non in humana tantùm corpora,

corpora, priore nempe diſſoluto, ſeu poſt mortem, commigrare ſtatuebant; ſed & in aliarum ſpecierum corpora quæcunque: adeò ut fieri poſſet, v. g. ut qui tempore Trojani belli fuerat Agamemnon, vel Achilles olim, noſtro ævo fortè vel muſtela ſit, vel gallus gallinaceus. Sed talem μετεμψύχωσιν, quâ animæ, poſt individuorum funera in alia corpora commigrent, abundè refutavimus Diſſert. de Anim. hum. 2. quę eſt de Orig. anim. 1. quam nec ipſi Pythagorici cordatiores aliter quàm ſenſu myſtico & allegorico ſunt tuiti, ut Antiquorum ipſorummet teſtimoniis evidentiſſimis cit. loc. demonſtravimus.

5. Pulchrè Hierocles in aurea carmina Pythag. (pag. 248.) *Si quis animum ſuum cum mortali corpore, ex ignoratione immortalitatis, quæ ineſt animis noſtris, arbitratur interire, ea ſpectat, quæ nec debent fieri nec poſſunt: Similiter etiam,* inquit, *qui feræ corpus inditurum*

ſeſperat, & fore, ut malitiâ rationis expers animal evadat, aut planta ſenſus ignaviâ. Idem quoque contrariâ illis ratione: qui hominis naturam in ſuperiora genera (ſcil. Deorum) *commutat, eam trudit ad inferiora, deceptus & ipſe, atque ignarus formæ eſſentialis, quam habet hominis animus, mutationis expertem. Semper enim Homo permanens, virtutis atque vitii vicariâ poſſeſſione, Deus aut fera fieri dicitur: cùm naturâ neutrum exiſtat, ſed ſimilitudinis habitudine cum utroque.* Namque ut idem habet pag. 176. *quæ ſecundùm virtutem vita eſt, reverà divina eſt; quæ autem vitia ſequitur, belluina atque à Deo aliena.*

6. Nempe ad multitudinis perſuaſionem, ac ſervandarum legum commoditatem, ex religionis (vel potius ſuperſtitionis) aliquo impulſu, hæ aliæque ſimiles fabulæ excogitatæ ſunt, ut teſtatur Ariſtot. 12. Metaph. cap. 8. Quam eandem excogitatæ illius tranſmigrationis animarum rationem reddit Timæus Locrus; additque,

que, ſicuti corpora remediis quibuſdam morboſis curamus, niſi cedant ſaluberrimis; ita & animos falſis ſermonibus coërcendos, niſi ducantur veris. ~~Pulchra ſanè ratio in Pontificiorum auribus & animis, pro ſtabiliendo Purgatorio, aliiſque figmentis, ad crumenas vulgi emungendas excogitatis.~~ Interim, ſi ſuperſtitio abſit, allegorica illa hominum tranſmutatio pulcherrimè quadrat in ipſos mores.

7. Namque ut Boëthius ait de Conſolat. Philoſ. libr. 4. proſ. 3. *Cùm ultra homines quemque provehere ſola probitas poſſit, neceſſe eſt, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem exiſtimare non poſſis. Avaritiâ fervet alienarum opum violentus ereptor? ſimilem lupo dixeris: Ferox atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis: Inſidiator occultis ſurripuiſſe fraudibus gaudet? Vulpeculis exæquetur: Iræ intemperans fremit? Leonis*

Leonis animum geſtare credatur: Pavidus ac fugax non metuenda formidat? Cervis ſimilis habeatur: Segnis ac ſtupidus torpet? Aſinum vivit: Levis ac inconſtans ſtudium permutat? nihil ab avibus differt: Fœdis immundiſque libidinibus immergitur? ſordidâ ſuis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui probitate deſertâ, homo eſſe deſierit, cùm in divinam conditionem tranſire non poſſit, vertatur in belluam.

8. Econtrà verò, qui ſe rurſum quantum fieri poteſt immodicis affectibus liberârit, & ita quaſi è fera homo factus ſit, ex homine Deus vel Angelus evadet, quantum patitur humanæ conditionis ratio: ut loquitur Hierocles, in ſuperius cit. comm. Quippè, *cùm media jaceat hominis natura* (ut ait idem pag. 259.) *inter eos qui Deum ſemper contemplantur* (nimirum Angelos) *& quibus id naturâ negatum eſt* (nempè beſtias:) *eadem aſcendit ad illa, & deſcendit ad iſta, mentiſque poſſeſſione & rejectione divinam ſimilitudinem*

nem atque belluinam, propter naturæ propenſionem ad utramque, induit. Certè velut id quod fit, unum eſt, (ut Boët. diſſerit. cit. loc.) ipſumque unum bonum; ut adeò omne id quod fit etiam eſſe bonum videatur: Similiter, quicquid à bono deficit, eſſe deſiſtit; quo fit ut mali deſinant eſſe quod fuerant: Sed fuiſſe homines adhuc ipſa humani corporis ſpecies oſtentat; quare verſi in malitiam, humanam quoque amiſêre naturam.

9. Atque ita non niſi allegorica fuit & eſt Pythagoræorum illa μετεμψύχωσις: quà verò ultra allegoriam abrepta fuit, fabuloſa extitit. Ut adeò poſt ipſa fata hominum nulla tranſmigratio animæ in alia corpora quæcunque, ne quidem ſenſu Veterum, accidat. Quam quidem fabulam pluribus refutare rationibus, hoc loco ſuperſedemus.

10. Sed nec fieri poteſt, ut anima unius ejuſdemque Hominis, dum manet unus idemque, ſeu ante obitum, per vi-

per vices ſuum corpus deſerat, atque in corpus quodcunque lupinum, caninum, felinum, &c. commigret. Manifeſtam enim in natura contradictionem involvit, animam à corpore diſſolvi, hoc eſt, interire individuum, ac interim manere unum eundemque hominem: vel, impoſſibile eſt, ex ſanæ rationis dictamine, ipſoque atttestante Philoſopho, ut quod interit idem numero revertatur. Solius Dei eſt, veluti ex nihilo creare, ita & poſt diſſolutionem animæ à corpore ex mortuis eoſdem numero reſuſcitare: ſolâ fide illud apprehendimus; at intellectu noſtro neutiquam id capimus; ac eò firmiùs id credimus, quòd rationi illud adverſari novimus: Hoc ſaltem intelligimus, nec Satanæ nec improborum hominum hanc eſſe facultatem, idem numero reproducere quod periit; adeòque nec poſt ſeparationem animæ à corpore, ad vitam hominem eundem revocare.

11. Et ſanè, cùm poſt ſeparationem animæ à corpore, hoc ipſum, velut deſtitutum ſuo ſale, mox corrumpi ac putreſcere incipiat; quid, quæſo, fiet, de humano illo corpore è quo anima in belluinum corpus quodcunque emigravit? An fortaſſe poteſtate perditoris Satanæ præſervatur à corruptione, donec revertatur in idipſum anima? At ita Satanas prę̨ſtabit paria cum Deo, cui ſoli competit cadaver à corruptione ſervare, ex Pſalm. 16. ℣. 10. Vel, quî cum reditu ipſius animæ ad ſuum corpus, corruptio inchoata protinus corrigitur, ipſumque corpus priſtinæ integritati reſtituitur?

12. Vel, ſiquidem per morbos vehementes & acutos ita mox totius corporis robur enervatur, ut ſenſim demum vires priſtinas recuperent convaleſcentes, quî fieri poteſt ut poſt ſeparationem animæ à corpore, ſeu mortem ipſam, non oriatur tanta diſſolutio quarumvis facultatum corporis, quæ non

non unius horæ aut diei ſpatio evinci atque profligari queat? Quin &, quæ, quæſo, cauſa novæ unionis animæ cum corpore efficiens, quod fundamentum erit? &, an hæc nova unio ipſius animæ cum corpore haberi poteſt hypoſtatica vel naturalis; ſeu ex ordine quem Deus autor atque conditor naturæ voluit habere locum? atque adeò, an verè rurſum homo fieri ſtatuendus eſt cum animæ ad ſuum corpus reditu? An verò tribuenda Satanæ, ſimiliter ac conditori Deo, poteſtas necis atque vitæ? mitto abſurda plura alia, quæ animam è corpore ad tempus emigrare, ac dein ad nutum Satanæ reverti, vel ejuſdem poteſtate corpori reſociari, nimis ἄσοφον & ἀθεόλογον perſuadent iis ipſis quoque, qui alioqui Lycanthropiam veram dari ſeriò contendunt.

13. Sed neque corpus ipſum hominis conjunctum manens animæ, in belluinum corpus verti poteſt. Etenim, ſi verè talis Metamorphoſis, ſeu tranſmutatio aut

tio aut transfiguratio humani corporis, virtute diabolicâ contingeret, dum anima humana corpori eſſentialiter unita manet, utique ſub corporis quacunque conformatione ac figura verè poſſet eſſe Homo; Ac non eſſet ita rationalis anima ad certam corporis ſtructuram ordinata; ſed indifferenter, velut ſub lupina, vel felina, &c. ita ſub equina, aſinina, gallinacea, ac porrò animantis cujuſcunque externa forma ſeu figura, hominis eſſentia peręquè locum obtinere ac conſtare poſſet. At, quid ni ita potiori jure, ſub figura bruti animantis cujuſcunque, poſſet animal brutum quodvis aliud exiſtere? nimirum, Leo ſub figura galli gallinacei, vel aſinus ſub forma leonis aut perdicis? Verum, ſicut iſtoc planè inauditum, nec à quoquam ſanæ rationis unquam eſt aſſertum; ita magis illud abſonum, & magis eſt ab omni ratione alienum. Ut enim multò longiore intervallo diſtat hominis

hominis eſſentia, ab eſſentia quacunque animantium brutorum; ita multò potiori jure ſua propria figura homini conceſſa eſt: Ac eſt omnino contra conſtitutum ab ipſo conditore Deo ordinem naturæ illa Metamorphoſis, cùm Deus ipſe ſuam Homini eſſentiam contribuens, *Os homini ſublime dedit, &c.* Ut adeò veriſſimè Galenus noſter, *Oportet profectò idoneum eſſe id corpus*, inquiat, *quod animam eſt ſuſcepturum, & ſi magnam ſui ſubeat mutationem, ex eo ſtatim animam emigrare.*

14. Et ſiquidem natura ipſa, quæ cuique ſpeciei propria exiſtit, ſui domicilii architectrix ſit, ac ipſæmet ſubſtantiæ formarum (quum non ſit eadem eſſentia in omnibus) ſibi quęque organa adornent atque conſtruant ad uſum futurarum operationum, (velut rectè cùm Themiſtio contendit Scaliger) quâ, quæſo, ratione ad naturam ſenſitivam hominis (quâ certè pereunte hominem neceſſe eſt perire, ipſam-

ipſamque rationalem animam emigrare) accommodatum eſſe poteſt corpus animantis bruti qualecunque? cùmque rurſum ex Galeno noſtro, ſolidâ adſtipulante veritati ratione, *ea ſolùm vis organorum uſum noverit, quæ ea fabricavit*, quâ, quæſo, ratione tandem una eademque natura humana, ex æquo ſe habere poteſt expeditè ac indifferenter ad diverſiſſimorum corporum ſtructuras atque conformationes; ut organis quàm diverſiſſimis, humani nempè corporis, lupini, felini, aſinini, vel quorumvis aliorum, quorum certè uſum ac ſtructuræ rationem non intelligit, ſat commodè, pro edendarum functionum ratione congrua utatur.

15. Eſſentiæ certè rerum immutabiles exiſtunt, ſeu indiviſibiles: At Hominis eſſentia individua, ex rationali anima, eique reſpondente ac proportionato ſenſitivo corpore, (in quo ſi inſit nimia monſtroſitas, non eſt con-

eſt conveniens ipſius mentis domicilium,) à conditore Deo concinnata eſt: Pro ipſo autem ſenſitivo corpore humano, ſi quodcunque corpus animale homini ſubſtitui credatur, hominis eſſentiam mutari eſt neceſſe; ac reverà fieri non ἀλλοῖον, ſed omninò ἄλλο: nec unum adeò eundemque remanere hominem. At nulla ratione per virtutem diabolicam, eſſentiam humanam quæ deſtructa eſt, eandem numero poſſe reparari, ſuperiùs demonſtratum eſt. Concludimus ergo cum Auguſt. libr. 18. de Civit. Dei cap. 18. *Abſurdum eſt, & ab omni ratione alienum, Homines in Lupos mutari, licet multi Veterum idipſum crediderint & affirmarint.* Quin imò, ut inquit idem, *Non ſolum animam, ſed nec corpus quidem ullâ ratione crediderim Dæmonum arte vel poteſtate in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe converti.*

16. Quod exempla ac teſtimonia attinet, cùm Veterum tùm Recentio-

rum,

rum, quibus veram Hominis in Lupum metamorphoſin conantur comprobare, dicimus, illam mutationem vel eſſe magicam & fictitiam Præſtigiatoris arte, utpote quæ fiat ope faſcini, vel cacodæmonis, qui multis modis homines ſolet illudere; vel eſſe fabuloſam & ab hominibus peſſimis confictam. Tribus autem potiſſimum modis decipit homines credulos, ac plus quàm par eſt ſuperſtitioni addictos, præſtigiator Satanas: Vel enim ipſemet cacodæmon aliquam larvam ſeu ſpectrum ferinum induit, nempe lupi, aliuſve alicujus animalis imaginem ex aëre, aliiſve elementis, confingit, vel exuvias lupi aliorumve animalium brutorum aſſumit, aut ipſa eorundem viventia corpora extraordinario modo impellit, atque ita vi ſuâ patrat ea ſub ejuſmodi ſpecie, quæ Homo aliquis patrare credatur, in lupum &c. commutatus; dum interim Homini illi, fortè ſopore alicubi de-

tento, phantaſma injicit rerum ſimilium à ſe patratarum. Quod ſi autem videatur quandoque ejuſmodi larvæ, vel corpori ferino, vulnus infligi, tunc ipſe Dæmon in abſentis corpore conſauciat illam partem, quam novit in adſcititio vel ferino ictu impetitum fuiſſe.

17. Vel, quandoque forſan ipſis Magis Sagiſve, Lupi, aliuſve animantis, externam effigiem ex elementis confictam induit, vel animalium exuvias ita iis mille artifex circumponit, ut caput capiti, pes pedi, ora oribus reſpondeant: ut adeò mirum non ſit, ſi in talibus humana membra ſaucientur, ſpectro vel exuviis involuta, quæ in ferino illo corpore vel adſcititiâ effigie ictum fortè exceperunt. Vel denique à parte aliorum hominum præſtigiator aliquando ludibrium facit, dum glaucoma objicit ipſorum oculis, ac ſenſus eorum, exteriùs arte magicâ conturbato aëre, & veluti ſimulachris obdu-

obducto, ita decipit, ut putent ſe reverà videre, quæ tamen non vident.

18. Equidem, quod primum attidet modum, quo ipſe Cacodæmon objectu mentitæ alicujus formæ ſenſum ludificantis varia perpetrat, dum ipſe homo qui in Lupum, felem, aliudve animans mutatus dicitur, ſeque reverà in Lupum, felem, &c. commutatum exiſtimat, talia ſe patrare opinatur: aſſerit Wierus libr. de Lamiis cap. 5. omnia illa, quæ facere ſe putant ſagæ, mera ſomnia & phantaſmata eſſe, quæ Diabolus vigilantibus etiam, plerumque dormientibus ſuggerit: quod ipſum quoque exemplo ex Bapt. Port. declarat. cap. 9.

19. Similiter Sennertus de morb. occult. libr. 6. part. 9. cap. 5. Hiſtoriam ſibi à nobiliſſimo quodam viro, fide digno, relatam narrat, in hunc modum: *Cùm fœmina quædam carcere detenta eſſet, quòd in Lupum ſe tranſmutare poſſe perhiberetur, atque id ipſum faſ-*

ſa eſſet, Magiſtratus, ſi ejus rei ſpecimen ederet, ſe ei vitam donaturum promiſit: Quod cùm ſe præſtituram eſſe polliceretur, modò unguentum ſuum, ad hoc opus neceſſarium, ad manus haberet, id ſtatim ex ejus domo allatum eſt: Quod ubi accepiſſet, caput, collum, axillas, & ſuperiores corporis partes eo inunxit, & paulò poſt concidit, ac profundo ſomno correpta eſt magiſtratu præſente. Horis tribus elapſis ſubitò ſurrexit; & interrogata ubinam interea fuiſſet, & quid rerum egeſſit? reſpondit, ſe in Lupum mutatam, prope civitatem aliquot milliaribus diſtantem, quam nominavit, primo ovem, deinde vaccam dilaceraſſe. Cujus rei ut certitudo haberetur, inquiſitum eſt apud Magiſtratum ejus loci, atque rem ita ſe habere compertum eſt. E quo conſtat, inquit Sennertus, *Diabolum ſagæ profundo ſomno detentæ nomine iſta patrâſſe, & Sagæ phantaſma hoc in ſomno objeciſſe.* Unguenta autem ejuſmodi ac venena ſimilia diabolica narcoticam vim & deliria phantaſtica inducen-

ducendi facultatem habere, veriſimile eſt.

20. Similis Hiſtoria occurrit apud Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 18. *Quidam nomine Præſtantius*, inquit, *patri ſuo contigiſſe indicabat, ut venenum illud* (quo veneficæ quædam mulieres dicebantur homines in jumenta vertere) *per caſum in domo ſua ſumeret, & jacere in lecto ſuo quaſi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Poſt aliquot autem dies eum velut evigilaſſe dicebat, & quaſi ſomnia enarrâſſe quæ paſſus eſſet:* Cabal-*lum ſe ſcilicet factum, annonam inter alia jumenta bajulâſſe militibus, &c. Quod ita ut narravit factum fuiſſe, compertum eſt.* Indicavit *& alias*, inquit, *ſe domi ſuæ per noctem, antequam requieſceret, vidiſſe venientem ad ſe Philoſophum quendam ſibi notiſſimum, ſibique expoſuiſſe nonnulla Platonica, quæ antea rogatus exponere noluiſſet. Sed cùm ab eodem Philoſopho quæſitum eſſet cur in domo ejus fecerit, quod in domo ſuo petenti negaverat? Non feci, inquit,*

ſed me feciſſe ſomniavi. Ac per hoc alteri per imaginem phantaſticam exhibitum eſt vigilanti, quod alter vidit in ſomniis. Hæc, inquit Auguſtinus, *ad nos non quibuſcunque, qualibus credere indignum, ſed iis referentibus pervenerunt, quos nobis non exiſtimaremus fuiſſe mentitos.*

21. Sic quidem præſtigiator Cacodæmon animantia bruta quævis, eorumque affectiones, ſuis præſtigiis mentiri poteſt, ſeu formam externam quancunque repræſentare: animantia autem vera ipſe ſuâ poteſtate non producit; ac multò minus humanum corpus in belluinum quodcunque commutare potis eſt. Quod adeò verùm eſt, ut ne quidem poſſit Diabolus aliquid animalis, v. g. ſanguinem, verè producere, aut ſubſtantiam aliquam quamcunque in verum ſanguinem commutare, niſi ope naturæ animalis à Deo productæ.

22. Exemplo res liquere poteſt. Cùm præſtigiator Satanas ante aliquot annos in

nos in Cænobio quodam Colonienſi (hiſtoriâ recens ac veriſſima eſt, infinitos habens oculatos teſtes, qui nondum conſenuêre) omnes cœnobii virgines impurâ ſuâ magiâ infeciſſet atque obſediſſet, (quarum maxima pars ibidem igne cremata eſt) ex ſimulachro quodam Salvatoris, cruci affixo, ſtillare aliquamdiu faciebat ſanguinem, eumque verum. Res ſummæ admirationis fuit, ac ſuperſtitioni deditis hominibus ingentem cernebatur religionis ſuæ zelum excitare: Sed cùm fraus Satanæ præſtigioſa tandem pelluceret, ac detegeretur, miſellorum ac ſuperſtitioſorum hominum dementiam ridebat ipſemet ex monialibus obſeſſis, quòd caninum ſanguinem pro ſanguine Salvatoris penè adoraſſent: ipſeque plurimorum eorum cadavera, è quibus ſanguinem, pro ſuo præſtigioſo exercendo miraculo ſuſtulerat, in quodam urbis angelo ſecretiore congeſta indicabat. Sic quidem ſanguine

canino uti habuit neceſſe, nec tamen illum ipſum potuit mutare in humanum; ut neque canes illos, ſanguine ſublato, in vivis conſervare, aut mortuos in vitam revocare.

23. An hunc modum refero, ſi quando Diabolus vera Luporum corpora obſidet, atque per eadem varia, quæ verè lupina, ac præter naturam humanam ſunt, agit, dum interim ſuis mancipiis ab ipſis talia geri, quaſi in ſomniis perſuadet. Atque hoc modo verum eſt, quod traditur de Lycanthropis, deprehenſos eſſe, validiſſima etiam animalia, ab iis in campis proſterni, poſtrata diſcerpi, crudis eos veſci carnibus, idque avidè, luporum more. Quamvis & in talibus ſpectantium oculos ludificare Dæmon poſſit.

24. Quod modum ſecundum attinet, quo ſuas Cacodæmones præſtigias ſub forma Lupi, aliuſve cujuſcunque feræ, exercere diximus: Si verum eſt, quod referunt nonnulli,

ipſoſmet

ipſoſmet homines, qui in Lupos commutari dicebantur, non duntaxat ſibi tales viſos eſſe per phantaſmata turbata, ſed & aliis fuiſſe tales deprehenſos; utique, niſi glaucoma objectum fuerit aliorum oculis, (quod frequentiſſimum exiſtimamus) ſtatuendum eſt, externam Lupi ſpeciem ipſis hominibus, per ſe non mutatis, diabolicâ arte affictam fuiſſe, ſive ex elementis ipſis quomodocunque, ſive ex Luporum exuviis. *Neque enim*, ut cum Auguſtino dicamus, *Dæmones naturas creant, ſi quid tale faciunt, de qualibus factis iſta vertitur quæſtio; ſed ſpecie tenus, quæ à Deo ſunt creata, commutant, ut videantur eſſe, quod non ſunt*, Frequentiùs tamen in talibus ſpectantium oculos falſis ſimulachris objectis decipit fallitque Diabolus, ut putent ſe videre ſpeciem externam; quam reverà non vident.

25. Hinc tertium modum in deluſione tali diabolicâ conſtituimus, quâ

glaucomate objecto aliorum oculis, putent ſe videre, quæ tamen reverà non ſunt. Ita de Zedechia quodam Judæo, inſigni mago, refert Joan. Tritenhem. Abbas, illum arte ſuâ magicâ effeciſſe, ut hominibus videretur virum armatum cum equo & omnibus armis, currum quoque onuſtum fœno, cum equis & auriga, devorare; eundem hominibus capita, manus ac pedes amputâſſe ait, eaque cum ſanguine defluente omnibus videnda præbuiſſe, poſtea verò iterùm ad loca, unde abſciſſa videbantur abſque hominum detrimento reſtituiſſe.

26. Sed & ſæpenumerò fabuloſa, atque à peſſimis hominibus, ad fovendas miſellorum hominum ſuperſtitiones, conficta eſt ejuſmodi Hominum in bruta animantia Metamorphoſis: Ita inter Papiſticas fabulas & impias fraudes (quæ nunc paſſim Chriſtiano orbi patent) reputandum omninò eſt, quod Vincentius in Spec. libr. 3. cap. 109.

cap. 109. ſub Leone VII. Papa acci-diſſe, è Guilhelmo Malmeſberienſi Monacho (verè otioſi Monachi inge-nio dignum) narrat: *Duas in Germa-nia Sagas fuiſſe hoſpites, unâ arte imbutas, ut ſcilicet peregrinantes, quos vellent, ho-ſpitio exceptos, in beſtias vertere poſſent, quas mercatoribus harum rerum ignaris, lucri cauſâ venderent. Quodam igitur tem-pore, cùm juvenis,* inquit, *ex hiſtrioni-ca vivens, ad eas divertiſſet, mulierocula-rum more per magiam in Aſinum ſtatim verſus eſt, qui agilitate membrorum, & inſigni varietate geſtuum (quos ſalvâ ra-tione edebat) ſpectantibus perquam vide-batur admirabilis. Eam ob cauſam vicinus quidam, voluptatem & delicias ſibi para-turus, Aſinum magno à Sagis emit pretio, ſimul tamen annexam accipiens monitio-nem, ne beſtiam ad aquas accedere permit-teret. Diu igitur ab aqua ſervatus Aſinus, cùm aliquandò heri incuriâ in lacum proxi-mum abiiſſet, undis ibi immerſus priſtinam formam recepit. Servus igitur curſitans, ex*
 eodem

eodem fortè obvio, an Aſinum oberrantem alicubi viderit, anxiè quærit. Is verò, ſe Aſinum fuiſſe reſpondit. Quod ipſum, ut inſigne prodigium, Herus ex templo Pontifici ſommo curat indicari, cui res mira initio viſa; poſtea tamen, cùm Petr. Damianus, vir ejus ætatis eruditiſſimus, exemplo Simonis Magi, tale quiddam fieri poſſe aſſeveranter ſtatueret, & factum ipſum mulierculæ convictæ conſtanter aſſererent, abſque dubitatione ab omnibus credita.

27. Profectò, res æquè fabuloſa eſt, vel meræ Diaboli larvam quamcunque ementientis præſtigiæ, quod de *Simone Mago* narratur in hiſtoria Clementis (de quo item apud Irenæum, Euſeb. & Egeſipp. nimiùm quandoque fabulis fidem habentes,) Nimirum, Neroni contigiſſe, ut, cùm Simonem Magum ſecuri percuſſum unà cum adſtante populo exiſtimaret, magiæ præſtigiis ita deceptus fuerit, ut arietem formâ Simonis decollatum viſu non agnoſceret: adeòque factum, ut Si-

ut Simon tertio die, velut à morte reverſus (id quod ſe facturum antè dixerat) Deorum aliquis eſſe crederetur, cui propterea ſtatua Romæ à Nerone poſita, cum inſcriptione, *Simoni Mago Deo.* Certè, ſi vel vera circa hoc ludibrium de Simone Mago ſit Hiſtoria, haud tamen ex Simone Mago factus fuit Aries: non ipſe, inquam Simon Magus in arietem converſus eſt, (quemadmodum in ea Metamorphoſi, de qua hic agimus, contendunt fieri;) ſed forma tantùm atque ſimulachrum Simonis circumfuſum eſt arieti, ut aries decollaretur ſub fictitia per magicas præſtigias effigie Simonis.

28. Similis cum præcedentibus fabulis farinæ eſt, id quod citante Wolfeshuſio in ſua de Lycanthropia Oratione, Spreng. Inquiſitor, è Guilhelmo Tyri Archiepiſcopo, in Cypro accidiſſe ſcribit: *Iuvenem Anglum ſimili modo à Saga in Aſinum tranſmutatum eſſe, eâque formâ totum triennium inhuma-*

humanam ſervitutem in portandis quibuſque familiæ neceſſariis ſerviiſſe. Cùm autem mentis, inquit, *& rationis compos eſſet*, (adeòque verè homo) *viſum aliquando eam ad templi fores ingenua provolvi, eaque agere, quæ à bellua nequeunt proficiſci: tum ergo magam, quæ Aſinum agebat, ſuſpectam habitam, & ad Iudices raptam, poſteaquam rem omnem faſſa eſſet, Iuvenem etiam arte ſuâ reſtituiſſet capite pœnam luiſſe.*

29 Mirum profectò, rationale illud jumentum, ſeu humanum illum Aſinum, tam diu moleſtam illam ſervitutem æquo animo tuliſſe; & cùm mentis ac rationis compos eſſet hic Aſinus, non aliquando vindictæ cauſâ in iſtam veneficam inſurrexiſſe. Quid jam nobis mira narrat Moſaïca Hiſtoria, de Bileami Aſina, quæ humanâ voce ſit locuta: mirum ſanè, niſi inſignes iſtiuſmodi fabulatores illam verum hominem ſub Aſinina forma fuiſſe auſint aſſeverare. Planè itidem fabuloſum & ementitum, vel verè diabolicum, ſaltem ab

tem ab omni vera Metamorphoſi alieniſſimum habendum eſt, id quod à quo neſcio proditum de Aſino quodam, qui Ammonii Philoſophi Peripatetici Lectionibus ordinariè interfuerit: ut jam alias id genus Diaboli præſtigias varias prætermittam.

30. Miſſâ ergo Lycanthropiâ diabolica ac fabuloſa, aliud LYCANTHROPIÆ genus conſiderandum nobis eſt in Medicina, ab omni arte magica ac Dæmonis præſtigiis diverſum: Nimirum, inſaniæ quædam ſpecies, ſeu Symptoma in depravata imaginationis functione conſiſtens, quo homines ſe *Lupos* exiſtimant, ac Luporum indolem actioneſque imitantur. A ferinis autem Symptomatis, quibus luporum actiones æmulantur ægri, nomen accepit. Velut quando canes imitantur, conſimilis affectus CYNANTHROPIA dicitur: de quibus Aëtius tertrab. 2. ſerm. 2. cap. 11. itemque Ægin. lib. 3. cap. 16. qui Lycanthro-

canthropiâ correptos *Lycaones* & *Lycanos*, & *Lycanthropos* vocat. Avicennæ lib. 3. Can. fen. 1. tract. 4. cap. 21. idem affectus *Kottrob* ſeu *Kutrub* (pro quo Barbari corruptè *Kutubut* legunt) dicitur, ab inquietudine quâ continuè de loco in locum vagantur, unde & non malè *Melancholia errabunda* vocatur: quamvis Sennert. inter *Kutrub* ſeu *Melancholiam errabundam*, & *Lycanthropiam* diſcrimen facere videatur, ut patet libr. 1. pract. part. 2. cap. 14. coll. cum cap. 16. ibid. ubi quaſi diſtinctos affectus, ſed præter rationem, tradit. Eſt autem *Kottrob* interprete ipſo Avicenna cit. loc. beſtiola exiſtens in ſuperficie aquæ, quæ ſuper eam movetur diverſis motibus ſine ordine, itemque alia beſtiola agilis & nunquam quieſcens, itemque mas alicujus diri ac deformis Draconis, quod genus *Saali* dicitur Arab. (in plur.) &c. plures item ſignificationes τȣ̃ *Kottrob* refert Clariſſim. Dn. Golius in Lexic.

Arab.

Arab. *Cynanthropiæ* Hiſtoriam notatu dignam refert Foreſt. libr. 10. obſ. 26. Poteſt huc etiam referri γαλεανθρωπία, ſeu conſimilis affectus, quo homines moribus & actionibus imitantur feles.

31. Conſimili affectu laboraſſe Demerim apud Pauſaniam, & Mœrim apud Virg. quin & integras aliquando gentes, ſtatis temporibus, hoc morbo, ceu epidemico quodam malo, correptas fuiſſe, haud planè alienum eſt à ratione: ut morbus ipſe occaſionem præbuerit fabulæ de vera Hominum in Lupos Metamorphoſi. Ac eſt omnino vero ſimile, conſimilem affectum ex juſto Dei judicio paſſum eſſe Nebucodonozarem, quando apud Danielem cap. 4. *ſimilis factus* dicitur *belluis agri*, &, *herbam comediſſe ut boves*: Certè corporis humani figuram in Nebucodozare verè commutatam eſſe in *bovinam*, hinc velle colligere, nimis ἀνακόλουθον eſt; niſi & *Aquilæ* aliarumve *avium* figuram induiſſe concludendum

dendum ſit ex eo, quòd *capillus ejus creverit ut plumæ aquilarum, & ungues ſicut avium*: certè in bovis conformationem hæc minimè quadrant. Ac reverà non eſſe mutatum corpus ejus humanum, in bruti alicujus animantis figuram, ex eo liquet, quòd *capillus* & *ungues* illi tribuantur. Quin & ſine nova transformatione corporis ad ſeſe reverſum eſſe Nebucodonozarem, patet ex eo quod ait, *Ego Nebucodonozar oculos meos ad cœlum levavi, & intellectus meus ſuper me reverſus eſt.* Nempe remotio quædam mentis accidit Nebucodonozari, quâ facultatis rationalis influxus in ſenſitivum corpus, ſeu animal humanum, rationi naturaliter in homine ſubordinatum, ad tempus ſuſpenſus fuit; ipſa ſenſitiva facultate interim mores geſtuſque belluinos imitante.

32. *Lycanthropiam Melancholiæ ſpeciem* faciunt Aëtius, Ægineta, & poſt illos Avicenna cit. loc. At certè plus quàm *Melancholia* propriè dicta eſt, poteſtque

teſtque non incommodè ob affectuum enormitatem ingentem cenſeri quædam ſpecies *Maniæ*, quæ quidem & ipſa Melancholia intenſior conſuevit haberi. Primarius non *cerebri* modò ſed & *præcordiorum* affectus meritò cenſetur.

33. Quamvis autem in hiſcè laboret imaginatio, à qua depravata in conſenſum abripitur ratiocinatio; memoria tamen neutiquam oblæſa videtur: Liquet id ipſum ex Hiſtoria, quæ eſt apud Donatum ab alto mari de med. morb. cap. 9. *Quidam*, inquit, *qui me prius noverat, cùm detentus hoc malo eſſet, obviam mihi factus eſt; ipſe ego timens ſeciſſi: At ille modicum me aſpiciens abiit. Hic demum curatus liber evaſit: Qui cùm iterum mihi occurreret: nunquit timuiſſem interrogavit cùm in tali loco, cùm inſanus erat, eum offendiſſem.*

34. *Cauſa proxima* eaque *interna* Lycanthropiæ eſt craſſus ac fæculentus humor peculiari corruptione vitiatus, vel illius ſeu melancholiæ naturalis & aduſtæ

aduſtæ bilis miſcella quædam, at peculiari malignitate ſeu occulta qualitate infecta: Nonnulli in atræ bilis & ſanguinis redundantiam cauſam rejiciunt: Poſſunt autem diverſi humores, ad naturam atræ bilis vergentes, dummodò peculiarem corruptionis ac malignitatis modum nacti ſunt, mali hujuſce cauſa exiſtere: ipſeque humor melancholicus aduſtus, ſecundùm varios aduſtionis gradus, & ſecundùm diverſitatem diſpoſitionis corporum, varios & mirificos effectus proferre ſolet, docente idipſum quoque Ariſt. probl. 1. ſ. 30. Ratione a. malignitatis vel proprietatis cauſæ, verè *divinum* quid ſeu *occultum* huic morbo ineſſe ſtaſtuendum eſt.

35. *Cauſa remota ſeu externa*, quæ inter alia peculiarem ejuſmodi diſpoſitionem in corpore producere valeat, à nonnullis refertur *ſanguis brutorum.* Ita refert Weinrichius lib. de monſtris cap. 15. puellam quandam pro Epilepſiæ

lepſiæ curatione, ex perſuaſione alicujus, felis ſanguinem, loco medicamenti hauſiſſe; quo facto, puellam felis naturam eatenus induiſſe, ut per intervalla, quod illud animal ſolet, idem & ipſa imitata fuerit voce, ſaltu, geſtu, cùm mures in ſilentio venaretur, in anguſtiſſimis etiam, quibus poſſet, foraminibus. Alia ibidem refertur Hiſtoria, de quodam, qui ſuillo ſanguine paſtus luto delectebatur ad faſtidium uſque. Sanè mirum non eſt, ſanguinem, imprimis calentem & ſpirituoſum, aſſumptum, ad indolem atque ingenium ejus unde promanavit inclinare, cùm partium quarumvis ac habitudinis totius quodammodò implicitam in ſe ideam habeat: Nec verò emphaſi caret, quod paſſim in Sacris Anima dicatur in ſanguine eſſe; ipſeque ſanguis dicatur eſſe Anima; quodque Deus uſum ſanguinis beſtiarum ſeverè prohibuerit. Viderint ergo quàm probè ſuæ valetudini conſulant, qui

farcimi-

farcimina ex ſanguine bubulo, ſuillo, aliove confecta, tam avidè devorant. *Cerebra* quoque animalium comeſta ad ejuſmodi mutationem inducendam facere creduntur.

36. *Cauſæ externæ* item, & quidem *procatarcticæ*, rationem habet *hyemalis anni tempeſtas declinans*: Oritur Lycanthropia potiſſimùm menſe Februario, referente Aëtio; ſeu, Avicenna teſte, menſe *Schubât*, (qui quintus Siro-Græcorum eſt, Februario reſpondens:) fortè ob peculiarem conditionem materiæ, quæ Autumno congeſta, ac hyeme reſervata, in fine hujus ſe exerit; vel initio Veris, ut Arculanus interpetratur, ſcilicet propter humorum, imprimis melancholicorum, abundantiam, qui Verè ineunte moveri ſolent, ex aph. 20. libr. 3. *Cauſis externis* item annumerari vult Mercurialis l. 1. pract. cap. 12. *Vitam flagitioſam & turpem*: rationem addit, quod omnes ii, qui leguntur hoc morbo laborâſſe,

borâſſe, fuerint homines impuriſſimi.

37. *Effectus* hujus mali varii, ac verè horrendi ſunt; eademque *ſignorum diagnoſticorum* rationem habent. Prout enim Λυκάνθρωποι ſe verè in *Lupos* commutatos putant, (velut alii in *Canes*, alii in *Feles*, &c.) ita ferè nihil non quod Luporum naturam & indolem referat, in ſuis actionibus moribuſque inſtituunt. Hinc omnes expertes humanitatis, conſuetudinem hominum fugiunt, ſolitudines quærunt, mortuorum ſepulchra & horridas ſpeluncas ſectantur, in quibus interdiu, tanquam μισάνθρωποι, atque lucis oſores, ſe recondunt, quin & cadavera ipſa arrodunt: noctu per ſylvas ac deſerta loca divagantur, quò vadant neſcientes, nec tamen quieſcentes; Luporum ululatum imitantur; Cùm homines obvios vident, plerumque aufugiunt, vel ad eorundem occurſum non attendunt, tumque in maxima mæſtitia, metu ac ſolicitudine verſantur;

tur; quandoque lupinâ rabie obvios invadunt, dentibus & unguibus eoſdem impetentes; ſpeciatim verò greges invadendi, dilacerandi, ac devorandi deſiderio tenentur. Quin &, *Lupina* hæc *Melancholia* non rarò præbet balneum Dæmonibus: veluti in iſto Homine, de quo eſt apud Lucam c. 8.

38. Præterea *ſigna concomitantia* ſunt, facies pallida, oculi concavi, ſicci, & intuitu debiles, lingua aridiſſima, ſitis immodica: quæ quidem ingentem arguunt ſiccitatem cum calore conjunctam, quam utramque continua inquietudo auget: Tibiæ exulceratæ ſunt, tum propter decubitum bilis atræ ad partes inferiores, tum ex frequenti per noctem earum partium offenſione, caſu, morſibus canum, & aliarum rerum moleſtarum occurſu; ægrè autem conſolidantur, propter motum continuum ac violentum, nec non acrium humorum affluxum, addo ipſam malignitatem.

PROGN.

PROGN. Morbus plus terroris habet, quàm periculi ad mortem: Diuturnus plerumque eſt; Ac quandoque poſt aliquot annorum ſpatium terminatur. Recidivæ autem metum ferè relinquere ſolet.

CURATIO eadem eſt quæ Melancholiæ à ſanguine multo, craſſo, & aduſto genitæ, ſeu, quæ maniæ eſſe ſolet. *Diæta humectans ac refrigerans* ordinanda; ac imperanda quies. Convenit frequens, & copioſus uſus *ſeri lactis*; itemque balneum aquæ tepentis. Somnus omnimodo conciliandus eſt. *Sanguis* copioſè, etiam in ipſa acceſſione, *detrahendus*; Et quidem ad animi deliquium uſque. *Purgationes* ſæpiùs iterandæ medicamentis validioribus. *Cor* interim & *Cerebrum* corroborandum, ſpirituſque recreandi ſunt, Cauterio ſynciput inurendum. Ipſeque æger *flagellis* quandoque & *verberibus* ad ſaniores cogitationes reducendus.

AUTOR LIBELLI,

Qui inſcribitur

RELIGIO MEDICI

Sect. 29. pag. 100.

NOn mihi veriſimilia ſiunt, quæ de humanis corporibus in Brutorum formas mutatis, narrari ſolent; nec Hominis in Equum transformandi poteſtatem habere Diabolum credo, qui ad divinitatem Chriſti arguendam ſaxa in panes mutaſſe voluit.

DISSER-

DISSERTATIO
De
SURDIS AB ORTU; MUTISQUE:
Ac illorum Cognitione.

HÆc mortalium in miſeriæ hoc ſtatu calamitas eſt, ut non modò in lucem natos Morborum ingens exercitus undiquaque infeſtet; ſed & naſcentes in utero non una Ægritudo corripiat. Mortis prænuncii ſatellites adſunt non rarò, dum vitæ primordia exurgunt; ac dum formatrix facultas hanc immortalis animæ machinam molitur, deformitas aliqua ſubinde, ſeu enormitas ſtructu-

ræ, aliave præternaturalis diſpoſitio, functionibus officiens, jam inde ab ortu ſe miſcet: Quam equidem enormitatem partium, ſeu conſtitutionem earundem, naturæ legibus repugnantem, functioneſque lædentem, at à prima origine contractam, nonnulli ſcrupuloſiùs non tam *morbi* quàm *vitii* nomine appellandam cenſent, *morborum* appellationem non niſi perfectionis priùs habitæ defectibus ſervantes.

2. Id autem *vitiorum* genus, veluti varia paſſim corporis humani membra occupare deprehenditur; ita frequentiſſimè auditus organo obtingit: Quod dudum obſervatum ab Ariſtotele, qui idcirco Problem. 1. ſect. 11. peculiarem quæſtionem movet, *Cur Senſuum maximè auditus ab ortu offendi queat?* Ac conſiderationi ſubjicit, an fortè ratio ſeu cauſa hæc ſit, *quòd auditus & vox ab uno eodemque principio videantur proficiſci? Locutio autem*, inquit, *quæ vocis ſpecies eſt, fa-*

eſt, facilè depravari poſſe videtur, eademque perfici difficillimè poteſt: cujus rei indicium eſt, quòd poſteaquam nati ſumus, diu muti exiſtimus, (initio namque nihil omnino loqui poſſumus) deinde balbutire tandem incipimus: Cùm itaque facilè perverti locutio poſſit, ſitque idem principium audieudi quod eſt loquendi, (vox enim quædam audiendi quoque primordium eſt, inquit,) ſequitur ut quaſi per accidens, non per ſe, omnium ſenſuum facillimè auditus corrumpi poſſit. Argumentum autem, inquit, facilè omnino loquendi principium deſtrui poſſe, vel ex cæteris animantibus accipere licet: nullum enim loqui ex cæteris poteſt; ſed homini tantùm facultas hæc data eſt, & hic tamen ſerò, ut dictum eſt, loqui incipit.

3. Circa hanc conſiderationem Ariſtotelis tria nobis perpendenda proponemus: 1. Rationem ipſam, quâ ſtatuit facillimè lædi ab ortu Auditum, præ reliquis ſenſibus, quòd nempe facillimè lædatur locutionis, ſeu articulati ſermonis

monis principium, utpote quod idem ſit principium ipſius auditus: adeoque, auditum ab ortu lædi, non per ſe, ſed quodammodò per accidens, ſcil. propter læſum commune locutionis atque auditus principium. 2. Conſiderabimus id, quod ex illa ratione conſequitur, ſcil. *non lædi auditum ab ortu, quin etiam locutio ſeu articulata vocum enunciatio lædatur*, utpote cum ipſo auditu ad commune aliquod principium pertinens, quo læſo utramque lædi neceſſe ſit. Quam utique ſequelam uſque adeò ratam habüit Ariſtoteles, ut lib. 4. Hiſt. anim. cap. 9. deſertè pronunciet, *Qui ſurdi ab ortu ſunt, eoſdem etiam mutos eſſe: vocem ergo emittere poſſe, locutionem autem nullam.* 3. De *cognitione eorum, qui ſurdi nati ſunt*, itemque *via* ſeu *modo cognitionis eorundem*, Diſquiſitionem ſubjungemus. Ac denique. 4. Circa *Rationem* ac *Loquelam Brutorum Animantium* nonnulla contemplabimur.

SECTIO

SECTIO I.

Cur facillimè, præ reliquis ſenſibus, Auditus ab ortu lædatur?

4. QUod *pcimum caput* attinet. *Commune* quidem *principium* aliquod *auditus* & *locutionis* conſtituit Ariſtoteles: At quodnam illud, vel quale ſit, haud ſatis declarat: Dicit quidem, vocem quandam audiendi quoque principium eſſe (velut & loquendi;) ſed dicit item auditum ac vocem ab uno eodemque principio proficiſci videri. Ac eſt quidem vox materiale ſermonis principium, quatenus ex voce articulatus ſermo formatur; velut eadem vox principium eſt quo in actum ſuſcitatur auditus, ſeu per vocem habet eſſe auditus in actu, ut mentem Ariſtotelis exponit Petr. Apponenſis.

5. Sed hoc principium nondum expedit negotium: quæſtio enim manet, cur, ubi vel vox adeſt, in ſurdis tamen non excitetur auditus? &, ubi

vel vocem emittunt muti, vel ipſa etiam animantia bruta, loqui tamen nequeant, vi communis illius principii? quin &, cur, dum auditum quidem habent infantes, loqui tamen non poſſint ejuſdem communis principii beneficio? Nempe cauſa particularis, hinc læſi auditus, hinc vitiati vel impediti ſermonis, utrinque in ipſis organis quærenda eſt; quorum vel intemperies, vel vitiata conformatio, vel continui ſolutio, vel conveniens ſpirituum animalium influxus ex quocunque nervi vitio denegatus, functionem lædit: An autem fortè aliud commune aliquod principium ſit, nimirum à nervorum communione pendens, inferiùs videbimus.

6. Cur autem recens nati mox auditu polleant, non tamen illicò loquantur, ſeu articulatam vocem proferant, ratio hæc eſt, quòd plus requiratur ad formandum ſermonem, ſeu loquendum, quàm ad percipiendum

dum ſonum ſeu audiendum. Auditus einm merè paſſivè ſe habet, ipſoque ſono appellente ad organum auditus, (quod eſt ipſe nervus auditorius, ad meatus auditorii interiora expanſus, convenientem partium ad aurem tum internam tum externam attinentium diſpoſitionem præſupponens) illico repræſentatur ſonus: at non ſimiliter dum vox eliditur, illico formatur ſermo, vel loquela efficitur, neque hujus ratio in mera paſſione conſiſtit.

7. Animantia bruta. quæ pulmonem aſperamque arteriam habent, vocem quidem emittere valent, ſecus atque alia animantia, quæ non niſi ſonos ſtridoreſque movent; at non ideo loqui poſſunt. Delphinus, inquit Ariſtot. 4. Hiſtor. Anim. cap. 9. pulmonem & arteriam habet, proindeque nonnihil vocis poteſt promovere; linguâ tamen liberâ abſolutâque caret, & labris quibus vocis aliquem poſſit

articulum efformare, unde ſtridet duntaxat mutitque.

8. Quin imò, quæ labia habent, linguamque liberiorem, ita ut vel articulum aliquem queant efferre (velut oviculæ *βῆ*, boves aut vaccæ *μῦ*, &c.) non tamen in varios articulos illico queunt vocem inflectere; deeſt enim paſſim brutis talis organorum apparatus, quo atticulatæ voces conficiantur, formenturque: quamvis nonnulla animantia bruta reperiantur, quæ verba voceſque humanas imitari valeant: de quibus inferiùs videbimus.

9. Inſantes verò ac pueri, quamvis ſufficientem à natura organorum apparatum nacti ſint, ad articulatæ vocis enunciationem, nondum tamen organorum eorundem uſum ſibi familiarem teddiderunt, ad ſermonem ritè formandum: Exercitio enim, indeque contracto habitu, opus eſt ad facilem expeditamque loquelam: non ſecus atque habitu demum comparato, ex-

to, expeditè organum aliquod muſicum digitis pulſatur.

10. Præterquam quòd organa infantum imbecilliora adhuc ſint, demumque ſuum robur conſequantur naturâ ſeu calido innato ſenſim humiditatem ſupervacaneam abſumente. Atque ita rectè Ariſtot loc. proximà cit. Pueri, inquit, ut cætera ſua membra continere ac regere nequeunt, ſic etiam linguę primùm impotentes ſunt, ſuntque imperfecti, ac ſeriùs abſolvuntur: itaque magna ex parte balbutiunt, tortique linguâ ſunt. Atque hinc certè propriè *Muti* dici infantes non poſſunt, utpote cùm privatio non cadat niſi in ſubjectum quod ſit ipſius habitus capax: propriè autem *Muti ab Ortu* dici poſſunt ii, qui ab ipſa nativitate talem organorum diſpoſitionem nacti ſunt, quæ ne quidem creſcente ætate ad loquelam apta evadat.

11. Cæterùm homini ſoli ea ratio organorum, linguæ, palati, labio-

rum, dentium, gutturiſque, conceſſa eſt, ut habitum ſibi comparare queat, quidvis ſermone efferendi. Quamvis & hîc varietas magna ſit, ratione tractuum & regionum, ut non omnibus æquè expedita ſit omnium literarum, aliis nationibus uſitatarum, pronunciatio: ita Orientalibus nationibus literæ gutturales propriæ ſunt; ac inter eos Arabibus alia quædam litera, non gutturalis, *Dad* dicta, (quæ valet quaſi *ddsh*) ita peculiaris eſt, ut ejus pronunciatione à ſua gente diſtinguere valeant quaſvis omnino exteras nationes, licet vel diutiſſimè inter ipſos commoratas, unde & Arabes ab hujuſce literæ pronunciatione denominant, velut cùm dicunt Muhammedem eloquentiſſimum fuiſſe omnium qui loquuntur literâ Dad, id eſt, Arabum. Id Europæis Linguis idem paſſim obvium eſt: Difficile namque eſt Gallis pronunciare G Germanorum, quod æquivalet ipſi Kef punctato Perſarum

ſarum vel Turcarum; hinc nec Belgarum voculam *Tang* proferre ipſis facile eſt: Similiter in aliis.

12. Quod ergo rationem ſeu cauſam ipſam attinet, *Cur præ reliquis ſenſibus facillimè auditus ab ortu lædatur*, ea nequaquam in commune aliquod auditus ac locutionis principium referri poteſt, utpote cùm tale principium ne quidem ſufficiens ſolius auditus principium haberi queat, ſeu non niſi objectivè ad ſenſum auditus ſe habeat, ſaltem in cenſum cauſæ efficientis, quâ fiat vocis aliqua perceptio, nequaquam queat venire: Alia itaque omnino ipſius quæſiti ratio ſeu cauſa inveſtiganda eſt, ſi quidem ſimpliciter verum habendum ſit, *auditum præ reliquis ſenſibis facillimè lædi ab ortu.*

13. Ratio autem illius rei genuina petenda videtur à tortuoſa, verèque labyrinthea auris, præſertim internæ, ſtructura; quæ facilè pervertatur, aut obſtruatur; ad quam interim tenerior

nervus itinere ſatis tortuoſo ingreditur, qui & ipſe facillimo negotio afficitur; nec non à colluvie humorum, ad eam partem imprimis à madido cerebro decubentium.

14. Poteſt quidem & ipſum tympanum ab ortu craſſius eſſe, vel muco ſeu craſſiore quocunque humore obductum eſſe; vel poteſt meatui auditorio obtendi alia quædam craſſior membrana: ſed quibus id accidit, ii auditus difficultate ferè duntaxat laborant, ac ſaltem per os ipſum utcunque ſonum percipiunt, cujus rei rationem in progreſſu deſignabimus. Quandoque item ſingularis quædam ſtructuræ deformitas poteſt adeſſe, ad fauces ſimul atque palatum pertingens, quâ fit quòd ſurdi vocem per nares emittere ſoleant, ut eſt apud Ariſtot. Probl. 2. & 4. ſ. 11.

SECTIO

SECTIO II.

An, qui Surdi ab Ortu ſunt, itidem ſint Muti.

15. SEcundum *Caput* porrò luſtrandum eſt, quod ex priori conſequi videtur, quodque ab Ariſtotele ratum habetur 4. Hiſtor anim. cap. 9. nempe, *Eos, qui Surdi ab Ortu ſunt, etiam Mutos eſſe.* Hoc veluti ab Ariſtotele ex ratione prioris aſſertionis, præter rationem allatæ, diductum atque propoſitum eſt, ita à multis paſſim, etiam Medicis ipſis, ceu univerſaliter verum, eſt admiſſum, abſque ulteriori veritatis inveſtigatione, aut diſcriminis diſquiſitione. Hinc *omnes ſurdos à nativitate eſſe mutos* (ut eſt itidem apud Sanctor. comm. in Art Medic. Gal. part. 2. quæſt. 41.) citra ullam exceptionem præſupponentes paſſim, in cauſam duntaxat rei ſuppoſitæ, ceu veræ citra controverſiam, inquirunt. Nos antequam cauſam inveſtigemus, cur id

cur id non raró accidat, theſin ipſam priùs excutiemus propiùs.

16. Equidem, ſi per *Mutos* intelligamus tales, qui organa nacti ſint ad formandam articulatam vocem per ſe inepta, falſum omnino eſt, omnes qui ſurdi nati ſunt, etiam mutos eſſe: Non enim illico ubi auditus deeſt, ineptitudo organorum adeſt ad ſermonem proferendum. Ubi enim ſurditas pendet non tam à vitio quod auditui ac locutioni commune ſit, (quod quandoque contingere diximus) quàm à vitio potiùs ipſi adæquato organo auditus peculiari, (cujus ut variæ partes ſunt, ita variæ læſiones eſſe poſſunt, auditum pervertentes,) non illico impotentia loquelæ eſt: Quid ni verò veluti poſt nativitatem quandoque læditur auditus, ſalvâ loquelâ, ſimiliter in nativitate ipſa, ſeu ab ortu primo, ſimilis conſtitutio organorum poteſt obtingere, quâ quidem apti ſint ad formandam locutionem,

locutionem, inepti interim ad audiendum?

17. Experientia ipſa hîc conſulenda eſt, quæ ſanè teſtatur, etiam eos, qui ſurdi nati ſunt, poſſe diſcere loqui: Ita refert Valleſ. Philoſoph. Sacr. cap. 3. quendam *Petr. Pontium*, *Monachum Sancti Benedicti*, *amicum ſuum*, *natos ſurdos docuiſſe loqui*, *non aliâ arte*, *quam docendo primùm ſcribere*, *res ipſas digito indicando*, *quæ characteribus illis ſignificarentur*, *deinde ad motus linguæ*, *qui characteribus reſponderent*, *provocando.*

18. Quòd ſi verò per *Mutos* intelligamus eos, qui cùm organa formando ſermoni idonea nacti ſunt, linguam tamen nullum callent, nec vocabula ſenſus animi conceptos exprimentia didicerunt, verum omnino eſt, pleroſque qui *Surdi nati* ſunt, etiam *Mutos* eſſe, qui nempe prædicto artificio, vel ſimili, linguam aliquam, ſeu ſignificativum ſermonem, docti non ſunt.

19. Quod

19. Quod ergo *Cauſam* attinet, *Cur, qui ſurdi nati, etiam muti ſint*, (plerumque ſaltem:) Albertus Magnus quidem lib. 4. de Anim. tract. 2. cap. 2. *Surdos à generatione etiam Mutos eſſe*, ait, *quia idioma per auditum diſcere non potuerunt* Hanc ſententiam calculo ſuo comprobat Sanctor. in Art. Medic. Gal. part. 2. quæſt 41. Ac Barthol. Anatom. libr. 3. cap. 9. Surditatis cauſam referens in ipſum tympanum, qui eâ à nativitate laborant, mutos ſimul ut plurimùm manere, inquit, *quia voces inauditas nec animo concipere, nec linguâ proferre poſſunt*.

20. Sed ſententiæ huic ſe opponit Laurent. Anatom. libr. 11. quæſt. 11. ubi, vulgare illud non probo, inquit, ideo obmuteſcere ſurdos, quia idioma nullum addiſcere potuerunt, & quia auditus ſenſus eſt diſciplinæ: Nam ſi ideo tantùm obmuteſcunt ſurdi, inquit, 1. Cur gemitus & ſuſpiria, quæ pathemata ſunt naturalia, difficulter edunt?

eduntʔ 2. An non, ut primi rerum inventores, verba & dictiones fingerent ſurdi, quibus animi ſenſa & conceptus exprimerent, ſi eas proferre poſſent?

21. Equidem ad prius Laurentii argumentum reſponderi poteſt, falſum eſſe, ſurdos gemitus & ſuſpiria difficulter edere: utpote cùm ſurditas, quæ vel ab ortu eſt, nullo modo cum partibus reſpirationi inſervientibus communicet. Deceptus autem videtur Laurentius eo ipſo, quòd dicat Ariſtot. Probl. 4. ſect. 11. *ſurdos violentiùs ſpirare:* quo utique non intelligit Ariſtoteles *violentam* ſeu *difficilem reſpirationem*, quæ pulmonum ac thoracis eſt; ſed *vehementem per nares ſpirationem*: unde addit, meatum narium ſpiritus ductu laxiorem reddi, indeque fieri ut niſi per nares loqui non poſſint. Atque ita dicit ibidem Probl. 2. Surdos prope abeſſe quin muti ſint; mutos autem *per nares vocem* extrudere: eò namque, inquit,

inquit, ſpiritus illorum compellitur, quia ore compreſſo ſint.

22. Nempe, ubi ineptitudo quædem ad loquelam ſurdis adeſt, ob vitium aliquod ad palatum ſimul atque ad organum auditus attinens, ejuſmodi per nares ſpiratio vehementior accidit: cùmque ob laxitatem meatus narium ſpiritus talibus ad nares deflectat magis, citra nares quidem ore ipſo vocem elidunt ſpirabundam, ut de Elephantis loquitur Ariſtot. 4. Hiſtor. anim. cap. 9. at per nares ſimile tubarum raucitati ſonant.

23. Ad alterum argumentum Laurentii poteſt reponi: Quamvis natura hominem, licet ſurdum, ratione armârit ad inventionem; non eſſe tamen vulgaris ſapientiæ nomina rebus imponere, docente Platone, multòque minùs cujuſvis eſt, concinnum formare idioma vel linguam peculiarem, ad ſenſa animi efferenda.

24. Qui primus ſuas rebus appellationes impoſuit, nempe Adam, integer fuit, atque in ſtatu innocentiæ ſupernaturali, ſeu quæ corruptæ naturæ captum excedit, ſapientiâ inſtructus; Linguarum variarum confuſio poſtmodùm ſupernaturaliter ab ipſo Deo immiſſa eſt, in ædificatione turris Babel; ac deinceps porrò idiomata varia ſenſim per Linguarum miſcellas ſubrepſêre, vel aliter quomodocunque uſu ac tacitâ conſenſione hominum ſubnata ſunt. Interim inveniunt reverà modum muti, ſermonis analogum, quo ſenſa animi aliis, non minùs ac ſi ſermone uterentur, exprimere valent, ut ſuo loco dicemus.

25. Sed credat fortè aliquis, ſi iis, qui ſurdi nati ſunt, eſſet ſaltem aptitudo organorum, quâ ſermonem poſſent proferre, fore ut linguâ aliquâ nativâ, ſeu ſermoue ab ipſa natura promanante, uterentur: Cùm enim ſermocinatio homini eſſentialis ſit, ipſam nimirum

nimirum rationem conſequens, ſicubi organorum aptitudo adſit, ſermonem externum abeſſe non poſſe, veriſimile videtur. Ad quod reſpondemus, ipſam quidem ſermocinandi facultatem, quâ nempe per ſigna quæcunque vocibus elata, animi concptus declarari queant, homini eſſentialem eſſe; at rerum nomina, adeòque linguas ipſas, ſeu idiomata ſermonum, non eſſe à natura, ſed doctrinâ, exercitio, ac conſuetudine, hauriri.

26. Et ſanè, ſi quis ſermo certus à natura dependeret, utique velut omnibus humani generis individuis una eademque natura eſt, ita omnibus omnino nationibus unus idemque foret ſermo. At contrarium teſtatur experientia. Ut adeò inepta planè atque inſulſa ſit opinio eorum, qui in Philoſophia rudes, perſuaſum ſibi aliiſque volunt, ſi quis ab infantia nullum omnino doceretur ſermonem, ſed ſibi relinqueretur, fore ut loqueretur Hebraïcè,

braïcè, ſermone ſcilicet hoc uteretur ab ipſa humana natura proficiſcente.

27. Rectè Valleſius cit. loc. phantaſticæ huic opinioni regerit: Si ſine doctore, ut alia quàm plurima, innaſceretur ſermo iſte hominibus, innaſceretur profectò etiamſi alium ſermonem diſcerent, eſſentque omnes duplicis ſermonis. Si enim ſermo, quem priùs homo didicit, non prohibet quò minùs diſcat alium denuò, ſed ſciunt multi bifariam, trifariam, aut etiam quadrifariam loqui; multò minùs prohiberi poſſet, qui ex ipſa natura pullularet, ab eo qui eſſet comparatus ſtudio.

28. Quin potiùs, ſi unus ſermo hominibus eſſet naturalis, non poſſent eſſe ad alios omnes dociles: quia quod intus manet, prohibet extraneum: Ut ergo natura fecit hominem prorſus inertem, quò eſſet ad omnes artes habilis; neceſſe eſt fecerit omni ſermone carentem, quò poſſit omnes diſcere. Vi-

re. Videmus etiam plures homines ad alios multos ſermones habiliores, quàm ad Hebræum; quin imò pleroſque Europæos difficulter nonnullos Hebraïcos ſonos ritè enunciare; quod quidem nullatenus fieri poſſet, ſi Hebraïca Lingua hominibus naturalis eſſet: nam in id quod naturale rebus eſt, ſponte res ipſæ feruntur.

29. Concludimus ergo, eos qui planè ſurdi ab ortu ſunt, licet vel organa ſermoni efferendo apta nacti ſint, quod frequenter contingit, plerumque tamen mutos eſſe, hoc eſt, voces ſignificativas proferre non valere, ideò, quia idioma per aures diſcere non potuerunt: rariſſimum namque eſt, artificio peculiari (quali Petrum Pontium fuiſſe uſum ſuperiùs ex Valleſio retulimus,) eos ſermone doceri.

30. Cæterùm Laurentio interim nequaquam refragamur, ſed adſtipulamur omnino, aliam nimirum reddenti cauſam, *Cur ſurdi ferè omnes muti ſint*,

ſint, *aut ſaltem ægrè loquantur*, *à nervorum communione* deſumptam. Hanc nempe nos alteram cauſam facimus, cur, qui ſurdi nati ſunt, ſint itidem muti, & quidem ita muti, ut planè ſint inepti ad vocem articulatam formandam. *Communio* autem illa *novorum* nequaquam in eo quærenda eſt, quòd nervus quintæ conjugationis, qui auditorius eſt, & ſextæ conjugationis nervi, qui ſermonis ſint, (ſeptimæ potiùs, hic enim linguæ eſt,) antequam diſpertiantur in partes proprias invicem conjuncti ſint, ut vult Petr. Apponenſis in explicatione propoſiti Probl. vel quòd prædicti nervi in exortu eâdem inveſtiantur tunicâ, quæ aliorum ſententia, non minùs autopſiæ repugnans, utriuſque enim conjugationis prædictæ nervi intervallo ſat longo, etiam in exortu, diſtare deprehenduntur; ac dici nequit communi tunicâ eoſdem indui, niſi fortè quâ omnes nervi induuntur, ſcil. piâ

 menin-

meninge; Ex qua quidem longè quæſita communione inferendum ſimiliter foret, ſurdos item cæcos eſſe, ac cæcos eſſe mutos.

31. Sed *communio* illa *nervorum* rectè deſignatur à Laurentio, (quæ item exprimitur à Bauhino lib. 3. Anatom. cap. 22. & 60. aliiſque) quod nervus quintæ conjugationis (auditorius vulgo dictus,) varios de ſe promat ſurculos; quorum major in aurem & membranam exquiſitiſſimi ſenſus expanditur, & ſonorum omnes ſpecies ad cerebrum defert; minor ad linguam & laryngem excurrit, ibidemque cum ſeptima conjugatione implicatur.

32. Ob hanc ergo vaſorum communionem, inter aures ac linguam laryngemque ſympatheia exiſtit, ipſique affectus partium facilè invicem communicantur. Hinc vellicatâ auris membranâ, tuſſis ſicca reſultat, cujus meminit Avicenna: Hinc *ſurdi ferè omnes*, ſaltem ii quibus ſurditas à malè affecto

 quinti

quinti paris nervo oboritur, *muti ſunt, aut ſaltem ægrè loquuntur*, hoc eſt, ineptitudinem habent, ob negatum ſpiritus animalis convenientem influxum, ad voces ritè formandas, atque articulatè proferendas; velut & hac de cauſa ſurdaſtris vox ferè rauca exiſtit.

33. Similiter, ſi quæ mala conformatio accidat, communiter ad auris interioris ſtructuram ipſumque palatum attingens, (quâ vocem per nares emitti ſuperiùs ex Ariſtotele diximus,) ſurditas inducitur, ſimulque oblæditur locutio, ipſo nimirum organo locutionis vitiato, non verò ſimpliciter quod idioma per aures addiſci non queat. Econtra verò, ſi ſola ſtructura auris interioris vitiata ſit; vel quinti paris ea ſola propago, quæ ad aurem fertur, præter naturam afficiatur, læditur quidem auditus, ſeu ſurditas oboritur, at ſermo non-niſi per accidens impeditur; quòd nempe vo-

ces audiri percipique cum nequeant, non addiſcantur.

34. Specialis caſus eſt, ſi vitii tympani, vel propter obductam peculiarem membranam, lædatur auditus: hoc namque caſu non tam ſurditas plenaria, quàm audiendi difficultas, adeſſe ſolet, ad ſurditatem proximè accedens. Solent autem hoc caſu ſurdaſtri per os ipſum auſcultare, ſeu ore hiante voces ac ſonos excipere, ipſumque ſermonem quem auditu addidicerunt, organis locutioni inſervientibus abſque læſione pronunciare; adeòque muti nequaquam ſunt.

35. Per os autem ſonus ad interiora auris, ſeu ad ipſum auditus organum, dimanat beneficio *canaliculi cartilaginei*, qui à ſecundo auris meatu ad os & palatum fertur, excrementis ab aure in os tranſmittendis, aquæ ductus inſtar, dicatus. Hujus *canaliculi* beneficio contingit, quòd utrâque aure obturatâ proprium ſermonem exactè percipiamus,

mus, quodque ita, ſi baculo dentibus apprehenſo inſtrumenta muſica contingamus, exquiſitiùs eadem pulſari audiamus; ac cupientes ſcire noctu an aliquis adveniat, baculi extremo altero in terram defixo, altero verò dentibus apprehenſo, è linginquo audiamus exquiſitiùs.

36. Per eundem *canaliculum*, dum nares emungimus, vel ſpiritum ore naribuſque compreſſis cum conatu impellimus, aërem aures ſubire percipimus, quo tympani membrana etiam cum ſonitu extrorſum feratur; ac ubi vis major eſt, aliquando lædatur: per eundem Nicotianæ fumum plenis buccis collectum per aures fumibibuli emittunt, ut ſpirare per aures videantur. Unde ſaltem ridiculum nequaquam eſt, quòd Alcmæon capras ſpirare per aures arbitratus ſit, apud Ariſtot. 1. Hiſtor. anim. cap. 11. Medicis ſaliem hic ductus inſinuat, in aurium affectibus internis maſti-

catoria uſum non contemnendum habere.

SECTIO III.

De Cognitione eorum qui ſurdi nati ſunt.

37. ANtequam ad tertium Caput eorum, quæ circa Problema propoſitum excutienda occurrunt, deveniamus, circa *Surdos ab Ortu* contemplatio ulteriùs aliquanto extendenda, videndumque quanam *Cognitione* tales imbui queant, cùm per auditum ſcientiæ magnam partem hauriri ſoleant.

38. Primùm igitur *Surdis ab Ortu*, quibus quidem integra eſt viſiva facultas, omnium rerum viſibilium, quà talium, cognitio obtingere poteſt, earumque conceptus univerſales per mentis abſtractionem hîc non minùs, quàm ubi auditus adeſt, formari poſſunt: Ac præterea à rebus viſibilibus ad inviſibilia Dei, per naturale intellectus lumen, cognoſcenda, hiſce non minùs,

minùs, quàm hominibus univerſim, datur acceſſus: ut æquè inexcuſabiles haberi debeant, ſi Deum non glorificent; eique gratias agant, atque alii quivis, de quibus Apoſtolus ad Rom. 1. ℣. 20. 21.

39. Inſuper verò, ſi vel *cæci* itidem nati ſint ipſimet, qui *à nativitate ſurdi* ſunt, utique quantumvis plurimarum rerum, quæ ſub ſenſus cadunt, cognitione priventur, nec ſimiliter ut priores per externum Naturæ librum in Dei cognitionem devenire queant; per inſitas tamen menti ſuæ notiones ad qualemcunque tum ſui ipſius, tum & ipſius Dei cognitionem poſſunt aſſurgere: Ac veriſimile omnino eſt, in talibus, ubi intellectus per phantaſmata minùs abripitur ad rerum corporearum contemplationem, quàm maximè in actum exurgere inſita menti ipſorum ſemina cognitionis rerum divinarum ac immaterialium; veluti & nos ipſi eò magis apti ſumus rerum di-

vinarum inveſtigationi atque contemplationi, quò minùs per objecta externa, indeque formata phantaſmata, abducimur in avia.

40. Certè neutiquam rationi conſentaneum exiſtit, rationalem animam, ſeu mentem, in talibus omnino feriari, ac quaſi ſomno vel torpore conſopitam deliteſcere, nec æquè pro ſuo modulo in Numinis ſupremi cognitonem ex inſiti luminis conditione vergere, atque Angeli cæleſtes & Dæmones, cum & ipſa ordini Intelligentiarum accenſenda ſit, (utut ſit fortaſſè in cenſu Intelligentiarum infima,) ſitque reverà ob viſus audituſque defectum, minùs materiæ ſeu functionibus materialibus immerſa.

41. Sed quid de eorum, qui *ſurdi nati* ſunt, *cognitione in rebus myſteria ſalutis noſtræ concernentibus*, ſentiendum? Hæc utique cùm univerſâ ratione, tum humánâ, tum Angelicâ, ſublimiora ſint, per inſitas intellectui notiones

erui

erui atque cognoſci neutiquam poſſunt: Cùmque fides ex auditu ſit, teſte Apoſtolo, ubi hic deficit, fidem adeſſe non poſſe, adeòque nec ſalvificam cognitionem, veritati fortè ſimillimum videtur: Cùmque ſine fide nemo ſalvetur, conſequentia manifeſta eſt.

42. Dura profectò ſententia hæc eſt, quæ animum percellit! Sanè dum ſurdi ab ortu non magis ſuâ culpâ media amplectendæ ſalutis negligunt, quàm & ipſi infantes, (de quibus tamen mitiùs ſentire nos monet ſ. pagina,) quæ ratio, quæſo, cur ſtatuamus, Deum illis, prognatis quidem à fidelibus parentibus, ſe minùs miſericordem præbere, quàm & ipſis infantibus? (de quorum fide ſeu fidei ratione Theologis diſquirere relinquimus.) An fortè, dum ex genere humano per lapſum corrupto Deus pro ſuo beneplacito, nonnullos elegit vaſa miſericordiæ, nonnullos iræ, inter iræ vaſa præciſè repoſuit omnes qui

ſurdi naſcuntur? atqui non minùs hoſ-
ce, quàm alios infantes, ex fidelibus
parentibus prognatos, promiſſio Dei
ipſumque fœdus concernit.

43. Potiſſima equidem fidei cauſa
ipſemet Spiritus Sanctus eſt, qui eam
in cordibus noſtris operatur per præ-
dicationem verbi, adeòque per au-
ditum. Hæc ordinaria Dei via eſt,
quam nos ſectari Deus jubet: Hanc
qui negligit ſuâ culpâ à fide excludi-
tur. At interim huic viæ unicæ nequa-
quam ipſe Deus alligatur. Vias ille ex-
traordinarias novit, quam mens noſtra
non capit, quaſque ipſemet nobis ape-
rire noluit. Aperuit ſaltem viam ſin-
gularem, quâ Paulum adduxit ad fi-
dem Chriſtianam, atque ex perſecu-
tore Eccleſiæ fecit Apoſtolum, Acto-
rum 9. Aperuit item aliam viam, quâ,
ex parte ſaltem, convertit Dynaſten
Candaces Reginæ Æthiopum, Acto-
rum 8. nempe per Verbi Divini le-
ctionem.

44. Et ſanè, an nullos ad ſalvificam fidem adduci exiſtimabimus, ubi non viget publica Divini Verbi Prædicatio? ac ubi adeò per auditum nihil animæ conciliatur notitiæ ſpiritualis? an ex lectione ſedula piorum nequaquam animis, (cooperante Spiritu Sancto) ingenerari fidem ſtatuemus? Quòd ſi ergo & hæc via præter auditum eſt, quidni alias item, nobis incognitas, Deus aperit ſubindè, ut ſaltem ad auditum hominum ſuam ἐνέργειαν ipſe non adſtringat.

45. Videamus verò, an non in natura ipſa media alia à Deo conſtituta ſint, præter auditum, per quæ *Surdi ab Ortu* Sacrorum Myſteriorum cognitiooem, quæ ad ſalutem ſufficiat, haurire poſſint. Nulla quidem neceſſitas eſt, cur ſermo, qui per auditum acquiri ſolet, ſcriptionem præcedat; ſed ob facilitatem potiùs ſermo prior eſſe ſolet, quòd nempe qui nullo ſenſu orbati ſunt, habiliores ſint ad loquendum

quàm ad ſcribendum: Ubi verò auditus deficit, à ſcriptione initium fieri poteſt, atque per ſcriptionem devenire ad ſermonem: ut exemplo ſuperiùs ex Valleſio citato manifeſtum eſt. Eſt autem ſermo externus nuncius quidam ſeu imago potiùs ſermonis interni, ſeu ipſius intellectus: *Scriptione* igitur in iis, qui *ab Ortu Surdi* ſunt, animus imbui poteſt notitiâ rerum, quæ ab aliis, in quibus ſenſus omnes ſunt integri, per auditum haurirentur; poſſuntque adeò illi ſcripturam habere loco ſermonis, aliàs per auditum hauriendi; acciditque illis, ut loquitur Valleſius Phil. Socr. cap. 3. *rerum divinarum notitia ex viſu, ut aliis ex auditu; cujus*, inquit, *ego rei teſtis ſum, in diſcipulis illis amici mei*, ſcilicet Petri Pontii, qui natos ſurdos docebat primùm ſcribere, ſeu rerum quas animo complexi erant conceptus ſcriptione exprimere, ac deinde loqui.

46. Ea-

46. Eadem verò ratio obtinet in iiſdem, ſcil. *ab ortu ſurdis*, ſi vel ſimul exiſtant *Muti*; poſſuntque æquè per ſcriptionem notitiâ rerum imbui, licet nullus ſermo externus ſcriptionem ſubſequatur: ſermo quippe hominum non facit ad notitiam ipſis comparandam; ſed duntaxat ad conceptus animi communicandos aliis. Exemplo res manifeſta eſt ex Fel. Platero, qui Obſ. libr. 1. (pag. 118.) refert, *Surdum quendam & mutum ab ortu* nihilominùs cretâ in tabella, quam ſecum continuè geſtabat, animi ſenſum depingere, & ab aliis ſcripta in ea notare, potuiſſe.

47. Velut autem *ſcriptio* ac rerum ſcriptarum *lectio*, loco ſermonis eſſe poteſt, quâ viſui conceptus animi repræſententur, non ſecus atque per ſermonem auditui; ita & *alia indicia* fieri poſſunt, ſermonis externi æmula, atque ſuccedanea auditus: qualia certè ea ſaltem habenda ſunt, quibus ipſi muti utuntur paſſim loco ſermonis, ac

quibus aliorum ſenſa animi excipiunt. Docet enim experientia, ſuntque exempla etiamnum inter nos obvia, mutos ab ortu ſurdoſque per *geſticulationes* quaſdam, varioſque partium corporis motus, aliis, quibuſcum conſuêvere converſari, animi ſui conceptus non minùs expeditè ac clarè exprimere, ac ſi ſermone uterentur; ſimiliterque per ſimiles geſticulationes aliorum ſenſa animi evidentiſſimè percipere.

48. Complures *ejuſmodl mutos* in ſua aula alit Turcarum Imperator, qui non aliter geſticulationibus atque externis ſignificationibus variis, conceptus animi invicem exprimunt, ac nobis per ſermonem externum ſignificare noſtra animi ſenſa, atque aliorum intelligere, datum eſt. Quin & ipſe Turcarum Imperator, ejuſque Aulici, hoc ſermone per geſtus adumbrato, delectantur, eique plerique ſtudium ſuum in addiſcendo ſolent impendere.

49. Omnes

49. Omnes illos *Mutos* aliquando ad convivium invitaverat Illuſtris Ordinum Confœderati Belgii ad Portam Imperatoris Turcici Legatus, Cornelius Haga, (ut ex relatione Nobil. & Ampl. D. Brinckii, Conſulis Harderviceni, p. m. olim notavi :) ubi cùm vox nulla audiretur, varia tamen commutabantur colloquia, ut in aliis conviviis fieri aſſolet, quæ per interpretem hinc inde ipſe Legatus cognoſcebat, quo item mediante cum mutis ipſe de rebus quibuſvis colloquebatur.

50. Ipſæ autem illæ *ſignificationes* rerum, quibus utuntur muti, ſimiliter atque noſter ſermo, non à natura ſunt, ſed ab inſtituto ipſorum, unde & ſtudio atque exercitatione addiſcuntur. Quamvis interim ferè pleræque aliquem externum modum rerum, quas indigitant, adumbrent, veluti cum digitis unius manus extremâ parte ad invicem compoſitis, ac naribus admotis, florem deſignant. Saltem, non ſimili-

ſimiliter ut Linguæ variant apud diverſas nationes, videntur mutorum ſignificationes, quæ ſunt quaſi ſermo ipſorum, adeò diverſæ eſſe, quin fortè Turcæ & Belgæ ſe queant invicem in multis intelligere.

51. Ut verò geſticulationibus ſuis ſe invicem muti, alioſque qui ſimili ſermone analogico apud ipſos utuntur, accuratè atque expeditè intelligunt; ita & non pauca ex aliorum, qui ſermone vero utuntur, geſtibus, labiorum motu, ſimilibuſque aliis, percipiunt, animique conceptus quandoque magnam partem per talia externa cognoſcunt. Sic refert Platerus loc. ſup. cit. *Narrâſſe patrem ſuum, illum ſurdum ac mutum ab ortu*, de quo paulò antè, *cùm Oecolampidium, concionantem, magno cum Zelo audiret, ex motu labiorum & geſtibus ipſis multa potuiſſe intelligere, uti etiam ex aliis.*

52. Ac eſt in noſtra hac urbe Groningana etiamnum hodie ſimilis *ſurdus* ac *mu-*

ac *mutus ab ortu*, ingenioſiſſimus pictor, qui diligentiſſimè conciones ſacras frequentat, ac intentis oculis verba Concionatorum quaſi contemplatur, ut viſu eadem haurire videatur, velut alii auditu. Hic cùm ad ſacram Synaxin admitti impenſè deſideret, nullus dubito, quin habeat divinarum rerum, ſalutem concernentium, eam notitiam, ut non abſque conſcientiæ ſcrupulo arceri queat. Quamvis putem in ejus cognitionem confeſſionemque inquirendum, interprete uxore ejus, vel famulo, quem à latere habere ſolet, qui expeditiſſimè cum ipſo de rebus quibuſvis per ſigna colloquuntur.

53. Unum exemplum ex Phil. Camerarii Horis ſubciſivis, quod extat Cent. 1. cap. 37. lubet ſubnectere: *Apud nos* inquit, *habemus adhuc adoleſcentem & virginem, ex iiſdem parentibus, & quidem celebri & honeſto genere prognatos, qui peculiari acumine ingenii ſunt præditi. Et licet mutos & ſurdos eos ambos na-*

bos na-

men JESU CHRISTI *profertur, hic præ cæteris in cætu detracto capiti pileo, & genu flexo, venerabundus conſpicitur. Adeò natura, veluti fidelis mater, compenſando ſolicita & ſtudioſa eſt, ne tanquam dura noverca meritò accuſari poſſit.*

SECTIO IV.

De RATIONE AC LOQUELA BRUTORUM ANIMANTIUM.

54. HIſce de *Surdis ab Ortu Mutiſque* ſic definitis, ea quæ in Problemate propoſito ejuſque explicatione occurrunt: luſtremus ulteriùs: Ac *Tertium* quidem caput, quod meditationi noſtræ ſuggeſſit Ariſtoteles, *Loquelam*

quelam Brutorum Animantium concernit, cùm aſſerat ipſe, *Homini tantùm loquendi facultatem* (quæ *rationem* præſupponit,) *datam eſſe; nullum ex cæteris Animantibus loqui poſſe*: De quo paucis diſpiciendum.

55. Eſt ſanè *ſermo externus* nihil aliud quàm rationis internæ nuncius, ſeu imago quædam, quæ ad ideam rationis elicitæ procedit: unde non immeritò Græci *rationem* & *ſermonem*, eodem vocabulo λόγον *ſermonem* abſolutè appellarunt: quem in ἐνδιάθετον & προφορικὸν in *internum* & *externum* diſtinguunt Philoſophi, quorum alter alterum, niſi vitium aut defectus organorum adſit, neceſſariò comitatur. Ubi ergo *ratio* locum non habet, ibidem nec *ſermonem externum* habere locum neceſſe eſt, & contrà.

56. Ex hac arctiſſima *rationis* & *ſermonis* copula contingit, quòd τὸ λογικὸν *rationale* Arabicè vertatur *Natthak* loquens Geneſ. 2. ℣. 7. veluti oppoſitum

tum ejus ἄλογον *irrationale*, *Chares*, quod mutum ſignificat, appellatur 2. Pet. 2. ℣. 2. cui & phraſis Belgica reſpondet, *een ſlom Beeſt*, id eſt, *irrationale animal.* Quin &, Scriptura Sacra expreſſè animalia irrationalia *Muta*, ſeu *ſermonis expertia* vocat, 2. Petr. 2. ℣. 16. ubi Aſina Prophetæ Balaami ὑποζύγιον ἄφονον ἀνθρώπου φωνῇ φθεγξάμενον, *ſubjugale mutum humanâ voce locutum*, dicitur.

57. Sed difficultatem hîc ſuggerit Galenus noſter, qui, dum *ſermonem externum* quidem denegare Brutis videtur, *rationem* interim ipſam illis adſtruit, ex qua certè *ſermo externus* profluit: ut adeò, ſi quæ animantia bruta obtineant organa articulatæ voci edendæ convenientia, iis utique, ſuppoſitâ ratione ſeu ratiocinatione, *ſermo externus* haudquaquam videatur denegandus. Sic autem habet Galenus ſub init. Exhort. ad Art. libr. Stud. *An animantia quæ dicuntur bruta, prorſus expertia ſint rationis, nondum ſatis liquet:*

Fortaſſis

Fortaſſis enim, tametſi non habent eam rationem, quæ juxta vocem intelligitur, nobiſcum communem, quam vocant enunciativam; certè eam, quæ ſecundùm animam accipitur, quam rationem appellant affectuum capacem, habent nobiſcum communem omnia, licet alia magis, alia minùs.

58. Hic ergo paulùm ſubſiſtendum eſt, quò, quidnam de *Ratione brutorum animantium* vulgo dictorum, quid item de *Sermone* eorundem ſentiendum ſit, dijudicemus exactiùs. Equidem, *ſummâ eruditione præſtantes Philoſophi, Porphyrius, Plutarchus, Galenus* (inquit Bodin. Theatr. Nat. lib. 4. pag. 476.) *rationem belluis naturâ tributam, prope infinitis argumentis confirmarunt.* Ac Huart. in Scrutin. Ingen. c. 6. *Bruta quidem animalia*, inquit, *dubium non eſt memoriam habere ac phantaſiam, ac inſuper aliam quandam potentiam, quæ intellectui perinde reſpondeat, uti ſimia hominem refert.*

59. Quàm multa paſſim de *ſolertia ſeu ratione Brutorum* (de quâ peculiari tractatu

tractatu egit Plutarchus, de qua idem in Gryllo multa,) cùm ab Auctoribus tradita, tum paſſim obvia cernuntur; quæ certè qualemcunque rationem, ſeu quid rationi humanæ analogum, arguere videntur. De *Elephanto* ſtupenda referuntur à Plinio, Æliano, Plutarcho, aliiſque, quæ ex variis Autoribus congeſſit Lipſius Cent. 1. Epiſt. 50. Ubi inter alia quàm plurima ſequens ex Acoſta, fidem penè ſuperans, ex fide tamen, citatur Hiſtoria; quam item Garcias ab Orta Hiſtor. Arom. lib. 1. cap. 14. recenſet.

60. *Elephanti cuidam in urbe Cochin ad horam cibus non oblatus. Queritur & barrit. Magiſter excuſat, & vas æneum ejus cibarium oſtendit perfluens & pertuſum: cauſam hanc moræ eſſe, quòd cibi non ultrà tenax. Iubet igitur, ſi eſſe velit, ad fabrum ærarium ferat reconcinnandum. Ille paret, promuſcide aufert, fabro offert. Faber ſive per negligentiam, ſive ludos belluam faciens, inſideliter reparat atque obſtipat.*

Elephas

Elephas refert, herus vitium videt & indignatur: inclamat illum abſentem, hunc præſentem: denique redire jubet cum illo ipſo vaſe. Facit: & ſabro querulus impingit. Ille homo ſuavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam ſimulat, non claudit. Nec tamen imponit: Nam ille catus lebetem reſumptum ad flumen defert, immergit, & aquâ implet periculi faciendi cauſâ, videt effluere. Plenus igitur irarum ad fabrum recurrit, intonat magnâ voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet, (neſcio an ultrà audeam dicere, inquit hîc Lipſius) *belluam: vas denique ſumit, & refingit probè atque ex fide. Sed ille ne tnm quidem fidens, iterum ad flumen, & ad hauſtum: dum contineri aquam videt, vertit ſe ad adſtantes & oſtendit, velut teſtes eos advocans in hoc factum: ita demum abiit domum.*

61. Addit Garcias, qui ipſe loca illa frequentauit, *vivere etiamnum qui hoc ſpectaculum ſe vidiſſe affirment.* Teſtaturque

que idem, *Elephantos non modò vernaculam linguam intelligere, ſed etiam peregrinas, ſi eas doceantur.* Et mox: *In ſumma, huic animali nihil deeſſe videtur, ut ratione præditum appareat, præter loquelam:* quamvis & hæc ipſa, eodem Garcia teſte, à nonnullis tribuatur: de qua re inferiùs.

62. Ne quis verò in dubium vocet, verane ſint ea quæ de Elephantis referuntur: audiatur Jac. Bontius, fide digniſſimus Autor, ac in Indiis Orient. ante paucos annos, nomine Societatis Belgicæ, Archiater, idemque oculatus teſtis, qui Not. in prædictum Garciæ locum, diſertè, *quicquid de Elephanti docilitate dicitur, verum eſſe,* profitetur: Conſimilia quodammodò de Canum & Equorum docilitate ac ſolertia, tum item fide erga Dominos, à Plinio, Scaligero, Camerario, Lipſio, aliiſque referuntur, fidem ferè excedentia, at quæ tamen experientia quotidiana paſſim comprobat.

64. *Equus* circumducebatur ante plures annos ab Agyrta quodam in Hollandia, pulcherrimus, conſimiliter ferè atque ille Scaligeri de quo Exerc. 209. aſſuefactus, qui Domini ſui juſſu ac ſolo interdum nutu, admiranda faciebat: inter alia, in frequenti hominum cætu juſſus commonſtrare, vel maximum ſcortorem, vel maximum potatorem, &c. non longè à vero aberrabat, ſigno quodam, procul dubio, ab hero clam directus.

64. *Pſittacum* ſaltatorem, qui ſaltantem Allobrogum cantorem capitis geſtu, depreſſis agitatiſque aliis, imitabatur, vidiſſe ſe memorat Scaliger Exercit. 236. id quod *Gruem* quoque facetiſſimè facere teſtatur. De *Pſittaco* alio refert Jonſton. in Taumat. natur. quòd Symbolum Apoſtolicum apud Cardinalem pronunciarit; ac reſponderit ad interrogata. De alio item, qui erat Henrici VIII. Regis Angliæ, citat, in mare delapſum auxilium implorâſ-

ſe, &c

ſe, & viginti liberas promiſiſſe; ex-
tractum quatuor denarios juſſiſſe dari.

65. *Catellum* ipſe domi meæ habeo etiamnum, qui haud ita pridem cùm felem cochlear grandius ad focum ſuſpenſum videret lambentem, aſſiliit primùm, atque latratu eam abigere conatus eſt; ſed cùm non cederet illa, lambendo pergens, ad me fortè longiùs diſtantem accurrit, pedibus anterioribus identidem me impetens, atque identidem verſùs felem procurrens, quaſi indicium facturus, donec reſpicerem, ipſamque felem abigerem: ſic nempe, etiam ſine aſſuefactione, indignum facinus felis notabat catellus, atque præ invidia illam abigi cupiebat. Alium habui olim Hardervici *catellum*, qui, ut ægrè admodùm cùm exirem domi remanebat, ita, ſi quando in culina dormiens commoratus fuerat diutius, dubius num fortaſſe interea exiviſſem, ocyùs ſubinde evigilans in atrium excurrebat, ac reſpi-

ciebat pallium, quo duutaxat viſo, tutus revertebatur in culinam, quaſi inde colligens me in muſæo meo ac domi etiamnum eſſe.

66. *Simiarum* geſticulationes, & humanarum actionum imitationes, quas vel nulla aſſuefactio præceſſit, ſine omni fraude ac fallacia quotidie obſervamus. *Grues* certâ diſciplinâ peregrinari, & excubias agere, teſtantur ὀρνιθόγεϱφοι. *Apium* ac *Formicarum* ingenium & ſolertiam ſtupendam ipſa dies apertè loquitur. *Aranearum* artificia omnino admiranda, ac quâ ratione muſcis decipulas ſtruant, vel invitis etiam quandoque obſervantur. Mitto alia ſexcenta, quotidie noſtris ſenſibus obvia in brutis animantibus indicia, quæ rationis cujuſdam ſeu ratiocinationis ideam commonſtrare videntur.

67. Unum duntaxat ſubjungam, quod ex Caſtanendæ Annalibus Luſitaniæ refert Fort. Licet. libr. 2. de monſtr. cap. 68. Nimirum, cum Mulier

lier aliquando ob quoddam crimen in Inſulam deſertam navi deportata eſſet, eam ibidem expoſitam Simiorum, quibus frequens locus erat, agmen circumſtetiſſe fremebundum: ſuperveniſſe unum grandiorem, cui reliqui loco ceſſerint: hunc mulierem blandè manu captam in antrum ingens adduxiſſe, eique cùm ipſum tum cæteros copiam pomorum, nucum, radicumque variarum, appoſuiſſe, & nutu ut veſceretur invitâſſe: tandem à fera coactam ad ſtuprum: facinus hoc multis diebus continuatum; adeò, ut duos ex fera liberos pepererit: ita miſeram victitâſſe per aliquot annos: Donec Deus miſertus navim eò Luſitanam detuliſſet: cùmque milites in terram aquatum ex proximo ad antrum fonte exſcendiſſent, abeſſetque fortè fortunâ Simius, fœminam ad inviſos diu mortales accurriſſe, & occidentem ad pedes ſupplicâſſe, uti ſe facinore & calamitoſiſſimâ ſervitute

irent ereptum; aſſentientibuſque & caſum miſerantibus illis, eam cum ipſis navim adſcendiſſe. Sed ecce tibi, inquit, Simium ſupervenientem, inconditis geſtibus & fremitibus conjugem non conjugem revocantem: Ut vidit vela ventis data, concito curſu de liberis unum matri oſtentat, minatur, ni redeat, in mare præcipitaturum; nec ſegniter fecit quod minatus: Tum recurrit ad antrum, & eâdem velocitate ad littus rediens oſtentat alterum, minatur & demergit: ſubſequitur, donec undæ natantem vicêre.

68. Quod *Loquelam Brutorum Animantium* attinet: Nonnulla eorum ad articulatæ vocis, ſeu humani ſermonis imitamentum aliquod aſſuefieri poſſe, ipſa quotidie experientia loquitur. In *Pſittaco*, *Pica*, *Sturno*, id admodùm familiare obſervamus. In *Philomela* idem fieri poſſe, teſtes ſunt Plutarchus, Plinius, Ovidius, & alii. Ipſe ego in *Fringillæ* illo genere, quòd

Aurivit-

Aurivittim vocant (χρυσομίτριν Ariſtoteli,) ſermonis humani imitationem ſat articulatam atque diſtinctam obſervavi in Patria mea, Moerſæ, A. 1646. apud Nobiliſſim. ac Strenuiſſ. Virum Dn. Wilhelmum Reinerum à Cloutt, Civitatis ac Comitatus ibidem Satrapam ac Gubernatorem: Ex frequenti alloquio humano aſſuefacta erat avicula, ut, quotieſcunque ad cantum ſe componebat, aliquoties hæc verba, *Sing Manneken*, articulatè omnino, at ſubmiſſiùs, velut rauco gutture, præmitteret; quibus aliquoties repetitis tandem ſuaviſſimo modulamine ſubſequebatur. De *Pſittaco* Symbolum Apoſtolicum recitante; itemque altero, qui cùm in mare incidiſſet, opem implorârit, ac præmium pollicitus fuerit, ſuperiùs diximus.

69. De *Serpentis* ad Evam alloquio, mox à creatione, Geneſ. 3. & *Aſinæ* allocutione ad Bileamum Num. 22. & 2. Petr. 2. ℣. 16. hîc nihil dicemus: utpote

utpote quorum alterum eſſe operationis diabolicæ, alterum penitus divinæ, novimus: Ea ſaltem digito ſignanda ſunt, quæ rerum naturalium Scriptores, Plinius, Ælianus, Plutarchus, aliique referunt, *de Elephantorum Sermone*, quin imò *Scriptione*: Quibus gemina eſſe verba audita Junonis Monetæ & Fortunæ ſimulacrorum, referente Val. Maximo, fortè ſtatueremus, niſi priùs interiores naturæ receſſus aliquanto exactiùs nobis excutiendi eſſent, quò fraudes Diaboli à naturæ operibus diſcernamus exactiùs.

70. De *Sermone Elephanti peculiari* refert Oppianus,

Φήμη δ᾽ ὡς Ἐλέφαντες ἐπ᾽ ἀλλήλοις
λαλέουσι
Φθογγὴν ἐκ στομάτων μεροπηΐδα τον-
θρίζοντες.

Fama eſt inter ſeſe ſermocinari Ele-
phantes
Diſtinctaſque ſuſurrare atque emit-
tere voces.

Atteſta-

Atteſtatur Acoſta, (qui diu in India Orient. egit, luſtravitque ipſe ingenium atque indolem Elephantorum, atque ab iis qui quotidie naturam eorundem obſervant, accepit), *nihil acceptius eſſe in Regno Malabar, quàm quòd hæ belluæ communicent inter ſeſe ſermone.*

71. Quin &, *ſermonem humanum* addiſcere, ac uſitatis verbis conceptus interiores exprimere creduntur: *Erat*, inquit idem Acoſta, *in urbe Cochin Elephas, qui operas diurnas præbere ſolitus, ad portum & res marinas. Cùm fortè jam feſſum urgebat nihilominùs Vrbis ejus præfectus, ut Liburnicam, quam commovere cœperat, deduceret porrò in mare; ille abnuere, inſtare alter multis blandiſque verbis: & ad extremum in gratiam Luſitani Regis ut id vellet, orare. Hîc (immane dictu!) Elephas motus, clare,* inquit, *hæc duo verba ingeminat, Hoö, Hoö; quod Malabarum linguâ eſt, volo, volo; ac ſine mora navim traxit in mare.*

72. Garcias ab Horto loc. ſup. cit. *non deeſſe*, inquit, *qui in Cochin publicum inſtrumentum (atteſtationem vocant,) ſe vidiſſe aſſerunt, quod referret, Elephantum aliquando iſtic locutum, petiiſſeque à ſuo rectore cibum. At rectorem reſpondiſſe, Lebetem in quo illi orizam coqueret, pertuſum eſſe*, &c. quæ hiſtoria ſuperiùs per Lipſium ex Acoſta relata eſt.

73. De *Elephantum Scriptione*, quæ eſt ſermonis externi repræſentatio quædam, refert Plinius ex Muciano, *quendam Græcas Literas pingere dedicisse, eâque linguâ ſcripſiſſe*, Ipse Ego Hæc Scripsi, Et Spolia Celtica Dicavi. Et Philoſtratus, *Scribunt*, inquit, *atque tripudiant, & ad fiſtulam ſaliunt*. Ælianus verò, *Vidi*, inquit, *ego ipſe quendam in tabula Literas Romanas promuſcide ſcribentem; rectè & non contortè: Quin etiam, cùm ſcriberet, oculi ejus cum rigore dejecti in tabulam erant, ut planè intentos diceres, & ſcriptitantes*.

74. Quam-

74. Quamvis autem *articulatam vocem* non edant pleraque *animantia bruta*, adeòque *ſermone* propriè dicto non utantur; videmus tamen ea paſſim per corporis geſtus, ſonos, ſtrepitus, alioſque modos quoſcunque, conceptus ſuos interiores, cùm ſibi invicem, tum & hominibus, exprimere: Velut item *Muti homines* geſticulationibus, nutibuſque variis, vice ſermonis utuntur, quibus ſignificanter admodùm cùm inter ſeſe, tum & cum aliis, quaſi colloquuntur.

75. Huc ſpectat, quod refert Philoſtratus in vita Apollonii lib. 4. cap. 1. de *Paſſere*, qui tanquam nuncius vocem emittens, cæteris paſſeribus frumenti grana copioſiùs alicubi ſparſa à ſe inventa ſignificabat, ſicque cibum inventum cæteris communicabat, qui auditâ ejus voce illâ, ſimul omnes clamorem tollentes illicò poſt ipſum volârunt. Simile exemplum relatum mihi aliquando, à Nobiliſſ. & Ampliſſ. D.

Brinckio, p. m. Conſule, dum viveret, Harderviceno, de *Anſere* quodam, qui cùm in arvis alicubi copioſa grana inveniſſet, volatu illico ad cæteros ſuos conſortes ſe convertebat, ac clamore apud ipſos excitato, univerſum agmen ſecum abducebat, ipſe volatu præcedens, reliquiſque paſtum commonſtrans. Evidentiora in *catellis* noſtris indicia quotidie obſervamus, quibus interiora ſua ſenſa aliis ſignificant.

76. Quæ cùm ita ſe habeant, quid de *Brutorum Ratione*, ac *Sermocinatione* quacunque, ſentiendum videbitur? quid illis deeſt, quò minùs *rationalia animalia* queant haberi, ſeu in conſortium humanum tranſcribi? An non ſaltem, *ratio* quædam *analogica*, ſeu *æſtimativa facultas* rationis æmula, in animantibus brutis agnoſcenda erit, à qua ſolertia ipſorum proficiſcatur, ac cujus beneficio prudentiâ quadam uti videantur?

77. Cer-

77. Certè, cùm videamus bruta animantia quandoque delirare atque deſipere, (Simiæ enim ex ebrietate delirio corripiuntur, Canes hydrophobiâ ſeu rabie aguntur, quod & Equis, Bobus, Aſinis, atque Camelis evenire ajunt,) ſequitur utique eadem quoque ſapere, ac quodammodò ratione uti: potentia enim atque impotentia naturalis ad idem ſubjectum referendæ ſunt. Hinc item videmus, prout illa analogica ratio in aliis excellentior eſt atque vegetior, ita & alia bruta ab aliis ingenio, prudentiâ, docilitate, atque ſtupiditate differre. De qua re pluribus egi in Theatr. Natur. Univerſ. part. 2. Diſputat. 5. §. 29. & ſeqq.

78. Veruntamen, hæc *Brutorum Ratio* totâ eſſentiâ differt *à Ratione humana*: Eſt enim illa *ſenſitivæ* ſeu *materialis animæ facultas* quædam, cui in Homine *Cogitativa* vulgò dicta, ſeu ipſa *Æſtimativa*, ratione illuſtrata à præſiden-

te atque ὑποςατικῶς cum ſenſitivo corpore unita rationali anima, quodammodò reſpondet: quæ interim ipſa *Cogitativa* in Homine, quamvis & ipſa materialis facultas ſit, multò tamen nobilior atque illuſtrior eſt, quàm ſit ratio in ulla brutorum animantium ſpecie; ac pluribus omnino paraſangis ſuperat ipſa rationem Elephanti, quàm hujus ratio ſuperare deprehenditur rationem Galli Africani, quatenus nimirum in ipſa eluceſcit fulgor quidam ſeu repræſentata imago dimanans in homine ab immortali mente, nativâ item ſuâ atque eſſentiali ratione, quâ cœleſtes Intelligentias æmulatur, pollente: qui quidem rationis fulgor in homine æſtimativę facultati, ob intimum rationalis animæ cum ſenſitivo corpore nexum, quo totum ſuppoſitum rationale evadit, ſeſe communicat.

79. Sicque non ſine ratione *geminum id in homine* traditur ab Ariſtot. 1. Ethic. ad Nicom. cap. ult. *quod rationem*

nem habeat : *alterum* quidem, *quod eam habeat principaliter & in ſe ipſo*, nempe τὸν νοῦν, mentem ipſam, ſeu rationalem animam; *alterum velut aliquid, quod parentis dicto audiens ſit, quodque rationem habeat per participationem*, nempe id quod vocat in homine τὸ ἄλογον, ſeu partem animæ rationalis expertem, hoc eſt, ſenſitivam facultatem: Prior illa hominis ratio eſt ipſe *intellectus agens*, Ariſtoteli dictus, quem 3. de anim. cap. 5. t. 20. dicit eſſe ſeparabilem, immortalem, atque impatibilem; poſterior *patiens intellectus* eſt, quem immortalem ac perpetuum non eſſe aït, quippe rationali animâ corpore ſeparatâ ipſemet cum univerſa ſenſitiva facultate intercidit. Sed pleniùs de hac gemina in homine ratione diſſerui Tract. de Anima Humana Diſſert. 7.

80. Prior ratio in homine, quæ nempe ipſi rationali animæ ſeu menti genuina ejuſque nativa facultas eſt, veluti immaterialis ſubſtantia mens humana

mana eſt, materiæ nequaquam implicita, ita & ipſa nullo organo corporeo in ſuis functionibus utitur; ſed ſupra ſenſus omnes ſe evehens, divina, immortalia, ſempiterna meditatur: eaque intelligit, quæ nullus ſenſus corporeus concipit; ea paſſim appetit; à quibus omnis ſenſitiva facultas abhorret. Ut adeò jure merito Calvinus noſter Inſt. libr. 1. cap. 5. §. 5. reprehendat eos, *qui præpoſteris argutiis dediti, dictum illud* (quo organicæ traduntur animæ facultates,) *libenter obliquo flexu traherent* (à ſenſitiva nimirum facultate, ad ipſam rationalem animam) *tam*, inquit, *ad immortalitatem animæ abolendam, quàm ad eripiendum Deo jus ſuum: Nam, quia organicæ ſunt animæ facultates*, inquit, *hoc prætextu alligant eam corpori, ut ſine eo non ſubſiſtat.*

81. *Poſterior hominis ratio*, quæ per participationem communicatur ſenſitivæ facultati, ſeu æſtimativæ, quatenus & ipſa corporea quidem non eſt,

eſt, nec corpori permixta, (docente Ariſt. 3. de anim. cap. 4. text. 6.) utpote cum ſit veluti communicata & quaſi in ſpeculo repræſentata mentis imago, ita & ipſa in operationibus ſuis organo nullo utitur, (ſecundùm Ariſt. cit. loc.) quamvis interim circa phantaſmata veluti objectum ſuæ operationis verſetur, ac ſine phantaſmate nihil intelligat, ut docet idem cap. 8. t. 39. Reverà namque ad hunc *intellectum patientem*, ſeu potiùs ad hominem quà animalis naturæ eſt, intellectu agente illuſtratus, pertinet illud quod habet Ariſt. proximè cit. loco, *Intelligentem oportere ſpeculari phantaſmata*; & quod vulgò dici ſolet, *Nihil eſſe in intellectu, quod non fuerit priùs in ſenſu.*

82. Etenim hæc ſenſitiva facultas in homine, utut ratione illuſtrata, per ſe nihil intelligit: ſed eſt veluti tabula raſa, ſeu libellus cui nihil inſcriptus, at inſcribi quidvis poteſt, ex 3. de anim. cap. 4. text. 14. omnium quippe re-

rum cognoſcendarum, vi ſplendoris illius, quo à rationali anima eſt illuſtrata, capax eſt, atque ad objecta quævis, materialia & immaterialia, individua, abſtracta, mortalia & ſempiterna, ſe extendit. Quà enim ſenſitiva eſt, percipit quidem v. g. aquam, ignem, carnem, magnitudinem, ac ſimilia, horumque phantaſmata format, (quod & brutis cum homine commune eſt;) at cùm aliud ſit caro, aliud carnis eſſe, aliud magnitudo, aliud magnitudinis eſſe, & ſimiliter de aliis, aliâ certè parte ſui, ſeu ſe ipſâ quidem at aliter ſe habente, (ſcil. non quà ſenſitiva eſt, ſed quà cogitativa, ſeu quà rationis particeps, ac à rationali anima illuſtrata,) eſſentiam à rebus ipſis, quæ in ſenſus incidunt, diſcernit, ibid. text. 9. 10 11.

83. *Prior* autem *hominis ratio*, ſeu genuiua rationalis animæ facultas, veluti planè immaterialis eſt, ita cognitionem ſibi propriam ac naturalem nequa-

quaquam per materiam, ſeu per ſenſus corporeos haurit, (ſupernaturalis cognitionis myſteriorum divinorum, ſeu rerum quæ rationis noſtræ captum excedunt, ac fide opus habent, alia, atque non una ubivis ratio eſt,) dum interim & ipſam quæ per ſenſus inferioremque rationem hauritur cognitionem, longè illuſtriorem efficit, ipſaſque varitates exactiùs diſcernit.

84. Hæc namque rationalis animæ genuina facultas, cognitionis cujuſvis (quæ modò myſteria Dei non involvat,) principia ac ſemina ſibi congenita habet, ſeu intelligentiâ tali inſtructa eſt, ut diſcurſu ac ratiocinatione rerum veritates è ſuo ſinu queat depromere. Sicque omnino notitia quoque Dei mentibus hominum inſculpta eſt: non quidem ita, quaſi nemo ſit qui Deum eſſe non agnoſcat, ſeu quaſi protinus naſcentium animis inſcriptum ſit, Deum exiſtere, (cujus ſententiæ fuerunt Anſelmus ac Hieronymus,

mus, teſte Suarezio Diſput. 19. l. 2. §. 3.) ſed quod talia mentibus noſtris indita ſint à natura notitiæ Dei primordia, ac tale intellectuale lumen iiſdem connatum, ut proprii ingenii viribus, etiam abſque ulla ſenſuum ope, ad cognitionem potentiæ ac divinitatis ſupremi Numinis queamus aſſurgere: Non ſecus atque veritates Geometricas nobis connatas eſſe veriſſimè aſſerimus, quamvis non illico Elementa Euclidis à primo ortu teneamus.

85. Atque ita, veluti vel ipſi vulgo inerti ac rudi, quod mentem à corpore vix ſolet abſtrahere, adeòque non niſi per ſenſus atque dictamen rationis inferioris, ſeu cogitativæ, notitiam rerum ſolet acquirere, inviſibilia Dei jam inde à Creatione Mundi cognoſcuntur atque pervidentur ex factis, ut ita τὸ γνωςὸν τȣ̃ Θεȣ̃ inter homines etiam plebeios notum ſit, docente Apoſtolo ad Rom. 1. ita Philoſophi, & qui altioribus meditationibus

bus iddulgent, ſeu mentem à terreno hoc carçere liberiùs abducere didicerunt, etiam ſine ſenſuum teſtimonio, per interiores mentis dotes, cognitionem Dei adipiſcuntur.

86. Certè, ipſa illa ſemina mentibus hominum naturaliter indita, ita potenter quandoque in actum erumpunt, ut vel pervicacium ac omne ſenſuum dictamen reſpuentium conſcientias perſtringant: Quo ſenſu cum Calvino Inſtit. libr. 1. cap 3. §. 1. dicere licet: *quendam ineſſe humanæ menti, & quidem naturali inſtinctu, divinitatis ſenſum, extra controverſiam ponimus: ſiquidem, ne quis ad ignorantiæ prætextum confugeret, quandam ſui numinis intelligentiam univerſis Deus ipſe indidit, cujus memoriam aſſiduè renovans, novas ſubinde guttas inſtillat.*

87. Quod verò *Brutorum Animantium Rationem* attinet: Hæc ab anima ſenſitiva pendens, planè materialis eſt atque corpori immerſa, inſeparabilis omnino,

omnino, atque cum individuo interit: unde & non niſi circa corporea atque caduca verſatur. Eadem in brutorum ſpeciebus quibuſvis circa certum ferè atque determinatum objectum verſatur, quò nempe naturæ inſtinctu feruntur ſingulæ; nequaquam velut in homine indifferens eſt circa quidvis: Ita hirundines ex argilla nidos conſtruere, feras latibula parare, natura docuit; canes leporibus inſidiantur; muribus feles; quò nec vaccæ ne aſini ratio fertur, nec arte concitari poteſt.

88. Et quamvis fortè nonnullæ Brutorum Animantium ſpecies liberiùs circa varia objecta ratiocinando verſentur, velut in Elephantis, Simiis, Cercopithecis, Cynocephalis, quin & Canibus ipſis, aliiſque ſimilibus deprehendimus; objecta tamen ipſa non niſi ſub ratione ſingularium apprehendunt: Aquam, nimirum, ignem, carnem, magnitudinem, & ſimilia, percipiunt,

cipiunt, ac inſuper phantaſmata circa hæc ipſa formant, eaque vel componunt vel dividunt, ipſaſque ſpecies ſenſatas dijudicant, atque æſtimant: attamen cùm aliud ſit caro, aliud carnis eſſe, aliud magnitudo, aliud magnitudinis eſſe, &c. ut loquitur Ariſtot. eſſentiam rerum à rebus ipſis non diſcernunt; nec per abſtractionem ab individuis ab univerſalia aſſurgunt. Sicque in ſingularibus ac materialibus univerſa ipſorum ratiocinatio ſubſiſtit; nec adeò doctrinæ, quæ Canonibus, ac regulis certis comprehendatur, capacia ſunt.

89. Præterea, ſi vel ratum fortè haberi poſſet, nonnulla animantia bruta aliquem divinitatis ſenſum habere, (veluti ab Elephantis traditur profecta Religio idololatrica, in ſiderum Solis & Lunæ veneratione,) aut aliquibus poſſe aliquam pietatis imaginem vel umbram inſtillari, utique eo ipſo nequaquam de Deo quippiam, niſi ſub

ſi ſub ratione corporea, atque ita ne Deo quidem, concipient, nec de Deo per cauſarum diductiones, finiumve ſeriem, nec per concluſiones ex principiis menti inſtillatis diductas, ratiocinari unquam poterunt; ſed ex ſingulari commoditate vel uſu, vel ſingularis individui, (v. g. Solis aut Lunæ) ſplendidiori apparentia: adeòque nec de inviſibilibus Dei quicquam apprehendere, ſed de iis duntaxat quæ proximè ſenſus movent, ideæ corporeæ conceptum ſeu phantaſma formare valebunt.

90. Certè, à facultate merè corporea, id quod verè incorporeum ac divinum eſt, ſeu quod ipſa vera divinitatis eſſentia eſt, quod ſolum religioſo cultu eſt proſequendum, nequaquam agnoſcitur. Siquidem verò in Elehantis, cùm plurimarum virtutum umbræ, tum & religionis quædam imaginaria idea refulget, (ut ex variis Autoribus exempla congeſſit Lipſius,)

Lipſius,) quid mirum in cœleſtia corpora, quæ ut ſenſibus maximè ſtupenda ſe ingerunt, ita minimè interim exactè ſenſibus percipiuntur, illud qualecunque religionis idolum directum deprehendi? Ut ita Orientem Solem adorare, Plutarcho & Æliano, Lunam novam Plinio & Æliano, credantur.

91. Denique eâ duntaxat parte ſapiunt bruta, quâ & delirare poſſunt; at ſapiunt homines inſuper mente, ſeu intellectu agente, quâ nunquam poſſunt delirare, quâ evidentiſſimè à brutis diſcernuntur, utpote brutis nequaquam conceſſa: ut adeò ad ſolum intellectum patientem, quatenus hîc ſenſitivæ facultati inſidet, pertineat illud Hippocratis ſect. 2. aph. 6. *Qui aliquâ corporis parte dolentes, dolorem ferè non ſentiunt, iis mens* (ἡ γνώμη ſeu ut exponit Galen. in comm. ἡ διάνοια,) *ægrotat*: vitio nempe ſenſuum internorum, quos cum brutis homines communes

habent, & quorum miniſterio, dum corporis vinculis tenentur paſſim opus habent, hallucinantur.

92. Rectè igitur *Ratione* dicuntur Homines à Brutis diſcerni: Rationis quippe rationali animæ nativæ, ſeu intellectus agentis, ne quidem veſtigium obtinent animantia bruta; at rationis per participationem communicatæ ipſi facultati ſenſitivæ, ſeu intellectus patientis, ſimulacrum duntaxat quodcunque gerunt, unde per analogiam quandam rationem obtinere dicuntur.

93. De *Loquela* porrò *Brutorum Animantium*, quæ deprehenditur in nonnullis, ubi organa articulatæ voci reddendæ congruentia reperiuntur, quænam illius ratio ſit, ac quo modo differat à ſermone humano, diſquirendum: *Loquela* utique Pſittacorum, Corvorum, aliarumque avium, quam artificio edocentur, nihil aliud eſt quàm articulata quædam vox ſine mente, ad quam

quam aſſuefactione comparatæ ſunt, non capientes plerunque quidnam hac vel illa voce deſignetur: Ita ſanè Pſittacus ille, qui Symbolum Apoſtolorum recitabat, rerum vocibus illis ſignificatarum nullum omnino habebat intellectum. Adeòque loquela ejuſmodi rationis interioris imago nequaquam eſt, nec adeò verus ſermo eſt.

94. Quòd ſi verò rebus ipſis ſua nomina appoſitè quandoque videantur accommodare, ſeu ipſam ſignificationem tenere, memoriæ id ipſum opus eſt, per quam ea quæ docilitate ſuâ conceperunt, eo modo quo aſſuefacta ſunt, ſecundùm appellationes multoties repetitas, rebus ſingularibus accommodant: ad alia verò ulteriùs, quò nempe non fuit antè directa aſſuefactio, nequaquam illorum ſermo procedit. Ut adeò Pſittacum illum, qui in mare delapſus auxilium implorabat, pollicebaturque præmium, illa verba aſſuefactione addidiciſſe, cùm

ſæpe ante immitteretur in periculum, neceſſe ſit.

95. Cùm verò ſit veriſſimum, non modò Elephantes, ſed & alia nonnulla animalia, v. g. Canes, Equos, (licet hæc minori polleant docilitate,) ſermonem hominum, cui aſſuefacti ſunt, quadantenus capere, ſeu quid rei per hæc vel illa verba illis indicetur, intelligere, (conſimiliter atque ad nutus ac geſtus ſuorum Dominorum norunt quid ab ipſis exigatur,) alia quidem magis & exactiùs, alia minùs; an magis mirum foret, eadem bruta, ſi quidem organa loquelæ apta obtinerent, poſſe phantaſiæ & æſtimativæ ſuę conceptus ſingulares, quos ſecundùm vulgarem ſermonem cui aſſuefacti ſunt, intus formant, verbis externis, (qualia per aſſuefactionem edocti ſunt,) aliis exprimere, quàm mirum videtur bruta paſſim geſtibus ſui corporis, aliiſque modis variis, (qui & mutorum ſermo eſt,) interiores ſuos conceptus aliis

aliis poſſe adumbrare? aut, quàm mirum videtur, pſittacum, picam, corvum, ſturnum, poſſe conſimiliter articulatâ voce, ſeu verbis quæ didicerunt, ſignificare id quod intus concipiunt ac deſiderant?

96. *Numeros* quidem pronunciant bruta animalia, ad loquelam aliquam aſſuefacta: at interim ipſorum numerorum conceptum formaliter nullum habent; utpote qui non niſi abſtractione, adeóque à facultate immateriali duntaxat, formari queat. Ut enim numerentur res objectæ, ſeu ex unitatibus definita multitudo colligatur, numerorum quorumvis idea menti comparata ſit, adeòque numerus in abſtracto ſit cognitus, conſtetque quomodo differat ternarius à quaternario, hic verò à denario, atque ita porrò, neceſſe eſt, quò ita pro re nata objectæ multitudini cuivis ſuus numerus ritè accommodetur: Hoc verò in facultatem materialem, quâ ſolâ bru-

 ta ani-

ta animantia pollent, nequaquam cadit.

97. Cùm ergo *numerus* nonniſi per intellectum propriè formetur, quod & ab Ariſt. agnitum eſt 4. Phyſ.t.131. numerorum appellationes ex memoria tantùm repeti à brutis, numeros pronunciantibus, neceſſe eſt; eſſentiam verò numeri, vel deferentiam quaternarii & quinarii, ſeu vicenarii, non agnoſci.

98. Quod *Scriptionem Brutorum* attinet: Cùm Elephantes proboſcide veluti manu utantur, non minori ferè promptitudine quàm quâ nos manu uti ſolemus, (quippe vel minutiſſimum nummum promptiſſimè de terra tollunt, enſem ordinatè gladiatoris inſtar vibrant, bombardam tenent, dirigunt, explodunt, ut ipſimet ſumus oculati teſtes,) non adeò quidem impoſſibile videtur, eoſdem literas quaſdam, quarum figuras doceri omnino poſſunt, cùm ſeorſim, tum junctim

in di-

in dictiones ſibi ſociatas, poſſe pingere, ac fortaſſe ſcribendo conceptum rei alicujus ſingularis, ſecundùm aſſuefactionem poſſe exprimere, quemadmodum animantia bruta alia geſticulationibus, aliiſve modis, naturæ ſuæ congruentibus, ſuos conceptus exprimere ſolent.

99. Liquet autem ſatis ex dictis, quo modo *Brutorum loquela*, ejuſdemque per *ſcriptionem* adumbratio, toto cælo longiùs diſtet à *ſermone humano*: cùm nempe homo nequaquam ex aſſuefactione duntaxat huic aut illi rei ſingulari hanc vel illam vocem accommodet, ſed Linguam ipſam ſibi familiarem reddat, eamque pro re nata rebus quibuſvis exprimendis adhibeat; ſecus atque bruta: Ac velut ratio hominis ipſa, ſeu ſermo internus, non modò ad ſingularia, ac materialia, ſed & univerſalia, abſtracta, immaterialia dirigitur, ſecus atque ratio brutorum; ita & externus ſermo, ceu nun-

cius ſermonis interni, eódem accommodatur, quò certè nulla brutorum loquela adſpirat.

100. Adeòque veluti brutorum ratio, à ratione humana, ita & loquela eorundem, ſeu ſignificatio rerum quæ per loquelam inſtituitur, ab humano ſermone non minori intervallo diſſita eſt, quam materialis facultas diſtat ab immateriali. Ut verè liceat pronunciare, ſermonem verum, non ſecus atque veram rationem, nulli animantium præterquam ſoli homini, convenire: Analogiâ tamen aliquâ ſermoni illi humano, ſeu vero, brutorum loquela, veluti & ratio eorundem rationi humanæ, poteſt aſſimilari.

F I N I S.

DE

DE SOLERTIA ELEPHANTUM

Ex Phil. Camerar. Horarum Subciſivarum cent. 1. cap. 25. ſequentia ſubjungimus.

REdeamus ad Elephantum. Quoniam autem de illa bellua, quæ tam proximè accedit ad humanam rationem, ut non putem, eam ab ullo alio bruto animali hac in re ſuperari, mentio facta eſt, (licet paſſim multa, imprimis apud Plutarchum de ſolertia animalium, de Elephantorum docilitate, fidelitate, diligentia, ambitione, clementia, & ſi liceret dicere, de ipſorum religione & pietate, aliiſque affectibns propemodùm humanis apud Veteres extent,) nonnulla ſelectiora, quæ & olim & noſtro tempore cognita ſunt, imprimis autem quæ Pierius de

Hannone Elephanto, ab Emanuele Luſitaniæ Rege Leoni X. dono miſſo refert, recenſenda duxi: Minimè, inquit, hoc loco diſſimulandum, quod ſuper ejuſdem Hannonis ingenio Michaël Silvius, Regis ſui ad ſummum Pontificem Orator, ſummæ, ut noſti, Vir integritatis, fideique ſanctiſſ. atque alii narravere, remque multorum teſtimonio comprobavere. Quum deſtinâſſet Emanuel Rex eum Romam Pontifici donum ire navi quam inſcenderet jam inſtructa, parataque ad profectionem, nullo unquam pacto per aliquot dies fieri potuiſſe, ut Hanno, vel duci ſe ad navim, vel ſi quo modo adductus fuiſſet eam vellet inſcendere, uſque adeò averſabundus profectionem hujuſmodi reformidabat. Quumque Rex ſuper ea re ſolicitus admodùm eſſet, magniſque pollicitationibus unumquemque invitaret, qui deducendi aſportandique Hannonis negotium ſuſcepiſſent, neque quiſ-

quam

quam nomen profiteretur ſuum, inſuſurratum demum eſt Regis auribus, ejus belluæ magiſtri dolo hæc fieri, quippe qui puellę cujuſdam amore prędítus ægrè ferret ſe in tam longinquas regiones ablegari, proindeque Hannoni perſuaſiſſet, ne ſe abduci pateretur, abvehendum quippe eum in loca ſterilia, ínamœna, & barbara, ubi ludibrio contumeliiſque omnibus, tanquam hoſticæ terræ animal afficeretur, neque victui neque ornatui ejus vel neceſſaria vel commoda ſuffectura. Longum adhæc iter, & incommodum & vaſtum maris æquor arandum: ut ſatius eſſet, in qua nunc erat terra quàm primùm contrucidari, quàm per tot viarum difficultates ad ærumnoſiſſimam denique vitam pervenire. Rex hac re cognitâ, Magiſtrum Hannonis ad ſe quàm primùm accerſiri jubet, ſeque dolos ejus comperiſſe dicit: Ageret itaque ut intra triduum Hanno in navim imponeretur, idque ni fieret

properè, interminatus eſt actutum ſe hominem extremo ſupplicio affecturum, ut aliis exemplo eſſet, qui mandatis Regis fucum facere auſi eſſent. Hac Regis aſperitate territus Elephanti Magiſter, quum nullam in cunctatione ſalutem intueretur, diſcipulam belluam aggreditur, docet ſe malevolorum quorundam fraude ſubornatum, & qui felicitati utriuſque inviderent, & Regi optimo malè obtemperantes eſſent. Longè autem ſecus rem habere, quàm illi mentiti eſſent. Siquidem non ad immania & effera loca profecturi eſſent, ſed ad urbem Orbis terrarum dominam, amœno loco ſitam, ubi rerum deliciarumque omnium, quotquot vel avidiſſimi cujuſque cupiditate expeti poſſint, copia fertiliſſima redundaret. Ibi eſſe Principem, cui totus penè orbis terrarum aſſurgeret, apud quem is in deliciis habendus eſſet, & tanquam luſciniæ pullus, lautitiarum blanditiarumque affluentiâ nu

trican-

tricandus, proinde bono animo eſſet, ſecumque primo quoque tempore lætus & alacer navem aſcenderet; affuturos navigationi Deos, & curſum omnem incredibi felicitate proſecuturos. Ita Hannonem ab eodem Magiſtro in aliam ſententiam deductum, ubi ſigna data ſunt, ultrò navem conſcendiſſe, neque ulla unquam imperia toto itinere detrectâſſe. *Et paulò pòſt.* Audiamus Augerium Buſbequium Legatum Cæſareæ Majeſtatis ad Turcicum Imperatorem. Is enim ſcribit, vidiſſe ſe ibidem Elephantum planè juvenem, mirè lepidum, ut qui ſaltaret, & pilâ luderet. Hîc credo, inquit, vix temperabis riſu. Elephantum, inquies, ludentem pilâ & ſaltantem? Qui minùs quàm funambulum Terentii; itemque Græcarum literarum peritum Plinii teſtimonio notos? Sed audi tamen, ne me quicquam fingere exiſtimes, aut perperam intelligas. Quum ſaltare juberetur, movebat ita alternos pedes,

toto corpore coruſcans, ut non obſcurè tripudiare velle videretur: Pilâ verò palmariâ ita ludebat, ut pilam in ſe projectam proboſcide exciperet, longéque repercuteret, quod nos palmâ facimus, &c.

Alia, de Elephantum pietate, aliiſque virtutibus, exempla, vid. apud Camerat. Horar. Subciſiv. Cent. 2. cap. 96. De Canibus, quare rationis alicujus capaces cenſeantur, deque admiranda eorundem ſolertia, fide, ſagacitate, &c. vid. ibid. cap. 93. 94. Inter alia cap. 93. ex Petro Quinquerano Epiſcopo Senecenſi hæc adſcribuntur: Quid dicam? *inquit*, tum varia artificique oculorum ſpecie voluntatem ſuam proponunt, tum efficaci nutu loquuntur, & loquuntur quidem cùm allatrant, ſed ſuo modo, ut haud dubiè exiſtimare ſit, eos, ſi articulatam linguam ſortirentur, & argutè & lepidè de rebus ſuis dicturos.

FINIS.

AN.

ANTONII DEUSINGII
Med. & Phil.
DISSERTATIONES
DE
UNICORNU,
E T
L A P I D E
B E Z A A R.

Publicæ Ventilationi ſubjectæ in Acad.
Groningæ & Omlandiæ.

Reſpondentes.

THEODORUS WINANDI,
ALEXANDER MEYER,
Amſtel. Batavi.

LECTORI CANDIDO

S.

ANTONIUS DEUSINGIUS.

EN, Candide Lector, Aſylum repræſento Imperitorum Medicaſtrorum, deſtructum, everſum. Ad quod confugiunt, cùm lethales errores moliuntur contegere, qui ſine Arte, ſine Scientia Medica, cum illo apud Plautum in Rudente, unâ literâ plus ſunt quàm Medici. Mendicos dixerim, an Merdicos, neſcio: ſi quidem illorum titulo indi-

debet, (quod facere ſuſcipit, vel cujus faciendi rationem ſe intelligere falſò præſumit;) *atque ita non facere eſt facere*, ex Gothofr. ad dictam Legem. Quod ſi autem *occidiſſe vulgò dicitur*, *qui cauſam mortis quolibet modo præbuit*, per *Leg.* 51. *ff. ad Leg. Aquil.* utique meritò *occidiſſe* dicitur, qui non modò neceſſaria omiſit; ſed & noxia præbuit, ac deleteria: quin &, qui pro utilibus, oportunis, ac neceſſariis, exhibuit, inepta, inutilia, nec morbo, nec cauſæ, nec circumſtantiis congrua. Veruntamen mitiùs de Medicaſtris ſtatuimus; Nec *Homicidas illico cenſendos* urgemus, quòd *occidiſſe*, vel *cauſam mortis præbuiſſe* ſint dicendi; cùm & alio ſenſu *multum interſit*,

interſit, *occiderit* (ideſt *Homicida* vel *Latro* quis habendus ſit,) an *mortis cauſam præſtiterit*, *ex L. 7. §. 6. ff. ad Leg. Aquil.* Solam ſuam *imperitiam* conſiderent, (quæ certè ipſa *culpæ* annumeranda, *per Leg.* 132. *ff. de R. I.*) quâ nec morbos, nec morborum cauſas, nec medicamentorum vires, nec temporum opportunitates, nec circumſtantiarum aliarum rationes, norunt diſcernere; & *temeritatem*, quâ audacter aggrediuntur, cum diſpendio ægrorum, ea quæ non capiunt; quâ *culpam* ſibi conflant, immiſcentes ſeſe rebus ad ſe non ſpectantibus, *per Leg. Culpa eſt*, *ff. de Reg. Iur.* Sed metuo ut ita leniter de Medicaſtris ſentiant, qui Juris ſunt periti, ac præſertim ii,

quo-

quorum Nobili Officio eſt demandata ſalus publica: His *magna culpa dolus eſt*, *ff. de verb. ſignif.* At culpa, ea maxima quæ vitam atque incolumitatem hominum concernit, quâ nullus theſaurus pretioſior, juxta Pſalm 49. v. 8. & ſeq. Quin & ſi *proditoriè* ſit agere, aliud actibus oſtendere, & aliud in mente gerere, *ex Bartol. in Leg. Reſpicien. §. Delinquunt. ff. de Pœnis*; utique cenſebuntur ii omnino agere proditoriè, qui Medicinam factitant, at planè ſibi conſcii ſunt interea, ſe nec Scientiæ nec Artis Medicæ principia tenere. Nolim in ſuffragia vocari Juris peritiſſimum Virum *P. Zacchiam Romanum*, qui *Quæſt. Med. Legalium lib. 6, tit. 1. quæſt. 1. §. 24.* de univer-

univerſo Medicaſtrorum genere, *quod ultra ſuam capacitatem quid operatur, multaque audacter ultra id quod novit circa infirmos machinari tentat*, ita cenſet: *Licet hi*, inquit, *per audaciam delinquere ſoleant, quæ ex ignorantia conſequitur, dolo tamen peccare ut plurimùm ſolent; maximè cùm quid machinantes, quod ipſi ignorant, & tamen ut aliquid lucri faciant, & pecunias à credulis extorqueant, vel ut nomen ſibi apud eos acquirant, promittentes quod præſtare non poſſunt, ab operando non deſiſtunt; videntur tanquam doloſi puniendi.* Similiter ibid. quæſt. 3. §. 19. 20. *ignorantiam talium quia ſemper comitem habet audaciam, nullâ excuſatione dignam videri: ſed prætergreſſionem eorundem, malitioſam præſumi poſſe.* Ac de *Empiricis* ſpeciatim

ciatim loquens ibidem quęſt. 11. §. 4. *de ipſis plurâ non addam*, inquit; *Omnia enim mihi dixiſſe videor, cùm toties errare eos firmaverim, quoties manum ad medendum admovent; certumque eſſe debet, quod ſi quid damni tales homines ex ſuis medicamentis cœteris inferant, de damno tenentur, & ſi quem Medicamentis ſuis occiderint, tenentur etiam de homicidio.* Quid contra hæc Oracula Virorum Juris-Conſultorum præſidii inveniant, viderint ipſimet illi Pſeudo-Medici noſtri, poſtquam Aſylum ipſorum, quod ſub Delubro laudati *Vnicornu*, atque ad Altare famiſiſſimi *Lapidis Bezoardici*, habebant confictum, hîc deſtructum invenerint, penituſque everſum. Sed fruſtra me eſſe aïs, Candide Lector,

Lector, nec me hiſce inveterato malo poſſe medelam afferre: Interea verò peſſimorum hominum me experiri maledicta. Ex parte rem tangis; at maxima ex parte interim falleris. Audi Senecam, quæſo, de Tranquillit. Animi cap. 3. *Præciſis quoque manibus ille in prælio invenit, quod partibus conferat, qui ſtat tantùm & clamore juvat. Tale quiddam facies, ſi à prima te Reip. parte fortuna ſubmoverit; ſtes tamen, clamore juves: ſi quis fauces ſupreſſerit; ſtes tamen, & ſilentio juves. Nunquam inutilis eſt opera Civis boni, auditu enim, viſu, vultu, nutu, obſtinatione tacitâ, inceſſuque ipſo prodeſt. Vt ſalutaria quædam, citra geſtum tactumque, odore proficiunt: ita virtus utilitatem etiam ex longinquo & latens fundit: ſive exſpaciatur & fruitur ſuo*

jure;

jure; ſive precarios habet acceſſus, cogiturque vela contrahere; ſive otioſa mutaque eſt, & anguſto circumſcripta, ſive adaperta: in quocunque habitu eſt, prodeſt. &c. Ac ne putes me poſſe injuriâ affici à viliſſimis mortalium, audi Philoſophum eundem de Conſtant. Sapient. cap. 7. *poſſe evenire, ut faciat aliquis injuriam mihi, & ego non accipiam: tanquam ſi quis rem, quam è villa mea ſurripuit, in domo mea ponat: ille furtum fecerit, ego nihil perdiderim. Poteſt aliquis nocens fieri, quamvis non nocuerit. Si quis cum uxore ſua tanquam aliena concumbat, adulter erit, quamvis illa adultera non ſit. Aliquis mihi venenum dedit, ſed vim ſuam remixtum cibo perdidit: venenum illud dando, ſcelere ſe obligavit, etiamſi non nocuit. Non minùs Latro eſt, cujus*

telum oppoſitâ veſte eluſum eſt. Sanè didici dudum, ex eodem Seneca cit. l. c. 19. *& honores & injurias vulgi in promiſcuo habendos eſſe: nec his dolendum, nec illis gaudendum. Alioquin multa,* inquit, *timore contumeliarum aut tædio, neceſſaria omittemus: & publicis privatiſque officiis, aliquando etiam ſalutaribus, non occurremus, dum muliebris nos cura angit, aliquid contra animum audiendi. Libertas eſt animum ſupponere injuriis; & eum facere ſe, ex quo ſolo gaudenda veniant.* Sed mitto hæc inſipida; propediem, Deo favente, ſapidiora daturus, de *Manna* & *Sacchara.* Vale, Candide Lector, ac ſtudio meliori fave. Dabam Groningæ. V. Cal. Feb. MDCLIX.

DISSER-

DISSERTATIO. DE UNICORNU.

MAximis encomiis in Medicina dudum celebratur *Vnicornu*, ceu præſentaneum contra Venena Antidotum: Cùm interim cujuſnam animalis cornu id ſit, etiamnum ſit controverſum. Quin imò, an ſit verè Animalis alicujus cornu, quod paſſim pro *Vnicornu* venit, fortè dubium: Quin &, an detur in Rerum Natura *Monoceros*, animal nempe ἀπό τοῦ μόνου κέρατος, *ab uno ac ſolo cornu*, propriè *Vnicornis* & *Vnicornu* dictum, cujus cornu ſingulari virtute prædirum creditur, antiqua

Medicorum ac Phyſicorum quæſtio eſt ; nondum hactenus ſufficienter deciſa. De qua re multa videre eſt apud Aldrovandum, Baccium, Bartholinum, (Patrem & Filium) Jonſtonum, alioſque: quæ impræſentiarum huc transferre non patitur inſtituti noſtri ratio.

2. Conſtat equidem ex S. Scriptura, dari animal quoddam cornutum, terreſtre, robuſtiſſimum præ reliquis terreſtribus animantibus, quod vocabulo Hebræo ראם & רים *Rêm* appell atur; quodnam verò illud ſit, & quâ virtute phyſicâ cornu ejus valeat, non itidem ex Sacris definiri poteſt.

3. Veriſſimum namque eſt quod dicit Vir Celeberrimus Joh. Cloppenburgius Loci de Creat. diſp. 5. th. 10. *Animantium ſeu* V. *ſeu* VI. *die creatorum, nomenclatura Hebraïca, in variis illorum generibus, ſicut etiam Herbarum, Arborum, & Gemmarum, hodiè quidem admodùm*

dùm incerta eſt populis occidentalibus; nec omnia Avium & Piſcium, neque Herbarum, Arborum, & Gemmarum genera ſuis Hebraïcis nominibus ita innotuerunt, ut vernaculis nominibus Hebraïca ſemper rectè ſine errore exprimantur.

4. Hinc prædictum vocabulum ראם vel רים à LXX. Interpretibus paſſim vertitur *μονόκερως Vnicornis*, ut Num. 23. ℣. 22. & 24. ℣. 8. Deut. 33. ℣. 17. Job. 39. ℣. 9 Pſ. 22. ℣. 22. &. 29. ℣. 6. itemque 92. ℣. 11. Locum Eſaïa 34. ℣. 7. explicarunt (*ἁδροὶ*) non verterunt: Vulgatus autem Latinus in Moſe & Jobo tranſtulit *Rhinocerotem*; in Pſalmis autem & Eſaïa *Vnicornem*: Belgicæ verſionis noviſſimæ Rever. D. D. Interpretes conſtanter vertunt *Eenhoorn*.

5. Fortaſſe autem, velut in aliis multis, ita & circa prædictum animal nonnihil lucis affundent aliarum Linguarum Orientalium Lexicographi, ac Sacrarum Literarum verſiones

nes: In ſubſidium itaque hîc vocabimus Penteuchi verſiionem Perſicam, quam olim inter ſtudia Academica (cum Leidæ hoſpitio ac plurimo favore frueremur incomparabilis Viri, D. JAC. GOLII, Matheſeos & Arabicæ Linguæ Profeſſoris, nunquam ſine honoris Præfatione nobis nominandi,) ex Conſtantinopolitano exemplari, à Judæis edito Characteribus Hebræis, Anno 1551. (ubi cum Commentar. Salomonis Jarchi, & verſione Caldaïcâ Onkeli, Arabicâ R. Saadiæ, Perſica prædicta R. J. Tawuſi conjuncta eſt) charactere Perſico conſignavimus, adhibitâ accuratâ punctatione, ſeu vocalium notatione ſecundùm Lexicographos Perſas, quæ iſtic per Hebræorum punctationem haud parùm obſcura atque confuſa eſt: De qua verſione Perſica Encomium profert Vir Reverend. ac Celeb. Ludov. de Dieu p. m. (noſtri dum viveret amantiſſimus,) in fine

Gram-

Grammaticæ ſuæ Perſicæ, editæ Anno 1639. ubi & de variis difficultatibus, quæ Perſico Idiomati ritè per characteres Hebræos exprimendo, in exemplari prædicto officiunt, Commonefactione ad Lectorem utitur; additis inſuper duobus primis capitibus Gen. Perſico charactere è noſtro Exemplari depromptis.

6. In iſta ergo verſione redditur nomen Hebræum ראם ſeu רים voce Perſicâ כרך: *Kerck*: quæ accuratiſſimo Lexicographo Perſæ, Paraphraſi Turcicâ exponitur, *magnum animal quod in India reperitur, magnum juxta frontem cornu gerens, ac tanti roboris, ut cornu ſuo Elephantem attollat, ac donec illi diffluat pinguedo, ſuſtineat:* Ad quam ſanè hujus animalis fortitudinem inſignem reſpicit paſſim S. Scriptura.

7. Illa autem Elephantis ſublatio, ac in ſublimi detentio fieri vix poſſe videtur ſuper uno cornu erecto, pro-

cero, tenuiore, quale Monoceroti vulgo decantato tribuitur; ut adeò vero ſimile ſit, *Rhinocerotem*, quam vulgatus Latinus Interpres in Moſe & Jobo tranſtulit, intelligendum: Habet enim *Rhinoceros* præter unum illud cornu infra frontem, narem verſùs, quo Elephanti ventrem petit ac perfodit, (ut mox dicemus,) alterum quoddam minus, ex quo ſolent concinnari calices, magis à fronte ad cervicem vergens; ut adeò ſuper duobus iſtis cornibus commodiùs pondera ſuſtinere ac fulcire queat. Huc ſpectat illud Martialis lib. de Spect. Epig. 22. de *Rhinocerote*, qui à Diocletiano in arenam productus fuit contra Taurum & Urſum:

Namque gravem gemino cornu ſic extulit Vrſum,
Iactat ut impoſitas Taurus in aſtra pilas.

Atque ita ſanè Deut. 33. ℣. 17. *cornua* ipſi ראם tribuuntur. Quem equidem

dem locum Hieronymus ad *Rhinocerotem* ſpectare exiſtimat, approbrante Baccio lib. 2. de Unicornu, quia *Vnicornis Cornu numero plurium non veniat.*

8. Duorum ejuſmodi Cornuum Rhinocerotis meminit Scaliger Exercit. 205. *Rhinocerotis ejus picturam vidimus*, inquit, *cujus cadaver in naufragio ejectum eſt in Tyrrhenum littus: Capite ſuillo, tergore munitus ſcutulato; Cornu gemino, altero in fronte*, (aliis ad vertebrarum initium,) *altero in nare robuſtiſſimo, quo audaciſſimè pugnat ac vincit Elephantum.*

9. Maxima certè antipathia naturalis inter hoc animal & Elephantum intercedit, (de qua vid. Franz. in hiſtor. animal. ſacra,) quam reſpexit in Gloſſario ſuo Perſa Lexicographus: ut adeò certum ſit voce Perſicâ *Kerck* denotari non *Vnicornem* propriè ac peculiariter ita dictum, ſed *Rhinocerotem*. Pugnare utique ſolet hoc animans cum Elephante ita acriter, re-

ferentibus Phyſiologis, ut in congreſſu perpetuæ ſimultati aut partâ victoriâ, aut ſaltem decorâ morte, ſatisfaciat: In pugna autem unicè dat operam, ut alvum Elephanti, tanquam partem molliorem, petat oſſeo cornu ſuper nares prominente, eoque hoſtem transfodiat; dummodò injectæ ad collum & ocyſſimè ſtrangulantis Proboſcidis vim effugiat.

10. Hæc naturalis harum belluarum Antipatheia apparuit, cum Emanuel Rex Luſitaniæ Rhinocerotem Romam mittere inſtituiſſet, qui in naufragio cùm eſſet compeditus, & ad miraculum uſque evadere conatus fuiſſet, in ſcopulis Liguſtricis periit. Ferunt enim hunc Rhinocerotem (ut narrat Jovius libr. 1. cap. 25.) quum ab Oceano Ulixponenſi in portu exponeretur, aſpectu atque odore ſuo Elephantem, qui tum erat in Regia, uſque adeò truculentur terruiſſe, ut Elephas ipſo Naturæ miraculo præcipuus

puus hoſtis, concepto incredibili pavore, ſeptum caveæ ferreis ingentibus clathris præmunitum, humerorum & capitis præcipiti impulſu perruperit, proripiens fugam, terribilique barritu edito, ſtridens & furens cuncta obvia proſtraverit.

11. Equidem *mite* animal Rhinoceros eſt, teſte Amato Luſitano, comment. in Dioſc. libr. 1. Enarr. 52. & *innoxium* eſt, niſi *laceſſitum*, referente Jac. Bontio in Med. Ind. Animad. ad cap. 14. Garciæ ab Horto; Veréque, ut Martialis aït;

Seque diu magnæ colligit ira feræ:

Attamen ſi irritatum fuerit, & *robuſtiſſimum* & *ferociſſimum* ſimul ſeſe oſtendit: De inſigni *robore Rhinocerotis* ac *ferocia*, cùm irritatur, elegantem hiſtoriam refert Jac. Bontius, (qui non modò centies eum caveæ incluſum vidit, ſed & in ſylvis vagantem) in ſua Med. Indorum, Not. ad cit. loc. Si irritetur, inquit, hominem ſimul

ac equum tanquam pulicem proſternit: Quin & impetu ſuo, furore correpta beſtia, ingentes arbores horribiliter tremere facit. Quæ apprimè congruunt iis, quæ in Sacris animali *Rêm* appellato, in Gloſſario Perſico τῶ *Kerck*, attribuuntur: Ut adeò *Rhinocerotem* in ſacris indigitari, ubi ſæpiùs *Monoceros* vertitur, nobis veriſimile videatur.

12. Arabicus textus Pentateuchi, Editionis Herpenianæ, nihil nobis ſuggerit; ſervat enim vocabulum Hebræum רים *Rîm* (ſeu *Rêm*;) Verſio autem Arabica R. Saadiæ, ſuperiùs memorata, in præſentia ad manus non eſt. Pſal. 22. ℣. 22. habet Arabs, *à cornu elato ſuper humilitatem meam*, pro eo quod aliàs vertitur ex Hebræo *à Cornibus Unicornium audiviſti me.* At Pſalm 92. ℣. 11. habet Arabs והיד אלקרן *Wahído-lkarni*, quod verbotenus *Uni-cornem* notat; ſed vertitur tamen à Maronitis in Latino, (Edit.

(Edit. Arab. Lat Savarianæ) *Rhinoceros.*

13. Quidquid ſit, apparet ſaltem ex dictis, veriſſimum eſſe quod dicit C. D Cloppenburgius cit. Loc. th. 12. *Problema, quod Medici & Phyſici hodie diſquirunt, An Unicornis, ſic dictus κατ' ἐξοχὴν, ſit in rerum natura, ex nomine Hebræo determinari non poſſe: Quin neque determinari id poſſe, etiamſi conſtanter omnes Interpretes Unicornem transferrent: poſtquam notavit Dalechampius ad Plinium libr. 8. 21. & 11. 27. eſſe ſeptem animalium genera, extra hanc controverſiam ſex, quæ uno cornu munita ſint.*

14. Hoc duntaxat monebo, *Rhinocerotem* ipſum quoque inter animalia unicornia à variis relatum eſſe. Plinius utique N. H. libr. 7. cap. 20. *Unum ei in nare cornu*, inquit. Similiter Tertullian. lib. 1. contra Praxeam, unum duntaxat cornu illi aſſignat.

15. Interim eſſe *Monocerota*, (propriè ſic appellatum,) à *Rhinocerote* belluam

Lecto
malo p
terea
num n
parte
parte i
cam, q
mi cap
in preli
rà, qu
Tale qu
parte ſ
clamor
rit; ſe
quam
ditu e
tione
ſalut
Et am
utilis
fund

lum omnimo dari tale animal in rerum natura exiſtimantes; ii Vartomanum in alterius alicujus animalis deſcriptione, quod perperam pro *Monocerote* propriè dicto habuerit, deceptum autumant: Non negant quidem *Cornua* illa, quæ paſſim monſtrantur; at eadem non à tali aliquo animali, quod vulgò fingi ſolet, ſed à Piſcibus quibuſdam eſſe contendunt: (de qua re inferiùs videbimus:) Quin &, nonnulla ex oſſibus arte facta cenſent, eo argumento, quòd ſtriata ac intorta in gyrum reperiantur: (oſſa namque decocta inflecti ac in ſtrias torqueri poſſe certum eſt,) Non abſimilem ſententiam Medici cujuſdam Regis Navarræ, refert Ambr. Paræus, Chirurg. libr. 12. cap. 13. Qui ipſe de *Monocerote* multis agit libr. 21. cap. 47. & ſeqq. uſque ad finem libri.

17. Scaliger loco ſuperiùs à nobis citato, *Quidam Recentiorem*, inquit, *qui alienis operis ſuas interpolant merces*;

Orygem

Orygem ac Monocerotem eundem eſſe arbitrati ſunt. Credo, inquit, *quòd legerint* ὄρυγα μονοκέρωτα. *Cæterùm hoc ejus epitheton eſt: At huic noſtro, quod agimus, nomen proprium.* Equidem *Oryx* quoque *monoceros* ſeu *unicorne animal* eſt, de quo Ariſt. libr. 3. de part. anim. cap. 2. *Sunt etiam*, inquit, *qui cornu ſingulare habent* (μονοκέρωτα vocat,) *ut Oryx, & quem Aſinum Indicum appellari diximus.* Manifeſtè hæc duo animalia diſcernit Ariſtoteles: *Oryx biſulcum*, inquit, *aſinus ille ſolipes eſt.*

18. Cardanus de ſubtilitate lib. 10. (mihi p. 562.) de *Monocerote* agens, quem deſcribit equi magnitudine, pilo muſtelæ ſimillimo, capite cervino, in quo cornu creſcat unicum, cubitorum trium magnitudine, mediâ in fronte, ac rectum, in imo amplum, tendens in aciem; collo brevi, jubâ rariſſimâ, & in alteram tantùm partem tendente; cruribus velut capreolo tenuibus, poſteriorum exteriore

riore parte multo pilo villoſis, ungulis bifidis: ſubjungit tandem, exiſtimo hoc eſſe animal quod ab Ariſtotele *Oryx* appellatur. Certè deſcriptio hæc cum prædicta Vartomani, à Scaligero recitata, non malè congruit; ut miter à Scaligero citato loco rideri Cardanum, quaſi *Monocerota* ſub *Rhinocorotis* nomine pinxiſſet; cùm longè diverſiſſimo ſchemate pingat ibidem *Rhinocerota* Cardanus.

19. Paulus Jovius libr. 8. Hiſt. ſui temp. *Vnicornem* pullo equino comparat, colore cineritio: caput pilorum congerie contectum ait, barbam hircinæ aſſimulari, frontem armatam habere cornu duorum cubitorum. Alii ipſum *Aſinum Indicum* pro *Monocerote*, ita peculiater dicto, habent.

20. Thebet de la France Antractique, cap. 22. Juxta caput bonæ ſpei reperiri magnam quantitatem *Aſinorum ſylveſtrium* ait, & *aliam quandam ſpeciem*, quæ geſtet unum cornu inter oculos,

oculos, duos pedes longum: Idem Alexandriæ ſe tale *cornu* vidiſſe refert, à Turca quodam Meccâ aſportatum, quod virtutem contra venenum habere aſſerebat. Ariſtotelem hanc ſpeciem Aſinorum cornigerorum appellare *Aſinos Indicos*, idem teſtatur.

21. Equidem notat Bellonius Obſerv. libr. 1. cap. 14. *Aſinos feros*, qui Latinis *Onagri* dicuntur, cornu carere: neceſſariò itaque ſequitur, inquit, *Monocera* alicujus alterius eſſe animalis. Ut adeò errent omnino, qui exiſtimant, ea quæ in Scripturis S. de *Vnicornu* dicuntur, poſſe *Onagro*, accommodari: niſi fortè per *Onagrum* alteram illam *Aſinorum ſpeciem* intelligant, quam ab Aſinis ſylveſtribus Thebet diſtinguit: cujus figuram exprimit Jonſton. H. N. de Quadrup. Tab. 12.

22. Non malè hîc accommodari poteſt id quod habet Garcias ab Horto cap. 14. *De Monocerote*, inquit, *tam incerta*

incerta ab Autoribus referuntur, ut illum haudquaquam vidiſſe manifeſtè appareat. Ego hoc loco referam, inquit, *quæ à Viris fide dignis accepi. Inter Promontorium bonæ ſpei, & aliud promontorium, vulgò de Currentes nuncupatum, vidiſſe ſe affirmant terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & jubam equi haberet, (minimè tamen marinum equum eſſe,) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc in ſiniſtram obverteret, modò attolleret, modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, ejuſque cornu adverſus venena laudari. Ejus experimentum,* inquit, *factum propinato canibus veneno: alterum enim canem, cui duplâ quantitate propinatum eſſe venenum, ſumpto hujus cornu pulvere ex aqua, convaluiſſe; alium verò, cui exiguâ quantitate venenum eſſet datum, nec exhibitum hoc cornu, ſtatim mortuum corruiſſe.*

23. Similiter ferè Philoſtratus de vita Apollon. Thyanæi, lib. 3. cap. 1.

Aſinos

Aſinos ſylveſtres in paludibus vicinis Hyphaſidi fluvio Indico, multos capi: Eſſe autem ejuſmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generoſiſſimè pugnant. Conficere autem Indos ex illis cornibus pocula, ac aſſerere, nullis morbis illo die affici, qui ejuſmodi poculo potaverint, neque ullis venenis lædi. Idcirco Regum eſſe eadem pocula, & Regi tantùm ejuſmodi feræ venationem permitti. Sed facetè addit: Apollonium ferum aſpexiſſe, ejuſque naturam cum admiratione conſiderâſſe, interroganti autem Damidi ſocio ſuo, an ſermoni, qui de poculo jam dicto ferebatur, fidem adhiberet, reſpondiſſe, adhibeo, ſi hujus regionis immortalem eſſe Regem intellexero.

24. Nempe, in immenſum ſæpe extolluntur nonnulla, quæ fortè non omni planè laude ſunt indigna: Velut ea, quæ fortaſſe pro auxilio eſſe poſſunt qualicunque, ab impoſtoribus quan-

quandoque, ac temerariis Medicaſtris, pro Panacæa venditantur, ac omnibus morbis promiſcuè, nullâ habitâ cauſarum ratione, nullâ morbi temporum, neglectis remediis melioribus ac planè neceſſariis, neglectâ omni methodo, cum ſtrenuis at fallacibus pollicitationibus, adhibentur. Cœterùm prædictos *Aſinos Indicos* Scaliger in Comment. ad Ariſtot. libr. 2. Hiſtor. Anim. pro *Monocerotibus* habendos cenſet.

25. Cornelius à *Nieulandt*, Præfectus S. Pauli de Loanda, literis ex Angola datis Anno 1643. narrabat in penitioribus illius Regionis *Unicornem* reperiri, licet rariùs, quem Nigri *Bembe*, & *Poccabembe* appellent: ſeque integrum ejus cornu habere referebat; ſed alterius Ideæ, quàm quæ in Europa pro Unicornium cornibus venditantur: (fortaſſe nigrum quoque, ac non ſtriatum & quaſi contortum:) Interim experimentum facultati

tatis ex ipſo cornu nondum feciſſe: at Nigros aſſeverare conſtanter, valere contra genus omne veneni. Certè, quod dicit Amatus Luſitanus Com. in Dioſcor. lib. 1. Enarrat. 52. id etiamnum verè dici poteſt. *Quale animal Vnicornis ſit, præter ea quæ ex Plinio accepimus*, inquit, *nihil quicquam certi habemus: Nec Luſitani noſtri*, inquit, *qui interiora Indiæ penetrarunt, de animali hoc aliquid nobis referre norunt: Fatentur tamen apud Indiæ Reges Cornu Vnicornis, ſive Monocerotis, in maximo eſſe pretio; imò Medici Luſitani noſtri, qui diu apud Indos Artem medicam exercuerunt, & ad nos reverſi ſunt, dicere ſolent, nullum apud Indos validius aut potentius Antidotum contra venenum & febres peſtilentiales reperiri hoc cornu Vnicornis.*

26. In littore Groenlandiæ *Cornua* non rarò à Nautis noſtris reperiuntur, quæ omnia recta quidem, at canaliculis ſtriata ſunt, & cochleæ inſtar tenuibus immiſſuris ſpiralibus circum-

cumducta, ductibus ipſis, ſeu ſtriîs ab imo ad ſummum ſpirali circuitu ſe inflectentibus. Quæ veriſimile dudum viſum eſt, *Piſcis* alicujus *cornua* eſſe. Atlas Mercatoris, in Iſlandiæ deſcriptione; notat circa Iſlandiam *Piſcem eſſe*, *Narhual* dictum, cujus carnem ſi quis comedat, eum ſtatim mori: habere autem *dentem* in anteriori capitis parte prominentem ad ſeptem cubitos, quem nonnulli pro *Monocerotis Cornu* vendiderunt. Credi etiam adverſari venenis.

27. Bellonius Obſervat. libr. 1. cap. 14. aît, id quod vulgò pro *Cornu Unicornis* venditari ſolet, eſſe *dentem Piſcis*, Gallis *Rohart*, Septentrionalis maris accolis *Morſs* appallati. Idem duo *cornua* oſtendi refert in D. Marci Theſauro apud Venetos, ſeſquicubitalis utraque longitudinis, craſſiora infernè quàm ſupernè, craſſiore tamen parte tres pollices conjunctos non excedente: quæ notæ, inquit, ſatis reſpon-

ſpondent iis, quas Veteres *Aſini Indici cornu* tribuunt; attamen reliquas notas teſtatur non convenire.

28. *Scimus etiam*, inquit idem Bellonius, *ea quæ Angliæ Rex habet, ſtriata, & in gyrum canaliculata eſſe; quemadmodum & illud, quod apud Dionyſii Phanum eſt, quod omnium maximum exiſtimamus, inter ea quæ hactenus conſpecta fuerunt. Majus præconium meretur quam aliud quodvis cornu, quod in animali procreatum vidimus. Naturale enim eſt, haud artificiale; in quo omnes notæ, quæ alterius animalis cornu conveniunt: Et quoniam concavum eſt, exiſtimandum eſt non eſſe deciduum, contrà quàm Cervis & Hinnulis, quibus decidunt. Nullus eſt proceræ quantumvis ſtaturæ, qui ad illius ſummitatem pertingere queat: ſeptem enim magnos pedes longum eſt. Decem & tres duntaxat libras & uncias quatuor pendet; ſi quis tamen ſublevet, plus quàm decem & octo libras pendere exiſtimabit. Ejus figura recta eſt, inſtar cereï, inferiori parte craſſâ;*

deinde

deinde paulatim uſque ad mucronem gracileſcens : Ejus etiam craſſitudinem manus complecti nequit, cum quinque digitos in diametro habeat; atque ſi quis funiculo circumferentiam metiatur; palmum & tres digitos inveniet. Inæquale nonnihil eſt eâ parte, quæ capiti inhæſit, totâ denique reliquâ lævi & politâ : Tenuibus canaliculis ſtriata eſt cochleæ in morem, ab infima parte ad extremum mucronem, à dextra ad ſiniſtram omnibus ſtriis in gyrum vergentibus, quemadmodum in limacum teſtis, aut fuſte quem periclimenum ambierit. Ejus color non omnino albus eſt: Nam temporis injuriâ fuſcum nonnihil redditum. Integro pede cavum eſt, aut eo magis, infimè, quà oſſi, quod capiti firmiter adhæſit, inſertum fuit. Hinc judicare licet, minimè deciduum eſſe. Cùm porrò tantum onus animalis capiti incumbat, animal quod illud geſtat ingentis corporis, nec leve minùs eſſe, conjiciendum. Hæc Bellonius. Quæ eadem reperiuntur apud Aldrovandum de Quadrup. libr. 1. cap. 6.

29. Illi verò deſcriptioni per omnia ferè congruit quoad figuram ac conformationem, illud quod An. 1645. Amſterodami luſtravi, recens per Nautas noſtros ex Groenlandia allatum, ac in littore Spitsbergiæ repertum: quod ab Aſſeſſoribus Societatis Mercaturæ ac Navigationis Groenlandicæ curioſè aſſervatur. Oſſi capitis id hærebat infixum, non adhærente ampliùs mandibulâ inferiore: ut adeò manifeſtum ſit, ex natura naſci quaſi tortilia ejuſmodi cornua, non arte facta eſſe, ut nonnulli opinabantur. Et ſanè, ſimiles tortilium ſtriarum ductus, ac fibrarum quaſi in ſpiram inflectiones, licet obſcuriores, repræſentant quoque Arietum noſtratium cornua; ac in Phaſeolorum planta, aliiſque ſimilibus Convolvulorum generibus, non abſimiles ſtrias in gyrum ſpirali ductu aſſurgentes, obſervamus.

30. Præ-

30. Prædictum autem *Cornu*, ex Groenlandia allatum, non è fronte enatum erat; ſed roſtri inſtar è parte extrema & anteriore oſſis capitis procedebat in directum, rectàque ad extenſionem illius antrorſum exporrigebatur, eo modo, quo *Xiphii* piſces dicti gladium vel ſerram dentatam ſecundùm extenſionem corporis in directum exporrigunt. Quod certiſſimo indicio eſt, aquatile animal eſſe, utpote quod in terris cibum capere non poſſet: aut ſaltem, ſi in terris quoque exſpatiari contingat, amphibium eſſe.

31. Oſſi capitis ſat vaſto, ac magnitudine caput integrum equinum aut bovinum longè ſuperanti, ad quatuor circiter palmorum longitudinem cornu inſertum erat, in ſtrias procedens, ſiniſtrorſum, mox ubi è capitis oſſe enaſcitur, haud aliter atque à Bellonio paulò antè eſt depictum; ac deſinens in ſubtiliſſimum acumen.

Longitudinem deprehendi ſeptendecim palmorum, ſeu ſex circiter pedum: Craſſitiem, ubi è capite enaſcitur, funiculo circumjecto ſumptâ menſurâ, ſex digitorum cum quadrante. In ipſo Capitis oſſe, haud longè ab enato cornu, duo obſervabantur foramina, juxta invicem ſita ſecundùm oſſis latitudinem, veluti in Xiphio piſce obſervamus. Dentibus omnino os illud capitis carebat; velut & terreſtria animalia cornigera ſupernè primores dentes non habent. Foramen, unde cerebri medulla in ſpinam dorſi exporrecta fuerat, in poſteriori parte conſpicuum, è directò reſpondebat ipſi cornu: ex quo demum cùm Amſterodamum eſſet allatum, fœtida medulla exempta fuerat. Juxta ipſius cornu radicem, pars oſſis ab uno latere abroſa cernebatur, ibidemque dentium, quibus facta abroſio, veſtigia manifeſtè deprehendebantur: Ut veriſimile ſit, ſiquidem amphibium animal

mal non ſit,) quandoque oſſa illa, & cum iis cornua inſerta, ab urſis, vel id genus aliis robuſtis animalibus, è littore in vicinos montes ac loca ſylveſtria, eſcæ cauſâ, dum adhuc recentia ſunt, & adhæreſcit caro, transferri: Nec enim inſignis gravitas eſt, quæ ipſa maximam patrem à capitis oſſe additur. Cornu prædictum nitore ſplendebat, ac eboris inſtar candicabat.

32. Aliud ibidem cernere erat fragmentum, decem palmos longum è capitis oſſe exemptum, radicem habens, quâ inſertum fuerat, palmorum quinque: craſſities illius in circumferentia juxta radicem octo erat digitorum: Hoc magis fuſcum erat. Erat & ibidem aliud integrum, ſed minus, undecim palmos longum, præter radicem, ſimili modo ut præcedentia conformatum. Anno autem ſequenti (1646.) aliud Amſterodamum advectum fuit Cornu ex Groen-

landia, à nauta quodam privato, (præter alia minora cornua,) longitudinem habens ſeptem pedum cum ſemiſſe, circumferentiam inferiùs circiter novem digitorum: Quam menſuram mihi communicavit aliquando Clariſſimus Collega meus p. m. D. *Chriſtophorus Matthæus*, Med. Doct. atque Logices in Illuſtri Athenæo Gelro-Velavico, dum viveret, Profeſſor.

33. Quamvis autem hæc cornua Eboris inſtar prædura ſint; habent tamen cruſtas cruſtis inductas, (velut in cœpis tunicæ tunicis ſunt involutæ, aut in Lapide bezoar cortices corticibus ſuperinductæ;) Quod equidem in ſuperiori diffracto, (de quo dixi,) apparebat manifeſtè, in quo particula extremæ cruſtæ exemptâ erat: interior verò ſimili modo lævis ac polita cernebarur, nec aliâ ratione ſtriis & canaliculis ſpiralibus inſignita, quàm exterior. Cavitas autem in radice amplior eſt; eaque mox anguſtior

ſtior reddita ad exortum cornu extra cranium prominentis, paulatim ipſius cornu decrementum verſus cuſpidem imitatur: ita ut fragmentum prædictum eâ quidem parte ubi diffractum erat, ſeu ubi ſuperior & acuminata portio erat ablata, vix minimum digitum cavitate exciperet. Illa ſecundùm longitudinem exporrecta cavitas (quam Bellonius non obſervavit) *cornu* eſſe potiùs, quàm dentem, arguere videtur; quamvis in ipſum os capitis profunda inſertio ſuadeat contrarium.

34. Ab ultimo illo, quod à Societate Groenlandica aſſervari commemoravi, experimentum aliquoties ſumptum fuiſſe, retulit mihi ex Aſſeſſoribus non nemo (*Monſr. Le* Fevre,) qui ſcrupulo uno pulveris ejuſdem copioſum prolici ſudorem teſtabatur. Similem illius cornu virtutem tradit Th. Barthol. Cent. 4. obſ. 4. Ita notatum vidi à Nobiliſſ. & Ampliſſ. Vi-

ro, p. m. D. *Erneſto Brinckio*, Conſule Harderviceno, *Vnicornu* illud, quod ad Fanum Dionyſii aſſervatur, in obſcuro aræ fornice, aquæ extremâ ſui parte immerſum eſſe, ex qua aqua potu hauſta utentes in copioſum ſolvantur ſudorem.

35. Sed inquit Bellonius cit. paulò antè loco: *Vnicornu apud Veteres in uſu medico nullius fuiſſe autoritatis: nam*, inquit, *ſi quem habuiſſet, Autores procul dubio eam non reticuiſſent. Ariſtoteles inter ea animalia: quæ biſulcam ungulam habent, Orygem recenſet Vnicornem*, inquit, *at facultatum cornu non meminit. Columellæ etiam Oryx cognita*, &c. *Quod ſi Romani*, inquit, *res exoticas plurimum æſtimantes, tam inſignes Vnicornu (quales nunc illi tribuuntur,) facultates intellexiſſent, haudquaquam eas ſilentio preſſiſſent. Non negamus*, inquit, *quin Vnicornu rarum & pretioſum æſtimarint: ſed non ut in medicamenta reciperetur, quemadmodum nunc fit. Eam ob cauſam*, *ut in-*

ut ingenuè quid de eo nobis videatur, dicamus: Comperimus Vnicornu Veteribus cognitum nigrum eſſe debere; id tamen quod apud nos in uſu, candidum eſt. Et Paulò poſt: *Vnus Ælianus* (libr. 4. cap. 52.) *auctor eſt, Vnicornu Medicum uſum præſtare; attamen illud nigrum facit: cùm verò noſtrum alterius coloris ſit, dicemus ab eo quod veteres deſcripſerunt, diverſum eſſe: præſertim cùm ipſe Ælianus ſcribat, Aſinum Indicum cornu in fronte gerere, cui interior pars alba ſit, ſuperior phœnicea, media verò planè nigra.*

36. Equidem, plura eſſe majora *animalia Vnicornia* diverſi generis, certum eſt; at cornua animalium toto genere differentium non eſſe ejuſdem naturæ, adeòque nec earundem virium, omnino non eſt dubium. Fieri autem poteſt, ut fortè *cornua Vnicornium* diverſa Antiquis fuerint cognita, nullius vel exiguæ virtutis Medicæ, at aliud quoddam *Vnicornu*, quod magnæ in Medicina facultatis ſit, de-

mum ſubſequenti ætate poſſet innotuiſſe: Ac vero ſimile eſt, illud ipſum quod Bellonius fortè *Piſcis dentem* exiſtimavit, quod aliis *Piſcis* cujuſdam cornu habetur, non fuiſſe viſum Veteribus, vel exploratum. Natura rerum Sacra ſua non ſimul omnia pandit: Non una ætas omnia invenit. Multa etiamnum noſtris obſervantur oculis, quorum facultates ignoramus: ipſi Poſteri, nobis ſucceſſuri, mulra hactenus nobis incognita comperient, noſque tam aperta neſciviſſe forſan mirabuntur. Cæterùm prædictum illud *Piſcis cornu*, non modó *verum Vnicornu* non eſſe, ſed ne quidem *verum* eſſe *cornu*, ſed *dentem* omnino eſſe, rationibus Olaï Wormii ac ſuis comprobat Th. Barthol. magni Parentis magnus filius, de Unic. cap. 15. Ac inter alia, *illo cornu ficto*, inquit, *totas naves onerarias impleruntnuperrimis annis mercatores noſtri, atque in Europam pro vero Vnicornu intuliſſent, niſi detractâ larvâ*

larvâ à peritioribus pro marino agnitum fuiſſet & detectum.

37. Verùm, antequam de *Vnicornu vulgari*, quod in Officinis dudum venditatur, (etiam ante Cornua Piſcium frequenti numero aſportata,) quod in maximo haberi paſſim ſolet pretio, definiamus quicquam; varia *Vnicornúum* genera ſunt priùs expendenda obiter, ac contemplationi pleniori ſuggerenda: De *Æliani* quidem illo *Vnicornu*, quod Medicum præſtare uſum aſſerit, nil certi poſſumus aſſeverare; niſi quatenus ex parte cum Philoſtratæo, paulò antè tradito, videtur convenire: verùm id non convenire cum vulgari noſtro Unicornu, ſatis ipſe color arguit; *Scaligeri* quoque *Cornua Monocerotum*, non omnia ejuſdem ſunt coloris: *Subflavum* unum eſt; unum *ſubluteum*, accedens maximè ad *buxum*; unum *ſubpuniceum* recenſet: Etiam habemus fruſtum *candidum*, inquit: At interim *cornutum*

piſcem, quem tradidimus, cornu geſtantem candidum, neſcivit; *animal terreſtre* deſcripſit. De quo quidem animali inquit Franzius, *habere cornu bicubitale, intus candidum & ſplendidum; ſed foris nigrum, propter corticem quo tegitur*: Quod fortè rectiùs quadrabit in *Rhinocerotis cornu*, quàm in *verum Vnicornu*. Certè tantâ virtute contra venena valére creditur *Rhinocerotis cornu*, ut in locum *Vnicornu veri* ſubſtituatur à Garcia ab Horto, Monarde, aliiſque; ac Franciſcus Pena in novam Antidoti ſui compoſitionem idipſum adoptarit: De qua re videatur Th. Barthol. de Unicornu cap. 21.

38. *Piſcium* autem *cornua* eſſe, ſeu *animalium aquatilium*, quæcunque in Europa dudum celebrantur, relata in Principum theſauros, atque magno æſtimata pretio, ſtriata nempe illa, certum nobis & indubitatum eſt, qui tale cornu, oſſi capitis inhærens etiamnum,

num, vidimus: ſunt autem conſimiliter formata omnia, erecta, ſtriata, intus cava, ac è paulò latiore ambitu inferiori, æquabiliter in cuſpidem ſurgentia. Ejuſmodi eſt illud quod in Arce Windſor Angliæ conſuevit aſſervari; tale item quod in Fano Dionyſii in Galliis: Similia ſunt tria, quæ ſolebant Ultrajecti conſpici, ad Fanum D. Virginis, (Henrici IV. donum elegans;) ad quorum apices confecta erant aurea candelabra. De iis quæ ſunt Amſterodami nihil repetam. In Zelandia alicubi conſimile aſſervari cornu, ſtrigoſum, ex albedine quodammodò flaveſcens, longum ped. 12. ex prænominato D. Brinckio olim cognovi: ferebatur hoc à Nautis in ſcopulis Groenlandiæ, non longè à maris littore, repertum; procul dubio ab Urſis aliiſve feris paululùm à littore ablatum.

39. Reperiuntur etiam *Cornua foſſilia*, ſimilitudinem externam Cornu, at la-

at lapideam potiùs naturam obtinentia, quæ pro *Unicornibus* venditantur. Cùm vallo ac munimentis cingeretur Orſovia, ex ipſa foſſa eruta ſunt *tria* ejuſmodi *cornua*, ſeſquicubitalia circiter, quæ à militibus ac operariis diffracta ſunt, ac inter varios diſtributa. In paludoſis prope Goudam locis ſimile cornu à Ruſtico foſſore olim inventum, ac tenui pretio mercatori cuidam venditum. Similiter aliquanbo in patria mea, in Comitatu Moerſenſi, non longè à Rheni ripa, ſimile cornu à Ruſtico quodam erutum: Simileque prope Velaſiam, juxta Lippam fluvium inter fodiendum inventum Anno 1622. Prope hanc noſtram Groningam, *in 't Groninger Diep*, ante plures annos elegans ejuſmodi *cornu foſſile* repertum eſſe, ac divenditum alicui Canonico, qui ſibi è parte craſſiore torno poculum concinnari curârit, ex privatis Obſervationibus rarioribus Nob. & Ampl. D. Brinckii olim

olim notavi: Ex illo autem tornatili opere colligi poteſt, ſolida eſſe *foſſilia* illa *cornua*; non ut prædicta Piſcium, *cava*.

40. *Ejuſdem generis* putem eſſe illud quod Dreſdæ in Aula Electoris, ac ejuſdem Gazophylaceo aſſervatur, ferè utrimque eandem habens craſſitiem, undecim ſpithamos longum, aureâ catenâ è trabe ſuſpenſum, cum adhærente ſagitta, ex ſimili ſubſtantia confecta.

41. Haud abſimilis ſubſtantiæ fuiſſe reor *Placentam* illam ex *Vnicornu ſuſo* quæ inter Rariora Paludani Enchuſæ conſpicienda fuit, ex donatione Sereniſſ. Electoris Brandeburgici, figuris quibuſdam impreſſis ornata, cum hac inſcripſione.

Mein ahnfang hatt die Erd gebracht,
Ich bin auß blutt vndt fleiſch gemacht,
Ein todt bein war ich lange zeit,
Nuhn lehrt man erſt mein herrlichkeit.

42. Equi-

42. Equidem reperiri etiam *Ebur foſſile*, notat Andreas Lacuna libr. 2. cap. 50. comm. in Dioſcor. ſed à quo id edoctus miratur Garcias ab Horto libr. 1. cap. 14. quandoquidem, inquit, nihil à veritate magis alienum. At Carol. Cluſ. Annot. in cit. Garciæ locum hæc habet: *Lamulis quibuſdam Eboris foſſilis, quæ nativum æmulantur, ſed cruſta quadam candidiſſimâ inductæ ſunt, biennio antè quàm Garciam Latinum facerem, à Raſſio noſtro, omnium Naturæ miraculorum diligentiſſimo obſervatore, donatus ſum. In Italia erui hoc Ebur intelligo, & magno in uſu iſtic eſſe adverſus virulentorum animalium morſus. Habeo deinde aliis in Provinciis erutum, & apud quoſdam Amicos conſpexi.*

43. De *Piſcibus* item *foſſilibus* vid. Jonſton. Admirand. Piſc. cap. 22. & H. N. Piſc. libr. 2. tit. 2. cap. 7. item Georg Agricolam, peculiari de Animant. ſubterran. libro, prope finem; Ac imprimis Claud. Dauſquium de

Terra

Terra & Aqua lib. 2. cap. 9. ubi, reperiri *Piſces foſſiles* teſtimonio Empedoclis, Ariſtotelis, Theophraſti, Strabonis, Athenæi, Polybii, Plinii, Senecæ, aliorumque probat: multa ibidem de hac materia lectu digniſſima; habet citatus Autor: ex quo libet hoc ſaltem recitare: *Goropius Becanus, multijugæ lectionis Vir, quique de multis judicio acerrimo diſſernit libr. 3. Niloſcopii, p. 241. hæc:* In *litore Anconitano ſaxa magni ponderis, quinquaginta & plurium etiam librarum, è mari trahuntur: his color & conſtitutio exterior ea eſt, quæ lapidi Aëtiti, &c. Rumpuntur hæc ſaxa majoribus malleis, magna vi impactis, ... quo piſciculi delicatiſſimi extrahuntur, ejuſdem generis cum Solenibus, quas Cappas longas Veneti appellant; ſed eò delicatiores, quòd non aquâ marinâ, ſed rore quodam tenuiſſimo per lapidem imbibito paſcuntur. Hi plures numero, ad viginti, modò plures, modò pauciores, ita ſaxo includuntur, ut ſingulis ſuus ſit nidus, ad ma-*

ad magnitudinem, & figuram piſcis omnibus lineamentis reſpondens: inter nidos ſaxeo inteſtitio relicto: Ex his veluti è vaginulis rupto lapide eximuntur integri Solenes, ad palatum & lumbos delicatorum plurimum facturi. Quod ſi in his ſaxis vivos, abſolutoſque, cum unguiformi ſua fiſtula; quid ſub terra? ſub limo, & cœno? Theophraſtus, *Atque huic non eſt abſimile, quod in Ponto accidit, ubi gelati piſces capiuntur in glacie, qui non antè aut moventur aut ſentiunt, quâm in ollis poſiti ſint, & elixentur. Quod præ cæteris gobionibus accidit.* Eâ re dictum Senecæ lib. 3. Nat. Quæſt. cap. 17. *Non cum retibus aliquem, aut cum hamis; ſed cum dolabra ire piſcatum.* Ibidem: *Et ſunt qui fabulas putent, piſcem vivere poſſe ſub terra, & effodi, non capi.*

44. Tales *ſub terra immobiles Piſces* agnoſcit Ariſt. libr. de Reſpir. qui fodiendo inveniantur: Ac cur inibi non ſuffocentur, cauſam reddit, quòd, quæ carent pulmone, aut eo exſangui

gui ſunt, minùs reſpiratione indigeant. Cùm autem in talibus paſſim reperiantur locis, ubi ex aquarum inundatione hæſiſſe nulla queat eſſe ſuſpicio, ac impoſſibilis ſit mutuus coïtus, ut loquitur Theophraſtus, ſuâ ſponte ibidem provenire cum hoc ipſo ſtatuendum eſt. De *Carne* item *Foſſil.* videatur Jonſton. Admirand. Foſſil. cap. 35.

45. Unum de *Unicornu*, dignum fortè admiratione, ſubjungam. Notat Ampliſſ. D. Brinckius ex aliorum relatu, prope Pragam Bohemiæ, juxta fluvium, à quodam Ruſtico *Unicornu cum cranio* è terra aliquando eſſe erutum, quod in Theſaurario Imperatoris aſſervetur. Crediderit fortaſſe quiſpiam, protuberantem ac magis luxuriantem materiæ partem, *Cranii* portionem mentiri: At certè reperiuntur etiam in Germania & Italia *ex terris effoſſa integra animalia petrificata*, & *animalium partes*, *dentes*, *oſſa*, *tibiæ*, *maxillæ*,

maxillæ, ac ita inter cœtera etiam *cornua*: Aliquando & *ligna fraxini*, *juglandis*, alia ſimiliter, in lapidem verſa, ita ut aliquando ſpecies ligni noſci, imò interdum odor deprehendi queat: ut exemplis variis refert. Caſp. Barthol. de Unicornu, cap. 9. Verùm ad ſimilia hic ultimis miracula luſtranda, non eſt quod in Italiam vel Germaniam tranſeamus: vicinæ noſtræ paludes ceſpitoſæ peramplam nobis hujuſce rei materiam ſuppeditant: Non tamen illa noſtratia corpora ſub Paludibus ſubnata eſſe, ſed ſubmerſa potiùs, exiſtimo.

46. Cœterum *plures Vnicornium ſpecies* inter animalia majora recenſentur: Et *octo* quidem *genera* conſtituit Barthol. Opuſc. de Unicornu, cap. 1. Ac inter minora animalia *tria genera* addit. Recenſet etiam *Serpentes Vnicornes* Albertus magnus, referente Aldrovando de Quadrup. libr. 1. cap. 7. Velut & *bicornes*, *tricornes*, & *multicornes*.

ſtes. A Cornibus nomen accepit *Cera-ſtes*, ſerpens perquam maleficus & peſtilens. Recenſet & *volatilia inſecta Vnicornia* idem Aldrovandus: è quorum genere & bicornia ſunt, quale eſt illud quod *Cervus volans* dicitur, quia Cornua ſimiliter ut Cervi ramoſa habet, quæ occultâ quadam proprietate ſpaſmo mederi, ſi tantùm manu retineantur, ex Viris fide digniſſimis ſe accepiſſe citatus Autor refert. Quin & *Rhinoceros avis* occiſa dicitur in aëre, & in ipſo volatu, cùm Turcam Chriſtiani acie ſuperabant navali, ut ex aliis refert Jonſton. Admir. Avium cap. 25. Caput duorum propemodùm dodrantum, inquit, cirris ornatum, nigris, altis, deorſum ſpectantibus: Roſtrum propemodùm dodrantes longum, recurvum, inſtar arcus cujuſpiam: *Cornu* è fronte naſcitur, & ſupinæ roſtri parti adhæret, magnæ molis: nam prope frontem palmum unum latum eſt. Videtur eſſe Aldro-

Aldrovando *Trapopanada* Plinii. *Alias item Avium* & *Inſectorum Vnicornium* ſpecies refert. Thom. Barthol. de Unicornu cap. 7. 8. 9. Sed iſta obiter.

47. Ex prædictis apparet, quid de *Vnicornu vero*, ejuſque *in Medicina* uſu ſentiendum ſit? Quis è tot generibus *verum* præ reliquis aperuit? Quis *vires* dudum decantatas, huic potiùs quàm illi ſpeciei tribuendas oſtendit? Quin imò quotus quiſque Pharmacopœorum, Simpliciſtarum, vel aliorum privatorum, qui *Vnicornu* jactant, qui magno illud pretio divendunt, certus eſt, ſe vel *Aſini Indici*, vel *Orygis*, aut *Bovis ſylveſtris*, vel alterius cujuſcunque *terreſtris animalis* cornu poſſidere, vel fruſtula decerpta à *Cornibus Piſcium*, vel *foſſilium cornuum fragmenta*? Quotuſquiſque eorum qui lucro exinde inhiant, unquam experimentum fecit facultatum rei, quam magno pretio divendit? An verò futilibus rebus, ac fortè magis noxiis quandoque,

doque, quàm utilibus, omnino autem interim incertis, tantam illico virtutem, tantum valorem, aſſignabimus, quòd in Officinis *Unicornu* nomine audiat.

48. Equidem *Verum dari Unicornu*, ſeu ſubſtantiam aliquam, quæ tali nomine audiat, ac interim ſingulari polleat virtute; in dubium non voco; nec decantatas contra venena laudes *vero Unicornu* detraho; dum interim idem nequaquam omnibus morbis promiſcuè convenire contendo: Interea verò, quis, ubi ægro *Unicornu* præſcripſero, me certiorem reddet in tanta ambiguitate, *Verum Unicornu* depromptum iri ex Officina, *verum* in Urbe reperiri? quis contrà metum ac ſolicitudinem mihi eximet, ne fortè pro Unicornu materia quæcunque noxia ac lethifera proferatur, ipſeque, dum magis certa ac ſalutaria remedia negligo, incerta præſcribo; mortis cauſam præbere cenſeri queam?

An

An non obſervanda potiùs aurea illâ admonitio Horſtii, quam recitat Wolfgangus Hoeferus, Ferdin. III. Imperatoris Aulæ Medicus, in ſuo Hercule, libr. 8. (p. 353. *Quia Vnicornu, aliaque ſimilia, ob peſtilens lucrum multoties adulterari, ac difficillimè dignoſci ſolent, cautos in exhibendis talibus nos eſſe oportere, ac præſtare notioribus, tanquam certiùs expertis, uti, v. g. Cornu Cervi, terrâ ſigillatâ*, &c.

49. Judicium hac de re magni Medici, Zacuti Luſitani, recentis Scriptoris, ſubjungam, ac deſinam: Sic ille Med. Princ. Hiſt. libr. 1. obſ. 36. de *Vnicornu*, de quo multa fabuloſa ab Autoribus paſſim proferri aït:) *Audivi quoſdam, qui Vnicornu pro curandis melancholicis ſymptomatis, & refrænanda cujuſvis veneni potentia, aliis Bezaarticis medicamentis anteponendum eſſe crediderunt. Sed cùm uſus illius adhuc ſit incognitus, quum verum Vnicornu* (NB) *in domibus Magnatum vix reperiatur, (ut refert*

refert Geſner. libr. de Quadrup. cap. de Vnicornu, & paſſim pro eo Boum aut Equorum oſſa vendantur, in eorum opinionem deſcendere non poſſum. Et paulò poſt: *Explicare debuiſſent, qui tanti hoc cornu faciunt, ex quo animali id eſſet deſumendum O! Vtinam explicuiſſent, ne in re tanta tota periclitaretur Medicina! Et maximè, cùm in hoc ſibi non conſtent, qui modò ſolum Aſinum Indicum eſſe Vnicornem, modò in Æthiopia eſſe boves Vnicornes ſcribunt. Quâ ambiguitate intricati plures, plus alia viliora præferunt antidota, quàm rem pretioſiſſimam, theſauris Regum anteponendam, qui vix in Principum domibus reperitur. Si tamen legitimum habeatur, (quod puto fere impoſſibile,* inquit,) *non dubito mirabiles contra quodvis venenum præſtare utilitates Quod enim à circulatoribus paſſim circumfertur,* (addo quod in Officinis paſſim proſtat,) *nullius momenti eſt, nec commoditatem ullam parere poteſt.* (Quomodo autem *verum Vnicornu* explorari debeat ex

 aliis

alils exponit Wolf. Hoeferus loc. paulò antè citato: de qua re pluribus Th. Barthol. de Unicornu, cap. 29.)

50. Cùm ergo incertum omnino ſit an *verum Vnicornu* in officinis noſtris ullibi reperiatur, quin imò ſit certiſſimum, plerumque fucatum aut falſum pro vero venditari, ipſoſque Pharmacopolas non niſi aliorum, (lucro potiùs inhiantium, quàm incolumitati ægrorum ſtudentium, fide niti in talibus; viderint, quæſo, quàm probè Ægris conſulant imperiti Medicaſtri, Impoſtores, qui nec morborum, nec corporum, nec cauſarum morbificarum cognitionem habentes, ſine Arte, ſine methodo, temerario auſu promiſcuè *Vnicornu* præſcribunt; idque in morbis ſonticis, ubi verè præceps occaſio, ubi mora ipſa lethifera, dumque ſub tali medicamine (detur hoc prætextui, dum interim alius lethalis error committitur) ſpe inani miſeros decipiunt, ac

interim

interim perſuaſionibus ſuis à meliori cura, à melioribus remediis, (quæ ipſi non intelligunt,) eoſdem arcent, viderint, inquam, an non mortis cauſam præbere cenſendi ſint.

DE MONOCEROTE,

Ex Annot. D. Guidon. Patini, Medici Pariſienſis, ad Tractatum de Peſte D. Nic. Ellain.

VT portentoſus extitit, qui ex commentitio de Monocerotis cornu manavit abuſus, ſic plurimorum Medicorum laudanda conſilia, qui identidem ſuo quiſque tempore, ſolidiſſimis rationum momentis illud expugnarunt, omnique experimentorum genere proſcribere aggreſſi ſunt; dubioque procul amandatum prorſus fuiſſet exoleviſſetque, ſi malè cautum vulgus,

gus, cujus facilè luditur ingenium, fraudem non adjuviſſet promoviſſetque, majori fide Empiricis Agyrtiſque commodatâ, quàm Medicis, qui ejuſmodi ludionum inventum profligare ſeriò moliti ſunt. Verùm (Dei benignitate) irritus non fuit illorum conatus. Nam ſi uſquequaque ſublatus abuſus non eſt, valde certè attritus penèque extinctus eſt, Veteratorum opprobrio, quibus technas fraudeſque prorogare volupe eſt. Quamobrem hîc de eo multis non agam, aliquot duntaxat adductis rationibus, quæ curioſis ſatisfacere poterunt, ut ultimam huic monſtro mactando manum adhibeam. Primò maxima diſcrepantia diſſenſioque eſt inter Scriptores penes Monocerotis eſſentiam. Secundò in ejuſmodi cornibus non ſapor, non odor, aliave qualitas exiſtit, quæ luculentum ullum ſalubritatis effectum prodere valeat. Tertiò, cùm cornuum materia ſicciſſima ſit, malè affectum corpus minimè nutrire,

nutrire, niſi forſan exſiccando, valent; quod longè commodius ex boum arietumve cornibus paſſim obviis efficeretur, quam ex id genus ſuppoſititio, ex mari, (ut ajunt) rubro tranſvecto, ut ſplendidiùs veneat, & auro contra pendatur. Quartò, neque Hippocrates, neque Galenus, aliuſve Medicinæ alicujus nominis autor, ullam unquam virtutem cornu Monocerotis aſcripſit. Si quid verò ab aliquibus de eo ſcriptum, id ex auditis aliorumque relatu hæſitanter affirmatum. In re autem tanti momenti, Agyrtis, ex mendacio fraudibuſque lucrum captantibus, neque peregrè advenientibus temerè credendum eſt. Quapropter unumquemque candidè hortor, ne ab hujuſmodi captioſa merce ludificari ſe patiatur, cum longè efficacioribus, præ hoc mentito, Cornu Cervinum, viribus anteſtet. Eruditiſſimorum Medicorum autoritate noſtra ſententia fulcitur, maximè DD. Capellani, Dureti, Petræi,
 Altini,

Altini, Scholæ quondam Pariſienſis Doctorum; Mercurialis, Baccii, Sylvatici, Italorum; Thomæ, Eraſti Germani; ſexcentorumque aliorum, quorum rationum momenta diffuſius aliàs ſumus enucleaturi. Quòd ſi qui adhuc ſint, qui fucum ſibi fieri aveant, malintque veſanis improbiſque nebulonibus, quæſtum inde aucupantibus; quàm conſultiſſimis candidiſſimiſque hominibus, ex animi ſententia rerumque peritia de eo monentibus credere: eis ſaltem autor fuerim, ut periculum faciant: tumque ſuo comperient damno, quæcunque de ejuſmodi cornu mirabilibus memorantur, meras eſſe nugas: tumque reſpondere poterunt, quod Apollonius Damidi ſciſcitanti, num crederet mirandis virtutibus, quæ vaſculo ex cornu Monocerotis conflato tribuebantur, feſtiviter reſpondit, *Credam*, inquit, *ubi reſcivero ditionis illius Regem eſſe immortalem.* Sed hæc ſatis de Monocerotis ſuppoſititio cornu. Qui plura

velit,

velit, Paræum *libr.* 21. *Chirurgiæ* legat, ubi ſtrenuiſſimis rationibus experimentiſque anilia de illo ludicro amuleto deliramenta perdoctè refutantur.

Operæ pretium porrò me facturum arbitror, ſi ſequentes rariores Obſervationes, ab Excellentiſſ. ac Celeberrimo Viro, D. J. Casp. Fausio, Archiatro Palatino, & in incluta Heidelbergenſi Academia Medicinæ Profeſſore primario, mihi ſubmiſſas, adjungam, facientes imprimis ad declarationem §. 45. *ac uberiorem de Monocerote, animali celebratiſſimo, cogitandi occaſionem ſuggerentes.*

Antonio Deusingio,

J. CASP. FAUSIUS, S.

Nobilis, Clariſſime, atque Excellentiſſime Vir, &c.

JUcundiſſimæ tuæ cum gratiſſimis munuſculis incredibili me affecerunt gaudio, non ſolùm ob rei ipſius dignitatem, quod memoriam noſtri

apud tantum Virum viderem nondum eſſe obliteratam, verùm etiam quòd ſummum rerum omnium momentum attigerint, id eſt, in tempore venerint, quo quàm maximè talia, ad diſcutiendam & detergendam graviſſimam ex infinitis curis & laboribus prognatam animi ægritudinem, optaſſem. Satisfaciam iis omnibus, ſi non ut Tu quidem & mereris & deſideras, at quantum vel virium & ingenii mei tenuitas, nec non & temporis anguſtia permittit, cujus apud me diſpenſatio tam exacta, ut hæc ipſa apud Nobiliſſimum quendam Conſiliarium Archipalatinum, in extremo vitæ periculo conſtitutum, intempeſtâ nocte exarare cogar. Quam autem breviter & methodicè illa, quæ ab aliis prolixè & diſperſè de Monocerote & Lapide Bezoar fuerunt commemorata, tanquam diligentiſſimâ aſſiculâ ſelegiſti, congeſſiſti? Movit me hæc tua diligentia, ut quæ mihi præter ea comperta ſunt, neglecto ſcriben-

ſcribendi labore & temporis diſpendio, Tibi viciſſim tranſmittere voluerim. Et prolixiùs quidem ex Decade Fabularum elegantiſſima Johan. Walchii exſcripſi, Viri docti, fide digni, & apud nos paucos ante annos ſatis noti: Brevius autem ſcriptum pars eſt Epiſtolæ Clariſſimi Conerdingii Medici Hanoverani, qui ſimul ſpecimen Oſſium, quorum mentionem fecit, ad me tranſmiſit. Ex quibus primum Dens eſt molaris, digitum latus transverſum, longus articulum pollicis anteriorem, altus latum pollicem, cujus quatuor inferiores radices præfractæ, pars ſuperior egregiè ſplendens, ſaxeâ undiquaque, imò ſiliceâ duritie. Alterum Dens Caninus maximus: Leonis fuiſſe diceres, tantâ quoque duritie, ut nihil inde deradi poſſit. Tertium pars tibiæ videtur, cava intus ut digitum facilè intrudas, mollius tamen, ut ſcobem nullo negotio deradas. Unicornu vel Ebur foſſile apud nos frequens, nu-

per adhuc ingens fruſtum repertum: Dentem Elephanti refert quantum juxta proboſcidem prominet, ad brachii longitudinem. Sunt mihi Cornua Cervina, ut primis annis abſque ramis enaſcuntur, quæ magnus ille Crato Tecum dubio Unicornu præfert. Quòd ſi forſan apud vos rara ſunt, lubentiſſimè proximâ occaſione tranſmittam; ſunt enim pulcherrima, & quâvis ſicâ acutiora. Saluta Buſchum noſtrum. Salve & vale cum omnibus Chariſſimis. Vale iterum atque iterum Chriſto noſtro commendatus. Heidelbergæ d. 26. Febr. ſtyli vet. 1659.

JOH. WALCHIUS,

Decadis Fabularum impreſſæ Argentorati apud Zetznerum, Anno 1609. pag. 280.

CUm ante annos plus minus 23. Studgardiâ cedens Wiennam Auſtriæ, & hinc in Moraviam conceſſiſſem,

ſem, quorundam quæ tum me ſolicitum tenebant negotiorum cauſâ: bidui itinere ab Urbe diſtantem in Moraria vicum attigi, nomine Bauſorum, in quo, cùm à viris quibuſdam bonis hoſpitio exceptus ac humaniter tractatus, vix biduo hæſiſſem, narratur mihi cùm ab his ipſis, tum ab aliis quibuſdam fide dignis, præcedente ejuſdem anni Vere (acceſſeram a. ego in Septembre) in vicinia ac territorio ſuo, in vineto quodam repertum eſſe Monocerotem, à privatis quibuſdam, ac duobus vinitoribus ſociis, qui ligonibus fundum verſuri, non belluæ Cornu tantùm, ſed & totum animantis σκέλετον, & ſingula, quibus dum in vivis eſſe dabatur, certa corporis proportione, fera illa bellua ſuſtinebatur, ac robore prævalebat, atque integra oſſa (quorum nullum vel corruptum, vel carie aut putredine totaliter conſumtum fuerit) ex terrâ exuerent, utpote Calvariam, hujuſque Syncipiti

affixum Cornu, & mandibulas, mandubuliſque inſertos ſingulos Dentes, ſpinam Dorſi, cum annexis coſtis, & tibias & fiſtulas cunctas, & in ſumma, omnia & ſingula artuum oſſa, quibus tantam olim belluam conſpici, & vitales ab illa actiones perfici contigerit. Horum ego ulteriori & magis ſpecificæ narrationi intentus, quî res habuiſſet, maximo cognoſcendi deſiderio tenebar.

Elocaverat quidam illius loci civis vinetum quoddam duobus Juvenibus, certâ mercede, annuo labore, & requiſitis operis colendum. Hi culturæ illius initium facturi, hoc ſibi primum laboris ſumunt, ut in vineæ vertice ac montis cacumine cuniculos agant, ac cryptam fodiant, quâ & lagenam ſuam abdant, illicque hauſtum gelidi vini, quo ſubſequentis æſtatis tempore ab improbis ac continuis laboribus deficiente ſpiritu, ſe recreent, atque à ſolis ardore tutentur, aut etiam inſtru-

menta ſua foſſilia reponant. Vidi ipſe ibidem loci terram adeò compactam, & firmiter ſibi hærentem, ut plerique qui in illa provincia ad montium radices habitant, quàm longiſſimo tractu in montana cuniculos agant, quibus & cellæ vinariæ & promtuarii aut etiam granarii vice tutò utuntur, nullis licet laquearium fulcris ſuffultos. Hi igitur vinitores ſocii cum jam fodiendo mutuis operis ſatis juſto ſpatio progreſſi eſſent, atque ad montis ima pertigiſſent, cavam, poſt angiportum, foveam formaturi, hem! ex improviſo in grande quoddam atque ingens & Cornu, ſed & alia paſſim in crypta illa, prodigioſæ magnitudinis oſſa ligonibus ſuis impingunt, & quid hoc rei ſit, rationem ſatis capere nequeunt, qui, quo magis fodiunt, hoc plus mirantur. Poſteaquam ergo jam biduum nulla cum cautela, ſed maximâ imprudentiâ, hunc tantum theſaurum tractaſſent, animantis oſſa exſe-

cant, ſummâ vi eruunt, ligonibus contundunt, & quibuſcunque poſſunt rationibus è foveâ producunt: bonâ oſſium parte projectâ, tandem etiam ingentis ponderis ac magnitudinis rectiſſimum atque in acutum deſinens cornu, ingentem atque adamantinam ſpinam, animantis fronti quæ affixa erat, magno conamine egerunt ac producunt. Et quia tanto judicio ac diſcretione, hanc ut rem cognoſcerent, inſulſi præditi non erant, aut vix unquam antehac de Monocerote quicquam auditum ulli erat, negotium cum ſociis communicant, qui hac de re imperitorum atque agreſtium hominum more inter ſe diſputant, atque concertationibus tam diu ſtultè inhærent, alio Unicornu aſſeverante, alio negante, donec ancipiti hac ac parùm ſalſâ quæſtione indiſcuſſâ eò res inter Ruſticos redacta eſt, ut in rei certificationem, & ut omnem animis ſuis eximerent ſcrupulum, præſtantiſſimum hoc, & vix ullo pretio re-

tio re-

tio redimendum Cornu, imperiſſimi & ignaviſſimi homines, quod adeò ſolidum firmum & compactum (ut mihi ipſi illi referebant) ut nullo alio nec modo nec medio findi aut rumpi potuerint, tandem vægrandem atque Adamantinam acum ſeu ſpinam hanc ſecuri (heû mihi!) maximâ vi ruperint ac perfregerint, non ſecus ac ſi ligna fiſſuri in trunci duriſſimum atque in ſe reductum nodum cùm incidunt, cuneis adhibitis, atque iteratis ictibus, tetrici ruſtici, maximo conamine, reluctantem tam diu Caudicis duritiem quatiunt, & contumacem ſuper incude flagellant, hiulca tandem in partes donec abeat, ac fruſta diſjiciatur. Non ſecus hi, quibuſcunque potuerint modis ac rationibus vix tandem adamantinum hoc Cornu ac duriſſimum os ingenti niſu & vix tandem ſe perfregiſſe mihi confirmabant, ſaltem in hunc finem, ut hîc unus quidem; alio alter item loco peritiores quæreret, atque crebris

crebris adhibitis experimentis expiſcaretur, Unicornu utrùm hoc eſſet, nec ne. Audierant namque pretioſum illud eſſe: arbitrabantur autem de integro periculum fieri non poſſe: ergo rumpendum eſſe. Veris hæc tempore in Martio acciderant. Sequenti Septembre cùm peregrinus hoſpes vicum illum ingreſſus, vix biduo illic moratum ex illis quidam Juvenibus ac vinitoribus conveniunt, & me ut literatum, ac qui in ſcriptura (ita loquebantur) verſatus eſſem, compellant, ac meam ſententiam rogant, judiciumque hac de re efflagitant, an ſcil. ingens ſpina illa (quam dudum ruperant ac diſperdiderant, cujus nunquam reparanda fruſta nunc in peregrinas ac illorum haud dubiè manus pervenerant, qui & magis naſuti, & tantam majori prudentiâ rem tractaturi erant) tantis ubique laudibus celebratum ac virtutibus prædicatum Monocerotis cornu eſſet, nec ne? Sed audi: quibus circumſtantiis ac ſignis illi, uno ore &

ore & ultro profeſſi ſint, ac non unâ vice, ſed pluries, diſtinctis temporibus, mihi & roganti, & ſolicitè inquirenti, conſtanter ac bonâ fide ſemper depoſuerint, quænam prægrandis illius belluæ & membrorum conſtitutio & proportio ac vaſtitas fuerit. Quæ cauſa ſola eſt, cur hîc hujus rei narrationem ſuſceperim, & Lectori inter nova reperta, & prioribus proximis ſeculis (quod non abſque ratione affirmo) ignorata, & cognoſcenda & conſideranda proponam.

Cornu, quod belluæ fronti affixum erat, rectiſſimum fuit ac ſolidiſſimum, duritie adamantinum, gravitatis rari ac ſingularis, aliquantum tortum, nequaquam curvum, ut ſe vel in hanc vel in alteram magis partem inclinaret, ſed in gyrum leviter quodammodò flexum, ac ſi lævâ parte ſuperiore illuc, inferiore huc ſenſim dexterâ cereum torqueres, ut gyri illius rotatio vix ſentiretur, rectiſſimè tamen ſubjecti

linea

linea conſtante : hoc eſt, circa ſpinam, quæ non lentè, ſed maximo paſſu procurrat, ſpiram duceres. A craſſiori forma ſenſim in acutum deſinens: imâ ſui baſi (oſtentum) ſeptuncem diametur continuit, qui pediis medium digito uno ſuperat,ut cordâmaximâ ſeu dimetiente prope ad licham accederet. Hujus diametri circulum ac baſis circumferentiam Tu hinc æſtima, Cornu ipſiuſque craſſitiem pondera ac ratiocinare. In longitudinem non inquiſivi, atque in hocmalè mefeciſſe, ac dormiviſſe, ajo.

Audi amplius. Ore hiante ac patulo in terrę viſceribus referebant atque crypta illa jacuiſſe, inſtar Bucephali aut vægrandis alicujus Equi, cujus vaſtitatem atque amplitudinem menſtroſam nec ſatis mirari nec ſatis prędicare poterant. At quia alio modo hujus formam pro dignitate ſe ſatis deſcribere non poſſe arbitrabantur, ſatis craſſâ utebantur demonſtratione : nam extenſis coram me,

me, quanto hiatu poterant, duobus in angulum acutum, ad rectum fere conformatis, conformabant atque effingebant brachiis, ad hujus figuram nimirum belluæ os patuiſſe, dentibus maximis & ſolidiſſimis circum quaque tam ſuperiori quàm inferiori oris parte continuo ordine conſertum, patentiſſimnm atque horrendum. Ac cùm ex immani dentium ſpecie ipſi illi ſtuperent, dentium maxium trutinâ examinaverunt, trilibris hic pondo repertus eſt: hinc Tu miraculoſam belluæ iterum vaſtitatem ac robur conjice, ipſiuſque animantis debitâ proportione correſpondentis cornu præſtantiam, ac inſolitum divina pondus. Hunc dentem, quem maximum crediderunt, ruſtica illa turba non ita multò poſt, in rei memoriam atque oſtentum Curiæ ſuæ, quam nuper ædificaverant, columnæ anteriori, cui magna domus pars incumbebat, laminâ ferreâ cinctum, catenâ appenderunt, pu-

blicè

blicè ut prodigii ſignum proſtaret: qui Deus tamen a quodam, qui plus ſatis habuiſſe credendus eſt, noctu & ſurreptus & ablatus eſt. Moravienſis porrò libra, (ne ſis neſcens: hanc namque rem penitus diſcutere atque exactè deſcribere geſtio) quali illic locorum lanei, & omnes in univerſum, in domeſticis & civilibus tranſactionibus uti homines ſolent, quæ ſedecim vulgo uncias continet, noſtram, cujus & in agro Wirtenbergiaco & apud Argentinenſes uſus eſt, paulò pondere ſuperat ac præcellit: quam vulgo novimus non Aſſe, hoc eſt, duodecim (qualis Romana fuit, & hodie Medici ac Pharmacopœi utuntur) ſed ſedecim unciis, hoc eſt, triginta duobus lotonibus conſtare, quæ libra Mercatoria dicitur. Hęc admonuiſſe me neceſſarium duxi, cùm ut rei veritas conſtaret, tum hæc tibi magis prodigioſa exiſterent.

His cùm maximè me commoveri viderent, tantæ rei actores, ex mino-

tibus

ribus dentem quendam alium obtulerunt contemplandum, quem etiam facilè vel ex dono impetraviſſem, ſi rogaſſem, vili profectò vel pretio ab ipſis redimere potuiſſem: ſed cùm illum Monocerotis dentem in manu tenerem, atque unius libræ pondus arguerem, aut etiam pluris pendere, abſtinui: cùm pediti mihi centum integra Milliaria Germanica in Patriam per Bohemiam reverrenti, emetienda eſſe, ipſe mecum perpenderem. Cujus res pœnitudinem tamen non ſemel hactenus animum meum ſubiiſſe credito.

Continebat hic Dens altitudinem (quantum oculorum quidem conjecturâ aſſequi dabatur) latos digitos circiter quinque, craſſitudine tres, quadrangularis quodammodò, ut tamen aliquo modo ad circularem accederet, ut aliàs molares ſunt in equo, ſuperiore parte nequaquam acutus, ſed obtuſus ac latus. Quamvis ex proportione cum ſuperiori (qui ut percepiſti trium librarum pondo

pondo erat) molarem fuiſſe vix credam, ſed intermedium forſan aliquem. Eja, à capite ad pedes deſcendamus.

Tibiarum præſtantiam ac fiſtularem magnitudinem ita mirati ſunt, ut nihil ſupra: in quas, quoties vellent, contortum pugnum abſque remora aut moleſtia ſe ingerere potuiſſe, conſtanter & crebrò affirmabant. Quarum fiſtularum capacitatis & ego tum nullam prorſus rationem capere poteram. Quæ unica res quoque me de animo dejecit, & magnum incommodum attulit, ac obſtitit quò minùs precio hinc inde ipſius cornu fragmenta redemerim, quod haud dubiè potuiſſem perexiguo. Occurrebant nempe & ſubinde in mentem veniebant, non tam pictorum opera, qui Monocerotem gracilibus ac velociſſimis pedibus nobis hactenus adumbrarunt, atque ob oculos poſuerunt, in modum aëripedum Cervorum comparatis; ſed idem planè quod plerique quoque teſtarentur Hiſtorici,

ſtorici, atque animantis hujus formam, quam nec viderunt nec noverunt falſò poſteris deſcriptam reliquiſſent. Atque in hoc ego unicè tum hærebam, falſâ hac gracilitatis perſuaſione imbutus, quæ unica quoque cauſa fuit, quò minus ulteriorem inquiſitionem, & rei tam raræ ac præſtantis indagandæ tum temporis ſtudium ac illam diligentiam adhibuerim, qualis mihi quidem tum incumbere merito debuiſſet. Verùm poſteaquam à me domum perventum, & res hæc mihi curæ eſſe inciperet, quòd poſteriores cogitationes priores correxiſſent, Hiſtoricos quoſcunque tum coacervare poteram, conſului: ex pluribus unum veracem Plinium reperi, cujus huc deſcriptio quadraret, & quod ocularis deſcriptio teſtabatur, & res erat ipſa, hoc idem & ille doceret, qui confirmat Monocerotem pedes habere in modum Elephanti, ut videre eſt l. 8. nat. hiſt. c. 21. Hactenus ille.

Plura

Plura adhuc addit, quæ ad hanc rem faciant, ſed ea tamen præcipua ſunt, quæ hîc deſcripſimus. Quod ſi forſan Walchii Decas Fabularum & hæc quoque hiſtoria nota, meam tamen diligentiam Tibique gratificandi ſtudium optimè conſules.

Extractum. Lit. D. Theodori Conerdingii, dat. Hanoveræ, 22. Nov. 1958.

CÆterùm de oſſibus in ſpecu Bumanni repertis mentionem fecit D. Landas. At verò iſte ſpecûs trans Hercyniam ſylvam in Comitatu Rinſtenenſi non procul ab arce Blanckenberg ſitus eſt, & nobis aliquanto remotior: Celebris tamen eſt ob magnitudinem & varios cuniculos, qui ad quatuor miliaria ſubtus terram in ſolido ſaxo ſe extendunt, & quod mirabile eſt, unicum ſaltem anguſtum eſt antrum huic ſpecui, per quod ſi quis ſe profundè dimiſerit, longiſſimè & latiſſimè ſeſe diducit. Fundus valde uliginoſus, &

guttæ

guttæ decidentes in lapidem album & ſubdurum concreſcerunt. Ex terrâ eruuntur variorum animalium oſſicula, carie ut plurimùm conſumta. Horum nihil mihi ad manus, cùm longiùs ab illo loco abſim. Aſt cis Hercynios montes, non procul à limitibus Ducatus Grupenhagenſis, prope arcem Schanzfelt alius adhuc eſt ſpecus, ubi itidem per unum acceſſum anguſtum profundus eſt deſcenſus in locum ſpatioſum, & multis magnis cavernis deſtinctum: in hoc ſpecu ex terrâ limoſâ ac valde humida talia eruuntur oſſa, qualia tibi hîc mitto; quæ quidem manifeſtè apparent eſſe animalium, ſed tantæ tamen interdum magnitudinis inveniuntur, ut dubitare quis poſſet, an verè ſint ex animalibus. Saxeam, ut apparet, hæc oſſa induerunt naturam, ut non dubitem, ſuccum lapideſcentem iſtic deliteſcere. Difficile autem dictu, quomodo iſta oſſa in illam ſpeluncam devenerint: neque enim feræ vel alia ani-

malia iſtic deliteſcunt, quæ in illa emoriantur: nihil tale unquam obſervatum ab accolis, à quibus hodie creberrimè perveſtigatur horum oſſiculorum gratiâ, quorum pulvere ad ſudores movendos, arcendos paroxiſmos febriles, abigendam Epilepſiam, &c. non infelici adeò ſucceſſu utuntur, ſed de his omnibus aliàs plura.

Antonio Deusingio,

J. CASP. FAUSIUS, S.

Nobiliſsime & Excellentiſsime Vir, &c.

GRatum mihi eſt, meas Tibi redditas fuiſſe; Gratius quod eas reſponſo dignatus fueris; Gratiſſimum quod Te & vivere & valere, & ſtrenuè, ut ſemper, agere, ex iis intellexerim. Joh. Walchii Decadem Fabularum ſi haberes, eſſet in qua Te recreares, & animum ſeverioribus ſtudiis defatigatum relaxares. Nec ad fabularum

bularum mentionem omnia ipſius pro fabuloſis habenda. Decem ſelectiores Æſopi fabulas eleganti & luxurioſo ſtylo recenſet: eaſdem poſtea hiſtoricè, ethicè, politicè, phyſicè, &c. explanans, varia atque egregia mirè intercalando admiſcens. Ibi inter rariora inventa de illis quoque, quæ Tibi nuper. Cæterùm de Oſſibus in Bumanni ſpecu juxta Herciniam repertis variant opiniones. Increſcere oſſa ſecundùm omnes dimenſiones, (loquor de ſub terra latentibus) mortuis vix competit particulis. Generari aliquo luſu naturæ (ut alibi Chirothecæ, Teſſeræ luſoriæ, variæ imagines, &c.) vero haud adeò diſſimile videtur. Felix Platerus, magni iſtius Felicis magnus quoque Nepos, credit hæc tempore diluvii Univerſalis in ejuſmodi abdita loca fuiſſe recondita, & ſaxis limoque ſepulta, quia abſque dubio in illa aquarum inundatione omnia ſuſque deque fuerunt commota & tranſpoſita.

Ego temporis omnium rerum edacis diuturnitatem,& tot ſeculorum lapſum ipſi oppoſui, & ad experientiam provocavi, quâ edocti cernimus, oſſa in ſepulchretis exiguo annorum ſpatio corrumpi & in terram reverti. Cæterum oſſa illa diaphoretica eſſe præter experientiam & ratio convincit, cùm à ſpiritu terræ calcinentur, ſale terræ volatili, quo ſpiritus turget, ibi fixato. Anſelmus Boetius de Unicornu vel Ebore foſſili tradit, eſſe non niſi ramos arborum ſic calcinatos, majore vel minore vi diaphoreticâ pollentes, prout ligna (exempli gr. fraxinus) eâdem magis vel minus dotata fuerunt. Repertum tamen anno elapſo apud nos in præterfluente tale Unicornu, Cornu vel Dentem Elephanti exactiſſimè retulit, ut nemo ſanus de eo dubitare potuerit; Corticem ſubflavum duriorem, Medullam friabilem ſed candidiſſimam hubuit. &c.

Anto-

Antonio Deusingio,

Nobiliſſime atque Excellentiſſime Vir, Domine & Amice Colendiſſime.

. . . . . De vero Monocerote & hyperbolicis ipſius laudibus ipſemet dubito. Nec tamen oſſibus & cornibus ſuæ deſunt vires, præſertim calcinatis, & ex iis, quæ tractu temporis à ſale volatili ſeu ſpiritu terræ (ſpiritus enim ubi corporefit, ut ita loquar, ſit ſal) calcinantur, & ſpiritus ipſe viciſſim in iis capitur, retinetur, figitur. Tale eſt illud cujus fruſta tranſmitto ante annum in præterfluente, ut ſæpius fit, reperto. Aquis enim littora lambentibus plerumque inſtar ſtipitis emergunt. Noſtrates vocant Unicornu foſſile, non eſt a.niſi Ebur, Dentem enim ſeu Cornu Elephantinum hoc integrum perfectè referebat, quod poſtea rudes homines lucri cauſâ inter ſe dividentes, in fruſta ſerratim conciderunt. Ejus uſus frequens in variolis & morbillis, non

ſine ſucceſſu, teſtantibus id præter Experientiam, plurimis iiſque præſtantiſſimis Medicis. Spodii loco convenientiſſimè uti poſſumus. Ebullitionem & ſanguinis effervescentiam compeſcere, ſeu, ut Chymicè loquar, præcipitare poteſt, & ut creta cereviſiam acidam, aut ſecundùm Helmontium, oculi cancri, &c. corrigere. Duo fruſta ſemicalcinata ex eodem ſunt ſtipite: tertium perfectè calcinatum pars eſt alterius, ante ſexennium in eodem loco reperti. Apparebit adhuc quàm frequenter raſerim, in proprios & alios uſus. Idem de Lapide Bezaar ſentio, Quid tria grana efficerent in valido corpore, & veneno forti? Non omnis vis contra venena ipſi deneganda. Peſte laborans monili ex maculis nigris ſatis latis totum collum ambientibus fui ornatus. Sumſi per biduum mane 20. grana Lapidis Bezoar ſingulis vicibus cum ſyr. & ſucco citri & aqua acetoſæ, & maculæ neſcio quorſum abierunt. Abuſus tollendus.

lendus. Multi enim pereunt ſoli huic lapidi ſalutem ſuam credentes. Quin & corpori impuro vulgus empiricorum obtrudit. Vidi ſæpius puerulos in paroxyſmos Epilepticos præcipitatos, cùm ex ventris dolore ejulantibus hic lapis ineptiſſimè fuiſſet oblatus. Eſt tamen obſtetricum panacea. Et tamen ejuſmodi Medicaſtros Mundus amat, tanquam ad genium & ingenium ſuum frabrefactos. Deus nobis meliora. Cui te tuoſque animitus corditus. Salveat & Buſchius noſter non admodùm ſcribax: liceat aliquid joci adſpergere. Vale iterum Vir Clariſſime, atque ut hactenus, amare perge

Virtutis tuæ admiratorem, Præconem.

Heidelb. 5. Sept.
ſtyl. vet. 1659.

J. C. Fausium,
M. D.

DISSERTATIO DE LAPIDE BEZAAR.

INter nobiliora ac pretioſiora Medicamenta mirificè noſtro imprimis ſæculo extollitur *Lapis* vulgò *Bezaar* vel *Bezoar* dictus: Qui primùm celebratus, atque maximè contra Venena commendatus, à Rhaſe libr. 8. ad Almanſorem, cap. 11. 14. 15. & libr. 1. Diviſion. c. 141. hinc nominatus item ac laudatus ab Ibn Sina (qui vulgo Avicenna dicitur,) libr. 4. Can. fen 6. tract. 1. ſum. 2. cap. 1. & ibid. tract. 2. cap. 12. nec non à Serapione de ſimpl. med. cap. 396. Reverà autem Græcis (ut notatum à Montuo, Monarde, Sylvatico,) nec non itidem Latinis priſcis, (ut obſervatum ab iiſdem, item-

que

que à Panciroll. libr. 2. Recens Invent. tit. 3.) nunquam cognitus: Ac præcedentibus aliquot ſæculis, poſt Arabum tempora, planè oblivioni traditus.

2. Poſteaquam verò Febres illæ malignæ, quæ Petechiales ab Italis, & ab aliis peſtilentes appellatæ, à quibuſdam novæ judicatæ, graſſari cæpêre, Lapidis Bezoar memoria, (Medicis quibuſdam ſummoperè ipſum commendantibus,) revixit; ita ut de eo comparando homines ſolliciti eſſe cœperint: Et, ut rectè Sylvaticus ait, Reges ſanè ipſi, Principes, & potentiores, facilè ſibi perſuaderi paſſi ſint, ut nullis ſumptibus parcentes hunc conquirerent, cùm ipſis non ſolùm inſueta, peregrina, & promiſſis egregiis plena, multoque auro redimenda, proponerentur; imò & populus, Medicorum pollicitationibus perſuaſus, neminem ab ejus generis Febre Petechiali ſine tali medicamento liberari poſſe, & ipſe cœpit hunc avidè

expetere, & quovis pretio redimere: Hinc factum, ut etiamnum hodie Lapis hic apud Principes & Magnates tanti nominis ſit, ut eum non ſolùm inter ſua Ceimelia reponant; verùm etiam in Gemmarum numero, & quidem earum, quæ auro æquiparantur, & etiam illo pretioſiores exiſtimantur, habeant: *ita ut hunc Medici, nonnulli quidem inviti, in illorum gratiam, in uſum revocare cogantur*: ut loquitur Caſp. Bauhin. de Lapid. Bezaar, in Præfat. De hoc Lapide paucis impræſentiarum diſſerere aggredimur.

3. Nomen hujuſce Lapidis variè paſſim apud Autores exprimitur, (prout Barbari Arabum Interpretes variè genuinum vocabulum corruperunt,) ut videre licet apud Boëtium de Boot, Hiſtor. Gem. & Lap. libr. 2. cap. 191. Caſp. Bauh. loc. cit. alioſque. Communiſſimè exprimitur *Bezoar* vel *Bezaar*. Genuina appellatio eſt (ut ex Lexicographo Perſa conſtat,) *Bâd-*

Zeher,

zeher, vel *Bâd-zahar*, & *Bâ-zahar*, vel *Pâ-zahar*; (Perſis enim lit. B. & P. frequenter, in initio dictionum imprimis, commutantur;) & addito Articulo Præpoſitivo Arabum *Al*, *Albazahar*; itemque *Hagjer* (id eſt Lapis) *Albazahar*; unde Cluſius putat Arabibus dici *Hager*; (quod equidem hiſce non niſi *Lapidem* in genere denotat:) Indis verò contractè vocatur *Bezar*, teſte eodem. Hoc interim notandum, apud Avicennam paſſim in voce *Pâdzahar* ſeu *Al-pâdzahar*, pro litera P. Perſarum, (quâ Arabes carent,) occurrere in textu Arabico literam *Phe*, *Ph*. ac porrò literam D, quæ præcedit literam Z, blæſam eſſe, ut ea adeò ſubſequente Z quaſi elidatur, vel D & Z pronuncientur quaſi duplex Z.

4. Eſt autem vocabulum *Bâd-zahar* reverà Perſicum: quod & notatum à Serapione. Perſis namque *Zahar* vel *Zeher*, venenum denotat; *Bâ* verò vel *Bâd*, ſeu *Pâ*, vel *Pâd*, in compoſitione

adverſitatem ſeu repugnantiam conſignificat, ut *Re* Latinorum, vel ἀντὶ Græcorum, ut adeò *Bâ-zahar* propriè denotet *Antidotum*, ſeu *Antipharmacum*, *Tegen-gift*, ſeu *Remedium adverſus venena*. Atque ita dicit Serapio, de Simpl. Med. cap. 396. Expoſitio ejus eſt *contra venenum*. Ac putem omnino, ab illa vocula Perſarum *Bâd*, Belgicum noſtrum Baad / *Remedium*, *Auxilium*, originem habere; niſi potiùs ab hoc illa: Magna quippe Linguæ Perſicæ cum Germanica affinitas eſt, tum in plurimis vocabulis, tum in Phraſiologia, tum in ipſa vocum inflectione; quod illi Linguæ inter Orientiles omnes peculiare eſt. De qua re pluribus diſſerere hujus loci non eſt.

5. Errant igitur, quicunque hunc Lapidem dictum exiſtimant, à Perſico *Bazar*, vel *Pazar*, quod *forum* ſeu *mercatum* ſignificat: rectèque Jac. Bontius in Med. Indorum, Animad. ad cap. 45. Garciæ ab Horto, Nemo, inquit,

inquit, ipſum unquam in foro venalem vidit. Nec minùs hallucinantur, qui *Belzaar* legendum putant: quaſi compoſitum ex Hebræo *Bel*, quod *Dominum* ſignificet, & *Zaar*, quod venenum: Et quæ ſunt id genus conjecturæ aliæ.

6. Maximus autem error eſt (cui Barbaræ verſiones Arabum occaſionem præbuêre,) vocabulo *Bezaar*, vel *Bezard*, vel *Bezaard*, deſignari quoque *Galbanum*, *propter virtutem ejus excellentem contra venena*, ut Bauhin. de Lap. Bez. cap. 1. tradit. Occurrit quidem in verſione Avicennæ libr. 4. Sum. 1. tract. 1. in prima deſcriptione Theriacæ, *Bezard*, ubi Andromachus & Galenus *Galbanum* requirunt; pro quo in Pandectis Medicinæ Sylvatici cap. 98. occurrit *Bazaard* & *Bezadarad*, itemque *Berzarad*, & *Berz.* velut item in Andr. Bellunenſis Arabicorum nominum Interpretatione *Bezard*, & *Bazard*, *Galbanum* vertitur: Verùm,

per Linguæ ignorantiam, & vocabulorum corruptionem, id accidit: Textus enim Avicennæ Arabicus habet *Bârzed*, quod non minùs diſtat à præſenti noſtro *Bâd-zahar*, quàm mus à ſue:

7. Eſt autem *Bârzed* vocabulum item Perſicum, idem ſignificans quod Arabibus *Kannaton* ſeu *Kanna* (vel *Kenne*, ut apud Sylvaticum pronuntiatur,) teſte Lexicographo Perſa, nec non Ibn Beitare, optimo inter Arabes Medicamentorum ſimplicium ſcriptore: *Kannaton* verò vel *Kanna* Arabibus *Galbanum* denotat, ut exponit Ibn Beitar, ad textum Dioſc. lib. 3. cap. 97. idemque occurrit in Cantico Avicen. lib. 2. §. 157. Occurrit tamen paſſim *Kanna* ſeu *Alkanna*, pro ipſa illa Ferulæ ſpecie, cujus liquor *Galbanum* vocatur Dioſcoridi cit. loc. Ita nempe Ibn Beitar ad cap. 18. libr. 1. Dioſc. dicit, liquorem illum qui μετώπιον dicitur, eſſe liquorem *Alkanna*; ve-

na: velut item Dioſc. libr. 3. cap. 97. *Galbanum* nonnullis μετώπιον vocari aſſerit. Sed hæc obiter.

8. Accipitur autem *Bâdzahar* ſeu *Bazahar* vel generaliori ſignificatu, ut denotet *Antidotum* ſeu *Alexipharmacum* quodvis; vel propriè, pro *Lapide Bezaar* vulgò dicto: ut liquet apud Serapionem de Medic. Simpl. cap. 396. Atque ita in Lexico Perſico ad vocem *Bâdzahar* Paraphraſtes Turca, *duo habere ſignificata*, inquit, *unum in genere, pro omni Alexiterio, quod venenum pellit, & ſpirituum facultatem retinet; alterum pro peculiari Lapide Bezaar dicto.*

9. Generaliori ſignificatu, ſeu pro omni *Antidoto* occurrit apud Avic. Can. libr. 2. tract. 1. cap. 4. ubi *Al-pâdzahar* (Interpres verit *Antidotum*,) & *Theriaca* dicuntur *omnes Medicinæ, quarum proprietas eſt, ut conſervent virtutem Spiritus ac ſanitatem ejus, ad expellendam veneni noxam à ſe.* Similiter apud Ibn Ruſchd, (qui vulgo Averroës dicitur,)

Collig.

Collig. libr. 5. cap. 23. *Bezaar* & Medicinæ *Bezaardicæ* dicuntur *quæ curant à venenis*. Itemque apud Avicennam libr. 4. Can. fen. 6. tract. 1. ſumm. 2. cap. 1. radices Capparis dicuntur *Bazahar* Napelli; & omnia *Al-pazahar* dicuntur eſſe bona ei. Atque ita paſſim apud Medicos etiamnum obtinet, ut *Bezaardica* vocentur quælibet *Alexipharmaca* & *Antidota*.

10. Propriè verò pro *Lapide* vulgato, de quo nos impræſentiarum, accipi ſolet: ita apud Avic. cit. loc. cura principalis contra Napellum dicitur eſſe *Al-pâdzahar*, *& medicamen ex muſcho*, &c. ſimiliter ibidem tract. 2. cap. 12. contra fel viperæ valere dicitur *Theriaca*, *Mithridatium*, diciturque *Al-pâdzahar* eximia ei eſſe medicina.

11. Putant aliqui, inquit Sylvaticus Pandect. cap. 399. ex Serapione, (quamvis in Serapione hæc non inveniam,) hunc lapidem eſſe qui generatur in oculis Cervorum in Oriente, qui

te, qui cùm ſerpentes comedunt, ut deponentes ſenium fortiores fiant, intrant flumen, ibique morantur immerſi uſque ad caput, tamdiu quòuſque ſentiunt veneni virtutem ſuperatam: Intereà lachrymam emittunt, quæ coagulata in oculos interdum uſque ae magnitudinem nucis deſiccatur, donec cadit cùm flumen exierint, & ſic invenitur. Eadem ferè, occurrunt in Gloſſa apud Abenzoar. l. 1. Theiſir tract. 13. cap. 6. additurque, *Hoc Bezeard eſſe perfectius & utilius cœteris Bezeard.*

12. De hoc *Lapide Cervino*, ſeu in oculis Cervorum invento, vel inde deciduo, pluribus agit Caſp. Bauhin. de Lap. Bez. cap. 7. & ſeqq. Ac videri poteſt de eo Matthiol. Comment. in Dioſc. libr. 5. cap. 73. Scal. Exer. 112. Lang. Epiſt. libr. 2. Epiſt. 24. Rectè verò Anſelm. Boot. de Lap. & Gemm. libr. 2. cap. 192. *Ridiculè quoſdam Lapidem Bezoar Cervi lachrymam induratam putâſſe*, aït. Amatus Luſit. Comm. in Dioſc.

Dioſc. libr. 1. Enarrat. 39. hunc quidem Lapidem Cervinum tuetur; putatque illud deſiderium, quo ad aquas feruntur Cervi, poſt comeſtos ſerpentes, indigitari à Regio Propheta Davide in Pſalmo (42.) cùm dicit: ſicut Cervus deſiderat ad fontes aquarum, ita anima mea deſiderat ad te Domine. Verùm ſubjungit: *Hodie Luſitani noſtri, qui ex India multa referunt, quæ hucuſque de iſto tradidimus Lapide, fabuloſa eſſe teſtantur, quum illum potiùs è ſtomacho vel cujuſdam animalis corde extrahi, pro firmo contendant: quod ita eſſe certum eſt,* inquit, *quum Lachryma Cervi lapillus alter ſit, coloris mellei, latus, in pyramidem tendens, à paucis hucuſque viſus; quem nos, dum hæc ſcribimus, ob oculos habemus, & Belzaharticus dictus, ad ea valens, ad quæ lapillus ex corde vel ſtomacho animalis extractus.*

13. Certè ex Arabum Scriptis parum certi quoad deſcriptionem veri Lapidis Bezoar eruere poſſumus. Rhaſes qui-

ſes quidem, Avicenna, Averroës, utut quandoque illius meminerint, ejuſque uſum contra venena commendarint, exactam tamen ejus deſcriptionem nullibi tradiderunt: Certè ubi ex profeſſo de ſimplicibus medicamentis agit Avicen. libr. 2. Can. Lapidem hunc inter alia nequaquam deſcribit; cùm tamen ipſe natione Perſa ſit, in cujus Patria potiſſimum inveniri hic Lapis refertur, (ut inferiùs dicemus;) ſimiliter nec Meſues. Abinzoaris Gloſſarius *Lachrymam Cervi* pro *Lapide Bezoar* ſubſtituit, ut diximus. Serapio de ſimpl. med. cit. loc. inter mineralia, ſeu ex ea quæ ex Terræ viſceribus eruuntur, de ipſo agit: dicitque, *mineram ejus eſſe in terris Syriæ & Indiæ, & in terris Orientis*.

14. Rabbi Moyſes Maimonides libr. de Venen. tract. 1. capit. 3. meminit quidem alicujus *Lapidis Bezaar mineralis Ægyptiaci*; verùm nullum eſſe ejus uſum in morſibus ſcorpionum, aït. *Verum*

rum Bezaar minerale, inquit, *eſt Lapis in regione Ægypti, in rupibus ejus repertus, plurium & diverſorum colorum, de quo Priores in libris ſuis aſſerunt multa mira*, (hunc ergo credidit eundem eſſe quem commendârunt Arabes,) *nihil tamen ex eis eſt per experientiam approbatum. Ego autem pluries*, inquit, *expertus ſum, omnes ſpecies Lapidum, in mineris & ſaxis apud nos repertorum, in morſibus ſcorpionum, & nihil penitus profecerunt.* Similiter Monard. de Lap. Bezaar, *metallicum* illum Lapidem, ut vocat, rejicit: *Nam periculum feci*, inquit, *& nullam utilitatem afferre deprehendi.*

15. Garcias ab Horto (qui ipſe fuit Proregis Indiæ Medicus,) Hiſtor. Arom. & ſimpl. Medic. apud Indos naſcentium libr. 1. cap. 45. In Coraſane & Perſia *Hirci quoddam genus* eſſe aït, quod *Paſan* linguâ Perſicâ vocant, in cujus ventriculo hic Lapis generetur: Perperam autem Boot cit. loc. itemque Baccius, putant cum aliis nonnullis Recen-

Recentioribus, à voce illa *Paſan* (quod quidem *Hircum* ſignificat, ſed & convitii vox eſt, quaſi *Cornutum* dicas, ſc. qui mœchum habet, Turcæ *Kidí* vocant,) nomen accepiſſe Lapidem *Bazar*, quem diximus potiùs appellari *Bazahar* vel *Bâdzahar*. Illud *Hirci genus* ruſum aut alterius coloris eſſe, mediocris altitudinis, refert idem Garcias, & ſe quidem Goæ ruſum ac prægrandem vidiſſe.

16. Cluſius in Notis ad Garciam; eximi hunc Lapidem, inquit, ex animali, Cervi fere magnitudine & agilitate, ſed cornibus in dorſum reflexis, & corporis formâ *Capris* ferè ſimili; eamque ob cauſam ab Incolis *Capram montanam* vocari; tametſi Cluſii judicio potiùs *Cervi-Capra* dici debebat: pilo eſſe brevi, & colore ut plurimùm cinereo & ruſo. Chriſtoph. à Coſta in Arom. & Med. in Orientali India naſcentium libro, Generari hunc Lapidem aït in ventriculis animalium, hirco ferè ſimilium, arietis prægrandis ma-

dis magnitudine, colore rufo, uti Cervi propemodùm, agilis & acutiſſimi auditus, à Perſis *Paſan* appellato.

17. Bontius Animad. ad Garciam, *Capræ* iſtæ, inquit, non abſimiles valde ſunt capris Europæis, niſi quòd habeant erecta & longiora cornua; ac quædam ex iis verſicolore ſunt pelle, ut Tigrides, pulchro aſpectu, quales duas hic in arce Batavia noſtra quotidie videmus: Additque, vidi & *Lapides Pazahar* natos in ventriculis Simiorum, qui teretes ſunt, & longitudinem digiti aliquando excedunt, qui hîc præſtantiſſimi omnium cenſentur.

18. Equidem, in plurimorum animalium ventriculis (velut & paſſim in aliis animalium partibus,) Lapides generari certum eſt: Habeoque ipſemet etiamnum *Lapidem*, ſeu *pilam* potiùs in ventriculo vaccæ hîc Groningæ inventam, ovum anſerinum magnitudine adæquantem, intus quaſi pilis refertam, quos cortex ipſe lapideus involvit

volvit. De ejuſmodi pila in ventriculis Vitulorum vel Boum inventa, vid. Caſp. Bauh. de Lap. Bezaar cap. 12.

19. Non ſolùm autem in Perſia generari hunc Lapidem teſtatur Garcias ab Horto; ſed etiam nonnullis Malaccæ in locis, & in Inſula, quæ à Vaccis nomen ſumpſit, haud procul à Promontorio Comorim. Verùm, inquit, nulli Perſicis bonitate comparari poſſunt. Cluſius reperiri aït prædictum animal in India ſupra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis. Similiter à Coſta in variis Indiæ Provinciis, uti in Promontorio Comerim, & nonnullis Moluccæ locis, tum etiam in Perſia & Coraſane, Inſuliſque quæ à vacca cognomen adeptæ ſunt, inveniri aït: Similiter, inquit, in Occidentali India, referente Petro de Oſma in Epiſtola quam ad D. Monardis conſcripſit.

20. Cùm verò ſint alii *Lapides Bezaares Orientales*, alii *Occidentales*; præferuntur

feruntur tamen *Orientales*: velut omnibus *Perſici* antecellunt, docente eodem A Coſta. Quamvis, ſi fides habenda Nicolao Monardis, inventi ſunt in Peru *Lapides Bezaares*, Orientalibus haud inferiores viribus. Quod attinet formam animalis, ea deſcribitur in prædicta Epiſtola, quod ſit ſimile iis Hircis, quos in Orientali India reperiri dictum, niſi quod cornibus orbum ſit, Rufi eſſe coloris magnâ ex parte, admodùm fugax, non verò reperiri per totas Indias Occidentales, ſed tantùm in montibus Regni Peruviani.

21. Generantur autem non in ipſa ventriculi cavitate, ſed velut in *Marſupio* quodam aut *Receptaculo*, in quod depaſtas herbas recipiunt illa animalia, donec illas poſtea ruminantes in ventriculum trajiciunt, ut Vir nobilis in Epiſt. ſua ad Nic. Monard. refert; ſeu, ut ipſe Monardis exponit, ſibi deinde ſignificatum à primo illorum inventore, qui ſuis manibus illorum anatomen

tomen fecit, gignuntur in *Receptaculo* quodam faſciæ modo confecto, & villoſâ carne conſtante, duorum palmorum longitudine, & trium ferè unciarum latitudine, ipſi ventriculo parte interiore adhærente, alii aliis majores, & quodam ordine diſpoſiti, uti nodi veſtem anteriore parte claudentes. Veris autem atque Æſtatis tempore generari tradit Baccius (de Gem. cap. 25.) accedente verò Autumno atque Hyeme, ubi alia deficiunt pabula, eundem denuò ruminandò abſumi aït, atque in pabulum converti: Idque inde liquere, quòd Capræ prædictæ in principio Veris vel fine Hyemis Lapide prorſus careant.

22. Incipit autem primùm Lapis circa quandam tenuiſſimam paleam concreſcere, circa eandem ſemper augeſcens, & veluti multis è tunicis, (cæparum in modum) contextus; columellæ aut glandis plerumque, interdum aliâ & aliâ formâ, lævis magna ex

parte, colore veluti ex viridi nigricante, ut refert Garcias; additque hunc Lapidem eâ ratione generari, quam modò retulimus, tùm his oculis obſervavi, (Lapidem enim contritum, inquit, hujuſmodi tenuem paleam in meditullio continere inveni,) tum à Viris fide dignis accepi, omnes in Perſia natos ſimili modo circum paleolam efformatos inveniri.

23. Cluſius verò in Notis ad Garciam, Nullum cor aut matricem habet, inquit, ſed in meditullio cavus eſt, & pulveris ejuſdem cum Lapide ſubſtantiæ plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipſi Lapidi præfertur. Cæterùm, teſte Acoſta, videas ejuſdem magnitudinis alios aliis leviores, alios aliis ſolidiores, pluribuſque aut paucioribus tunicis præditos, nonnullos etiam uſque ad centrum continuos, aliquos in quorum meditullio pulvis quidam reperitur, alios in quibus aliquid herbæ ſimile,

plurimos

plurimos in quorum centro paleolam tenuem ſolummodò invenias, circa quam Lapidem efformari quidam putant.

24. Similiter de *Lapide Bezaar Peruano*, ſeu ex *India Occidentali* allato, refert. Nic. Monard. Eos, quos ipſe quidem admodùm excellentes nactus erat, nonmodò tenuibus ſplendentibus laminis conſtitiſſe, ſed & eodem colore, quo qui ex India Orientali advehuntur, (quod aliàs rarum,) atque aut in pulverem, aut in granulum, inquit, ut illi deſinebant.

25. Lapides hi, teſte Bontio, miſeris Hircis ac Capris tam moleſti ſunt, quàm hominibus Lapides veſicæ ac renum. Itaque hæ Capræ, inquit, prout magnum Lapidem aut parvum gerunt, unumve aut plures, eò moleſtiùs vel citiùs incedunt, quod aſtutiſſimis Armenis ac Perſis perbene notum eſt. Atque hoc ipſum atteſtatur Acoſta, cùm inquit, Aſſerunt in regionibus,

nibus, in quibus inveniuntur animalia quæ iſtum Lapidem generant, venatores adeò eſſe peritos & exercitatos, ut, quænam animalia majores Lapides contineant, ſolo aſpectu poſſint judicare; ajuntque animalia in quorum ventriculis majores Lapides latent, minùs mobilia, agiliave eſſe, & lenta, ſubtriſtiaque apparere: Interdum etiam extincta animalia inveniri in quorum ventriculis Lapides grandes ſunt.

26. *Materia*, unde Lapis generatur, judice Boët. de Boot. libr. 2. de Lap. & Gemm. cap. 192. eſt herbarum ſuccus viſcoſus & terreſtris; aut ſi mavis dicere terreſtris herbarum ſuccus in humorem reſolutus: quæ, ſi aromaticæ & ſalubres fuerint, Lapides vires augent; ſi inſipidæ ut gramen, Lapidem nullius facultatis proferunt. Atque ita teſtatur Nobilis prædictus in Epiſt. ad Nic. Monard. Animalia illa, in quibus Bezaar generatur, herbas ſalutiferas depaſci, quarum magna eſt co-

eſt copia in montibus ubi ipſa animalia degunt.

27. Jac. Bontius cit. loc. narrat, ſe ab Armenis & Perſis Mercatoribus fide dignis certò accepiſſe, *Herbam* quandam Croco ac Hermodactylis admodùm ſimilem, naſci in campis loci cujuſdam in Perſia, Stabonon dicti, trium dierum itinere ſupra Laram, Civitatem, celebre in Perſia Emporium, in quibus Campis Caprorum Bezaar producentium copia paſcitur, atque in horum ventriculis, ex eſu hujus herbulæ, hos Lapides concreſcere.

28. Quòd autem cauſa materialis hujus Lapidis ſit ejuſmodi herba, comprobat idem Bontius autoriate P. Texeiræ Luſitani, qui tractatu ſuo de rebus geſtis Regum Perſiæ, inquit, inſulam quandam eſſe inter Ceylam ac terram continentem Chormandel, quæ à Luſitanis Iſla de Vacas (Inſula Vaccarum) vocetur, in qua naſcitur copia prædictorum Lapidum, quam ob cauſam etiam

etiam ibidem multæ Capræ paſcuntur: Refertque ex eodem Autore, quòd Anno 1685, cùm hanc Inſulam maxima & horribilis inundatio invaſiſſet, ita ut tota Inſula ſubmergeretur, quæque ſervari poterant Capræ, inde aliò transferrentur, haſce diſiiſſe gignere iſtos Ltpides, quòd prædicta herba ibi non creſceret; elapſis verò paucis annis, cùm Inſula ſalſugine maris liberata, rurſum illam herbam produceret, Capras ejuſmodi denuò eòdem tranſlatas, Lapides hoſce ut antè produxiſſe: Quòd idem inquit à Mercatoribus Belgis & Anglis confirmari.

29. Verùm non modò *Herbam*, ſed etiam Venenum comeſtum, *materiam* quandam huic Lapidi ſuppeditare exiſtimat Monardes: Opinio eſt, inquiens, quòd ex veneno tam pernitioſo à prædicto animali devorato, & ex illis herbis adeò ſalutiferis depaſtis, Lapis Bezaar generetur: Cui opinioni ſubſcribit Caſp. Bauhin. de Lap. Bez. cap. 20.

cap. 20. ubi, *Lapidis Bezaar materia eſſentialis* ergo erit, inquit, ex venenis devoratis, & ex herba quadam pòſt comeſta, poſtmodùm in animalis ventriculo in Lapidem ſimul concretis. Quod autem Lapis ille vim aliquam deleteriam contineat, ut ſolent Alexipharmaca, exinde colligit Cæſalp. 2. metal. 46. quòd experientiâ compertum ſit, ſi Lapis verus ſit & ſincerus, dentes eorum nigreſcere, qui hauſerint; ideo cavere cùm devorant, ne Medicamentum dentes attingat, cochleari intra fauces demiſſo.

30. Ubi ergo vel *veneni* ejuſmodi, vel appropriatæ *herbæ*, vel utriuſque copia non ſuppetit, ibidem vel nullæ, vel viliores Lapides naſcuntur. De *Herbis* quidem ſic loquitur Boëtius de Boot loc. paulò antè cit. *Herbæ* ſi aromaticæ & ſalubres fuerint, Lapidis vires augent, ſi inſipidæ, ut gramen, Lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optimè notum eſt, inquit:

Qui Animalium in planis locis degentium Lapides flocci faciunt, tanquam *ad rem medicam inutiles*: In montanis verò degentium, ad venena, alioſque morbos difficillimos ſanandos, in maximo habent pretio.

31. Similiter Monard. Simp. Med. libr. 3. Sunt *ſelectiores* inquit, qui ex Animalibus in Perſiæ montanis degentibus educuntur, quàm qui ex aliis Capris in Malacæ planis & campeſtribus viventibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præſtantiam & facultates obtinent, quas Perſici, quoniam Malacenſes Capræ ad lanienam duntaxat ſervantur, cùm adeò ſaluti-feras plantas non depaſcantur, uti quæ in Montanis degunt. Eadem planè eſt ratio, inquit, in Occidentali India: Nam quæ in Montanis Peru vitam agunt, *ſelectiores* & *legitimos Lapides*, & ad medicamenta utiles habent; quæ verò in campeſtribus paſcuntur, Malacenſibus ſimiles ſunt, quæ gregatim ince-

incedunt, & vivunt uti greges, qui ad lanienam ſervantur: Ex iis enim multi quidem Lapides eximuntur, inquit, ſed *inutiles*, quoniam ſalubres illas Montanas herbas non depaſcuntur.

32. Generatur ergo *Lapis Bezaar* in Marſupio prædicti animalis, ſucco herbaceo ac terreſtri à tenuioribus partibus ſecreto, ut aït Boot; addo, ſpeciali concurrente veneno, ſecundùm prædicta: Ex hiſce humido per calorem abſumpto, pars terreſtris concreſcit in Lapidem, occultam veneni qualitatem implicans, contemperatam ſucci concreti qualitatibus, redditamque eâ ratione alexiteriam. Ea verò, ſi ſimilis ſubſtantia non illico nova accedat, lævore ſubducitur, & quandam exteriore ſui parte polituram induit. Hinc poſtmodùm novâ undiquaque materiâ accedente, agglutinatâ, accreſcente, nova cruſta inducitur, craſſa vel tenuis, pro copia affluentis materiæ; quæ iterum exiccata & indura-

durata, aliâ cruſtâ obducitur; idque toties, quoties nova ſuppeditatur materia, nullumque interim impedimentum augmento officit. Quò autem cruſtæ magis profundæ ſunt, eò ferè ſplendidiores ac nitidiores eſſe traduntur.

33. Atque ita hi Lapides variæ inveniuntur *magnitudinis*: Sunt enim qui duntaxat *dimidiam drachmam*, ſunt etiam qui *duodecim* vel *quindecim drachmas* pendent; quales ſe conſpexiſſe teſtatur Acoſta: Nonnulli adhuc *majores* reperiri ferunt, inquit: Quandoque ad *ovi anſerini magnitudinem* excreſcere traduntur, cruſtis ſeu laminis aliis identidem ſuperindictis prioribus, modò craſſioribus, modò tenuioribus, velut cæparum tunicæ exteriores interioribus. Ita refert Boot libr. 2. cap. 191. Rudolphum II. Imperatorem Lapidem Bezaar *ovi anſerini magnitudine* aut *paulò majorem* habuiſſe, è quo poculum confici juſſit: Repertæ autem fuerunt in ipſius meditullio herbæ eximiè redolentes,

lentes, circa quas cruſtæ & laminæ ſuperinductæ à natura fuerunt.

34. Quin & variæ *formæ* inveniuntur, & diverſi *coloris*: Alii quippe *rotundi* ſunt; alii *oblongiores*, ovi formâ, aut columellæ; alii *triangulares*; alii *ſeſſiles* unâ parte, & *gibbi* alterâ, uti caſtaneæ: poſtremò, nonnulli ſunt *coloris* ex viridi nigricantis, alii mali inſani colorem referunt, alii obſcuriores ſunt, alii dilutiùs virent, & nonnulli etiam flaveſcunt, ut tradit Acoſta. In *Peruano Lapide Color* nunc nigricans eſt, nunc ſubcinereus, interdum flaveſcens; conſtantque ex cruſtis, aliâ aliam amplectentibus, politis interdum & ſplendentibus, nonnunquam aliquantulum ſcabris, extimâ præſertim & reliquas complectente; ut in renum & veſicæ calculis videre licet, ut habet Cluſius in Notis ad libr. 3. Monard. de Simpl. Med.

35. *Vires* hujuſce Lapidis quod attinet; Quamvis qualitatibus primis tem-

peratis polleat; nec ſapore inſigni ſit præditus; nullum tamen prædicatur præſtantius remedium ad cordis corroborationem, atque adverſùs venena quævis & febres peſtilentes. Commendatur item ad cordis palpitationem, ſyncopen, melancholiam, ad Quartanam, Vermes puerorum & adultorum, malam ſcabiem, lepram, pruriginem, impetigines, & neſcio ad quos non affectus alios, præſertim diuturnos. Certè *Panacæa* quædam nonnullis habetur adverſus pleraſque ferè ægritudines. In mulieribus tamen præſentius afferre remedium quàm in Viris, ſe obſervaſſe notat N. Monardis.

36. Quin &, non modò *intus* adhibetur; ſed & *extrinſecus* admotus, inſigni facultate pollere cenſetur. Ad omnium animalium venenatorum ictus & morſus valet; inquit Boot libr. 2. cap. 193. ſi vulneri imponatur. Nec minùs vulneribus toxico aut veneno à ſagitta, aliove inſtrumento infectis, pulvis in-

ſperſus

ſperſus medetur. Foris, inquit, ſi alligetur ſiniſtri lateris brachio, ut nudam cutem attingat, perhibetur venenis reſiſtere, & cor tueri, ne à veneno, aëreve peſtilente aut contagioſo lædatur. Apertis etiam carbunculis peſtilentibus, ſi inſpergatur, venenum omne exugere creditur.

37. Ac Serapionis Interpres loc. alleg. & ex eo Habelchover. in Not. ad Bacc. Quando ponitur, inquiunt, in annulo ipſe Lapis, & reponitur in ore ejus qui ſumpſit venenum, & ſugit aliquantulum, confert ei: Et ſi ponatur Lapis iſte ſuper locum puncturæ, aut ſuper locum morſuræ animalis venenoſi, quemadmodum eſt punctura Scorpionis, Cantharidum malarum, aut Zambor, confert iis juvamentum manifeſtum: Et ſi teratur, & ponatur ſuper morſum reptilium venenoſorum, attrahit venenum per ſudorem; & ſi locus in quo eſt morſus, eſt putrificatus, & pulverizatur ſuper locum ex

hoc Lapide, mundificat & curat: Et quando tangitur cum iſto Lapide aculeus Scorpionis, prohibet ab eo potentiam pungendi; & ſi teratur ex eo pondus duorum granorum hordei, & diſſolvatur in aqua, & ponatur in ore ſerpentis, ſuffocat ſerpentem ſtatim & occidit eum.

38. *Doſis* paſſim varia præſcribitur: Ad noxia exanthemata ſive puſtulas, & herpetes, quæ in India admodùm noxia ſunt, & ſubinde ægrós necant, pulverem Lapidis Bezaar ad *unum* aut *alterum granum* per ſingulos dies, ex aqua roſacea, propinat Garcias. *Duo grana* in aqua meliſſæ ad cordis palpitationem præſcribit Boot: Similiter contra Peſtem, febrium Peſtilentium virus, etiam earum quæ exanthematta, petechias, herpetes, & papulas malignas producunt, (quos affectus citò ac miraculi inſtar compeſcere atque extinguere dicitur,) ab Indis quotidie pulverem *duorum granorum* pondere, cum

cum aqua roſacea propinari, idem teſtatur. *Tria* hujus Lapidis *grana*, cum aqua deſtillata ex floribus arantiorum, vel herbæ ſcorzoneræ, contra venena præſtantiſſimum eſſe alexiterium, refert Habelchoverus: qui idem *totidem grana* cum aqua liliorum alborum, betonicæ, vel pulegii, parturientibus exhibita, ſecundinas remorantes certo experimento educere teſtatur. Idem verò animalium venenatorum morſi- & puncturis conferre aït, ſi ex eo *duodecim granorum* hordei accipiatur.

39. *Occidentalem* in ſyncope ad pondus *quatuor granorum* feliciſſimo cum ſucceſſu ex aqua roſ. ſi adſit febris, ex aqua florum mali aureæ, ſi abſit, adhiberi teſtatur Monardis. A *granis* 4. ad 10. pulverem commendat Boot, cum liquore convenienti ſumptum, contra quoſvis cordis affectus. Solent interdum nonnulli, teſte Garciâ ab Horto, ad *triginta* uſque *grana* ſumere, (de Orientali interim hoc commemorat,)

morat,) ſed addit, nimis ſanè magnâ quantitate: Nam tametſi, inquit, nullas noxias facultates in ſe contineat hic Lapis, tutior tamen eſt ejus exigua quantitas: Atque ita parva quantitate exhibere ſolent in Ormuz; nec ſine periculo liberaliùs ſumi dicunt, teſte eodem: Quod ſanè in ipſo illo Lapide venenoſitatis aliqud arguit.

40. Meo autem judicio, inquit Boot libr. 2. cap. 193. errant vehementer, qui vel ante vel poſt ejus ſumptionem aliquid ægro offerunt, etiamſi id æquale viribus Lapidi putetur. Nam rerum ſæpe occultus diſſenſus eſt, nec homini notus, & talis qui effectum optatum impediat & prohibeat, quem utraque res ſeorſim uſurpata produxiſſet. Qui id non capit, inquit, ſpiritus vitrioli & ſpiritus tartari antipatheian perpendat: uterque enim iſtorum acidiſſimus & acutiſſimus eſt. Si miſceas, utriuſque acrimonia perit, & liquor redditur inſipidus. Suadeo itaque, inquit, ut no-

ut nobile iſtud medicamentum perpetuò ſolum, ſi ejus certum commodum deſideretur, exhibeatur.

41. Similiter ſuadet Sylvaticus, unà cum Lapide Bezaar aliud medicamenti genus miſcendum non eſſe, quod & Arabes damnâſſe aït: Quin & ipſi Indi, qui primi hoc medicamentum cognoverunt, illudque primi in uſum Medicum traduxerunt, eo ſimpliciſſimo & impermixto uti conſueverunt, ut ex Garcia ab Horto, Monarde, aliiſque, colligere licet.

42. Cæterùm legitimus *uſurpandi modus* omnino attendendus eſt: ut non niſi *quibus* convenit, & *quando*, circumſtantiarum quoque aliarum ratione habitâ, adhibeatur. Utique *Bezoar corporibus ſanis non convenire*, magni nominis Autores volunt; quin imò *ſanos occidere* (frequentiùs ſcilicet aut majori quantitate hauſtum:) Præterea, non convenire ægrotis omnibus promiſcuè; ſed iis tantùm, qui morbo quocunque

laborant

laborant ex malignitate originem habente.

43. Atque ita monet Gabelchoverus in Annot. ad Bacc. de Gem. cap. 34. *Lapidem Bezoardicum non curare niſi adſit diſpoſitio venenoſa in corpore à veneno, vel illi non abſimili* (hoc eſt, à maligna aliqua qualitate,) *producta; quia*, inquit, *hi Lapides conferunt corpori virtutem quandam, quæ eſt contraria virtuti veneni.* Sunt enim medium quoddam, inquit, inter corpus & venenum; ita, ut ſint ex una parte ſicut venenum, & ſicut medicina ex alia, non quòd ſint medicinæ ex parte quâ ſunt venena: Non enim abſurdum eſt, inquit, actiones ſive operationes diverſas ab uno agente prodire, pro ſubjecti & locorum diſpoſitione varia: *Vnde ſani homines ab eorum uſu abſtinere debent*, inquit.

44. Atque hoc ipſum eſt quod dicit Averr. Collig. libr. 5. cap. 23. *Iſte medicinæ Bezaricæ*, inquit, *non curant, niſi recipiantur cùm eſt in corpore diſpoſitio venenoſa*

nenoſa facta à veneno: Et tunc dant corpori virtutem quæ eſt contraria virtuti veneni: Et ſic curatur venenum per accidens. Propterea, inquit, *quando illas comedit homo ſanus, ſunt ſicut venenum*: Et paulò pòſt: *Sed cauſa quare Bezaar occidit ſanum, non eſt niſi quia non habet prodeſſe, niſi quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa. Et eſt ut illæ medicinæ faciant duas operationes in corpore humano: Vna eſt ut venenoſa, quando recipitur non exiſtente in corpore diſpoſitione venenoſâ; & alia eſt juvatrix, quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa.* &c. Hanc ſententiam confirmat Gal. 5. Simpl. cap. 18.

45. Atque ita *Lapis* Bezo*ar* curat *Vertiginem, Epilepſiam, Syncopen*, quæ oriuntur ex aſſumpto *Napello* (aut ſimili aliquo veneno,) apud Rhaſ. ad Almanſ. libr. 8. cap. 11. Nequaquam verò curat *Vertiginem*, quæ oritur v. g. à copia vaporum ex ventriculo debiliori aſſurgentium; vel *Epilepſiam* ab acrimonia humorum in corpore dominantium; vel *Syn-*

vel *Syncopen* ex hæmorrhagia copioſa obortam. Similiter curat *Icterum*; at obortum à morſu viperæ, vel ſimili aliqua malignitate, (velut videre eſt apud Abenzoar l. 1. Theiſ. tract. 13. c. 6.) nequaquam verò ortum ab obſtructione ductus choledochi. Ita ubi melancholicis humoribus malignitas ſubeſt, *melancholicos affectus* compeſcit: nequaquam verò ipſos melancholicos humores proprietate ſuâ extenuat, vel evacuat. Atque ita de cæteris.

46. Ut adeò non probè conſulant Ægris Medicaſtri illi, qui ſine Artis peritia, ſine omni methodo, in omni Epilepſia, quovis tempore, nullâ ipſius cauſæ habitâ ratione, nulla corporis præmiſſâ præparatione, nullâ humorum noxiorum per legitima remedia evacuatione, ad ſolum *Lapidem Bezoar*, tanquam ad ſacram anchoram, confugiunt, eumque vel ſolum, vel cum ſimili aliquo, (quod neſciunt an non fortè ejus vires genuinas retundat, ac opera-

operationem impediat ,) propinant; ac interim miſeros mortales hac ſuâ ſupinâ ignorantiâ , vel potiùs erroneis perſuaſionibus ac impoſturis, quin imò execrandâ & pernitioſâ potiùs temeritate & audaciâ , quâ ſibi arrogant quod non intelligunt , meliorum medicamentorum uſu privant: quo ſanè fit ut ægris ſuccumbentibus omnino *cauſam mortis præbuiſſe* ipſi jure meritoque dici mereantur.

47. Præterea, in Affectibus qui per intervalla Paroxyſmos habent, (velut Epilepſia , Syncope , Melancholia , &c.) ubi vel convenit Lapis Bezaar, non promiſcuè tamen quovis tempore exhiberi debet : Intempeſtivè enim exhibitus, non rarò cauſam in corpore deliteſcentem , ac quaſi ſopitam, in actum excitat: velut & de aliis medicamentis, contra Epilepſiam vel Apoplexiam valentibus, paſſim notum eſt. Atque hinc Monard. libr. 3. Simpl. Med. Lapidem *in ipſo Paroxyſmo* aut *paulò antè*, propinari

nari debere docet. Ut adeò ii, qui neglectis aliis ac melioribus remediis, quibus interna cauſa, in humorum vitio quocunque conſiſtens, tollatur, ad Præſervationem quovis tempore promiſcuè utuntur Lapide Bezaar, ſæpenumerò in cauſa ſint, cur Paroxyſmus acceleretur, ipſaque deliteſcentis in corpore cauſæ vis excitetur atque intendatur.

48. Quin &, neque in morbis continuis, ſeu Paroxyſmo per intervalla carentibus, quovis morbi tempore uſus *Lapidis Bezoar* commodus cenſetur. Certè, *An in morbi initio & augmento univerſali tutò Lapis Bezoar offerri poſſit*, Viri graviſſimi magnâ ratione dubitârunt, judice Caſp. Bauhin. de Lap. Bez. cap. 30. Quaſi ſcilicet, Serapione monente, ſudorem movere ſoleat is, qui Orientalis eſt; Occidentalem verò, ventrem movere, aliqui voluerunt: quorum neutrum *in univerſali morbi initio*, in quo crudi ſunt humores, ſicuti nec *in augmento*, convenire

nire ſatis manifeſtum eſſe puto, inquit Bauhin. cit. loc.

49. Saltem, non niſi *poſt univerſalia* adhibita, (Purgationes, Vomitus, Venæſectiones, pro re nata,) convenienter propinatur Lapis Bezoar. Ita in India Orientali, non niſi *præmiſſâ Purgatione* adhiberi ab iis, qui bis in anno ad diſpellendam aut arcendam internam noxam eo utuntur, teſtis eſt Garcias ab Horto cap. 45. & Monard. libr. 3. Similiter Avic. libr. 4. Can. fen. 6. tract. 2. cap. 12. uſui ejus contra fel viperæ aſſumendi, *Vomitum* præmittit.

50. Ut adeò veriſſima ſit illa Chaïni ſententia, quam Manlius in Epiſtola ad Cratonem ſcripta refert: *In morbis tempore oportuno hunc Lapidem propinandum eſſe, & non niſi poſt univerſales evacuationes; alioqui humores peccantes agitari, & vehiculum ipſorum ad locum affectum fieri.*

51. Hiſce ergo obſervatis Cautionibus, uſum Lapidis Bezaar in variis morbis

morbis nequaquam inutilem eſſe cenſemus, dum modò de *genuno* queamus eſſe certi; ac imprimis, (cùm nec genuini omnes efficaces ſint,) queamus conſequi *probatum*. Non tamen interim ſtupendas ejuſmodi vires, quibus nonnulli ſupra omne medicamenti genus Lapidem Bezoar extollunt, ac quales nonnullas ſuperiùs cenſuimus, eidem deferimus; nec paſſim in omnibus morbis ejus uſum probamus.

52. Quippe fidem hîc potiùs habemus Doctiſſimo & Expertiſſimo Bontio, qui in ſua Med. Indorum, Not. ad cap 45. Garciæ ab Horto, *Quantum*, inquit, *ad hyperbolicas hujus Lapidis virtutes, & facultates portentoſas, non tantas in eo mille experimentis edoctus inveni: alioqui etiam naturâ non pronus ſuperſtitioſas medicamentorum facultates facilè admittere, niſi experientiâ id verum invenerimus.* Nimium certè ſuperſtitioſa eſt illa Lapidis Bezoardici virtus, quam deſcribit Serapio his verbis; *Lapis Bezahar*

zahar confert veneno Scorpionis, quando portatur in annulo, & inciditur in eo imago Scorpionis, Lunâ exiſtente in ſigno Scorpionis; & aſpice quòd ſit aſcendens, deinde ſigilla olibanum cum eo, Lunâ exiſtente in Scorpione, quod tritum datur patienti ad potandum. Aniles ejuſmodi nugas ridemus.

53. Quod verò circa Orientalem Lapidem obſervavit Bontius in ipſa India Orientali, (ubi genuini ac ſelectiores majori cum certitudine haberi poſſunt,) non ineſſe illi tantam virtutem, quanta vulgò ipſi tribuitur; idem in India Occidentali circa Peruvianum notavit *Alverus Torreſius*: Hîc namque *illarum partium Medicus haud incelebris, qui ex Lima, Peruviæ civitate, varia genera hujus Lapidis mihi transmiſit,* (inquit Baccius loc. allegato,) *de quibus infinitas experientias habuit, optimo judicio non tanta de ipſo prædicat miracula, quanta Arabes ipſi adſcripſerunt.*

54. Quin &, circa *externum uſum* notandum id quod Garcias ab Horto

ingenuè profitetur: *Quod ſcribit Matthiolus*, (inquit) *libr. 5. cap. 73. Comm. in Dioſc. alligatum* (Lapidem Bezoar,) *ita ut nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare, experiri nunquam vidi, nec hîc ſimili modo utuntur. Illud autem verum ſcimus*, inquit, *quod ejus pulvis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus iſtos liberet: Iiſdem viribus pollet, apertis carbunculis in Peſte impoſitus.*

55. Quod ſi verò in ipſis Indiis, ubi ſelectiores certò haberi poſſunt, decantatis viribus effectus non reſpondet; quid nobis de Lapide Bezaar pollicebimur in iis regionibus, ubi omnino incertum eſt an genuini proſtent. *Tam multi adulterini advehuntur*, inquit Monard. libr. 3. *ut è centum vix denos legitimos invenias, quemadmodum ipſimet Indici Scriptores fatentur, iſtic multos adulterinos conflari.* Quin imò dubitat Baccius, *an ex Oriente alii adducantur Bezoardici Lapides præter adulterinos.* Similiter Valleſius, Regis Hiſpaniæ Medicus

cus cubicularius, libr. 4. meth. med. cap. 2. *veretur ne omnes ſint falſi.*

56. Et ſanè, unde tanta nobis hîc copia ſuppeteret Orientalium Lapidum, quanta vulgò proſtat? cùm teſte Garcia in fine cap. 45. *tanto in pretio habentur in nativo ſuo ſolo, ut neceſſe ſit, omnes ejus regionis, in qua generantur, ad Regem perferri, nec ſine difficultate inde haberi poſſint.* Ac referente Chriſtoph. à Coſta, *tantum horum Lapidum æſtimatio ſit, apud gentiles & indigenas, ut dicere ſoleant, Licet Deus omnia in hominum utilitatem creârit, damnum tamen quodammodò eſſe, eum Lapidem in alium uſum convertere, quàm Principum & nobili ſtemmate progenitorum; quandoquidem in plebis uſum, Lapidis Bezar loco, radicem Moringa creâvit.*

57. Speciatim de iis, qui in Perſia proveniunt, refert Bontius Not. in Garc. *eos apud Reges Perſiæ in tanto eſſe pretio ſupra reliquos, qui aliis in locis gignuntur, ut magnus Xaa-Bas Imperato-*

rum Perſarum, ultimo mortuus, An. 1620. *inibi vigiles locârit, ut omnes iſtos Lapides Bezabar, qui certum pondus excederent, ſibi vindicarent.* Dum interim minores, referentibus aliis, ſibi ſervant Magnates, qui aliis Magnatibus eoſdem pro ſplendido munere dono mittunt. Atque hinc eſt quod refertur apud Serapionem de Simpl. Med. cap. 396. ſe vidiſſe Lapidem Bezahar, quem emerit princeps Almirama; *& eſſe verùm quod dederit pro pretio Lapidis Palatium Cordubæ in principio Guerræ.*

51. Similis ferè ratio eſt, Lapidum Bezaar Occidentalium, ſeu Peruvianorum: de quibus refert Cluſius in Not. ad libr. 3. Monard. ex teſtimonio Generoſ. D. Franciſ. Drake, *eos ſibi invicem Regulos magni muneris loco miſſitare.* Ipſeque ille Vir Nobilis (de quo antè) in Epiſt. ad Monard. teſtatur, *Indos eos Lapides magno habere in pretio, eoſque in Idolorum ſuorum delubris, uti etiam alia pretioſiſſima quæque, veluti aurum,*

rum, argentum, gemmas, &c. offerre ſolere: Quin imò, refert idem, Indos interfeciſſe puerum illum, eumque ſacrificâſſe, qui, in qua corporis parte Lapides illi in Animalibus reperiri poſſent, monſtrâſſet.

59. Et ſanè, non adeò magnam frequentiam bonorum ac ſelectorum Lapidum in ipſis Indiis eſſe poſſe, hinc liquet, quod Capræ quæ eos geſtant morbo laborent, non ſecus atque homines qui laborant calculo renum aut veſicæ, ita ut nonnullas contingat ex eo morbo mori, ut liquet ex præcedentibus: At veriſimile eſt pauciores eo morbo corripi. Quin &, non omni anni tempore naſci, dictum eſt; ac aliis anni tempeſtatibus natos, aliis iterum conſumi. Præterea plurimos, qui nempe in campeſtribus proveniunt locis, inefficaces & inutiles eſſe, conſtat ex præcedentibus. Accedit, quòd montana illa animalia admodùm fugacia ſint, ac difficulter capi poſſint,

 ut omnes

ut omnes teſtantur: at nec illa omnia, Lapides geſtare veriſimile eſt.

60. Prædicta verò raritas illius Lapidis, etiam in ipſo Oriente, procul dubio cauſa eſt, cur Rhaſes Arabs, (qui primus inter Medicos eundem ſcriptis commendavit,) tanta cum ſollicitudine identidem in ejus uſu commendando verſetur, ut paſſim difficultatem veri ſelectique Lapidis obtinendi non obſcurè inſinuet: Ita namque, ubi Lapidem Bezahar commendat contra fel viperæ, libr. 8. ad Almanſ. cap. 14. addit, *ſi inveniri poteſt; ſi verò inventus non fuerit*, &c. Et ibid. cap. 11. contra Napellum eundem præſcribens, diſertè addit, adhibendum eſſe *probatum*, (ne ſc. adulterino, qui vix vel ne vix quidem diſcerni queat, ut inferiùs patebit, plus noxæ inferatur; vel improbo ſaltem atque inutili cura irrita reddatur, ac interea elabente præcipiti occaſione malum intendatur:) At quotus quiſque eorum

qui

qui Lapides illos vendunt, aut qui eoſdem inter κειμήλια ſua ſervant, de *probatis* gloriari poſſunt.

61. Hæc eadem *raritas probatorum* ac *utilum Lapidum* Bezaar, procul dubio in cauſa fuit, cur Avicenna, Meſue, aliique Arabes Scriptores, inter Simplicia medicamenta, (ubi vel de hiſce ex profeſſo ſcripſerunt,) Lapidem Bezaar non ſimiliter ut alios Lapides medicamentoſos deſcripſerint, utpote cujus exactam cognitionem nequaquam habuerint, quantumvis in Oriente ipſimet vixerint.

62. Jure autem merito de probitate Lapidis Bezoar, non niſi per experientiam, ſeu quod uſu *probatus* ſit, voluit judicare Rhaſes; utpote cùm *multi Lapides aſſimilentur Lapidibus Bezahar*, *qui non habent proprietatem ipſorum*, *nec cum iis conveniunt in operationibus*, ut docet Serapio cit. loc. Eſſe enim Lapidem conſimilem aït, qui dicatur *Chobori*; & alium qui *Chindos*, *in quo multi* errent.

63. Ita *Lapides*, *qui Bezoar referebant*, *in Equis*, & *Aſinis* quoque repertos fuiſſe, Jordanus, Crato, Bauhinus, & Mindererus teſtatur, referente Guil. Fabric. Hildan. Cent. 4. obſ. 24. ubi & ſeipſum quoque, inter rariora ſua ſervare *Lapidem* narrat idem Fabricius, qui habeat magnitudinem ferè caſtaneæ, qui in plurimis notis cum Bezoar reſpondeat, & tamen *in ductu urinario Porci* Coloniæ Agrippinæ repertus fuerit, forſan eòdem cùm mactaretur, propter mortis violentiam ex ipſa veſica detruſus.

64. Quin & Fragmenta Lapidis ſe habere idem refert ibidem, quæ ad unciam ferè uſque ponderent, quæque ſpeciem Lapidis Bezoar tam bellè præbeant, quoad externam & internam faciem, reſpondentibus omnibus ordinariis notis, (quas ibidem recenſet;) ut niſi ipſemet fucum ſciret, pro vero Bezoar ipſe cum multis aliis viris doctis judicaret; quare Capſulæ, cui incluſa

cluſa erant, ſequens *Decretum* addit. *Fragmenta hæc Lapidis, cineritii coloris, & drachmas ſeptem, ſcrupulos duos, grana ſex ponderantia, quæ hactenus à multis variiſque doctis, & in re medica & pharmaceutica eruditis Viris, quibus ea monſtravi, pro genuino Bezoar habita, judicataque fuêre, teſtor ego, non Bezoar, ſed calculum ex veſica hominis exciſum eſſe; Eumque non in uſum hominis me reſervare; ſed ut, quanta ſit in cognitione & electione veri Lapidis Bezoar difficultas, monſtrare probareque poſſem. Si quis ſecus fecerit, de fragmentis iſtis pro Bezoar vendiderit, ægris aut ſanis propinaverit, maledictus, execrabilis eſto.*

65. Idem G. Fabritius refert, ſe apud D. Danielem Epiſcopum Lithotomum, Bernæ, ultra quinquaginta calculos vidiſſe, quos ipſemet ex corporibus humanis extraxerat; inter eos verò nonnullos obſervâſſe, qui ex multis tenuiſſimiſque laminis conſtabant, & Occidentalem Bezoar quàm eleganter præ ſe ferebant: Quapropter, in-

quit, optimum illum ſenem conſtituiſſe, & hæredibus ſuis mandâſſe, ut fato ſuo functo omnes quos extraxerat, ſibique reſervaverat, feretro ſuo imponerentur, ne forſan impius aliquis impoſtor impoſturam cum ipſis exerceret.

66. Quin imò, ſi vel maximè diſcerni poſſent *falſi Lapides*, qui ab aliis quibuſcunque animalibus provenerunt, aut fortè è terræ viſceribus ſunt eruti, à *veris Lapidibus Bezaaribus*: nulla certè hactenus nota eſt prodita, nec fortè ulla dari poteſt, quâ veri inter ſeſe diſcerni queant, an *efficaces* ſint, an verò *inutiles*: Malacenſes enim, ſeu qui ex Capris in Malacæ planis & campeſtribus viventibus educuntur, *non obtinere eam præſtantiam & facultatem*, quam habent ii, qui ex animalibus in Perſiæ montanis degentibus proveniunt, jam antè ex Autoribus relatum eſt: Similiter ex Capris, quæ paſcuntur in campeſtribus Peru, multos quidem Lapides eximi dictum eſt, ſed *inutiles*; cùm

ſelectiores

ſelectiores & *legitimi* Peruviani proveniant ex animalibus in montanis Peru vitam agentibus. Ejuſmodi verò *inutiles* potiſſimum ad nos afferri, (inter alios *factititios* ac *ſpurios*,) vero ſimile eſt: ac eſſe illos *inutiles* longè frequentiores, ex frequentiſſimo numero caprarum quæ ad lanienam paſcuntur, quam ex montanis capris, quarum fortè rarò una vel altera capitur, omnino rationi eſt conſentaneum.

67. Sed cùm inſuper plurimi *adulterini* exiſtant, & *factitii*, quid mirum, ſi ſtatuamus cum Bauhino de Lapide Bez. cap. 15. *Bezoaris uſum* (*de verò*, inquit, *non loquor*,) *non modò inutilem*, *ſed etiam periculoſum evadere*. Ut adeò peſſimè conſulant Ægris, qui melioribus ac certioribus medicamentis neglectis, omnem ægrorum ſalutem ex Lapide Bezoar, citra omnem methodum, Empiricorum more adhibito, quęrere, atque per eundem ipſis ſanitatem polliceri non erubeſcunt.

68. *Adulterinos* illos quod attinet: Teſtis eſt A Coſta lib. de Medic. Ind. Orient. cap. de Manna, tanto artiſicio eos confici in Ormuz, & urbe Cochin Provinciæ Malabar, ubi Rex degit, *ut Legitimi appareant, fallantque etiam maximè expertos in iis dignoſcendis primâ ſuperficie.* Ac alibi docet idem, *Adulterinos* illos conflari, ex creta, cineribus teſtarum oſtrearum (ſeu calce,) ſanguine ſicco, & Lapidibus Bezahar minoribus ſubtiliter contuſis, & cum aliquo liquore, ſibi incognito, ſimul diligenter incorporatis, ita ut naturales & veros æmulentur.

69. Sed leve hoc eſt: Gravius ſcelus eſt quod refert Ryff. in Pharmacop. Reſtaur. Conſuevêre nebulones Cinabarim, Antimonium, Argentum vivum, ignis artiſicio variè compingere, conglutinare, tingere, *&* exiccare, ut verùm Bezoar æmuletur. Quid verò mirum, ſi tales factitii Lapides Bezoares, ſeu deleteria Venena potiùs, loco

ſudoris

ſudoris quem promovere deberent, alvum irritent, & Diarrhæam efficiant: quod ſe obſervâſſe ſæpius teſtatur Hoeferus in ſuo Hercule Medico libr. 8. (pag. 354.)

70. Varia quidem *ſigna*, quibus fraus detegi queat, atque adulterium cognoſci, colligit Caſp. Bauhin. Tract. de Lap. Bez. cap. 26 quæ impræſentiarum non commemoro. Quibus adjungi poſſent ea quæ occurrunt apud Bont. in Not. ad cap. 45. Garciæ; & apud G. Fab. Cent. 4. obſ. 24. Verùm, ſi hæc probè perpendantur, nec Autores inter ſeſe in iis conſentiunt; nec congruit aſſertis ipſa experientia.

71. Ut adeò non ſine ratione judicet Hildan. cit. loc. *Etiamſi varia, & ferè infinita ſigna, quibus cognoſcatur Lapis Bezaar, paſſim ab Autoribus Claſſicis tradantur; ſæpiſſimè tamen incerta ea eſſe, & fucum detegere non poſſe: Itaque quibus notis certis & indubitatis Lapis iſte cognoſci poſſit, nondum ſe videre.* Niſi fortè peri-

culoſo experimento in homine *probatus* fuerit Lapis: Aut dato priùs animali alicui veneno, atque propinato mox Alexipharmaco ex Lapide: (quæ fortè proba unica tuta eſſe poteſt, at quæ rariſſimè ab iis qui Lapidem Bezoar divendunt, inſtitui ſolet:) An verò & hæc quoque ſatis certa, dubium; cùm nequaquam brutis animantibus cum homine ſit eadem proprietas; plurimiſque cum homine nulla ſit analogia, v. g. columbis, gallinis, &c.

72. Patet ergo ex dictis, veriſſimum eſſe, quod ex Bauhino monet Hildanus, *talem tantamque eſſe impiorum hominum avaritiam & aſtutiam, ut Lapidis iſtius omnes conditiones naturales, tam externas, quàm internas, perbellè adeò imitentur, ut ferè diſcerni non poſſint.*

73. I nunc, imperite Medicaſter, qui te rei ad te nullâ ratione attinentis, quam non capis, ita temerè immiſces; illam tibi fige anchoram ſalutis, ut ubi medicina noxia vel deleteria à te exhibita,

bita, te propinâſſe *Lapidem Bezoar* prætendas: quin &c, (ne ſequiora præbeas,) i modò, Artis expers, ac ignarus methodi, neglectis ſalutaribus ac neceſſariis remediis, extolle tuum Lapidem, (aut ſi quid ſimile,) periculoſum paſſim, ſæpius incertum, ac ſæpiſſime nullo experimento comprobatum; hunc, inquam, quò te Medicum oſtentes, ceu certiſſimum ac præſentaneum remedium adverſus quoſlibet graviſſimos affectus, Epilepſiam, Convulſionem, &c. ex officinis peti jube.

74. Quod ſi fortaſſe caſu aliquo feliciore, *ſpurium, adulterinum, noxium*, ac verè *deleterium* effugeris, ſi fortè *verum Lapidem* in officinis nactus fueris; rarò utique invenies *ſelectum* atque *efficacem*; rariſſimè experimento certo *comprobatum*: Atque interim temeritate tuâ atque imperitiâ, prætereundo tutiora, certiora medicamina, ac temerariâ perſuaſione miſeros à melioribus remediis arcendo, mali interim invaleſcen-

valeſcentis, atque noxæ gravioris, reum certè te conſtitues: Si verò nactus ſis *factitium*, ac *ſpurium*, neglecta methodus, ac melioris medicaminis ſupina ignorantia, vel dolus ipſe, quo te falſo Medicinæ venditas peritum, malorum conſequentium te reum peraget.

75. Quin imò, ſi vel *optimum* fortaſſe *Lapidem* ſis conſecutus; dum interea hic Lapis cauſæ morbi extirpandæ minimè appropriatus eſt, quam tuâ culpâ neglectis, ob imperitiam, profectò morbi gravitate tandem ægro ſuccumbente, ut ut fortè mortem per te ipſum intuliſſe nequeas cenſeri, neque fortè *Homicida* ſive *Latro* nuncupari, certè interim, inani ſpe lactando ægrum, eundemque ope meliore, certiore, & auxilio accommodato ægritudini, deſtituendo, ut non judiceris *cauſam mortis præbuiſſe* apud æquos Judices, nequaquam obtinebis. Quod ſi verò ſit dicendus *occidiſſe*, *qui quolibet modo cauſam mortis præbuiſſe* dici poteſt, (ex

(ex leg. 51. ff. ad Leg. Aquil.) nil te tuus *Lapis Bezoar* jnvabit, quin omnino reus criminis habendus ſis, quin *occidiſſe* hominem judicandus.

DE BEZOARDICO LAPIDE.

Ex Annot. D. Guidon. Patini, Medici Pariſienſis, ad Tractatum de Peſte D. Nic. Ellain.

SI Gallicus Democritus jure merito laudandus veniat, quòd molam cęteris omnibus anteponat lapidibus, ob illius uſum generi humano adeò neceſſarium: vice verſâ potiorique ratione Bezoardicum lapidem inſectari mihi liceat, cum eo velut inſtrumento Empirici ſordidique Pharmaceutæ tot hominum myriadas miſerè circumvenerint, ex quo lapis iſte offenſionis adinventus eſt. Lapis, inquam, offen-

offenſionis, in quem jam pridem legitima abdicata medendi methodo viaque regia ab Hippocrate & Galeno commonſtrata, turpiter adeo impactum eſt. Falſis infandiſque experimentis fide temerè habitâ. Infandus lapis, à quo tot ferè offenſi ſunt, quot à ſtrenuiſſimis remediis adjuti. Facile planumque mihi foret, ſolidis celeberrimorum Autorum autoritatibus, velut validiſſimis machinis, extructum dudum ex iſto fabuloſo chimericoque lapide ædificium diruere. Sed quia inveteratus iſte abuſus, lucrionum ſordibus & dolis introductus, exoleſcere incipit, egregio Medicorum, tam infami mangonio infenſorum, ſtudio & operâ, non ita multus ero. &c. *Et pòſt.* Rationis cedite potentiæ, tot eximiorum Europæ Medicorum à Domino Guiberto in Medici officioſi & domeſtici libello curioſè citatorum. Illis cedite, quos hîc ſuccenturiabo, ut intelligatis, unam eſſe æquabilemque toto orbe

orbe de eo ſententiam. Nicolaus Boccangelinus Hiſpanus eruditiſſimus, Imperatorius Medicus, *in tractatu febrium malignarum & peſtilent.* capit. 17. ejus uſum condemnat, &c. Hieronymus Rubeus Ravennas Clementis VIII. Medicus nominatiſſimus, *Comment. in c. 7. libr. 3. Celſi*, hujus lapidis fallaciam his exprimit verbis. *Non diffiteor in febribus malignis, magnatibus viriſque illuſtribus quàm plurimis lapidem Bezoardicum me ſæpiuſculè præſcripſiſſe ad 8. 10. 16. grana: verum nihil unquam laudabile exinde ſubſecutum, obſervatum eſt, neque ſudorem, neque vomitum, neque alvi fluorem, nullumve ſubſidium aut emolumentum: etſi ſplendidè lapides iſti coëmpti fuiſſent, pro veris nativiſque haberentur, ab opulentis & eminentibus viris comparati. Præterea operæ pretium facturum arbitror, ſi moneam lapides illos fictitios eſſe & adulteratos, quod nobis innotuit in Clementis VIII. Pont. Max. felicis memoria, morbo, in quo ex lapidibus iſtis ſupra quadraginta ad nos allatis, ne gra-*

ne granum quidem legitimum optimæque notæ deprehendere licuit. Martianus Medicus Romanus *Commentariis in Hippocrat.* qui, *nihil præter nomen atque opinionem ex lapide Bezoardico nobis ſupereſſe*, aït, *citra ullum ſucceſſum; quod veriſſimum ex notis ab autoribus illi aſſignatis experientiaque comprobatur.* Rodericus à Fonſeca, Profeſſor Patavinus celeberrimus, *tractatu de febribus malignis*, ingenuè fatetur *nullum unquam memorabilem ex lapide Bezoardico, ſæpe ſæpius in febribus malignis à ſe exhibito, effectum conſpexiſſe. Præterea, lapides omnes Bezoardicos hodierno die adulterari, ut nulli genuini reperiantur.* Joannes Colla Belluenſis, Italus eruditione clariſſimus, Duciſque Urbinatis Medicus cubicularius, libro cui nomen *Coſmiter Medicæus*, longiuſculo de lapide Bezoardico tractatu, illos ſugillat, qui illius uſum citra rationem deprædicant, quique paſſim omnibus in morbis eo promiſcuè utuntur, propter lucrum inde dimanans. Theodorus Angelutius

gelutius *lib. de Febr. malign. curat.* eum ſic improbat. *Omnibus Medicis conſulo, ne ejuſmodi credant lapidi, neve ullo modo in uſum vocent, cùm certiſſimè conſtet, nullum extare qui adulteratus non ſit: multique viri egregii fideque digniſſimi profitentur, atque etiam egomet audacter affirmo, ex illius uſu nulli unquam ægroto optatum fructum ſucceſſiſſe.* Thomas Minadous, Medicus Italus etiam clariſſimus, his aſtipulatur *libro de febribus malignis cap.* 15. *Nec admitto* (ait) *nec in Bezoardico lapide vim ullam occultam deprehendo, quæ febribus opitulari poſſit malignis: meaque ſententia eſt, commenta eſſe anileſque fabulas, quicquid ab Arabibus de eo ſcriptum, & à Recentioribus etiamnum ventilatum eſt. Pluries enim variiſque in ægrotantibus illum præſcripſi, ſed fruſtraneo ſemper eventu.* Aloiſius Mondella *in medicam. ſimplicium examine*; Medicum quendam ait ſibi notum, qui lapidem ex hydrargyro & auro fabricaret, quem Bezoardicum nominabat, ex cujus uſu plurimi interibant.

teribant. Paræum *libr.* 21. *cap.* 44. aſſertorem advoco, omneſque Bezoardicos Paranymphos & Chymicos ad unum provoco, ut adductus inibi rationibus ſatisfaciant, Chirurgus licet duntaxat ille fuerit; hinc D. Ludovicum Guyonum Dolenſem *variar. lection. tom.* 1. *cap.* 10. *lib.* 1. Riolanum patrem, Pariſienſem Medicum eruditiſſimum *Comment. iu Fernel. capit.* 17. *l.* 2. Andream Laurentium Henrici IV. Gallorum Regis Archiatrum *Conſil. cap.* 1. *&* 14. &c.

FINIS.

DIS-

DISSERTATIONES
DE
MANNA,
ET
SACCHARO.

Præpoſitæ in Academia Groningæ & Omlandiæ.

A B

ANTONIO DEUSINGIO,
Med. ac Phil. Doct. Illiuſque Prof.
Prim. Celſiſſimi Principis Gubernatoris
ac Provinciæ Archiatro.

CELSISSIMO PRINCIPI,
AC DOMINO,
D. JOANNI MAURITIO,

Principi Naſſoviæ, Comiti Catti-meliboci, Viandæ, Dietziæ, Domino in Bylſtein, &c. Illuſtris Ordinis Equeſtris Ioannitici per Marchiam, Pomeraniam, Saxoniam, ac Vandaliam, Præfecto ſuperiori; Ducatus Cliviæ, Principatus Mindenſis, ac Comitatus Marckæ & Ravenſbergæ Gubernatori; Equitatus Fœderati Belgii Vice-Generali, &c.

Domino meo Clementiſſimo;

CELSISSIME PRINCEPS,

MAGNO illi Terrarum orbis Domitori, Alexandro, volupe fuit aliquando, ad Diogenis doliolum ſe demittere, ac contemplari cum admiratione Philoſophi

loſophi in ſumma rerum tenuitate εὐπάθειαν. Similiter haud diſplicebit Tuæ Celſitudini, cujus Heroïcæ Virtutes jam dudum QUA PATET ORBIS fulgore pleno radiant, ad hanc Academicam umbram pauliſper concedere; atque, præ Regum, Electorum, & Imperatorum dapibus, æqui boniqae conſulere hæc Bellaria Academica, (quæ fortè ad manus ſunt, dum Celſitudinis Tuæ, ac tot Celſiſſ. Principum præſentiâ lætamur omnes in Urbe & Omlandia,) ex *Manna* & *Saccharo* confecta imprimis artificio Naturæ: ut, quo ſis erga humaniora ſtudia affectu, Arte ſimul ac Marte clarus, Borealis hæc itidem Fœderati Belgii plaga animadvertat.

tat. Eum ſuſpicit dudum ac veneratur in Celſitudine Tua, juxtà ac in Celſiſſimo Principe noſtro Gubernatore, GUILIELMO FREDERICO NASSOVIO, Domino meo Clementiſſimo, Herbonenſis Schola Academica; eundemque in Cœlum laudibus extollit, Duiſburgenſe (viciniſſimum Patriæ meæ) Athenæum, munificentiâ Sereniſſimi Electoris Brandeburgici erectum, ac ſtabilitum. Nec fieri poteſt aliter, quin Heroïci ac cœlo ſublimiores Animi cœleſtia illa bona, quibus Muſæ beant aſſeclas ſuos, extollant altiùs, foveant, favoreque paſſim proſequantur. Sed cur præ tot eximiis Reipublicæ noſtræ literariæ Antiſtitibus Tuam Celſitudinem

tudinem publicè compellare auſa ſit hæc mea tenuitas, non una ratio impellit. Naturalis quidam nexus, indeque fervor animi, quo me Illuſtriſſimæ Domui Naſſovicæ atque Auriacæ obſtrictum agnoſco; (Celſiſſimi Principis Auriaci, &c. Moerſæque Comitis, &c. natus ſubditus,) tenuitati vota viribus ampliora paſſim addit, idemque animum erigit pioſque conatus, quò facultatibus quantumvis annitentibus aſſurgere datum non eſt. Præterea, ſingularis obſervantiæ cultus Celſitudini Tuæ me vel abſentem dudum vendicat devotiſſimum, atque pertrahunt in obſequium vota animum, ubi rerum agendarum occaſio negatur: dum Sereniſſi-

Sereniſſimo Electori Brandeburgico, in Ducatu Clivenſi, (ubi Tu, Celſiſſime Princeps, Electoris loco rerum ſumma tenes,) obſequii jure ac parendi neceſſitudine devinctus, ibidem & Affines, & Fratres, & Amicos complures, Sereniſſimi Electoris Officiarios ac Miniſtros fideles, agnoſco: qui ut unà mecum Illuſtriſſimæ Tuæ Celſitudinis obſequentiſſimi ac devotiſſimi cultores ſe gerunt; ita gratiam ac favorem perennem ab Eadem unà mecum humillimo obſervantiæ cultu poſcunt. Deus ter Opt. Max. Celſitudinem Tuam diutiſſimè ſalvam atque incolumem præſtet, Fœderati Belgii bono, ac Popularium meorum, meoque,

meorumque ſolatio atque tutamini! Idemque ille ſupremus Moderator Rerum, Illuſtriſſimam Domum Naſſovicam & Auriacam in glorioſiſſimam æternamque Poſterorum memoriam florere porrò atque vigere jubeat, ad excelſam ſui Nominis gloriam, Eccleſiæ Orthodoxæ firmamentum & augmentum, Reipublicæ noſtræ ſublime decus ac ſtabilimentum! Sic devotiſſimo pectore voveo! ſic precor! futurus perpetuùm,

CELSISSIME PRINCEPS

Celſitudinis Tuæ

Humillimus

Cliens

A. DEUSINGIUS.

Groningæ, ex Muſæo meo, Nonis Iunii, M CIↃ CLIX.

BENEVOLO LECTORI.

S.

ANTONIUS DEUSINGIUS.

C*Um nuper, Benevole Lector, haud ſatis ad palatum viſa ſint Medicaſtris quibuſdam, ea quæ de ipſis circa* Unicornu *ac* Lapidem Bezoar *exhibuimus; ad quod utrumque Medicamenti genus imperitum* Medic*aſtrorum vulgus, cùm lethales commiſêre errores, prætextus cauſâ, ceu ad ſacram anchoram, confugiunt: libuit tædium dulci aliquo ſapore oblinire: In quem finem nobiliſſimam ac delibatu digniſ-*

ſimam materiam De Manna *congeſſi obiter, eamque publicè expendendam Academicis primùm Civibus propoſui, Reſpondente Ornatiſſmo Iuvene* Joanne Welhuyſen Groningano. *Adjeci inſuper Diſſertationem de* Saccharo, *tum ob affinitatem cum* Melle, *cujus ſpecies ipſum Manna eſt, tum quòd Viris præclaris hæc ipſa materia ventilatione jam olim digna viſa ſit. Illuſtris Salmaſius multa de Saccharo tradit in Excercitationibus Plinianis ad Solinum; Sed an ubivis vel mentem Autorum, vel rei veritatem Vir ſummus ſit aſſecutus, judicent alii: Cum illo olim amicas collationes epiſtolicas circa hanc materiam inſtituit, verùm privatas, Clariſſ. & Excellentiſſ. Vir,* D. Adolphus Vorſtius, *Med. Doct. ac primarius etiamnum in Acad. Lugd. Bat. Profeſſor,*

feſſor, Præceptor olim meus, atque ante annos duos & viginti in Facultate Promotor, Fautor & Amicus nunquam ſine honoris præfatione mihi nominandus: Eæ ſi aliquando donarentur luce, procul dubio noſtris & hiſce adderetur complementum uberius, ac ſcientiæ Medicæ & Naturali plenius in hac ipſa materia emolumentum. Orientales Scriptores ipſoſmet in hac utraque materia conſuli neceſſum duxi: quorum genuinas voces, cùm Typis Arabicis, ſeu Perſicis vel Turcicis, hîc deſtituamur, Characteribus Latinis, ut licuit commodiſſimè, imitari neceſſum habui: quod ipſum ut æqui bonique conſulatur, rogo. Vale, Candide Lector, ac fave conatibus noſtris.

FRANCISC. VALLESIUS,
De Sacra Philoſophia cap. 57.

N*Eque enim hunc* (Dei concurſum) *elevo, cùm naturales rerum cauſas inveſtigo, ſed laudo infinitam ejus ſapientiam, qui ita omnia diſpoſuit, ut etiam quæ ſunt portentoſiſſima, videantur bonâ ex parte ſecundùm naturalem rerum ordinem eveniſſe.*

DISSER-

DISSERTATIO
DE
MANNA.

DE *Manna* dicturo, Homonomia Vocis ante omnia expedienda. Veteribus Græcis *Manna* dicitur, ſeu *Μάννα λιβάνου Manna thuris* Dioſc. libr. 1. cap. 83. id quod excuſſum eſt à thure circa magna onera confracto; quamvis aliquibus nihil à thure trito & lævigato differre videatur, ut docet Gal. de comp. pharm. ſecund. loc. libr. 4. cap. 4. Similiter Plinius lib. 12. capit. 14. *Thuris Micas* concuſſu eliſas *Mannam* vocamus: quod dum convehitur evenit, inquit Matthiol. ad Dioſc. loc. cit.

2 *Purgamentum Thuris Mannam* vocat Gal. Method. med. libr. 13. cap. 5. eamque levi adſtrictione præditam eſſe aït: *Thus*, inquit, puris tantùm movendi facultatem obtinet, utpote nullam adſtringendi facultatem habens; *Manna* verò etiam corticis thuris paullulum eſt admixtum, unde adſtringendi vim habet. Atque ita Gal. Meth. Med. libr. 5. cap. 4. Eſt *Manna* medicamentum, inquit, quod magis quàm Thus adſtringit; Thus verò quàm Manna magis emplaſticum. Cùm ergo dicit Dioſc. cit. loc. *Mannam* vim habere eandem quam Thus, ſed aliquanto remiſſiorem; id nequaquam de adſtringendi facultate, ſed de emplaſtica intelligendum eſt.

3. Eſt ergò MANNA Galeno quidem nihil aliud, quàm pulviſculus ſeu pollen Thuris confracti, cui admixtum eſt nonnihil corticis thuris; hoc eſt, exiguæ ex magnis glebis thuris micæ, concuſſu motuque, dum ad nos

ad nos advehitur, eliſæ, à thure levigato diverſæ, & cum fragmentis quibuſdam exiguis corticis thuris permixtæ.

4. Etiamnum inveniuntur guttæ, (Thuris) inquit Plin. cit. loc. quæ tertiam partem minæ, hoc eſt, xxxix. denariorum pondus æquant. Quòd ab hiſce majoribus glebis concuſſu motuque deteritur, dum transferuntur, *Manna thuris* appellatur, ſive in pollinem tenuiorem id redactum ſit, ſive micæ ſint grandiuſculæ: namque Dioſcoridi magis probatur quæ non modò *candida*, *pura*, ſed & *granoſa* eſt, cit. loc.

5. Atque ita Thuris ſubſtantia olim trifariam diviſa fuit, in *Thus* ipſum, *Corticem* thuris, & thuris *Mannam*: de quibus ſingulis ſeorſim agit Dioſcor. lib. 1. cap. 81. 82. 83. Ac creditur vulgò, (ex ipſa etiam Galeni mente,) *Manna* thuris à thure trito, ſeu pulvere thuris, hoc ipſo duntaxat differre, quòd

Manna thuris ſemper aliquid corticis thuris admixtum habeat; pulvis non item: quamvis id quidem minùs videatur congruere menti Dioſcoridis, qui *puram*, id eſt impermixtam magis probat, ac interim *granoſam*: Eſſe autem, inquit, qui admixtis reſinâ pini cribratâ & polline, aut etiam Thuris contuſi cortice ipſam adulterent.

6. Zacutus Luſitanus de Medicinæ Princ. Hiſtor. libr. 6. cap. 8. per *Thuris Mannam* intelligit *micas* ſeu *grana Thuris*, ex thuriferis arboribus reſudantia, non ſecus ac maſtiche ex maſtichinis, ac myrrha ex myrrhatis: Ut adeò *Manna thuris*, à *Thure* ſimpliciter dicto, credatur differre, tanquam grana thuris ex arboribus thuriferis collecta, à glebis ex iiſdem coagmentatis. (Quod nec ipſum menti Dioſcoridis magis videtur congruere.) Apud Sylvaticum in Pandectis Medicis tertium quoddam genus Thuris (præter Indicum & Arabicum,) refertur, minutum

valde &

valde & ruſum, quod *Manna Thuris* vocetur.

7. Alia *Mannæ* appellatio occurrit in Botanicis, ubi *Graminis Dactylitis ſemen*, *Manna* vocatur. De hoc agit Mathiolus in Dioſc. com. ad cap. 28. lib. 4. ubi, illam graminis ſpeciem in aliquibus Germaniæ locis ſeri ac coli audio, inquit, non minori curâ, quàm cætera frugum & leguminum genera. Siquidem ejus ſemine, quod *Mannam* appellant, inquit, frequenter veſcuntur in cibis, quòd in jure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quàm oryza; cui ego facilè præpoſuerim, inquit: Eſt enim ſemen panico milioque longè minus, album, oryzæ modo; ſed in pila ipſum quoque tundere oportet, ut à ſuo reſiliat putamine.

8. Denique, *Manna* vulgariter denotat *Mel aëreum*, ſeu *roſcidum Liquorem*, dulcem, qui ex aëre deciduus, ſublucanis horis arborum ramis & frondibus,

bus, herbis, lapidibus, ipſique ſolo, adhæreſcit: cujus frequens ad alvum leniendam in Medicina uſus eſt. De hoc Manna impræſentiarum diſquiremus: Cujus equidem Vires demum traditę ſunt à Medicis Arabibus; quamvis nec Galeno, & aliis Antiquoribus, ſubſtantia ipſa fuerit incognita: Quo ſenſu Averroës libr. 5. Collig. cap. 55. *Mannam* refert inter Medicamenta quæ à Galeno tradita non ſunt; nempe, ut liquet ibid. oppoſitè ad ea quorum virtutes ſe exploratas habere Galenus teſtatur.

9. Utique *Manna* non incognitum fuiſſe Galeno, liquet ex hiſtoria quam recitat ipſe libr. 3. de aliment. facultat. cap. 39. *Memini*, inquit, *aliquando, cùm æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumque folia, mel quàm plurimum fuiſſet repertum, Agricolas velut ludentes ceciniſſe, Iupiter melle pluit. Præceſſerat autem nox, ut per æſtatem, bene frigida, pridieque calida & ſicca fuerat aëris temperies.*

periès. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur, halitus è terra & aquis à Solis calore ſublatos, & deinde exactè tenuatos, ac coctos, à frigore ſecutæ noctis concretos coaluiſſe. Apud nos verò raro id accidit; in monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaque coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab iis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantque id Droſomeli & Aëromeli, id eſt, mel roſcidum & aëreum.

10. Hujuſce mellis aërei itidem meminit Plinius libr. 11. capit. 12. Ubi, *Venit mel ex aëre*, inquit, *præcipuèque ipſo Sirio explendeſcente fit, nec omnino priùs Vergiliarum exortu, ſublucanis temporibus: Itaque tum primâ aurorâ folia arborum melle roſcida inveniuntur; ac ſi qui matutino ſub dio fuêre, unctas liquore veſtes, capillumque concretum ſentiunt.* Hinc & Poëta *roſcida mella* canit. Quin &, ante Galenum ac Plinium dudum cognitum fuiſſe *Manna*, (quamvis id minùs placeat Johan. Monardo Epiſt. 4. libr. 1.)

libr. 1.) liquet exinde quòd Heſiodi autoritate illius meminerit Theophraſtus libr. 3. cap. 9. de Plant. Hiſtor. his verbis: *Sin autem autore Heſiodo mella apeſque quercus ferant, &c.*

11. Similiter Amytam, Græcum Autorem, citat Langius libr. 1. Epiſt. Medic. 64. qui longo ante Galenum temporis intervallo *Mannam* ſub aërii mellis nomine exactè deſcribat libr. 1. de Aſiæ ponderibus. Sic enim Græcum Autorem (quem ex Athenæi libr. x 1. citat Illuſtris Salmat. Exerc. Plinianis in Solinum,) interpretatur Langius: *Mel aërium cum foliis decerpentes, inque Maſſas Syriacas, aut in globulos effingentes, ſeponunt: quumque eo uti voluerint, fracta de globulis fragmenta in vaſis ligneis diſſolvunt, & colatum ebibunt, melle ipſo ſuavius.* Et ſanè, ſi verum eſt quod aït Meſues de Simpl. cap. 8. *Galenum Mannam miſcuiſſe Scammoneo*, ad expurgandam bilem, (quod tamen in Galeni ſcriptis, quæ habemus, non occurrit;)

rit;) utique non modò ipſum Manna cognitum habuit, ſed & ejuſdem vires. Saltem è Græcis Actuarius, libr. de Comp. Med. cap. de Myrobal. *Mannæ* meminit, non pro *mica thuris*, velut Græci Veteres, ſed pro medicamento ſolutivo; utpote quod aït bilem flavam pellere, majori quantitate ſumendum quàm Caſſia.

12. Sed ut ex mente Arabum exactiùs in Medicamenti iſtoc genus inquiramus: Tria diſtincta vocabula occurrunt apud Arabes paſſim, rerum planè conſimilium, ſcil. *Man* ſeu *Manna*, *Tereng jubîn* (pro quo barbari Interpretes *Tereniabin* & *Tereggubim* exprimunt,) & denique *Schîr-choſcht*, (pro quo apud Barbaros paſſim legitur *Siracoſt* vel *Xiracoſt*, itemque *Xirqueſt*.) Diverſis autem Capitibus agit Avicen. de *Man* ſeu *Manna*, & de *Tereng jubîn*, ſeu *Tereniabin*, libr. 2. Can. Ac Capite quidem de *Manna* diſertè inter tria prædicta diſtinguit, addit-

que

que ibidem quartum iiſdem conſimile, ſcil. *Mel de montibus Koſrân.*

13. Similiter Serapio *Tereniabin* deſcribit cap. 11. Simpl. Medic. *Mannam* verò tradit cap. 45. Ut alios prætercam. Atque ita quoque apud Avic. libr. 3. Can. Fen. 1. tract. 2. capit. 11. inter *Tereng jubîn* (quam iſtic Interpres *Mannam* vertit,) & *Schîrchoſcht* (quam Interpres vertit *ſuccum fructuum,*) diſtinguitur; quamvis velut res conſimiles, ac conſimilium facultatum, ibidem tradantur. Similiter ibid. cap. 30. ad laxandam alvum commendatur *Schîrchoſcht* cum ſena ad drachmas quinque.

14. Equidem *Tereng jubîn* paſſim *Manna* vertitur, ut dictum; verùm Sylvaticus Pandect. Medic. cap. 667. de *Tereniabin*, *quidam dicunt quòd eſt Manna*, inquit, *ſed falſò*: Putat autem ipſe eſſe *mel album*, *habens ſaporem Mannæ.* *Siracoſt* idem interpretatur capit. 613. *Mannam*, vel *ſuccum fructuum.* Certè ex Arabum Interpretibus, qui hactenus operam

operam ſuam Verſionibus, vel Caſtigationibus Interpretum, impenderunt, nihil certi quoad diſcrimen trium prædictorum invenimus.

15. Sunt equidem *Terengjubîn* & *Schîrchoſcht* vocabula Perſica, ab Arabibus in ſuum uſum aſſumpta: Ac illud quidem propriè à Perſis pronunciatur *Terenkubîn* in Lexico Perſico, ac *Mannam* denotare innuitur à Paraphraſte Turca, vel *Mel Baſrenſe*. *Enkubîn* utique Perſis *Mel* ſignificat; *Ter* verò *recens*. *Schîr-choſcht* propriè Perſis pronunciatur ac ſcribitur per K. in fine, *Schîr-choſchk*, (quamvis etiam ſcribatur per t.) q. d. *Lac aridum*, ſeu *ſuccum* (*dulcem*) *aridum*. *Schîr* enim (quod *Schêr* potiùs pronunciatur) propriè *Lac* Perſis ſignificat; ſed & pro quavis *lachryma* accipitur, vel *ſucco* per macerationem, vel exſudationem collecto, ſcil. ſine coctione: ſic *Tabaſchîr*, quod paſſim Interpretibus perperam *Spodium* vertitur, quem errorem
rectè

rectè ex Garcia ab Horto & Chriſt. à Coſta notarunt alii quoque) dicitur eſſe ſuccus qui in cavitate arundinis Indicæ reperitur, teſte Ibn Beitare; qui à Garcia vocatur *Sacar Mambu*: (Sed de hoc dicemus in Diſſertatione de Saccharo:) Ita Numer. 6. ℣. 3. in Perſico M. S. noſtro Exemplari legitur *Schîr-Ankûr*, pro eo quod in text. Hebr. dicitur משרת ענבים hoc eſt *madefactio uvarum*: In Arabico textu eſt נקיע *Nakijang*, quod vertitur à Clariſſ. D. Golio in Lexico Arab. *Quicquid maceratur de fructuum ſiccorum genere*, & *vinum ex maceratis uvis paſſis paratum, ſine coctione*: *Choſchk* autem vel *Chuſchk*, *aridum*, *ſiccum*, notat, (ut Numer. 11. ℣. 6.) Atque ita Ibn Beitar alicubi *Choſchk-enkubîn*, vocat *mel ſiccum* ſeu *aridum*, quod ex Perſia affertur, ſimplici melle calidius & ſiccius. Videtur ergo *Schîr-choſt* denotare *ſuccum ex plantis promanantem*, aut quomodocunque collectum, *induratum*, & quaſi *exiccatum*

tum ſeu *concretum*: quâ quidem vocabuli explicatione quamvis ſubſtantia rei ſeu conſiſtentia utcunque declaretur, ipſa tamen genuina origo nondum definitur, de qua in progreſſu. Ineptam ac planè commentitiam vocabuli *Siracoſt* interpretationem, quam Zacutus Luſitanus libr. 6. de Hiſtor. Med. Princ. Hiſt. 8. confingit, lubens prætereo. Perperam quoque Illuſtris Salmaſius in Solinum, derivat Perſicum *Xirqueſt* (ſic Barbari ſæpe pronunciant) ἀπὸ τῶ ξηρίυ Græcorum: omnia quippe Gummi genera Græcis ξηρία dicuntur, inquit, (quaſi medicamenta arida;) Solent utique Barbari Arabum Interpretes Literam Arabum vel Perſarum *Schin*, quæ valet *Sch*, vel *Sj*, exprimere per x, quam Salmaſius pro Græcorum ξ ſubſtitutam, malè exiſtimat.

16. Congruit prædictæ noſtræ explicationi quodammodò id quod tradit Garcias ab Horto, Pro-regis Indiæ

diæ Medicus, Arom. & ſimp. Medic. Hiſtor. libr. 1. cap. 11. *Ejus* (Mannæ) *tria agnoſcimus hîc* (in India) *genera, ex Provincia Vzbeque deportata. Primum genus* inquit, (quod diximus Perſis *Schîr-choſcht*, vel propriè *Schîr-choſchk* appellari,) *utribus conſervatum, ſapore favi mellis, Xirqueſt* aut *Xircaſt vocatur, id eſt, Lac ex arbore Queſt*, (ubi in pronuntiatione & in ſignificatione eſt hallucinatus:) Rectè quidem, *Xîr*, inquit, *Linguâ Perſicâ Lac ſonat; nos corrupto nomine Siracoſt nuncupamus. Eſt autem Ros quidam*, inquit, *in eas arbores delabens*, aut *gummi ex iis deſtillans*.

17. Quod ſi hoc *primum genus* Garciæ verè *lachryma* quædam alicujus arboris habenda ſit, ſeu *Succus* exſudans, ac non potiùs *Ros* ex aëre decidens, procul dubio erit *Elæomeli* de quo Dioſcor. libr. 1. cap. 37. *In Palmyremo Syriæ tractu*, inquit, *quod Elæomeli vocant, ex quodam caudice manat, oleum craſſius melle, ſapore dulci: Id cyathis duobus bi-*

bus bibitum, cum una aquæ hemina, crudum bilioſumque humorem alvo detrahit, inquit; (quod utique in Mannam ſimiliter congruit.) Plinius libr. 15. cap. 37. *Sponte naſcitur in Syriæ maritimis* (κατὰ θ' ἁλμυρὰ, velut itidem legit Cornar. pro eo quod legitur apud Dioſc. κατὰ παλμυρᾶ,) *quod Elæomeli vocant: Manat ex arboribus pingue, craſſius melle, reſinâ tenuius, ſapore dulci.* Quid verò mirum talem lachrymam adeò inſpiſſari, ſeu pingue illud melle craſſius dici? cùm vinum Arcadium utribus inditum fumo adeò aſſiccari ſoleat, ut non niſi deraſum bibatur, teſte Ariſt. libr. 4. Meteor. cap. 10. Interim Hermolaï Barbari Judicium probo, quo putat *Elæomeli* Dioſcoridis idem eſſe quod noſtrum *Aëromeli* ſeu *Mel Aërium.* Ut adeò & ipſe Dioſcorides pridem & *Mannam*, & ejus *uſum in Medicina*, cognoverit; quamvis *generationis rationem* non habuerit exploratam; de qua videbimus inferiùs.

18. *Alterum Genus* Mannæ refert Garcias, dictum *Tiriamiabim* ut aït, inſeu *Trungibim*, *ut vertit* Bellunenſis, quit, (verùm corruptè pro *Terengjubîn*,) *in carduis naſci ferunt*, inquit, *granis quàm Coriandrum majoribus*, *colore inter rufum & rubentem* (fortè legendum *candicantem*) *medio*, *quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus plantæ fructum eſſe putavit; ſed gummi aut reſinam eſſe reſcitum eſt.*

19. Si conferamus Serapionem de ſimpl. Medic. cap. 11. fortaſſe lucem pleniorem Garciæ fœnerabimur: Sic autem refert Serapio ex Iſaac Ibn Amram. *Tereniabin*, inquit ejus Interpres, *eſt ros cadens de cœlo*, *aſſimilatur melli granuloſo aggregato*: *& eſt nominatum mel roris. Plurimum quod de ipſo cadit eſt ſuper arbores*, *quæ ſunt in terra Choraſeni in Oriente*, *quæ arbores habent folia ſimilia* (videtur hîc vocula deeſſe, fortè *ſimilia Ericæ*, ut liquebit ex progreſſu,) *& ſpinas* inquit *virides*, *& flores rubeos*, *& non*

& non faciunt fructum: & cadit in caſtella ſuper ſummitates palmorum, &c. *Et plurimum quod de ipſo cadit eſt ſuper ſpinas ſupradictas.*

20. Pro *ſpinis* hiſce, ſeu *pinoſis arboribus* aut *fruticibus* (*nam Schegjar* & *arborem* & *fruticem denotat*, *quin imò*, *omnem plantam*, *quæ truncum vel caulem habet*,) accepit Garcias *carduos* & *tribulos*, ex dubio aliorum relatu: Ex iis verò granula roris concreta decutiuntur, referente Garciâ, non ſecus atque ex Galeno intelleximus ſuperiùs, in Libano monte mel roſcidum colligi, ſtratis coriis, & excuſſis arboribus, ut quod ab iis defluit excipiatur. Vocatur verò *Terenkubîn* q. d. *recens mel*, hoc eſt granulatum adhuc, ſeu nondum in glebas compactum, aut recenter ex aëre delapſum, non priùs ab apibus collectum, unde & *aërium mel* rectè vocari poteſt.

21. Quod autem in nonnullis arboribus ſeu plantis in granula concre-

ſcat potiùs, quàm ſuper alias decidens, id utique mirum videri non debet; cùm etiam Serapio ſimpl. Med. cap. 45. itemque Meſue libr. de Simpl. cap. 8. & Avicen. libr. 2. Can. cap. de Manna, dicant *Mannam* virtutem aſſumere ſecundùm diverſitatem arborum ſuper quas cadit: atqui non eſt eadem omnium arborum aut plantarum habitudo in primis & ſecundis qualitatibus, unde nec æquè facilè condenſatur in omnibus. Atque ita docet Matthiolus, in Dioſc. libr. 1. cap. 73. nonnullas arborum ſpecies *Mannam retinere, denſare, ac cohibere*; ex aliis verò arboribus eandem ſtatim, *liquidi mellis inſtar, defluere. Mannam utriuſque conſiſtentiæ è cœlo demiſſam vidimus in Comitatu Coritienſi*, inquit Matthiol. cit. loc. *univerſoque Forojulienſi agro, ac circumvicinis locis, Anno à Chriſto nato* M. D. XLVI. *Majo & Iunio menſibus: fuitque mihi ambarum colligendarum ampliſſima facultas. Equidem ea, quæ fici, fraxini, & orneo-gloſſi*

gloſſi frondibus inhæſerat, gummi modo concreverat, colore candida: At quæ ſuper Amygdalo, Perſicæ & quercus folia deciderat, mellis modo liqueſcens ab arbore defluebat, flavo calore. Quo factum eſt, ut facilè crediderim quòd non ſui ipſius facultate gummi modo Manna concreſcat, ſed foliorum, in quibus delapſa recumbit.

22. Sed audiamus Avicennam, qui difficultatem hîc nobis pleniùs expediet: Is verò libr. 2. Canon. cap. de *Terengjubîn* (ſeu ut Interpres exprimit *Tereniabin*,) dicit quòd ſit *Ros, qui plurimùm cadit in regione Choraſân* (id eſt in Parthia,) *& locis ultra fluvium* (*Ma Warà an-nahr, id eſt, id quod eſt ultra fluvium*, ſic vocatur *regio ultra* Oxum,) *& plurimùm caſus ejus in regione noſtra*, inquit, *contingit ſuper Al-Hhâgj*: ubi perperam Interpres vertit *ſuper lapides* Eſt enim *Al-Hhâgjo* (pro quo Interpres legiſſe videtur *Al-Hhagjer*,) teſte Ibn Beitare, *planta* quædam *ſpinoſa*,

aſparagi ſylveſtris inſtar, quæ Syris & Ægyptiis *Aâkoul*, dicitur: quamvis in Contin. Rhaſis occurrat pro *Chalengj*, quod Perſis *Ericam* denotat: *Erica* tamen reverà non eſt, nec aliqua ejus ſpecies, teſte eodem Ibn Beitare. Foliorum hujus *Al-Hhâgji* ſuccus expreſſus, pro ſiugulari caput-purgio commendatur apud Avicennam lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap. 14. ubi rurſum Interpres perperam vertit *expreſſionem foliorum Enulæ*. Neutiquam interim cum *Hhaſcha* Avicennæ, quæ *Thymum* denotat, confundi debet. Hæc ergo illa *planta ſpinoſa* eſt, quam pro *Carduo* vel *Tribulo* accepit Garcias ab Horto ex aliorum relatu: Cujus utique vel gummi vel reſina *Terengjubîn* nequaquam eſt, (cùm ne quidem planta gummoſa vel reſinoſa eſſe videatur;) ſed ſuper quam maximè *roris* inſtar decidit. In quo utique fides habenda Avicennæ, qui hoc frequenter in ſua regione fieri teſtatur.

23. *Ter-*

23. *Tertium genus* Mannæ, commemoratum à Garcia, *magnis glebis advehitur*, inquit, *admiſtis plerumque foliis. Calabrinæ perſimilis eſt hæc Manna*, inquit, *pluriſque æſtimatur: defertur autem ex Bazora urbe Perſica admodùm celebri.*

24. Hoc *Tertium genus* Garciæ eſt *Man* ſeu *Manna*, propriè hoc nomine dicta Avicennæ, aliiſque Arabibus: De qua Avicen. libr. 2. Canon. cap. de *Man*, ita habet: *Man cadit ſuper lapidem vel arborem, & eſt dulcis, & coagulatur in modum mellis, atque ſiccatur in ſiccitatem Al-madſmougi*, (id eſt, *ejus quod gummi vel reſinæ in modum coagulatum eſt*, *Dſamg* enim communiter & *gummi* & *reſinam* ſignificat,) *veluti Terengjubîn* inquit, *& Schir-choſcht*, *& mel aſportatum ex montibus Koſrân in deſerto*, (*mel de terra Cuſuram* habet Interpres.)

25. Ejuſmodi verò *Mel Koſrenſe*, cui hîc *Mannam* aſſimilari ait Avicen. eſt

quaſi *Quartum genus Mannæ*: de quo Garcias ab Horto diſſerit porrò in hunc modum: *Advehitur interdum Goam in utribus aliud genus* Mannæ, *ex Ormuz Emporio, melli candido depurato perſimile: ſed facilè corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non aſſervetur.*

26. De *Melle* equidem capite peculiari, dicto libr. 2. Canon. aït Avicenna, quòd ſit *Ros occultus, cadens ſuper flores arborum, & ſuper reliqua, quem colligunt apes; eſtque vapor,* inquit, *qui elevatur, & concoquitur in aëre, ac tranſmutatur, atque inſpiſſatur de nocte, ac mellis inſtar decidit: Quandoque etiam cadit mel veluti quod eſt in montibus Koſrân,* (quod quaſi quartum genus Mannæ diximus:) *Diverſitatem verò habet pro ratione ejus ſuper quod cadit, ſive arbor, ſive lapis ſit: Quodque maximè ex illo manifeſtum eſt, id colligunt homines,* (eſtque ipſum Manna;) *quod verò occultum, id colligunt apes: puto autem,* inquit, *quòd labor apum in eo habeat aliquam*

quam impreſſionem. Ex quibus liquet, *Mellis* ac *Mannæ* materiam ſecundùm Avicennam unam eandemque eſſe; atque hoc inter utrumque intercedere diſcriminis, quòd *Mellis* tenuior ſit, magiſque fugiat oculos, materia *Mannæ* ſpiſſior vel craſſior ſit, ac magis in oculos incurrat; quòdque *Mel* colligatur ab apibus, atque ita hiſce peculiari modo elaboretur, *Manna* ab hominibus colligatur. Sed de *Mannæ* ac *Mellis materia* pleniùs diſquiremus inferiùs.

27. Liquet verò ex prædictis, *Mannæ ſpecies diverſas*, nequaquam eſſentiali diſcrimine inter ſeſe differre; niſi in quantum pro ratione ejus in quod decidunt, virtutem paſſim aliquam peculiarem adſciſcunt: Eſt enim *Schirchoſcht* ſive X*iracoſt* Manna compacta, ac ſucci inſpiſſati inſtar in utres coagmentata, quæ ex liquido in iiſdem coaluiſſe videtur; *Terengjubîn* ſeu *Tereniabin* eſt Manna granoſa collecta, ſeu ex granis, ſeminis coriandri ideam

referentibus quodammodò, congeſta; *Manna* propriè dicta, eſt Manna ex particulis minuſculis, cujuſcunque magnitudinis & figuræ, in glebas majores coagmentata, immixtis etiam paſſim foliolis, aliiſve rebus, quibus dum colligeretur adhæreſcebat.

28. Ut ergo *Manna* eſt mel roſcidum; ita *Mel* ipſum Manna videtur, apum labore in unum liquorem congeſta atque elaborata: Quatenus verò *Mel* ſenſim inſpiſſatur atque exiccatur, ita apprimè τὸ *Schir-choſcht* repræſentare videtur. Cùmque *Terengjubin*, & *Manna* propriè dicta, nonniſi particularum magnitudine & figurâ, adeòque congeſtionis modo differant, promiſcuè quandoque, etiam apud ipſos Arabes, pro uno eodemque ſumuntur: Atque ita Rhazes ad Almanſorem libr. 3. capit. 20. inter ſimplicia medicamenta ſolius *Terengjubin* mentionem fabit, neglectâ *Mannâ*; velut item *Averroës* Collig. libr. 5. cap. 55. inter ea medi-

ea medicamenta quorum vires Galeno incognitas fuiſſe aït, ſolum *Tereggubim*, ideſt *Terengjubîn*, nominat, quam dicit eſſe ex ſpeciebus antiquæ Mannæ, quæ ex partibus ſuperioribus Syriæ & Indiæ affertur; Serapio verò de Simplic. cap. 11. dicit *Tereniabin* eſſe Mannam, quæ cadit ex aëre ſicut cadit Manna.

29. Nihil hîc addam de *adulterina Mannæ ſpecie*, cujus meminit Chriſtoph. à Coſta libr. Arom. & Medic. cap. de Manna, quam in Ormuz venalem conſpici aït, atque in varias Indiæ Provincias deferri; conſtare autem glebis paulò majoribus quàm Calabrina, neque ita candicare: interim vehementer purgare, ac minoris pretii eſſe præ reliquis generibus. Compoſitionem ejus ſe didiciſſe aït â quodam Brachmane talem: *Amylum candidum & puriſſimum, Mannam cujuſque generis, ſed præſertim quæ Calabrinam æmulatur, Scammoneam, & ſeminis genus Viſa dictum,*

ctum, quod ex Bengala advehitur, quod Lathiridis grano ſimile eſt, (injecto interdum polline radicis cujuſdam candidæ lacticinæ, cui nomen Dante,) cùm ſaccharo, pauxillaque aliqua oderata aqua permiſcebat, ſolique exponebat.

30. *Adulterari* item *ſaccharo* & *foliis Senæ*, inquit Meſue de Simpl. part. 1. cap. 8. ſed hæc, inquit, dum molleſcit & liqueſcit, dolum prodit: adeòque ore volutâ, donec liqueſcat proditur dolus, monente Lev. Lemnio Hebr. Biblic. Explicat. cap. 4. Aliud *adulterinæ genus* deſcribit Lemn. cit. loc. in hunc modum: Colligunt nonnulli, inquit, circa alvearia, illaque loca in quibus apes mellificant, ac faveum confingunt, excrementa quædam flaveſcente colore, ſapore melleo, quæ nonnulli exiſtimant ex aëreo concretu coaluiſſe; quum nihil aliud ſint, quàm excrementitius liquor & ſaliva, quæ à veſpis, fucis, & culicibus prodiit.

31. Ap-

31. Apparet autem ex prædictis, hallucinatum eſſe Braſſavolum, atque poſt hunc Coſtæum in Annot. ad dictum Caput Meſuæ, dum putant *Tereniabin*, ideſt *Terengjubîn*, eſſe *mel aëreum liquidum*, ſeu *non condenſatum*; *Mannam* verò idem eſſe *aëreum mel in gummi, ac veluti grana quædam conglobatum*. Certè tres prædictæ Mannæ ſpecies omnes condenſatæ traduntur ab Arabibus, nulla *liquida*: ita ſuperiùs §. 24. ex Avicenna retulimus, *Mannam*, propriè ita dictam, *coagulari in modum mellis, atque ſiccari in ſiccitatem rei quæ in gummi vel reſinæ ſpiſſitudinem abiit, ſicut Terengjubîn*, inquit, *& Schir-choſcht*: *Manna* itaque, *Terengjubîn*, & *Schir-choſcht*, quoad conſiſtentiam, ſeu ratione liquiditatis & ſpiſſitudinis, nequaquam diſtinguuntur, cùm nulla ſpecies deſcribatur liquida; ſed omnes inſtar gummi, ſeu inſtar ſucci inſpiſſati, coagulatæ.

32. Modus quidem conſiſtentiæ, ſeu ſpiſſitudinis, diverſus eſt; dum *Schir-choſcht* conſiſtentiam ſeu ſpiſſitudinem æquabilem habet, inſtar mellis duriuſculi; *Terengjubîn* ſpiſſitudinem ingranuloſam; *Manna* propriè dicta inordinatam magis atque inæquabilem, intereaque in glebas compactam. Fruſtra autem vocum quarundam tranſpoſitionem in textu Avicennæ molitur Coſtæus, quò ita in ſuum ſenſum torqueat Interpretem, ac ſoli *Mannæ* ſpiſſitudinem aſſerat; quamvis ne ſic quidem quoad ipſum *Schîrchoſt* ſe expediat, ut mox patebit: Certè tranſpoſitionem textus ipſe genuinus Avicennæ non admittit. Et quòd tres prædictæ ſpecies ipſius Mannæ omnes *coagulatæ* ſint, nulla *liquida*, ex iis quoque manifeſtum eſſe poteſt, quæ ex Garcia ab Horto allegavimus.

33. Interim non negamus *Mannam* quoque liquidam exiſtere, ſi quando nondum in naturalem ſuam conſiſtentiam

tiam condenſata eſt, velut mel quoque initio, cùm primùm in cellulas eſt delatum ab apibus, inſtar aquæ dilutum exiſtit, docente Ariſt.) vel quando à cauſa quacunque ſoluta eſt, ſeu coagulatio ipſa impedita; vel cùm fortè eſt crudior, ſeu minùs in aëre excocta, & quaſi nondum ad perfectam maturitatem redacta: Ita *Mannæ liquidæ* ſuperiùs §. 21. mentionem ex obſervatione Matthioli fecimus; diximuſque non ſuper omnibus plantis ex æquo condenſari, ſed ſuper nonnullis mellis inſtar diffluere: Tale item fuit *mel* illud *aëreum non condenſatum*; quod Coſtæus ſe aliquando vidiſſe refert in Laudæ patriæ ſuæ agro, quod æſtare calidiſſimâ, ſerenis noctibus, ſupra arbores & plantas univerſim omnes tam copioſè decidiſſe aït, ut à ruſticis collectum ad Pharmacopæos ſit delatum in Medicinæ uſum: Tale etiam fuit, de quo Braſſavolus, Pharmacopolam quendam (Ferrariæ, videtur,) emiſſe à quo-

à quodam Mauritano vas plenum cujuſdam Mannæ melli ſimilis, quæ in Medicamentis non ſatis laudari potuit.

34. Verùm, quando medicamenta deſcribunt Autores, ordinariè quidem deſcribunt ea prout naturaliter ſe habent, vel habere debent; non prout per accidens quomodocunque ſunt conſtituta: adeòque *Mannam* tradunt *condenſatam*, non *liquidam*. Alioqui ſanè ipſum quoque *Schîrchoſcht*, antequam in eam ſpiſſitudinem abit, quam tandem utribus aliquandiu contentum obtinet, liquidius procul dubio eſt, ac mellis fortè conſiſtentiam habet, vel etiam melle liquidiorem: (quæ cauſa eſt cur in utres recondatur:) ut ſanè potiori jure pro *liquida Manna* haberi mereretur, quàm *Tereniabin*. Sed quid de *Schirchoſcht* Braſſavolus & Coſtæus? aut quomodo circa hanc ſpeciem ex Avicenna ſe expedient? ſiquidem, ſecundùm ipſos, reliquæ duæ ſpecies & *liquidam* & *ſpiſſam* conſiſten-

tiam

tiam abſorbent; quid ergo inter hanc ſpeciem & reliquas duas erit diſcriminis?

35. De *Siracoſt*, inquit Coſtæus, & *Melle Cuſuram*, quid certi dicamus planè non habemus: (nempe, quia in prioribus lapſi ſunt, confuſione obortâ in reliquo ſe expedire nequeunt.) Putamus tamen, inquit, *Mel ex Cenſuram*, *Tereniabin* ipſum eſſe, quod ex Cuſuram regione affertur. Atqui Avicen. diſertè *Mel* illud *Koſorân* à tribus Mannæ generibus diſtinguit: Ac vero ſimile potiùs eſt, mel illud Mannæ aſſimilari, quòd ſpiſſitudinem habeat ☿ *Siracoſt*; differre interim ab eodem, quod ſecus atque id ipſum, non ab hominibus, ſed ab apibus ſit congeſtum: à *Tereniabin* autem planè conſiſtentiæ modo differre, cùm *Tereniabin* ſit *Manna granulata*, Mel autem *conſiſtentiam æquabilem obtineat*. Prædicti mellis conditionem fortaſſe declarat id quod habet Scal. Exercit. 191. ſ. 1.

In Tro-

In Troglodytæ parte, quæ dicitur Belgada, mel candidum adeò, ut ne nivibus quidem cedat; durum verò, quaſi lapis: Solidum etiam in Calicut, ita ut in ſportis contineatur.

36. Similiter hallucinatus eſt Andr. Bellunenſis, vir ſanè diligens, at qui tamen in caſtigationibus ſuis ad Gerhard. Cremonenſis verſionem, non raro ipſe vel caſtigatione, vel explicatione opus habet,) dum in ſua Arabicarum vocum Interpretatione *Siracoſt* dicit eſſe *Mannam quâ utuntur Itali*. Si enim per *Mannam quâ utuntur Itali*, ſimpliciter intelligat *concretam*, ſeu *mel aëreum conglobatum, non liquidum*, (ut Coſtæus ejus mentem accipit ac probat,) utique *Siracoſt* à reliquis Mannæ ſpeciebus non diſtinguit, quas omnes *concretas* haberi Arabibus, ex prædictis liquet. Si fortè per *Siracoſt* intelligat *Mannam in glebas concretam*, qualis *Calabrina* eſſe ſolet, falſum dicit; cùm *Siracoſt* potiùs ſit *inſtar mellis inſpiſſati*, ut patet

ut patet ex antecedentibus. Cæterùm *Italica Manna* non eſt uniuſmodi, ut patebit in progreſſu.

37. Miſſâ itaque *Mannâ liquidâ*, cujus nullibi apud Arabes facta mentio, quòd nempe hæc ipſa ſit *concreta* materia, ſeu potentiâ *concreta* ſit; ſeu quod ex illa concreſcat naturaliter ea quæ *Sjîrchoſcht* vocatur: (quamvis fortè non omnibus locis eandem ſpiſſitudinem conſequatur, velut & mel;) *Sicca* quidem, ſeu *arida*, aut *concreta* potiùs, imprimis juxta Autores gemina ſtatuitur: *Orientalis*, & *Europæa*, (quamvis nec deſit *Americana & Africana*.)

38. *Orientalis*, ſeu ejus quæ ex Oriente petitur, duplex ſpecies ſtatuitur Matthiolo: Prior *Maſtichina*, quæ & *Granata* appellatur, nomine à Granorum maſtiches ſimilitudine ſumpto: hæc præſtantior cenſetur: Eſtque verè ipſum *Terengjubîn* Perſarum vel Arabum: Altera *Bombycina*, quæ vilior

vilior exiſtit: eſtque hæc vel *Manna* propriè dicta, ſcil. in glebas compacta, floccorum lanæ & bombycis effigiem cohærentibus guttulis referens, ut nonnulli volunt; vel fortè ſic dicta, quòd lanâ mundâ vel bombyce ſubjectâ arboribus, excipiatur ac colligatur, ut patet ex Andernach, in dial. 5. com. 2. Vel ſæpenumerò nihil aliud eſt, quàm aut evanida & ſenio exhauſta maſtichina; aut ſaccharo aliiſque impoſturis adulterata, quæ bombyce involuta, (quò ex Oriente allata certiùs credatur,) ab Impoſtoribus divenditur.

39. *Europæa* varia eſt, primò prout variis in regionibus provenit: Non enim in Italia duntaxat reperitur; (ubi quidem maximus ejus quotannis proventus, præſertim in Calabria;) ſed & Hiſpaniæ quibuſdam in locis gignitur raris annis, teſte Valleſ. Philoſ. Sacræ cap. 57. Exemi ego aliquando vulgare hoc *Mannæ* genus, aut *roſcidum mel*,

mel, inquit Lev. Lemn. Herb. Bibl. Explic. capit. 3. ex plantarum foliis, quum anteculanis horis Academiæ Lovanienſis pomœria egreſſus, perquirendis herbis eſſem occupatus, deſinente potiſſimùm verè, aëre tranquillo & placido, nulliſque ventis incitato. Ex *Europæo* genere interim *Italica* & præſtantiſſima & frequentiſſima eſt.

40. *Duplicem* imprimis *Italia* profert *Mannam*, teſte Coſtæo ad Meſuen: *Brigantinam*, quæ ex Brigantio Galliæ Tranſalpinæ oppido affertur, videturque ex Junipero & Pino colligi; Et *Calabrinam*, quæ denuò triplex: Optima habetur *frondea*, ſeu *de fronde* dicta, quæ & *foliorum Manna* cognominatur, ex Fraxini & Orni frondibus collecta, (quæ *Brigantinæ* ſimilis eſt,) minutis granulis conſtans, tranſlucida, candida, gravis, maſtiches granis ſimilis, guſtu dulcis ac ſuavis; Similitudinem hæc habet cùm Arabum *Terengjubîn*:

gjubîn: Secundas partes vulgò tenet, quæ ramis atque arborum caudicibus inſidet, *arborea* inde ac *truncea* appellata; tertias verò quæ herbis, lapidibus, & ſolo inhæret: itaque hæc *groſſa* nominatur, quòd particulis conſtent craſſioribus, ſitque colore minùs ſyncero: in glebas verò compacta utraque, *Mannæ* propriè dictæ appellationem ſortitur. *Arborea* rurſum gemina traditur: vel enim *ſponte* dicitur promanare; vel è vulnerata arbore promanare, quæ *forzata* nuncupatur. Sed de Ortu & præſtantia pluribus dicetur inferiùs.

41. Ex *Calabrienſi* in genere ea præſtantiſſima conſetur, quæ ex Oenotriæ quodam loco, in quem ſingulis æſtatibus deſcendit, & ab omnibus excerpitur, defertur, docente Ant. Muſa Braſſavol. in Examin. Simplic. Notatu verò dignum eſt, quod refert Braſſavol. in Examin. Succ. concret. Narraſſe ſibi Sereniſſ. Iſabellam Reginam,

ginam, Frederici Neapolitani Regis conjugem, hunc locum à Regibus Neapolitanis olim occluſum fuiſſe, ne quis ſine vectigali aſſumeret; Occluſo loco deſiiſſe Mannam, nec deſcendiſſe: Eo recluſo, & vectigali remoto, iterum deſcendere cæpiſſe: Sed rurſum clauſo & recluſo, & poſtea clauſo ceſſaſſe: ita ut Regis poſtea liberum locum reliquerint, & omnibus colligere permiſerint: (conf. Jonſton. Admir. meteor. cap. 10.) Idem ſcribitur de Tragaſæo Sale in Epiro, cui cùm vectigal injunxiſſet Lyſimachus, evanuit; mox dempto, ſuccrevit. Cæl. Rhodig. libr. 9. cap. 12.

42. Circa *materiam Mannæ*, ejuſque *rationem ortus* ſeu *geneſin*, dubium eſt. Illam nos quidem ſtatuimus halitum terreſtrem, tenui vapori aqueo commixtum, calore Solis diurno ſublevatum, ac contemperatum, tranquillo itidem calidoque aëre coalitui implicito excoctum atque elaboratum, ac ſub-

tamen illi & *vapores*, cùm mixta ſint corpuſcula, (nequaquam pura terra vel aqua,) qualitates mixtorum, unde educta ſunt, participant, ſapores, materiæ modum, virtutes, &c. In quibus ergo regionibus terra, atque ea quæ ex terra ſuccreſcunt, ita ſunt diſpoſita, ut ex iis copioſi halitus dulces, oleoſi, ad naturam Mannæ vergentes, elici queant, calore ſolis ferventiore accedente, qui eos ſufficienter eliciat & extollat, aëreque ipſo convenientem diſpoſitionem obtinente, ut commodè digeratur materia, elaboretur, coquatur, tandemque noctis frigore condenſetur, ac roris inſtar decidat, ibidem major copia Mannæ producitur.

45. Quin &, prout ille *halitus* vel magis tenuium, vel magis craſſarum partium eſt, ſive ratione materiæ ipſius, ſive ob intenſionem aut defectum æſtus ſolaris, materiam elicientis atque evehentis, ita magis generandæ *Mannæ*,

vel producendo *Melli* aptus eſt: Hinc in Lithuania, Livonia, viciniſque locis, magnus quidem *Mellis* proventus eſt, at *Mannæ* non item. Similiter non idem anni tempus ęquè utrique aptum: Ver namque & Autumnus magis *Melli* conſiciendo inſerviunt; æſtas magis *Mannæ*.

46. Sed dictæ ſententiæ refragatur Coſtæus, Annot. ad Meſuen, exiſtimans, unâ exceptâ Orientali Mannâ, nullam ex rore genitam ad nos afferri; Ac Donatus Altimarus libell. de viribus & different. Mannæ, non modò ex rore generari Mannam cenſet; ſed ex plantis quoque eam promanare, quin &, vulgatæ Mannæ ſpeciem nullam ex rore procreari, neque Calabram, neque Brigantinam; ſed gummi, ſeu ſuccum potiùs quendam eſſe, ex quarundam arborum frondibus, ramis, & caudice reſudantem, in Calabria quidem & Apulia Fraxini & Orni, in Brigantio Juniperi & Pinus: de Quer-

de Quercubus annoſis in Calabria, & ficubus, idem alii aſſerunt. Si apud Brigantinos, inquit Zacutus Luſitanus, ex Altimari perſuaſione, aut in Neapolitano regno, has arbores cultro indicas, ſuccus aliarum lachrymarum more diſtillabit: Denique ſicut thuris Manna, inquit, ex thuriferis arboribus, non ſecus ac maſtiche ex maſtichinis, & myrrha ex myrrhatis, per poros arborum, à quibus progignitur reſudat, ſic in Libano, & dictis regionibus præcipuè, coaleſcit Manna gummi modo.

47. Secutus fuit in hac opinione Donatus Manachos illos, qui in Meſuen Commentarios ſcripſêre, teſte Matthiol. in Dioſc. libr. 1. cap. 73. Hoſce namque pro certo aſſerere aït, Sirio ardente Mannam non ſolùm Roris modò ſuper arborum & herbarum folia reperiri, aëris & cœli clementiâ; ſed etiam ab arboribus, Fraxino ſcilicet & Orneogloſſo, abſque aliquo cœli rore,

gummi in modum, inciſo earum cortice, in lachrymas concreſcere. Quam quidem Monachorum ſententiam non admittendam, ſed potiùs explodendam cenſet Matthiolus, ut à rei natura, tum à ratione & à veritate abhorrentem.

48. Quippe, non modò ipſemet Matthiolus vidit ac collegit, in Comitatu Goritienſi, Mannam ſuper varias arbores è cœlo demiſſam, tum liquidam tum ſpiſſam, (qualis etiam ceciderat in agro Forojulienſi ac circumvicinis locis,) ut in præcedentibus citavimus; ſed eandem quoque in agro Tridentino, in Ananienſibus montibus, cecidiſſe è cœlo admodùm copioſam, præſertim ſuper Lariceas arbores, teſtimonio Clariſſ. Medici Julii Alexandrini, & Petri Spozzalancii Pharmacopæi Ananienſis, (à quo & portionem ad ſe miſſam refert,) confirmat.

49. Ne quis verò exiſtimet, hanc Mannam, quam ex Lariceis foliis legerant

rant Ananienſes, è Larice ipſa exſudaſſe, teſtatur eandem nihil prorſus reſinoſi reſipuiſſe: Quin etiam, eandem non ſolùm in arborum foliis obſervatam fuiſſe; ſed etiam in pratis: adeò ut fæniſecæ præ Manna à Sole diſſoluta falces ab herbis nequiverint explicare. Et quid verò dicent de Manna illa, quæ non modò in herbas, ſed & ſuper ſaxa ac terram ipſam decidere deprehenditur?

50. Ingenuè quidem Coſtæus: De *Groſſa*, inquit, quam ex terra, ſaxiſque & herbis colligunt, quid dicam non habeo; qui nondum pro certo habeam, inquit, an ſub fraxino tantùm, & orno, vel aperto etiam cœlo, colligatur: Quod utique poſterius evidentiſſima teſtimonia probant. Ac conſtat ex Plinio, in præcedentibus allegato, eos, qui matutino ſub dio verſantur, *unctas liquore veſtes*, *capillumque concretum ſentire*. Et quid ni naturalis illa cauſa, quæ, ut roris inſtar Manna defluat

in Oriente efficit, æquè in Italia, aut aliis locis calidioribus, poſſet locum invenire; ſiquidem ex alia ſaltem quacunque cauſa Mannam ibidem provenire non dubitatur? Vel an quæ ratio commoda occurrit, cur ſola *Orientalis Manna* ſit pro *roſcido melle* habenda; *Italica* verò omnis non niſi *promanans è caudice liquor* ſtatuenda.

51. Quòd ſi contingat ex arboribus quibuſdam, cortice inciſo, Mannam exſudare; id non ſecundùm naturam, ſex ex accidenti contingere, judicat Matthiolus. Quæ enim Manna inciſo Arborum cortice, in Apulia & Calabrienſi agro, canicularibus diebus, collacrymare deprehenditur, eam nequaquam plantæ ipſius liquorem eſſe ſtatuit; ſed ipſam eandem Mannam, quæ diebus ſuperioribus eaſdem in arbores ab aëre deciderat: Nam, inquit, cùm illis regionibus uſu veniat, ut præ cæteris prædictæ arbores, (nempe Fraxinus & Ornus,) mellifluo rore affatim

aſfatim abundèque madeſcant, ſitque cortex Solis ardore nimio ſitiens, ac rimoſus, magnam liquoris quantitatem intra abſorbet: Quo fit, ut poſtmodùm, exurente caniculâ, inciſo eodem cortice, idem liquor exiliat, & in grumos concreſcat: qui tamen cùm leves fungoſique ſunt, inquit, ob arboris ſucci mixtionem, infeliciter operantur, nec alteriùs Mannæ viribus correſpondent.

52. Sed prædictæ de *Manna materia* ſententiæ quâ ex melleo rore coagulari ſtatuitur, ſequentia incommoda, ab Altimaro ac Coſtæo mota, obſtare videntur. 1. Si ex rore, frigoris nocturni vi condenſato, gignitur Manna, calore viciſſim diſſolvetur: quæ enim frigore condenſantur: calore ſolvuntur: At Manna vulgaris, etiam frondea, calore denſatur magis, ac non niſi liquore aliquo diſſolvitur, quod argumento eſt, à ſiccitate, non à frigore concretam eſſe.

53. II. Cùm in eodem tractu plures diverſorum generum ſit arbores, quî ſit quòd non niſi ex certis duntaxat, (v. g. in Calabria & Apulia ex Fraxino & Orno, in Brigantio ex Junipero & Pino,) colligatur? nec iis quidem omnibus, ſed nonnullis tantùm? niſi ex illis ipſis arboribus potiùs exſudare Manna credenda ſit. III. Imò, obtectâ interdum veſperi Fraxino & Orno linteis, ut ros admitti nequeat, deprehenditur tamen manè frondibus ſimiliter Manna inſidere, ut antè; atqui hujus ex rore ortum eſſe nemo dixerit.

54. Reſpondemus ad *Primùm*: Reverà ordinariè quidem Solis orientis calore iterùm diſſolvi Mannam: unde antelucanis temporibus colligi debet, ne evaneſcat: Id autem non minùs de Italica Manna verum eſſe quàm de Orientali, liquere poteſt ex eo quod refert Matthiolus in Dioſc. lib. I. c. 73. Coſſentiæ, inquit, quæ eſt Calabriæ civitas,

civitas, mihi facta fuit copia Mannæ, quæ nocte peractâ à cœlo deciderat ſuper fraxineis frondibus, quæ Julapii perfectè cocti guttas prorſus referebat: *Accepi inibi ab incolis*, inquit, *quòd hæc manè legitur, priuſquam Sol exortus admodùm excalfaciat: namque poſtea Sole liquefacta abſorptaque facilè evaneſcit: Quapropter plerique (ut à nonnullis audivi,) ubi in magna deciderit copia, ſummo manè arborum ramos præſcindunt, & in opacis collocant, ubi concretam majori commodo legunt.* Hinc Jonſton. Admir. Meteor. cap. 10. *Liqueſcit omne* Manna *Sole*, inquit, *etiam Orientale, niſi præveniatur.*

55. Cur verò Manna collectum, & aſſervatum aliquandiu, non ſimiliter calore diſſolvatur, (præterquam quòd collectio ipſa & agitatio, particularum ſitum mutet utcunque, ipſamque materiam compingat, adeòque reſolutioni promptiori quodammodò officiat,) hæc cauſa reddi poteſt, quòd

ex collecto Manna tenuior vapor ſenſim exhalârit, ac particulæ terreſtres, quæ plurimæ inſunt, aëream implicantes materiam, arctiùs inter ſe coïerunt, unde non niſi affuſo humido liqueſcit.

56. Ita multa alia in natura reperiuntur, quæ moderato ac tepido calore, dum fortè tenuiores particulæ ſubſunt, aut craſſæ nondum ſatis compactæ ſunt, ſeu tota ſubſtantia minùs etiamnum coagulata eſt, facilè ſolvuntur & liqueſcunt; at quæ vel forti & urenti calori expoſita, vel ſenſim reſolutis particulis tenuioribus, vel etiam fortè nullâ factâ evaporatione ſenſibili, ſolâ vi frigoris, indurantur planè ac quaſi exiccantur, ita ut ſubſtantia eorundem conſiſtens, indurata, ac quaſi arefacta, non ampliùs ſimplici calore reſolvatur, ut in *reſina*, & omni genere *gummi* videre eſt.

57. Simili ratione contingere poteſt, ut nonnihil Mannæ, in quo par-

ticulæ terreſtres coïerunt inter ſeſe arctiùs, atque cohærent tenaciùs, ſeu cujus ſubſtantia fortè vehementiùs concreta eſt, (præſertim cùm fervidiore Solis æſtu plus terreſtris materiæ in altum fuit elevatum, idemque magis excoctum,) non illicò orto Sole diſſolvatur, quod & interdiu colligi poſſit: (velut procul dubio apes nonnihil mellis reſidui, ex nocturno rore, inveniunt interdiu, quamvis *i*dipſum minùs in oculos incurrat:) Ut adeò verum eſſe queat, quod urget Coſtæus ex Donato Altimaro, non tantùm ante Solis ortum, ſed etiam meridie ſummâ, & ſub Canis æſtu ac ſiccitate, Mannam colligi: Parum tamen utique hoc fuerit; plurimumque, niſi ante Solis ortum fuerit collectum, tepido Solis calore evaneſcit.

58. Ad *Secundum* dicimus: Nec in Oriente quidem, ubi Mannam ex rore etiam gigni largiuntur, (quod apud omnes extra controverſiam eſt,) pro-

miſcuè reperitur Manna ſuper plantis quibuſvis: Ita namque diximus ex Avicenna *Terengjubîn* potiſſimùm colligi ex planta quadam Al-Hhâgj dicta. Quæ fortè cauſa eſt, cur etiam in Oriente quibuſdam vel *reſina* vel *gummi* eſſe credatur, quod item Garciæ ab Horto perſuaſum fuiſſe ex relatu aliorum, ſuperiùs intelleximus.

59. Cur autem non niſi ex certis quibuſdam arboribus colligatur, cauſam eſſe putat Marthiol. earundem arborum occultam quandam facultatem, velut magnetis ad ferrum, & ſuccini ad paleas: nos verò cenſemus, ex peculiari arborum ſeu plantarum diſpoſitione, tum quoad primas tum quoad ſecundas qualitates, pendere, cur potiùs in hac arbore vel planta concreſcat ros ille, ſeu denſetur ac cohibeatur; in alia diffluat, vel abſorbeatur, idque vel profundiùs, ſubeundo lignum ipſum, vel minùs profundè, corticem duntaxat penetrando, unde

unde quandoque ſactâ inciſione denuò promanare cernatur. Atque ita ſanè obſervamus quotidie, non in omni ſubjecto ex æquo rorem vulgarem vel pruinam repræſentari : dum corpora alia materiam ipſam imbibunt, alia eandem ſuſtinent; in aliis ſubjectis ros guttatim collectus conſpicirur, in aliis diffuſus diffluit.

60. Ad *Tertium*: Si verum eſt quod hîc dicitur, cenſemus fieri poſſe, ut quandoque roſcidus ille ſuccus, ſeu melleus liquor, quem cortex calore Solis rarefactus, poroſuſque, ac quaſi rimoſus redditus, præcedentibus noctibus copioſè imbibit, vel ad lignum uſque tranſmiſit, aliâ nocte forſan, factâ vi frigoris nocturni condenſatione ac conſtrictione circa arborem, per corticis quoſdam poros ampliores denuò exprimatur. Veruntamen, quod hac ratione promanat, id procul dubio ſaporem æmulatur ejus plantæ unde promanat; ut adeò, ſi quid eâ ratione

promanet v. g. à Larice, id reſinoſum quid ſapere deprehendatur; quod tamen in Manna ex ſimilibus plantis collecto non deprehenditur.

61. Et quamvis etiam abſurdum non ſit, è quibuſdam plantarum generibus nonnihil ſucci terreſtris, qui à plantis ipſis è terra ſit attractus, atque per ipſarum ſubſtantiam diſtributus, ibidemque coctus & elaboratus, in *melleum liquorem*, per corticem earundem quandoque poſſe exſudare, ut ita promanans mox gummi inſtar concreſcat; Veriſimile tamen omnino eſt, ejuſmodi *ſuccum melleum* è planta quacunque quæ per ſe ingrati ſaporis ſit, atque aliena à dulcedine, nequaquam poſſe exſudare: Ut adeò ex Larice v. g. non magis queat tali modo promanare *Manna*; quàm colligi queant uvæ à ſpinis, aut ficus à tribulis: Cùmque cæteræ arbores, ex quibus communiſſimè *Manna* colligitur, nempe *Fraxinus*, *Ornus*, *Iuniperus*, *Pinus*, &c. ſuâ naturâ

naturâ mellifluæ nequaquam deprehendantur; veriſimile utique eſt, ex ipſis illis arboribus *Manna* illud, quod ſuper eaſdem colligitur, non promanâſſe magis, quàm maſtiche ex quercu, è junipero thus, è pino myrrha exſudare deprehenditur.

62. Cæterùm, rationi omnino conſentaneum eſt, plantas ipſas quoque aliquid *mellei ſucci* è terra allicere, aut intra ſui ſubſtantiam (pro ratione mutationis ac coctionis quam ſubit in iis ſuccus) nonnihil q. *mellis* conficere & elaborare, alias quidem copiâ majori, ac qualitate ſeu dulcedine meliori, alias copiâ minori, ac qualitate deteriori. Ita *Arundines ſaccharifera* quoddam quaſi *mel* copioſiſſimè proferunt, dum ſuccum è terra alliciunt, alterant, commutant, perficiunt, & coquunt, *Sacchari* enim & *Mellis* magna affinitas eſt; ita ut dulcis ille liquor, qui in Arundine Sacchariſera reperitur, Arabibus *Aſl Al-Khadſb, mel arundinum* dicatur;

catur; ipſeque Dioſc. libr. 2. cap. 104. *Saccharum* eſſe quoddam *mellis concreti* genus aſſerat. Attamen *ſuper Arundine Manna* colligi genuinum, non admiſerim; nec *Saccharum Antiquorum*, quod apud Indos ſuper folia Arundinum invenitur, ipſum *Manna* eſſe conceſſerim.

63. Et ſiquidem verum ſit id, quod de ſuo *Elæomelite* refert Dioſc. nempe hunc *ſuccum melleum* ex arborum caudice manare; verè erit *Mannæ genus*, à *melleo rore*, ſeu *melle aërio* diverſum: At cùm noſtrâ ætate, (quâ magis quàm olim terrarum orbis eſt perluſtratus,) id genus arborum, è quarum caudice *Elæomeli* promanet, nondum ſit cognitum, pro *Aëromelite* ſeu *roſcido melle*, illum dulcem ſpiſſumque Dioſcoridis liquorem accipimus: Nec admittimns correctionem Salmaſii, qui exiſtimans Dioſcoridem ignorâſſe quid eſſet propriè Ἐλαιόμελι, & unde naſceretur, vult Dioſcoridem debuiſſe di-

cere,

cere, *Mel eſſe inſtar olei liquidius*, quod ipſe *liquidam Mannam* interpretatur; ſed æquè dubium relinquit quid propriè illa *liquida Manna* ſit, & unde naſcatur.

64. Ex demonſtrata vero *Mannæ materia* ac *geneſi*, liquet omninò erroneam eſſe ſententiam illam Chriſtoph. à Vega, lib. 2. de art. med. ſ. 3. c. 11. quâ putat *Manna* parvarum quarundam apum, culicibus craſſis ſimilium, opus eſſe, à quibus gregatim arboribus inſidentibus, guttatim, quaſi ſudor, Manna defluat. Cui rectè reponit Senn. Phyſ. libr. 4. cap. 8. Veriſimilius eſſe, animalcula hæc potiùs allici Mannæ dulcedine, quàm id efficere.

65. Notum utique eſt, inſecta varia etiam Apum laboribus inſidiari, atque mella avidè appetere: qua de cauſa Apes in Republica ſua etiam huic muneri Cives nonnullos deſtinatos habent, quæ ad ejuſmodi inſidias attendant, atque prædones arceant: quod à Virgilio inſinuatum Georg. libr. 4.

—— *Pars*

——— Pars intra ſepta domorum
Prima favis ponunt fundamina; deinde tenaces
Suſpendunt ceras: aliæ ſpem gentis adultos
Educunt fœtus: aliæ puriſſima mella
Stipant, & liquido diſtendunt nectare cellas.
Aut onera accipiunt venientum: aut agmine facto.
Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent.

66. Liquet item, quid ſentiendum ſit de illis opinionibus, quas proponit Plin. libr. 11. cap. 12. dubitans an *Mel roſcidum* (quod quatenus conſpicuum colligitur ab Hominibus, *Mannam* eſſe ac vocari diximus ex Avicenn. quatenus ab Apibus, *Mel Apum* evadere;) an illud, inquam, ſit *Cœli ſudor*, ſive quædam *Siderum ſaliva*, ſive *purgantis ſe aëris ſuccus*? Tertia quidem hæc

hæc opinio admitti poſſet, ſi illi *aëris ſucco*, non ex ipſo aëre, vel ſublimiori regione, ſed è terra & aquis, originem tribuere, Plinio non invito, liceret.

67. At à Cœlo ſublimiore, ſeu Æthere, ipſi originem arceſſere Plinius ipſe videtur, dum inquit: *Vtinam eſſet & purus ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primò; Nunc verò è tanta cadens altitudine, multúmque dum venit ſordeſcens, & obvio terræ halitu infectus, prœterea è fronde ac pabulis potus, & in uterculos congeſtus apum, (ore enim vomunt,) ad hæc ſucco florum corruptus, & alveis maceratus, totieſque mutatus, magnam tamen cœleſtis naturæ voluptatem affert.* Sed ſuam Plinio ſententiam relinquimus.

68. Id verò dignum eſt pleniori conſideratione, An *Mellis* propriè dicti, & *Mannæ*, planè *eadem ſit ſubſtantia?* Quod ipſum colligendum videtur tum ex Plinio, tum ex Avicenna ſuperiùs allegato; velut item ex

ex Gal. 3. facult. alim. cap. 36. Equidem, quatenus *melleus* ille *ros*, partim inſpiſſatus, ac viſibilior redditus, ſuper herbas, frondes, arbores, ſaxa, aliave ſubjecta, colligitur ab Hominibus, ac *Manna* vocatur; partim imbibitur ab ipſis plantis, aut inviſibiliter iiſdem adhæreſcens, colligitur ab *Apibus*, atque in alveolos reconditur, ubi tandem *Mel* propriè vocatur: eatenus utique una utriuſque & Mannæ & Mellis materia exiſtit: Niſi quòd *Mannæ ſubſtantia* craſſarum magis exiſtat partium; *Mellis ſubſtantia* verò partium magis tenuium, ac fortè ipſarum plantarum, quibus inhæſit, qualitatibus magis imbuta.

69. Hoc inſuper intercedit diſcriminis, quòd *Mel* in cellulas relatum ab apibus, initio non modò ut aqua dilutum, exiſtat; ſed & primis diebus ferveat, ut muſtum, ſeque purget, tandemque craſſeſcat circa vigeſimum diem, moxque obducatur tenui membranâ,

branâ, quæ fervoris ipſius ſpumâ concreſcit, docente Plinio lib. 11. cap. 13. & Ariſt. 5. hiſtor. anim. cap. 22. ſecus atque in *Manna* contingit.

70. Huc accedit, quòd & Apes ipſæ peculiarem quandam in *Mel* impreſſionem faciant, hoc eſt, ſubſtantiam ejus à Mannæ ſubſtantia quodammodò diſtinctam reddant, peculiari eam imbuendo qualitate, ut ex Avic. docuimus. Præterea, non id ſolùm colligunt apes, quod ex aëre delapſum eſt, atque ita à plantis, in quas incidit, imbibitum, ipſiſque plantis vel floribus inviſibiliter adhæreſcit; ſed & multum ejus, quod plantæ ipſæmet, vi radiorum ſolarium calefactæ, rarefactæ, è terra eliciunt, digerunt, coquunt, temperant, ac per ſui ſubſtantiam diffundunt.

71. Nempe, *liquorem dulcem ſeu melleum*, quem plantæ variæ ſuſcipiunt è terra, atque vi propriæ ſubſtantiæ elaborant & perficiunt, vi radiorum ſolarium

rium ad extremas earundem partes (quales imprimis ſunt flores) eve- ctum, atque ita per longas ambages perfectè excolatum & excoctum, apes paſſim eliciunt ac colligunt longè puriorem, magiſque exutum alieno ſapore, ſeu ab heterogeneis plantæ ſuccique alieni partibus ſeparatum, quàm vel ſponte vi æſtus ſolaris is unquam emanaret, vel arte elici aut exprimi poſſet: ac optimum quidem colligunt eundem, ubi optimorum doliolis florum eſt conditus, ut loquitur Plin. cit. loc. Quamvis Ariſt. libr. 5. Hiſt. anim. cap. 22. Favos ex floribus apes conficere, tradat; mel non facere, ſed purum putumque afferre ſicut è cœlo defluxit: Quo reſpicit Seneca Epiſt. 85.

72. Interea, veluti nequaquam ex omnibus plantis, vel floribus quibuſvis promiſcuè, mella apes proliciunt; ſic neque ſimpliciter purum mel eliciunt è floribus appropriatis, ſed plantæ ſuæ utcunque redolens conditionem

nem ac qualitatem: Hinc neque ex omnibus plantis vel floribus ex quibus mel apes eliciunt, æquè dulce, vel probum, vel ſalubre, colligunt; Videlicet, Ericæ flore, dum utuntur apes, minimè probatum mel efficiunt, teſte Dioſc. libr. 1. cap. 117. Similiter de aliis.

73. Ex hiſce verò liquet, non omne Mel, quod ab Apibus colligitur, ex aëre decidere; ſed copioſam illius materiam è terra ſuppeditari, atque allici à plantis; in iiſque vi Solis elaborari ac coqui. Id verò vel inde quoque colligi poteſt, quòd cùm tempeſtivos imbres ſerena cœli conſtitutio ſequitur, plurimum mellis gignatur: imbre nimirum ſuccum & materiam plantis è terra ſuppeditante; Sole verò eundem in dulcem liquorem excoquente.

74. Quamvis itaque magna quidem *Mellis* portio, ejuſdem ſit cùm *Manna* ſubſtantiæ; magna tamen itidem ejuſdem portio plurimùm à *Manna* diverſa eſt:

ſa eſt: Ut adeò ſi *Mel* totum ſpectetur, prout jam confectum ab Apibus, atque in alvearia reconditum, plurimùm id ipſum à *Manna* quoad ſubſtantiam differre ſtatuendum ſit.

75. Hanc verò ſubſtantiæ utriuſque diverſitatem arguunt ea quæ notavit Valer. Cordus in Annotat. ad Dioſc. libr. 2. cap. 104. Nempe, 1. *Mel apum* ſemper, quocunque Veris & Æſtatis tempore, in floribus reperitur; at *ros melleus*, ſeu *Manna*, non ſemper, ſed rariſſimè decidit. 2. *Mel apum* tam noctu quàm interdiu in floribus reperitur; at *melleus ros* non niſi tempore matutino. 3 *Mellis apum* circa meridiem plurimum in floribus deprehenditur; at *melleus ros* incaleſcente Sole ſtatim perit. 4. *Mel apum* dum in floribus continetur ſemper eſt liquidum; at *ros melleus* ut plurimùm reperitur concretus. 5. *Mel apum* continetur in floribus: at *ros melleus* ſuper folia plantarum decidit. 6. *Mel apum* non modò per ſe longam

longam vetuſtatem ferre poteſt; ſed & alia multa in multos annos conſervat: at *ros melleus* plurimùm per ſe vix in unum aut alterum annum durare poteſt, nedum alia à corruptione tueri. 7. In Septentrione maxima *mellis* eſt copia, v.g. in Lithuania, Livonia, & vicinis regionibus, in quibus tamen rariſſimè *rores mellei* conſpiciuntur. 8. Si *ros melleus* eſſet *mellis* materia, ſeu eadem utriuſque ſubſtantia, utique *mel* apes colligerent ex foliis potiùs totaque planta, quàm ex ſolis floribus; atqui ex hiſce imprimis, & quidem ex horum intimis penetralibus mel colligunt apes. 9. Hoc addi poteſt, *mellito rore* delectari apes ut eo nutriantur, non ut exinde *mel* recondant: Hinc Ruſticis notum, *mellitos rores* bonum paſtum apibus præbere, ſed ad mellificationem non conferre. Sed hæc de *Mellis* ac *Mannæ* differentia.

76. Alia hic Quæſtio occurrit, à multis agitata, *An Manna Iſraëlita-*

 rum

rum (quo ceu cibo quadraginta annos id deſerto ſunt nutriti Exod. 16. Numer. 11.) *eadem ſit cum noſtra Manna, quâ utimur in Medicina?* Affirmat id ipſum Fr. Valeſ. Philoſ. Sacræ cap. 57. Levin. Lemnius Herb. Bibl. Explic. c. 3. Ac Joh. Franc. Picus, Mirandulæ Comes, elegantibus hiſce verſibus:

———————— Nubes
Sed placidum rorem verno liquefacta tepore
Gignit, ſi pulſis nebulis nox ipſa refulſit.
Hæc etiam ſemen Coriandri imitata rotundum
Cogitur, & ramis frondoſæ ſtirpis adhæret:
Flavam corporibus bilem eductura. Sed olim,
Dum Iudæa cohors ſitientibus exul arenis
Degeret, in paſtum cecidit divinitus: Inde

Attoniti

Attoniti Patres, Man Hu,
dixêre vetuſti.

77. Equidem deſcribitur *Manna Iſraëlitarum* Exod. 16. in hunc modum: ℣. 14. *Manè fuit ſtratus Ros circa ipſa caſtra*: ℣. 15. *Quumque ſe elevâſſet ſtratus ille ros, ecce in ſuperſicie deſerti minutum quid rotundum, minutum, ſicut pruina ſuper terram.* ℣. 16. *Quod videntes filii Iſraëlis dicebant alter alteri* Man Hu (quid hoc eſt?) *non enim ſciebant quid eſſet.* ℣. 22. *Colligebant illud quovis mane; nam incaleſcente Sole liqueſcebat.* ℣. 31. *Vocavit autem domus Iſraël nomen ejus* Man: *quod erat quaſi ſemen Coriandri, album; & ejus ſapor velut placentæ ex farina cum melle.* Num. 11. ℣. 7. *Man autem ut ſemen Coriandri erat; & color* (ſeu intuitns) *ejus, ut color* (ſeu intuitus) *Bedolah.*

78. Nempe *Manna* nocturno tempore cœlitus delapſum in terram, procul dubio partium erat magnitudine ac colore differentium; ut aliæ particulæ

 minores

minores eſſent, aliæ paulò majores; rurſum nonnullæ pruinæ inſtar, minutiſſimis particulis ſtriatæ ac ſquammoſæ, per terram ſtratæ, aliæ conglobatæ, figurâ ac magnitudine ſemini Coriandri ſimiles; quin & nonnullæ colore albicantes, aliæ forſan ſubflavæ: Hinc quæ tenuiores erant, facillimè ſolvebantur in halitus, atque roris inſtar elevabantur, niſi ſummo manè, antequam radii ſolares perſtringerent Horizontem, colligerentur; quæ majores erant, ac formâ & magnitudine Coriandri ſemen referebant, duriuſculæ, durabant paulò diutiùs, at niſi & ipſæ tamen ad auroram legerentur ocyùs, facilè ſolis tepore liqueſcebant, atque evolabant; collectæ verò, mox gummi vel reſinæ inſtar indureſcebant, ut teri poſſent, atque in panes concinnari.

79. Quæ ſanè ſi conferantur cum ſuperiùs declaratis, apparet *Mannam*, quo paſti ſunt Filii Iſraëlis in deſerto, non

non malè convenire cum *Manna* noſtra: Planèque eidem congruit *deſcriptio Mannæ* apud Meſuen de ſimp. Med. part. 1. capit. 8. quæ ita habet: *Manna eſt ros, cadens ſuper quaſdam plantas ac lapides*, &c. (ſimiliter ſuper terram:) *Diverſificatur autem ſecundùm diverſitates rerum ſuper quas cadit: cadens enim ſuper lapides, eſt ſicut guttæ parvæ, quæ congelantur*, (hoc eſt, ſecundùm textum ſacrum, *minutum rotundum quid*, concretum *ſicut pruina*;) *& fiunt ſicut ſemen*, (ut *ſemen Coriandri* inquit Scriptura; quod ipſum quoque in virente etiamnum & germinante herba album eſt, terſum, politum, perfectæ figuræ ſphæricæ,) &c. *Ex ea quæ cadit ſuper lapides melior eſt quæ eſt ſicut ſemen album*; inquit Meſue, (quod eſt *quaſi ſemen Coriandri, album*, dicitur Exod. ℣. 31.) *poſt illam verò in bonitate eſt, quæ eſt ſubcitrina*, dicente Meſue, (hoc eſt, cujus *color ut color bdellii*; ſic enim vocab. *Bedolah* vertitur à Tremell. & Junio.)

Nec *Sapor* ipſe quoque noſtræ Mannæ malè congruit: Reverà enim eſt *Mannæ crudæ ſapor*, ac ſi farinæ puriſſimæ ſeu amyli quippiam in pulticulam eſſet cum melle permixtum: *trita* verò ac *contuſa coctaque & igne parata*, *ſaporem panis oleati* referebat: Numer. 11. ℣. 1.

80. Notandum circa vocabulum *Bedolah*, cui intuitu externo ſeu colore comparatur *Manna* Numer. 11. ℣. 7. verti id quidem à Tremell. & Junio *Bdellium* (quod gummi genus *ſubflaveſcentis* eſt *coloris*;) at idem dubium ſeu obſcurum haberi ab Interpretibus Belgis, qui ideo vocabulum Hebræum ſervare maluerunt: Idem occurrit Geneſ. 2. v. 12. ubi conjungitur cum Sardonyce Lapide; ut adeò illic pretioſum aliquem lapidem, aut ſimile quid, denotare videatur: Utrobique in Perſico noſtro Pentateucho M.S. redditur *Bolour*, quod *Cryſtallum* denotat: ſimiliter Rabbi Salomo Jarch. Numer, 11. *Cryſtallum* reddit: quæ

equi-

equidem interpretatio non malè ipſi Mannę in comparatione externi intuitus congruere videtur, cùm optima *Manna*, *Maſtichina* ſeu *Granata* dicta, albicans ac quodammodò pellucida exiſtat, ut ex præcedentibus liquet.

18. Sed occurrit difficultas, quâ ratione *Manna* noſtra, quæ Medicina eſt ſolutiva, pro cibo eſſe potuerit Iſraëlitis? quâ ratione factum, inquam, ut tali cibo continuè uſurpato, corpora non planè laxarentur ac diſſolverentur! An verò miracùlum potiùs in eo ſtatuendum, quod Deus ex Medicina laxativa commodum cibum conſtituerit, quàm quòd cibum, qui non reperiebatur in deſerto, ſupernaturali ratione ſuppeditaverit?

82. Reſpondemus, qualitatem ac naturam hujuſce cibi ſatis ab ipſiſmet Iſraëlitis eſſe proditam, quando Numer. 21. ℣. 5. *Anima noſtra nauſeat*, inquiunt, *ſuper cibo iſto leviſſimo*: Quod autem cibi leves, & qui ſolidam ſub-

ſtantiam corporibus non tribuunt, medicamentorum quoque rationem habeant, ac purgandi polleant facultate, teſtatur Hippocrates. Quin &, lenientibus medicamentis hoc peculiare ineſt, ob eam quam cum natura habent familiaritatem, ut facilè in nutrimentum abeant, præſertim ſi non aliquanto poſt uſum eorum alia alimenta aſſumantur: Quid ergo mirum Mannam Iſraëlitis in alimentum ceſſiſſe, utpote qui eâ ſolâ veſcebantur.

83. Ac videtur omnino talis cibus maximè Iſraëlitis fuiſſe idoneus, quin imò neceſſarius; qui nempe initio Medicamenti rationem haberet, ad expurgandam cacochymiam, quam ex uſu cucumerum, peponum, porrorum, cœparum, & aliorum, (quorum ipſi meminerunt Num. 11. v. 5.) in Ægypto contraxerant: Atqui deinceps porrò aſſuetis in idoneum benignumque cederet alimentum.

84. Certè

84. Certè conſuetudine quandoque res alieniſſimæ redduntur naturæ familiares: ut & venena ac pharmaca ſenſim per aſſuefactionem in alimoniam verti tradantur, apud Lang. Ep. Med. libr. 1. Epiſt. 12. Sic nonnullos venenis enutritos diu vixiſſe, refert Johan. Bruyerin. de re Cibaria libr. 1. capit. 22. Conſuetudine factum, ut Thraſias Pharmacopola, & plerique in Græcia paſtores, integros Ellebori manipulos citra noxam devorarent & concoquerent; cujus frequentes potiones, ob familiarem ac diutinum pharmaci uſum, Eudemum illum Chium nec vomitu nec alvi potione purgare poterant, ut eſt apud Theophraſtum *libr.* 9. de hiſt. plant. cap. 18.

15. De Puella, præſentiſſimo Na*pelli* veneno nutrita, referunt Ariſt. in libr. de Regim. Principum, & Averr. *in Proœm*, 3. Phyſ. itemque Gal. lib. 3. de Nat. ſimpl. quæ puellari venere decora, à Rege Indorum Alexandro

magno, dolo, muneri data, cujus ſcintillationes, & ſerpentum more nictantes oculos, cùm Ariſtoteles illius Præceptor vidiſſet, Cave tibi ab hac, inquit, ô Alexander: hac nempe tibi exitium paratur: Nec judicio Ariſtotelis defuit eventus: Nam plerique proci Virginis commercio intoxicati interierunt.

86. Quòd ſi verò conſuetudo ex venenis cibum poteſt efficere idoneum pro corpore ſuſtentando ac corroborando; quantò magis ex medicamentis naturâ propriâ alimentoſis? Accedente imprimis ſpeciali Dei concurſu, quo non modò in cibum id medicinæ genus ordinabatur & efficiebatur, ſed eundem quoque ſuaviſſimum, qui, ſi Apocrypho Scriptori habenda fides, (Sapientiæ 16. v. 20.) ad omnem voluptatem, & omnem convenientem guſtum poterat temperari; quod non ſine divino miraculo fuiſſe factum exiſtimandum.

87. Et

87. Et ſanè, *Manna* aſſuetis non laxare alvum, nec leniente ullâ virtute corpus afficere, ſed nutrimentum iiſdem ſuppeditare conveniens, ex Fuchſio libr. de Compoſ. Med. liquere poteſt: qui hoc argumento *Manna* à Medicorum uſu explodere conatur, quòd levem admodùm vel omnino nullam fere ſolvendi, alvumque ſubducendi vim habeat: *Quod iis compertum eſt*, inquit, *qui juxta Libanum fuerunt: Nam referunt, Indigenas ejus montis, cum abundè eâ ſatientur, nihil tamen lædi, aut alvum ſibi quoque pacto ſubduci ſentire; ſed eâ tanquam obſonio nutriri, Quapropter cùm melli*, inquit, *quodammodò ſimilem facultatem habere conſtet, facile eâ carere liceret*, &c.

18. Fidem equidem hîc Fuchſio habemus, vel iis qui Fuchſio hunc Mannæ effectum retulerunt; ſed ex uſu quotidiano & aſſuefactione id Libani montis Incolis evenire, cenſemus. Improbandum interim id doctiſſimi

Viri judicium, quo ex effectu Mannæ circa Libani Incolas deprehenſio, poſthabitâ rationis inveſtigatione, effectum ejuſdem manifeſtiſſimum, qui non niſi invitis ſenſibus ipſi poteſt denegari, conetur evertere, ac utiliſſimo medicamento Artem medicam privare. Sed hunc ſufficienter redarguit Matthiol. in Dioſc. lib. 1. c. 73. Certè ob conſuetudinem ſolam, & uſum aſſuetum, Libani Incolæ Mannâ non ſolvuntur; ſecus atque alii eidem minùs aſſueti: (veluti poſt uſum frequentem cujuſcunque medicamenti, non eundem ampliùs vel æquè validum effectum obſervamus:) Similiter Iſraëlitæ in deſerto huic cibo aſſueti, vim ejus medicamentoſam non ampliùs experti ſunt.

89. Nequaquam tamen ad extenuandam Dei gloriam hæc obliquo & impio flexu trahenda ſunt: quaſi quid Dei Potentiæ detrahatur, ſi etiam, ubi vel maxima edit miracula, Naturæ mini-

miniſterio, ultra vires ordinarias ac naturales impulſæ vel evectæ, uti credatur. Certè facit hoc potiùs ad extollendam infinitam Dei ſapientiam, quâ omnipotenti ſuo conſilio ſic omnia diſponit ac dirigit, ut etiam ea, quæ verè portentoſiſſima exiſtunt, videantur aliqua ex parte ſecundùm naturæ ordinem evenire, ac ſaltem non ſine mediis à Deo conditis inſtitui.

90. Sic paſſim Deus mediis naturalibus uti conſuevit, in exercendis ſummis miraculis: ubi tamen media ipſa per divinam omnipotentiam ultra univerſæ Naturæ vires extollit; ac quæ ſolo juſſu nutuque ſuo efficere potuiſſet, nullo adhibito naturali ſubjecto, ea paſſim voluit, (ac vult etiamnum,) peragere rerum naturalium (quarum ipſe effector ac moderator eſt,) adminiculo ac miniſterio: quod multis exemplis declarat Levin. Lemn. cit. loc.

91. Interea multis modis ſtupendum Dei miraculum in deſerto, non

modò circa *Mannæ converſionem in cibum*, (quâ nempe leviſſimo hoc alimento, ut vocatur Numer. 21. ℣. 5. corporum robur & ſolida eorum ſubſtantia fuit conſervata & refecta;) ſed & circa ejuſdem *productionem* ac *ſubſtantiæ modum* ſe prodidit, multumque eidem ſupra vulgaris Mannæ geneſin, adeòque ſupra Naturæ curſum ordinarium, vireſque, acceſſit. Namque 1. *Manna vulgare* non niſi ſtato anni tempore generatur, (ſcil. circa Vergiliarum exortum, vel Sirio ſplendente;) at *Iſraëlitarum Manna* omnibus anni temporibus deſcendit.

92. 2. *Vulgare Manna*, quo anni tempore cadit, quibuſvis ſeptimanæ diebus promiſcuè cadit, majori minorive menſurâ: At *Iſraëlitarum Manna* præciſè die Sabbathi non cadebat; reliquis diebus cadebat eâ ſemper menſurâ quæ ſufficiebat Iſraëlitis; ac ſpeciatim die Veneris duplâ ſemper menſurâ ſuppeditabatur. Exod. 16. v. 17. 23. 28.

93. 3. *Vul-*

93. 3. *Vulgare Manna* non niſi certis in locis cadit; *Iſraëlitarum* deſcendebat quibuſvis in locis in deſerto, ubicunque Iſraëlitæ iter faciebant, dum vagabantur in deſerto quadraginta annos. v. 36.

94. 4. *Vulgare Manna* durare poteſt & conſervari ad aliquod tempus: (quippe quod ex Alexandria Ægypti affertur, *Maſtichinum* dictum, ſaltem ad annum in ſuis viribus perſiſtit, teſte Matthiolo; ſimiliter quod deſcribit Meſue: quod verò in Italia provenit, præſertim Calabrinum, pluribus etiam annis incorruptum permanet, ut vel ad quinquennium aſſervari queat:) At *Iſraëlitarum Manna*, ſervatum in craſtinum diem, vermes producebat ac fœtebat, ibid. v. 21. præterquam quod die veneris colligebatur, illud quippe deponebatur aſſervandum in craſtinum, nec tamen fœtębat, nec vermis in eo erat, ibid. v. 24. 25. quod verò reſervabatur in memoriam, ut recordarentur

darentur panis quem quadraginta annis comederant in deſerto, (Exod. 16. ℣. 32. 33.) id in plura ætatum ſæcula durabat.

95. 5. *Vulgare Manna* molle eſt, & ad trituram ineptum: quamvis & in Perſia duriuſculum colligi tradatur, & quod teri queat; unde & illud, quod cadit ſuper Al-Hhagj à nonnullis pro reſina habetur, ut dictum ſuperiùs:) Iſraëlitarum, utut incaleſcente Sole liqueſceret nondum collectum, non ſecus ac vulgare; collectum tamen durum erat, ut reſinæ alicujus aut ſiccioris gummi inſtar in pollinem redigi poſſet: quippe molebant ipſum molis, tundebant tudiculâ, coquebantque in cacabo, ac conficiebant ex eo placentas ſubcineritias, Num. 11. v. 8.

96. De *Viribus Mannæ* partim conſtat ex præcedentibus: *Medicamentum* certè eſt *alimentoſum*, velut & Mel: *Uſum* ejus eſſe pro Saccharo legimus *ad ſitim* in potu aquâ ſoluto Nomadicis

Paſtori-

Paſtoribus, qui Targæ colunt ſolitudines. Scal. Exerc. 164. Similiter Avic. (in cap. de Tereniabin,) & Meſue, *ſedare ſitim* teſtantur. *Temperatum* eſt in qualitatibus, ſeu nullius exceſſus, Meſ. paulùm tamen vergens ad calorem, Avic. Leniter alvum ſolvit, cum aliqua abſterſione, Avic. educitque choleram proprietate quadam, cum facilitate, Avic. Meſ. Coctum citiùs operatur, intenditurque vis ejus admixto Hyſſopo, Al-Hhagj, ſimili; mixtum verò aliis medicamentis promovet earum operationem, eamque facilitat; quippe dulcedine ſuâ eadem gratiora reddit, Meſ. Confert tuſſi, (imprimis ea Manna quæ cadit ſuper tamariſcum Serap.) & lenit guttur ac pectus: quin & miſcetur in confectionibus magnis, propter excellens juvamentum quod eſt in eo, Serap. Simpl. Med. cap. 45. *Doſis* ejus *ab aureis* 10. *ad aureos* 20. Avic. Serap. (Text. Arabic. habet *mitskhâl* pro eo quod *aureum* vertunt: Eſt autem

tem *mithskhâl* pondus (eſquidrachmæ:) Matthiolus *Italicæ Mannæ* propinandæ menſuram definit *trium* aut *quatuor unciarum*; *Orientalem maſtichinam*, id eſt probatiſſimam, parciùs exhiberi aït; minùs enim in ſolvendo eſſe imbecillam.

97. Quoad *delectum Mannæ*: Judice Meſue, ex ea quidem quæ *ſuper Lapides* cadit, melior eſt quæ eſt *ſicut ſemen album*, eſtque *dulcis*, & *recens*; poſt illam verò in bonitate eſt, quæ eſt *ſubcitrina*: *Fuſca* verò & *cænoſa*, (hoc eſt, quæ cecidit *in terram*,) & *antiqua*, non eſt bona. Ex ea verò quæ cadit *ſuper plantas*, melior eſt illa, quæ eſt *paucæ permixtionis* cum foliis, & eſt *ſubalbida*, & *recens*. Hæc Meſue.

98. Sed dubitatur, utrùm melior ſit ea quæ *ſuper Lapides* cadit, an quæ *ſuper plantas*. Vulgo quidem *præſtantior* cenſetur ea quæ cadit *ſuper plantas*; atque ex hac præſtantiſſima omnium, quam *frondeam* appellari ſuperiùs diximus,

mus, quia hæc minimum recipit ab iis, nec eſt ingrati odoris. Sed aliter ſentire videtur Meſues, qui, dum ordine à meliori ad deteriorem enarrando progreditur, primum locum ei quæ *ſuper Lapides* cadit aſſignat. Ac rationi certè id ipſum conſentaneum videtur: Etenim quæ cadit *ſuper plantas* ſuſcipit de virtute plantarum, & eſt cum permixtione particularum foliorum & florum, teſte Meſüe, ſecus atque contingit in ea, quæ *ſuper Lapides* cadit. Atque hæc ipſa eſt ſententia Valleſ. Philoſ. Sacr. cap. 57. ubi præſtantius id eſſe dicit, quod cadit *ſuper Lapides*, quia alterum ſuſcipit de virtute plantarum, (tametſi vulgò, inquit, pretioſior eſt quæ *de fronde* vocatur:) Additque porrò, conſtat quod *ſimile* eſt *ſemini*, eſſe quod *ſuper Lapides*, idque eſſe *grandioribus partibus* quàm alterum, atque ſi ſimul album ſit, eſſe optimum; parum verò ab hoc deficere, quod *ſubcitrinum*, ſcilicet *colore Bdellii*.

99. *Quoad*

99. *Quoad Regiones*, ubi cadit Manna: *Optima* quidem eſt *Orientalis*, præſertim *Maſtichina*; rarò hanc haberi aït Matthiolus, afferrique evanidam & virium expertem, quam *Bombycinam* vocant, quam eâdem menſurâ quâ Italicam propinamus, inquit. In *Orientalis* ac legitimæ Mannæ inopia, multi quidem, Matthiolo teſte, eâ tantùm, quæ *Frondea* vocatur, utendum putant, ceu ſolâ legitimâ, cæteras rejiciunt, ceu pernitioſas: quare & Neapoli Lege omnes, exceptâ frondeâ, interdicuntur. Ipſe tamen Matth. *vulgarem Mannam*, & *Calabram*, & *Brigantinam*, etiam *arboream*, tutiſſimum eſſe Medicamentum aſſerit, ubi ſeroſi humores & bilioſi ſunt expurgandi; quod & à Viris maximis frequentiſſimè obſervatum ſe noſſe teſtatur.

100. Cæterùm in genere *optima* cenſetur, quæ *recens*, *ſplendens*, *candicans*, & *in puriſſimos grumos concreta*, guſtu *melleum* præ ſe ferens *dulcedinem*; ſive

ſuper

ſuper Lapides ceciderit, ſive *ex ſtirpibus* odoratis & ſalubribus ſit collecta, nullis ſurculis aut folliculis implicata: Deterior verò eſt *citrina*: *Peſſima, fuſca, cænoſa, antiqua.* Atque hæc de Manna.

Sequentia ex Keckerman. libr. 6. Syſtem. Phyſ. cap. 10. libet ſubjungere, atque aliorum examini ac judicio relinquere. *Manna dicitur* à Mannah, *id eſt, à diſtribuendo,* inquit: *nam Manna idem eſt quod portio unicuique diſtributa, de qua Numeri* 11. Et mox: Manna *autem Polonicum, etiamſi ex foliis herbarum aut arborum enaſci aut creſcere videatur, tamen* 1. *cùm ex foliis divelli aut dejici facilè queat;* 2. *cùm nullum ſemen habeat, aut aliò deferri plantarique poſſit, ex rore gigni Poloni certò affirmant: Sed medicamenti nullum habet uſum, ſed tantùm alimenti; vocatur* die Schwaden. *Ante annos verò paucos Poloni aliud etiam pretioſius & dulcius Mannæ genus invenerunt, quod ruri proſtratum ſubtile eſt ac*

ſacca-

ſaccaro ſimile, quod butyro modicoque ſaccaro decoctum cum Italorum delicatiſſimis ferrulis & juſculis certare facilè poſſet. Eſt autem aliud Manna ruſticorum, die Mehl-daw / (credo reſpondere ei quod noſtratibus dicitur Honig-daw /) *quod potiùs vitium roris eſt, & ex putrefacto craſſoque rore in frugibus naſcitur, inſtarque telæ araneæ frugibus adhæret, intra quam telam generatur vermiculus, noxiùs & pernitioſus frugibus & arboribus, & ſic per antiphraſin dicitur* RUSTICORUM MANNA. Hæc Keckermannus.

FINIS.

DISSERTATIO *DE* SACCHARO.

VEluti MANNÆ *Mel* affine eſt; ſic *Saecharum Mellis* ſpecies exiſtit: *Illud* Aër generat; *Iſtud* colligunt Apes; *hoc* è plantis prognatum conſit plurimùm Arte. Circa hoc verò non una difficultas occurrit: dum nec Veteres Recentioribus, nec forſan inter ſe Veteres, nec Græci Arabibus, in eſſentia rei declaranda congruere videntur; inſuperque variæ ſpecies ejuſdem ab Arabibus traditæ, ac rerum diverſarum confuſæ diſtinctiones, quin & Autorum optimorum verſiones

nes ineptæ nonnunquam, ac barbaræ paſſim, difficultatem adaugent. Unde non exiguum in Artem incommodum irrepſit; ac noxium quandoque pro Cardiaco ſe ingeſſit.

2. Huic difficultati expediendę eximii Viri, Manardus, Fuchſius, Matthiolus, alii, ſuam operam impenderunt; ac inter cæteros incomparabilis Salmaſius in Exercitat. Plinian. in Solinum Part. 2. circa hanc materiam diſquiſitionem inſtituit, multaque deduxit; at tenebras nondum in totum diſcuſſit: Allaborabimus igitur obſcuritati reſiduæ, ſi pote eſt, lucis aliquantillum affundere.

3. *Saccharum* Latinis quod appellatur, ac Barbaris *Zucharum*, Arabibus ac Turcis etiamnum *Suckar*, Perſis ac Indis *Schakar* & *Sakar* vocatur, Dioſcoridi σάκχαρον, Galeno σάκχαρ; Recentioribus Græcis, Salmaſio teſte, σάκχαρ & σάκχαρι, (ut μέλι,) Heſychio σάκταρον dicitur.

4. Eſt

4. Eſt autem *Saccharum*, Dioſcoride teſte, libr. 2. cap. 104. *mellis concreti genus*, quod *in India* & *fœlici Arabia ſuper Arundines* (ἐπὶ τῶν καλάμων,) reperitur, *conſiſtentiâ Sali ſimile*, ac *dentibus* etiam *Salis modo fragile*. Ubi Jan. Ant. Saracen. in Schol. *Saccharum Priſcorum*, inquit, quod Archigenes à Salis ſimilitudine *Sal Indicum* appellavit, ex iiſdem arundinibus ex quibus & *noſtrum* excipiebatur; Idcirco μέλι καλάμινον (*mel arundineum*) Arriano dictum: Sed *illud*, inquit, *ſponte extra arundines*, jam ſenio confectas, *lachrymæ* aut *gummi modo concreſcebat*; hoc *noſtrum ſuccus* eſt, è fuſis ipſis arundinibus expreſſus: qui quidem coctus in formas pyramidales hodie cogitur.

5. Galenus de ſimpl. medicament. facult. libr. 7. cap. de Melle, *Sacchar*, inquit, ut vocant, quod *ex India* atque *felici Arabia* convehitur, περιπήγνυται μὲν ὥς φασι καλάμοις, *accreſcit quidem, ut ajunt, circa calamos*, & ipſum

mellis eſt *ſpecies*, minùs certè noſtrate dulce, inquit, ſed adſimiles ei vires obtinens, quoad abſtergendum, deſiccandum, & digerendum: Porrò quatenus nec inimicum ſtomacho eſt, ut noſtras, nec ſitim affert, eatenus ab illo ſubſtantiâ differt. Similiter inter detergentia Medicamenta nominat *Saccharum*, 8. Meth. Med. cap. 4.

6. Paulus Ægineta l. 2. c. 54. *Sacchari* ad linguæ ſcabritiem meminit, ex Archigenis autoritate, ſub nomine *Salis Indici*, his verbis: Archigenes autem docuit & *Sal Indicum*, quod colore quidem & ſubſtantiâ nihil à communi diſſidet, *ſapore* verò *mellitum* eſt, lentis inſtar vel ad ſummum fabæ quantitate comeſtum, affatim humectare.

7. Similiter Avicenn. libr. 2. Can. cap. de Saccharo, meminit *Sacchari* cujuſdam, quod dicit *reperiri ſuper arundinem inſtar Salis*: Et l. 4. Can. fen. 1. tract. 2. capit. 22. ad aſperitatem Linguæ commendat *Salem qui aſportatur ex*

India;

India; quem inquit eſſe *in colore Salis*, & *dulcedine Mellis*.

8. Plinius libr. 12. N. H. c. 8. *Saccaron*, inquit, & *Arabia* fert, ſed laudatiùs I*ndia*: Eſt autem *mel in harundinibus collectum*, *gummium modo candidum*, *dentibus fragile*, ampliſſimum nucis avellanæ magnitudine, ad Medicinæ tantùm uſum. Hunc locum corrigit Salmaſius, ac diſtinguendum vult hoc modo, *in harundinibus collectum gummium modo*, *earundem*, &c. nempe, eſt ſuccus melleus, ex arundinibus exſudans, iiſdemque *gummium modo adhæreſcens*, dum calore Solis induratur, ſicque concretus *Salis* effigiem repræſentat.

9. Seneca Ep. 84. Ajunt inveniri *apud Indos mel in arundinum foliis*, quod aut *ros illius cœli*, inquit, aut ipſius *arundinis humor* dulcis & pinguior gignat. Nempe dubitavit an *Saccharum* illud ſit ipſarum *arundinum ſuccus concretus*, ſeu ſuper folia arundinum, vel calamos

ipſos, coactus ac coagulatus; an verò *mel aëreum*, quod vulgo *Manna* vocatur.

10. Sed de quo dubitabat Seneca, id pro certo affirmat Alexander Aphrodiſæus Probl. libr. 2. ubi, *Quod Sacchar* Indi appellant, inquit, *mellis coagulum* eſt: Sole cogente rores, convertenteque ad mellis dulcedinem: quod idem monte etiam Libano fieri certum eſt, inquit. Sic verò *Saccharum* illud *Veterum* planè pro eo quod *Manna* vocatur, ab Alexand. Aphrod. obtruditur.

11. Similiter Iſidorus libr. 20. Originum, *Saccharum* pro *Manna* exhibet his verbis: *Antea autem mella de rore erant, inveniebanturque in arundinum foliis: unde Virgilius: Hactenus aërii mellis cælestia dona. Siquidem hucuſque in India & Arabia reperitur coagulatum ramis inhærens in ſimilitudinem Salis.* Adeòque & hic planè *Saccharum Priſcorum* cum *aërio melle*, ſeu noſtro *Manna*, confundit.

dit. In eundem errorem delapſus eſt Avicen. circa *Sacchari* quoddam *genus*, quod *Suckar Al-Oſcher* vocat peculiari capite libr. 2. Can. dum interim *Veterum Saccharum* non ignoravit *à Manna diſtinctum*, utpote cùm de *Manna*, ejuſque ſpeciebus, peculiaribus capitibus pertractet libr. 2. Can. Sed de illo *Suckar Al-Oſcher* agemus inferiùs.

12. Revera autem res omnino diverſiſſimæ ſunt Saccharum *Veterum*, noſtraque *Manna*: ut rectè notatum à Matthiol. ad capit. 75. libr. 2. Dioſc. *Hæc* namque *ros* eſt *melleus* in plantas decidens; at *illud ſuccus melleus*, ex arundinibus exſudans, ac gummi in modum concreſcens: Promanat autem hic *Saccharinus liquor*, ſeu tenuior præſtantiorque medullæ arundinum ſacchariferarum portio, non tam ex foliis, (ſuper quæ *Manna* potiſſimùm decidit, vel obſervatur ſi decidat,) quàm ex ipſis calamis; idque vel è latere, ſponte aut per inciſionem aperto, vel

per internodiorum fiſſuras: ubi calore Solis concreſcit, inſpiſſatur, & indureſcit; velut *Saccharum hodiernum* calore ignis addenſatur.

13. Habent equidem *Saccharum Priſcorum* ipſumque *Manna* nonnulla communia: Etenim 1. Utrumque ad commune *mellis genus* pertinet; eſtque ſua utrique nativa dulcedo. 2. *Manna* quidem, (quæ in monte Libano frequens,) eſt quaſi *mel ſponte concretum* non ab apibus collectum; ſimiliter & *Antiquorum Saccharum*; licet diſſimili modo. 3. *Manna* alvi ſolutivam facultatem habet; ſimiliter quodammodò *Saccharum* omne, (quamvis de vulgari id neget Salmaſius,) imprimis verò illud, *quod ſuper Arundinem invenitur, ſicut Sal*, docente Avicenna, lib. 2. Can. capit. de Zaccharo: quamvis id Dioſcoridi non niſi εὐκοίλιον dicatur, ideſt alvo conveniens ſit, leniat, ac ſaltem alvum non adſtringat.

14. Ve-

14. Veruntamen, *Saccharum illud Priſcorum* non de nocte tantùm coagulatur, ſed interdiu potiſſimùm; nequaquam vero incaleſcente Sole diſſolvitur & evaneſcit, ſed magis concreſcit & induratur: ſecus atque *Manna*. 2. *Saccharum Priſcorum* dentibus ſalis modò fragile eſt; Manna liqueſcit potiùs ſub dentibus, ac lenteſcit 3. *Saccharum Priſcorum* ſolis arundinibus adhæreſcit; *Manna* in varias plantas, quin & in lapides, ac terram ipſam decidit. 4. Rectè Nearchus apud Strabonem lib. 15. de *Calamis* refert, quod *mel facere* dicantur, abſque apum opera, hoc eſt, ut Salmaſius exponit, mel illud gigni ex ipſa arundine, ſeu arundines ex ſe ipſis mel facere, non accipere id è cœlo, ac non de cœlo rorem mutari.

15. Ita vidit Langius ex Madera in Hiſpaniam allatas arundines, quibus *Saccharum purum accreverat*, ut refert ipſe Epiſt. 64. libr. 1. Ac Matthiolus, ſe non ita pridem accepiſſe refert

 à Viris

à Viris fide dignis, qui divi Thomæ Inſulam, itemque Maderam luſtrarant, adhuc iis in locis *Saccharum* inveniri, in arundinibus ſacchariferis concretum, (illi non diſimile quod arte fit & *Candidum* appellatur,) poſtquam *ab illis ſpontè emanârit gummi modo.*

19. Arabes quoque hoc *Saccharum Antiquorum* non ignorârunt: quod ipſum peculiarem Sacchari ſpeciem conſtituerunt, à *Manna* (ut dixi) diſtinctam: Sic Avicenn. libr, 2. Can. Capite de *Suckar* (quod eſt in verſione Cremonenſis cap. 755.) inter reliquas *Sacchari ſpecies* mentionem facit *Sacchari* cujuſdam, quod *Saljemâni* vocat, ideſt, *Sal-jemanicum*, ſeu *Arabiæ felicis* (*Iemen* enim Arabiam felicem denotat:) Adhibet autem Avicenna Latinum vocabulum *Sal*, ex quo vetuſtiore Autore neſcio; ac unum compoſitum facit vocabulum *Saljemâni*, pro quo Interpres legit *Salimani*, vel *Sulimani*, unde *Sulimenum* reddidit. Eſt autem

autem hoc *Sal-Iemanicum* illud ipſum *Saccharum*, quod Dioſc. Gal. & Plinius, reperiri teſtantur (loc. ſup. citatis,) *in Arabia felici.*

17. Ab hac verò ſpecie diſcernit Avicen. cit. loc aliud genus *Sacchari*, quod dicit *reperiri ſuper arundinem inſtar Salis*: Hoc nempe illud eſſe exiſtimo, quod *ex India* convehitur, cujus item meminêre prædicti Autores: Sic namque Avic. l. 4. Can. fen. 1. tr. 2. c. 22. *Salem* vocat, *qui aſportatur ex India, colore Salis, & dulcedine mellis*, quam ad aſperitatem linguæ commendat. Ipſeque Plinius quoque aliquod diſcrimen inter *Indicum* & *Arabicum Saccharum* conſtituit, cùm inquit cit. loc. *ferre Arabiam Saccharum, ſed laudatius Indiam.*

18. Videntur autem bonitate tantùm, ſeu nobilitate ac puritate hæc duo genera ab invicem differre; atque de utroque dici utrumque quod dicit Avic. ſc. *ſuper arundinem inveniri ſicut Sal, & aſſumi ab arundine ſicut gummi*: Hoc

enim ipſo diſtingui videntur à *melle arundinis* ibidem dicto ab Avic. (quod & inter Sacchari ſpecies recenſet,) ac *vulgari noſtro Saccharo.* Niſi fortè *Sali Iemanico*, ceu peculiari ſpeciei, competat *ab arundiine aſſumi ſicut gummi*; *Indico* verò, *ſuper arundinem inveniri ſicut Sal*: Namque de *Sale Iemanico* dicit magis lenitivum eſſe, ac imprimis *Al-ſenîd* ſeu *Alpenîd* (quo *Saccharum Penidium* dictum indigitari non eſt dubium:) *Aſſumptum ſicut gummi ab arundine* (quo idem illud *Sal Iemanicum* videtur indigitare,) oculum abſtergere, &c. Alvum ſolvere imprimis id *quod ſuper arundinem invenitur ſicut Sal*; *Sal-jemanicum* verò, ac illud quod *rubrum* vocat, leniendi facultatem fortiorem habere.

19. Interim videtur quandoque Avicenna hoc univerſum *Sacchari* genus, quod *ſuper arundinem reperitur*, dubium reddere, ac quaſi id quoque inter Mannæ ſpecies reputari poſſe cenſeat,

ſeat, ſuſpicionem injicere. Etenim cap. ſeq. (quod in verſione Cremonenſis eſt 756.) aliud *Sacchari* genus traditurus, quod *Sucker* אלעשר *Al-Ooſcher* vocat, dicit quidem & de hoc ipſo, eſſe *ſicut fruſtra Salis*, ſed interim addit, ipſum eſſe *Mannam*, *quæ cadit ſuper Al-Ooſcher.* Sed de hoc genere *Sacchari* (ut vocatur) cùm circa id ipſum magni viri variè ſe torqueant, operæ pretium eſt, aliquanto pleniùs diſquirere.

20. Primò quidem circa ejus pronunciationem ſeu ſcriptionem multipliciter variant Interpretes: Cremonenſis *Albuſar* exprimit, Bellunenſis *Albaſſer*, alii, (ut apud Serapionem libr. Simp. cap. 50.) abjecto articulo præpoſitivo *Al*, pronunciant vel ſcribunt *Haboſcher*, ſeu *Haboſcer*, alii *Hoaſſer*; alii *Alboſor*, alii *Aloſſar*, alii *Albaſſer*, &c. Nec mirum, tantam in ſcriptione occurrere diſcrepantiam; quæ ut magnam partem, ita tamen non in totum à Scribariorum in obſcu-

ra voce exprimenda incuria vel temeritate profecta eſt: quippe orta plurimum à difficultate quæ eſt circa repræſentationem primæ literæ radicalis: Ea enim cùm ſit gutturalis litera *Ain*, reſpondens Hebræorum ע, nullo charactere vel characteribus Europæorum exprimi apta eſt: dum itaque ea adjunctam habet vocalem *o* vel *u*, à nonnullis pronunciatur ut *Haho*, ab aliis *Ho*, ab aliis *Hu*, ab aliis O, &c. quin &, cùm vocales non ſint de eſſentia dictionum, ſed duntaxat pronunciationi inſerviant, adeòque raró ab Orientalibus adnotentur; nonnulli pro *o* vel *u*, addiderunt *a* primæ radicali, ac pronunciarunt *Ha*: Vulgari modo eorum qui Hebræas literas tractant, pronunciari poſſet *Gno* vel potiùs *Ngo*, g conſonante ut G Germanorum, ſeu Perſarum aut Turcarum K punctatum; Nos facilitatis cauſa *Oo*, pronunciabimus: Secunda autem radicalis eſt *Schin*, valens *Sch*, ſeu *Sj*, unde
Ooſcher

Ooſcher vel *Ooſchar* exprimimus, vel cum minori aſpiratione *Ooſcer*. Circa hanc vocem ac varias ejuſdem pronunciationes, ipſumque illud *Saccharigenus* minùs cognitum, plurimus eſt Illuſtris Salmaſius Exercitat. in Solin. part. 2. pag. 1312. & ſeq. contra Scalig. Exerc. 165. ut operæ pretium ſit in rem ipſam pleniùs inquirere.

21. Eſt igitur *Suckar Al-Ooſchar*, teſte quidem Avicen. *Manna cadens ſuper Al-Ooſchar* (nempe plantam ita dictam, de qua inferiùs,) & *eſt*, inquit; *ſicut fruſta Salis*, (ubi ſanè putem confundi toto genere diverſa, *Mannam* ſcil. & *ſuccum è planta exſudantem, concretum*:) *Eſtque in ipſo*, inquit, *cum dulcedine, pauca ſtipicitas & amaritudo*, (ita namque vertendus textus;) Similiter Beitarides, *Saccharum quod in arborem ſeu plantam Ooſcher incidit, fruſtulis Salis ſimilitudinem referens*, inquit; *cum dulci ſapore ſtipticitatis quippiam & amaritudinis habet. Et eſt ex eo*, inquit porro

Avic. aliud *Iemanicum* (id eſt *Arabiæ felicis*,) *album*; *aliud Higjazium*, (id eſt *Arabiæ Petrææ*; *Higjâz* enim *Arabiam Petræam ſignificat*, *ſicut Iemen Arabiam felicem*: Interpres illud *Agizium* corruptè reddit,) *vergens ad nigredinem*: *Eſtque abſterſivum cum ſtipticitate in ipſo, acuit viſum*; *confert pulmoni*: *Confert Hydropi cum Lacte Al-luſſâbh*: (ubi Interpres perperam vertit *cum lacte camelæ noviter fœtæ*; alii apud Serapionem habent *cum lacte Mandragoræ*, ſed fortè ne ſic quidem convenienter: eſt enim *Luſſâbh* Arabibus item illud ipſum, quod Gen. 30. vocatur דודאים *Doudaïm*, quod & illic minùs commodè *Mandragora* vertitur; Perſis *Deſt-ambouje dicitur*: ſed de hoc alibi egimus:) *Non facit ſitim*, inquit porrò Avicenna, *ſicut reliquæ ſpecies Sacchari quoniam dulcedo ejus eſt pauca*, *eſt bonum ventriculo & hepati*; *& confert renibus & veſicæ*.

22. Apparet itaque Avicennæ *Saccharum Al-Ooſchar Mannæ ſpeciem* eſſe; (in quo

(in quo longè aberravit à vero, ut patebit in progreſſu;) videturque interim omnino illud *Sal Iemanicum*, de quo cap. præced. inter ſpecies Sacchari dixerat, diverſum eſſe ab hoc *Saccharo Iemanico*, quod hîc Mannam eſſe contendit, dum hoc ſpeciem *Sacchari Al-Ooſcher*, diſtincti nimirum à præcedentibus ſpeciebus, conſtituit: At malè igitur hoc *Saccharum Al-Ooſcher*, ſeu hanc *Mannam*, dicit eſſe *ſicut fruſtra Salis*, in quo denuò id, quod à priori voluit diſtinguere, cum eodem, vel ſaltem cum *Saccharo Indico*, quod dicebat *inveniri ſuper arundinem ſicut Sal*, confundit.

23. Serapio libr. de Simp. capit. 50. ex Abn Meſuai, *Saccharum* inquit, quod affertur ab *Al-Iemen*, eſt *ſimile Maſtichi*, & dicitur *Zucharum Haoſcher*; eſtque bonum ſtomacho, propter paucam *amaritudinem* quæ in eo eſt. Ubi videtur hoc ipſum quod *Saccharum Hoaſcer* ſeu *Al-Ooſcer* vocatur, quodque

que dicitur eſſe *ſimile maſtichi*, accipiendum pro eo, de quo dicebat Avicenna cap. præced. *aſſumi ſicut gummi ab arundine*; Atqui ſic denuò id ipſum quod Avicenna iſtic *Sacchari* ſpeciem faciebat, adeòque à *Manna* (de qua aliis Capitibus agit,) diſtinguebat, cum illa *Mannæ ſpecie* confundi videtur, quæ *Maſtichina*, à granorum ſimilitudine, ſeu *Granata*, appellari ſolet: Econtrà denuò *Mannæ* non reſpondent quæ ex eodem Autore citat Serapio his verbis: *Taberzet* (id eſt Saccharum puriſſimum,) *non mollificat ſicut Saljemeni*, (id eſt *Sal Arabiæ felicis*;) *& Zucharum quod affertur ab Hegen* (corruptè pro *Higjâz*, ideſt *Arabia Petræa*) *ſimilatur fruſtis Salis*: Ubi ſanè utraque ſpecies *Sacchari Al-Ooſchar*, ab Avicenna tradita, *Sali* aſſimilatur, quod utique Mannæ non competit; ſed congruit idipſum planè *Saccharo Arabico* Dioſcoridis, Galeni, Plinii, atque illi Saccharo quod & ipſe Avicenna
cap.

cap. præced. inter ſpecies Sacchari *Sal Iemanicum* appellavit.

24. Idem Serapio, ex Iſaac Ben-Sulaimen, de *Saccharo Al Ooſcher* ita loquitur: *Zucharum ex regionibus Heigen* (corruptè pro *Higjâz*,) *quod nominatur Zucharum Haoſcher, eſt minus ſpeciebus aliis in dulcedine, & plus in ſiccitate*; Ex alio Autore addit, *quando bibitur non facit ſitim, propter paucam dulcedinem.* Hoc utique illud Saccharum, quod commendat Avicenna ad Linguæ æſtum ſeu aduſtionem, libr. 3. Can. fen. 6. tr. 1. cap. 19. ubi Interpres reddit *Saccharum Alhaizen*; at textus ipſe habet *Zuckar Higjâz*: Conſimile hoc illi eſt, quod Avicen. libr. 4. Can. fen. 1. tr. 2. cap. 22. *Salem* vocat, *qui aſportatur ex India*, quem iſtic ad aſperitatem Linguæ commendat. At ſanè hoc Zaccharum perperam pro *Saccharo Al-Ooſcher* habetur, ut patebit in progreſſu.

25. Apparet interim ex prædictis, Arabes ipſos *Sacchari Priſcorum* non ita plenam

plenam habuiſſe cognitionem, quin id multóties pro *Manna* habuerint. Cur autem amaritudo & ſtipticitas inſit *Saccharo* illi *Iemanico*, quod Mannæ ſpeciem facit Avicenna, ratio eſt, quod Manna aſſumat virtutem ejus ſuper quod cadit, dicente Avicenna cap. de Manna: Quia itaque illa *Mannæ* ſpecies, quam pro *Saccharo Al-Ooſcher* accipit Avicenna, aliique nonnulli Arabes, incidit in plantam aliquam amaritudine & aſtrictoriâ facultate præditam, de hiſce in ſapore nonnihil participat.

26. Cæterùm, quod attinet plantum *Al-Ooſchar* non videtur hæc omnibus Arabibus æquè nota fuiſſe, cùm non ubivis illius ſit proventus, ſed in Ægypto potiſſimùm, Syria, ac Palæſtina: Hinc Avicenna, ac nonnulli alii Arabes, qui eam minùs habuerunt exploratam, cùm *Saccharum Al-Ooſchar* non magis noviſſent, crediderunt id eſſe *Mannæ* ſpeciem, quæ ſuper

per plantam *Al-Ooſchar* potiſſimùm decidat; velut in Avicennę patria Manna potiſſimùm cadit ſuper plantam quandam Al-Hâgj dictam, ipſo teſte: Cùmque *Sal-jemanicum*, ſeu *Saccharum Arabiæ felicis*, hoc eſt, *Saccharum Arabicum* Dioſcoridis, Galeni, Plinii, non noviſſent magis exactè, (veluti & ipſe Avicenna vocabulum *Salis* Latinum ipſi tribuit, undecunque acceptum,) exiſtimârunt, illud *Saccharum Arabiæ felicis* dictum, eſſe *Saccharum Al-Ooſchar*: Unde nonnulli, teſte Clariſſ. D. Golio, in Lexico Arab. volunt eſſe *Saccharum rubrum, roris inſtar in eam arborem* Ooſchar *incidere ſolitum*: Aliis verò, teſte eodem Cl. D. Golio, eſt *Al-Ooſcher arboris ſpinoſæ & gummiferæ ſpecies; cujus fructus tubercula inflata, quæ & hoc nomine appellantur, alba*: qui hactenus ad verum propiùs accedunt; dum verò addunt, *dulcia Sacchari inſtar*, (unde *Suckar Ooſchar dicatur*,) planè à vero aberrant.

27. Ex

27. Ex Autore aliquo Arabe olim notavi *Al-Ooſcher* eſſe Arborem, cujus fructus vocetur *Cherſaa*, (finali ي) credo malè ſcriptum pro *Chervaa*, quod *Ricinum* ſignificat, teſte Ibn Beitare, (de quo apud Dioſc. libr. 4. cap. 164.) qui ipſo etiam Dodonæo referente *Keruagh*, & *Cherua major* dicitur, atque è cujus ſemine oleum paratum vocatur *oleum de Cherua*: à Barbaris autem Arabum Interpretibus vertitur paſſim *Cataputia*: Certè *Ricinus* ipſe *Cataputia major* vocatur; (niſi fortè potiùs *Catapotia* dicatur, quod nempe ſemen pilulis, quæ *Catapotia* dicuntur, ſimile ſit incluſum:) Ac teſtatur Serapio, ſecundùm alium aliquem autorem *Haboſcher* eſſe ſpeciem *Tithymalli*: *Cataputiam* utique *Tithymalli* ſpeciem eſſe notum eſt.

28. Apparet utique ipſis etiam Arabibus plantam *Al-Ooſchar* dubiam eſſe: (cujus quidem ſpeciem aliquam *Taxum* conſtituit Avicen. libr. 2. Can. capite peculiari de *Ooſchar*) ut mirum

non

non ſit, apud varios Autores per *Sacchari Al-Ooſchar* appellationem diverſa, quin imò maximè diſſentanea, confundi. Videtur autem Abrianiſa apud Serapionem per *Al-Ooſcher* intelligere plantam aliquam, quæ non niſi æquivocè dictum *Saccharum* proferat, ſeu *Lac aliquod* è planta exſudans, inſpiſſatum, quod non niſi externâ facie Saccharum repræſent, dum interim viribus à Saccharo longiſſimè diſtat. Equidem Sacchari nomen, Salmaſio teſte, multis etiam aliis ſuccis tribuitur, ſed non niſi congelatis, ita dixerim, inquit, ſeu coagulatis, ut *Sacar Mambu, Saçar Tengæ*, quorum illud ſponte naſcitur, hoc factitium ex liquore quodam palmeo, quod ab Indis *Iagara*, vel *Iagra* vocatur.

29. Dicit autem Abrianiſa, *Haboſcer* ſeu *Ooſcher habere lata folia*, (folia Platani Ricino tribuit Dioſc. at majora,) *& naſci uno tempore*, (ſcil. annuam eſſe plantam, æſtivam, quod etiam

Rici-

Ricino competit :) *Et habere Zucharum*, (Lacteum ſuccum inſpiſſatum proferre, ſcil. qui teſte Bellon. libr. 1. Obſerv. cap. 76. in officinis pigmentariorum Conſtantinopoli vulgò appellatur *Tigala*, Linguâ Græca vulgari credo, quaſi τὸ γάλα, vid. hac de re Salmaſius part. 2. Exercitat. in Solin. pag. 1312.) *quod Saccharum egreditur*, inquit, *ab oculis ramorum, & à locis foliorum ejus*, (velut *Saccharum Veterum*, quod *Sal Indicum* vocatur, ſimiliter ex Arundinibus exſudat, atque ita concreſcit :) *Et in Sacchara ejus eſt amaritudo*, inquit, (credo intenſam ſatis, cùm cauſticam facultatem habeat, ut mox ſubjungit ;) *Et egrediuntur ab eo mala ſicut teſticuli camelorum*, (hæc poma non malè congruunt tuberibus Ricini Americani,) *& egreditur ab illis pomis res quædam adurens, ita ut non poſſit fieri cauterium cum re meliori eâ*; (certè Tithymallorum ſpecies cauſticâ vi præditæ ſunt, atque Lac fundunt,) hinc,

quando

quando inciduntur folia Haboſcher, emittunt lac quod colligitur in Majo menſe, & ponunt in eo coria, & non remanet in iis pilus: Reliqua porrò, quæ Abrianiſa in plantæ deſcriptione refert, non malè Ricino congruunt. Eſt autem *Ricinus* ea planta Jonæ Prophetæ, quæ brevi tempore ſuccreſcebat, at quàm eroſam à verme indignabatur.

30. Niſi potiùs hoc *Saccharum Al-Hooſcher*, ſit ſuccus inſpiſſatus *Apocyni Syriaci*, ſeu *Palæſtini*, vel *Ægyptiaci*, quod & *Periploca Syriaca* dicitur, de quo vid. Dod. Herb. l. 13. c. 20. in Addit. ubi & *Saccharum Al-Hooſcher* ex hac planta provenire aït; ipſaque plantæ deſcriptio planè congruit ſuperiùs traditis: Plantam inquit Lacte plenam eſſe, quod ſponte exſudat, magnâ quantitate, ſenſimque inſpiſſatur, ſimilitudinem cum gummi tragacantha quodammodo acquirens: Ex floribus loco fructûs prodire duo poma ſeu ſacculos quaſi, qui teſticulos referant;

rant; hinc nomen ipſis tributum *Beid-alſar*, ut eſt apud Proſp. Alpin. q. d. *Beid Al-Oſſar*, id eſt *ovum Oſſar*.

31. Cùm itaque hoc *Saccharum Ooſchar* verum *Saccharum* non ſit, ut neque pro *Manna* poteſt haberi; utique plantam *Ooſcher* Avicennæ, unde ipſius *Saccharum Al-Ooſcher*, quod *Mannam* eſſe aït, denominatur, aliam aliquam plantam eſſe exiſtimandum eſt; vel *Saccharum Al-Ooſcher* non niſi æquivocè *Saccharum* ſtatuendum eſt. Niſi fortè eodem *Sacchari* nomine indigitari credendum ſit, & *Mannam* quæ ſuper illam plantam decidit, & *ſuccum* ex eadem *exſudantem*, *Sacchari* in modum concretum.

32. Certè fieri non poteſt ut *Lac Al Ooſcher*, quod ex inciſis plantæ foliis effluit, vel ex iiſdem exprimitur, inter cauſtica principatum obtineat, & efficaciſſimum ſit pſilothrum ad coria depilanda; at pars tamen ejuſdem Lactis, ſponte concreta in ipſa planta,

planta, ſeu *Sacchrum* illud *Al-Ooſcher*, conferat pulmoni, non faciat ſitim ſicut reliquæ ſpecies ſacchari, ſit bonum ſtomacho & hepati, conferat renibus & veſicæ, ut tradit Avic. Quamvis equidem nonnulla ſint, quæ non parem virtutem exerant intus ſumpta, & extus admota, velut ſinapi, quod, cùm quarto gradu calefaciat & exiccet, ſitque veſicatorium, inter condimenta tamen ſumptum nihil nocet.

33. Omnino autem & *Lactis*, & *Sacchari* ex eadem planta *Ooſcher*, meminit Iſaac ben Sulaimen apud Serapionem de Simpl. cap. 50. *Zucharum*, inquit, ex regionibus Heigen (Higjâz, ideſt Arabiæ Petrææ,) quod eſt nominatum *Zucharum Haoſcer*, eſt minus ſpeciebus aliis in dulcedine, & plus in ſiccitate, quare non aufert ſitim, inquit, ſicut aliæ ſpecies zuchari, (ſecus atque Avicen.) & habet operationes laudatas in doloribus renum: Et quando bibitur cum Lacte Mandra-

goræ (*Luſſâhh*) confert Hydropiſi. Et *Lac* quidem *Haoſcer*, inquit, quando bibitur cum lacte Mandragoræ, facit hanc eandem operationem, & eſt fortioris operationis & magis apparentis; niſi quod eſt magis periculoſum habentibus complexionem calidam. Ita ergo omnino *æquivocè* tantùm vocatur *Saccharum*: Videtur autem eſſe Medicamentum aperiens, deobſtruens, abſtergens, purgans, ac imprimis ſeroſos humores educens: quæ certè & *Ricini granis* competere patet ex Fernelio l. 5. Meth. cap. 12. aliiſque.

34. Ad *Sacchari veri* Hiſtoriam revertamur: *Diverſa Cannarum genera* eſſe ſtatuit Illuſtris Salmaſius; ex quibus *Veterum* colligebatur, atque è quibus fit arte *noſtrum Saccharum*. Hæ modicæ ſunt, & Papyro ſimiles, inquit, ex quibus *hodiernum Saccharum* coctione conficitur, ſucco priùs expreſſo: Ampliſſimæ illæ in quibus naſcitur *Saccharum Mambu*, quod verum ac legitimum

mum eſt *Saccharum Priſcorum*, inquit.

35. Ita Chriſt. à Coſta libr. Arom. & Medic. in India naſcentium, capite de *Tabaxir*: Inveniuntur interdum hæ arbores, inquit, ſive Arundines, vocatæ Mambu, in quibus naſcitur *Tabaxir*, (ſic hodie vocant *Saccharum* quod ex illis Arundinibus colligitur, de qua appellatione inferiùs,) tantæ magnitudinis & craſſitiei, ut ex ea cymbas faciant, quæ binos viros capere poſſint, non quidem eas excavantes, ſed relictis ſolùm duobus internodiis excidentes.

36. Hoc nempe eſt quod refert Plinius, libr. 7. capit. 2. In India tradi Arundines tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alveo navigabili ternos interdum homines ferant. Ac libr. 16. capit. 36. Harundini quidem Indicæ arborea amplitudo: navigiorum etiam vicem præſtant, ſi credimus, inquit, ſingula internodia.

37. Garcias ab Horto (Proregis Indiæ Medicus, atque Regionis rerumque ibidem αὐτόπτης,) Arom. & Med. Hiſt. libr. 1. capit. 12. Id quod nunc vulgò Arabibus & Turcis *Tabaxir* (de quo dicemus inferiùs,) Indis vocari *Sacar Mambu* aït, quaſi dicas *Saccharum de Mambu*, inquit, quoniam Indi arundines ſive ramos illud proferentes *Mambu* vocant: Attamen nunc etiam, inquit, *Tabaxir* vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Perſis, & Turcis, qui id mercimonii cauſâ ex India in ſuas regiones exportant.

38. Arbor autem, in qua gignitur *Sacar Mambu*, Garciâ deſcribente, interdum magna eſt, & inſtar Populi procera; interdum minor, ramos ut plurimum erectos, frequentibus nodis diſtinctos, palmi tamen longitudine ab invicem diſſitos, habens; folium olivæ longius: *Inter ſingula internodia liquor quidam dulcis generatur,*

craſſus

craſſus veluti amylum congeſtum, & *ſimili candore*, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus: ſed non omnes Arundines ſeu rami eum humorem *continent*, inquit; at ii duntaxat quos Biſnagar, Batecala, & pars Provinciæ Malabar profert. Hic autem *liquor concretus* interdum *nigricans* & *cinereus* invenitur, ſed non ideo improbatur: Nam aut ob nimiam humiditatem, aut quod diutiùs *ligno incluſus permanſerit*, hunc ſibi colorem conciliat; non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putant: ſiquidem in nonnullis ramis, quos non contingit ignis, niger etiam invenitur.

39. Ex hac deſcriptione Garciæ colligitur, non generari *Sacar Mambu* in arborum majoribus truncis, ſed in minoribus earundem ramis, quamvis nec in omnibus, nec omnibus in locis: Certè ſingularem illius Sacchari raritatem eſſe, inde colligere licet, quod

magno emi teſtetur Garcias cit. loc. ac commune ejus pretium in Arabia eſſe, ut *pari argenti pondere ematur*, quod equidem raritati Sacchari Veterum videtur reſpondere.

40. Veruntamen, aliquid diſcriminis inter *Veterum Saccharum* atque hoc *Sacar Mambu* intercedere videtur: Etenim Saccharum Veterum Dioſcoridis, Galeni, Plinii, *arundini extrinſecus gummi* vel *ſalis inſtar accreſcebat*; ut patet ex allegatis locis: at verò *Sacar Mambu* intus in cavitate *continetur*, ſeu *inter internodia*, ut habet Garcias, generatur concretus eſſe liquor; ac colorem mutat prout *diutiùs ligno incluſus permanſerit*: præterea, *Saccharum Veterum* dentibus *ſalis modo fragile* exiſtebat; at *Sacar Mambu* eſt *liquor veluti amylum* congeſtus, adeòque fragile non eſt, ſed potiùs lenteſcens atque ore liqueſcens.

41. Veriſimile interim videtur, eundem liquorem, qui in arundinum civita-

civitatibus amyli inſtar coagulatur, parte aliquâ ſui tenuiore, (adeòque minùs frequenter,) vi radiorum ſolarium elici, tranſudare, ac temporis tractu concreſcere in conſiſtentiam atque duritiem Salis; ſicque ipſi ligno, ſeu nodis arundinum, gummi inſtar extrinſecus adhæreſcere: quod fortè demum *verum Veterum Saccharum* habendum ſit. Cæterùm longè diverſiſſimum eſſe hoc *Saccharum Mambu* à *Sacchario noſtro* ſeu *vulgari*, patebit inferiùs.

42. Interea, circa *Tabaxir Arabum*, (quod Perſicum eſt, atque à Perſis ad Arabes traductum, pronunciandum autem potius *Tabâſchir*, per *ſch*, eſtque prima *Tih*, exiſtente *Alif* poſt B.) cùm hoc nomine nunc Indis denotetur *Saccharum Mambu*, ut refert Garcias ab Horto, neceſſaria hîc occurrit diſquiſitio: Equidem à Ger. Cremonenſi apud Rhaſen ad Almanſorem lib. 3. cap. 36. itemque in Avic. lib. 2. Canon. cap. de

Tabaſchîr (quod eſt in Latino c. 616.) redditur *Tabaſchîr Spodium*; periculoſo ſanè errore, ſi intelligatur metallicum illud (cùm aliud *Spodium* verum non ſit,) de quo Dioſc. libr. 5. cap. 85. quod non niſi in externis affectibus adhibitum fuit à Medicis vetuſtioribus: cùm tamen *Arabum Tabaſchîr* paſſim ab hiſce in affectibus internis adhibeatur.

43. Utique *Tabaſchîr Arabum*, cardiacis medicamentis annumeratur ab Avic. lib. de Cord. Med. tract. 2. itemque libr. 2. Can. Et ad cohibendum ſanguinem in alvi fluxu commendatur libr. 3. Can. fen. 16. tr. 1. capit. 4. Velut item *Trochiſci de Tabaſcîr* præſcribuntur ab eodem, libr. 5. Sum. 1. tract. 8. intus adhibendi ad reſtinguendam febrem acutam, tertianam, cholericas, &c. quæ ſanè in *Spodium Antiquorum* nequaquam poſſunt congruere. Similia de *Tabaſchêr* ex variis Autoribus refert Serapio, lib. Simpl.

cap. 342.

cap. 342. ubi tamen corruptè legitur apud Interpretem (vitio Typographi vel Scribariorum,) *Sataiſchir*, pro *Tabaſchîr*: Speciatim ex Rhaſe dicitur ibidem, fortificare ſtomachum, & conferre ſyncopi, & cardiacæ calidæ, quando datur in potu ex eo.

44. Sed neque admittenda eſt ſententia Salmaſii, qui poſt Garciam, & alios, exiſtimat *Arabum Tabaſchîr*, eſſe *Saccharum Mambu*, quod interim cum *Veterum Sacchato* unum idemque facit. Etenim, *Saccharum Veterum* quatenus adſimiles melli vires habet in abſtergendo, & digerendo, Galeno teſte, *calidum* utique habendum eſt; idemque affatim *humectare* dicitur Ægineta; unde *nec ſitim affert*, veluti vulgare mel, Galeno rurſum atteſtante, locis ſuprà citatis: At *Tabaſchîr frigidum* exiſtit in 2. grad. *ſiccum* in 3. docente Avicennâ locis allegatis; ſeu, ut Serap. refert ex Rhaſe, *frigidum* & *ſiccum* eſt in tertio gradu.

45. Præterea *Saccar Mambu*, ſeu *Veterum Saccharum*, *dulcis* liquor eſt; in colore Salis, & *dulcedine mellis*, ut ex Avicenna citavimus; unde *mellis ſpecies* à Galeno, ſeu *mellis concreti genus* à Dioſcoride conſtituitur: At *Tabaſchîr amaritudinem* aliquam habet, teſte Avic. libr. 2. Can. in proprio Capite: Cujus etiam *amaritudinis in ſapore* meminit Serapio ex Rhaſe, lib. Simpl. cap. 342.

46. Quin &, cùm *Tabaxîr* paſſim *adſtrictoriam facultatem* habere dicatur, ab Avicen. aliiſque; *Saccharo* tamen omni *leniendi facultatem* tribuunt; imprimis verò illud habere *ſolutivam facultatem*, inquit Avic. (lib. 2. Can. cap. de Zuckaro,) quod ſuper arundinem invenitur inſtar Salis, hoc eſt, *Antiquorum Saccharum*; Quin & Dioſc. ſuo Saccharo *reſolvendi* ſeu *diſcutiendi* facultatem tribuit, quippe illitum ea diſcutere aït, quæ pupillis tenebras offundunt; dumque aſſimiles melli habere vires, quoad

quoad abſtergendum & digerendum Galeno dicitur, utique adſtrictoriâ facultate frigidâ præditum non eſt.

47. Inſuper *Sacchari Veterum*, (quod cum *Saccharo Mambu* idem habetur, aut eidem non admodùm diſſimile eſt,) ejus inquam, *quod ſuper arundinem invenitur ſicut Sal*, quodque *ſicut gummi ab arundine aſſumitur*; mentionem facit Avicen. in capite peculiari de Suckaro; idemque inter Suckari ſpecies collocat; At à Sacchari ſpeciebus ſuum *Tabaſchîr*, quod ſeorſim tradit, eo ipſo manifeſtè diſtinguit. Similiter Serapio, aliique Arabes.

48. Hoc addo; *Tabaſchîr* Avicennæ dicuntur *aduſtæ radices Cannarum Indicarum*, ſeu earundem cinis, (dum enim impulſu ventorum extremitates earundem colliduntur inter ſeſe, incendium concipere dicuntur, referente Avicenna;) Atqui *Veterum Saccharum* gummi vel Salis inſtar ipſis arundinibus (integris) adhæreſcit, teſte

 Dioſco-

Dioſcoride, Galeno, Plinio, aliis, etiam iis quas ignis non tetigit, atteſtante Garcia ab Horto.

49. Denique inter *Cannam Avicennæ*, cujus radices aduſtæ *Tabaxîr* eſſe dicuntur, & *Arundinem Indicam*, quæ Saccharum fert, plurimum intercedit diſcriminis; Hæc quidem Avicennæ diſertè vocatur *Kadſb Aſ-Suckar*, *arundo Saccharina*, (in capite de Suckaro;) Illa verò *Al-Khanna*, vel (ut alibi) *Al-Khannah* (in cap. Tabaſchîr, lib. 2. Can.) Eſt autem *Khanna*, ſeu *Al-Khanna*, propriè *Ferula*, cujus variæ ſpecies ſunt: Ita namque *Silphium* ſeu *Laſerpitium*, *Sagapenum*, *Euphorbium*, *Galbanum*, *Hammoniacum*, gummi ſunt, ſeu inſpiſſati ſucci, ex *arboribus ferulaceis* ſui generis provenientes, in Syria, Armenia, Media, Lybia, Mauritania, &c. ut conſtat apud Dioſ. lib. 3. c. 94. 95. 96. 97. 98.

50. Hinc & τὸ *Khannah* propriè pro ipſo *Galbano*, *Bârzed* Perſis dicto, accipitur,

tur, (planta ſcilicet pro gummi ex ipſa planta reſudante,) ut alibi monuimus: quandoque & pro *Hammoniaco* occurrit: Quippe Beitaridi *Al-Khanna* in Mauritania ſeu Andaluſia vocatur *Kelach*; at *Kelach* Ægyptiis ſignificat idem quod *Oſchack* Perſis, pro quo Arabes dicunt *Woſchack* & *Woſcabgi*, quod denotat *Hammoniacum*: Eaque Ferulæ ſpecies, unde *Hammoniacum* provenit, propriè *Tarthouth* Arabibus dicitur, docente Avicennâ in cap. de *Oſchack* ſeu Ammoniaco, ubi Interpres ſimpliciter *Ferulam* vertit.

51. De *Tarathît* (quod eſt Plur. 𝔗 *Tarthouth*,) peculiari capite agit Avicen. dicitque eſſe fruſta ligni nodoſi vel corrugati,(ut vertit Interpres,) ſeu corrupti potiùs, aut fortè fungoſi; virtutem habere balauſtiæ, ſtipticam, ſtringere, & retinere fluxum ſanguinis, ac convenire dyſenteriæ, bibitum in lacte caprarum. &c. (Bellunenſis *Hypociſtidem* interpretatur, Sylvaticus

vaticus fungum inquit eſſe, qui naſcitur in radice roſæ caninæ, ſive ſecundùm Avicennam, inquit, barbæ hircinæ, cujus ſuccus exiccatus ſit *Hypociſtis*: Sed præter mentem Avic.) Illa utique viribus ſaltem non malè conveniunt cum *Tabaſchîr*. Quicquid ſit, teſte quidem Avicenna, *Tabaſchîr* provenit à quadam Ferulæ ſpecie, in India naſcente, habeturque pro ejuſdem radicibus aduſtis, ſeu earundem cinere.

52. Plurimum autem inter *Al-Khannam*, ideſt *Ferulam*, & *Arundinem*, intercedere diſcriminis, vel exinde liquet, quòd de *Arundinis* quidem ſpeciebus agat Dioſcorides l. 1. c. 114. de *Ferula* autem ſeorſim lib. 3. cap. 91. Perperam itaque *Canna* paſſim cum *Arundine* confunditur: Quod ex parte quidem agnovit Andr. Bellunenſis in Interpretatione Arab. Nominum, at planè rem expedire non potuit, dum inquit, *Alchanna* ſeu *Alcona ſunt arbores ſubtiles longa, habentes nodos ſicut Canna*,

Canna, (ideſt arundines,) *ſed differunt eo quod hujuſmodi Alchanna non habeat cavitatem, & Arabes utuntur eis loco lancearum; & ex his reperiuntur arbores groſſæ, ex quibus conficiuntur vaſa magna utilia. Et ſpodium*, inquit (id eſt *Tabaſchîr*, ut vulgò vertunt,) *fit maximè ex radicibus arborum prædictarum ſubtilium combuſtis.*

53. Diſtinguendum verò inter *Al-Khanna*, per *Kaf* ſeu Kh, de quo hîc, & *Al-HHanna*, per Lit. *Hha* gutturalem, quod & *Alchanna* Interpretes pronunciant, Sylvaticùs *Henne* habet; Hoc enim denotat *Cyprum*, de quo Dioſc. lib. 1. c. 124. atque de hoc peculiari capite agit Avicenna. Prætermittendum quoque non eſt, quòd in Lexico Perſ. dicatur *Tabaſchîr* à Turcis vocari *Tebeſcîr* (primâ Literâ T. ſimpl.) At Turcæ *Tebeſchîr* vocant *Cretam* puriorem ſeu præſtantiorem.

54. Saltem apparet ex dictis, nec Arabibus, nec Perſis, nec Turcis vocem

vocem *Tabaſcîr* propriè notam eſſe pro *Saccharo Mambu.* Nec verò eſt quòd propriam ſeu geminam & *Schîr* in compoſitione ſeu terminatione reſpiciamus ſignificationem , quod nempe Perſis *Lac* deſignat: Id enim ipſi Avicennæ utique (qui ipſe fuit natione Perſa ,) incognitum eſſe non potuit ; atqui nihilominùs *Tabaſchîr radices Cannæ aduſtas* eſſe dicit. Niſi fortè velimus intelligere ſuccum , per aduſtionem Cannarum ſeu Ferularum ad radices earundem exſudantem , ibidemque concretum ; qui *Tabaſchîr* vocetur : ut ita *Tabaſchîr* ſit concretum quid circa radices cujuſdam Ferulæ , atque ex iiſdem quaſi exſudans , aut fortè excreſcentia quædam fungoſa, (veluti radicibus Cyſti adnaſcitur aliquid mali punici cytino ſimile, quod *Hypociſtis* dicitur, Dioſc. lib. 1. c. 127.) quæ in cineres redacta in uſum Medicum veniat.

55. Equi-

55. Equidem Perſis *Tebâh* vel *Tebeh*, *putridum* denotat, ut & *devaſtatum*, *deſtructum* (ſi fortè id quippiam ad ſignificationis originem inveſtigandam queat conferre;) *Schîr* verò, ſeu *Schêr* potiùs propriè, quidem *Lac* ſignificat, ſed & omnem *ſuccum qui aliunde* vel *ſuâ ſponte* vel *preſſione promanat*, itemque *lachrymas* inſpiſſatas; ut expoſuimus in diſſert. de Manna. Ut adeò deceptus fuerit magnus Salmaſius, cùm exiſtimavit *Schîr* ſeu *Schêr* Perſis dici Græcorum ξηρόν: Græci enim, inquit, ξηρὸν & ξηρίον propriè vocant medicamentum aridum, & quod in pulverem redigi poteſt vel vice pulveris inſpergi: tale eſt, inquit, *Saccharum Mambu*. Erroris cauſa fuit, quòd viderit Vir Illuſtris, *Schîr* Perſarum à Barbaris Interpretibus exprimi *Xir*, per X, quod illi Interpretes certè non pronunciant more Latinorum, quibus X valet Græcorum ξ, ſed more Hiſpanorum quibus valet *Sch*, vel Sj. Nam-

que reverà illud *Xîr* exprimitur Perſarum literâ *Schin*, quæ valet *Sch.* Modeſtè autem ſubjungit vir ſummus, *Viderint Linguæ illius periti*: Conjecturam duntaxat ſuam voluit exprimere.

56. Cæterùm eadem vox Perſarum, quæ pronunciata ut *Schêr*, (nempe vocali paulùm ad ę vergente,) ſignificat *Lac*, pronuntiata ut *Schîr*, ſono penitus vergente ad *i*, *Leonem* ſignificat: An fortè hinc ratio petenda, cur Græci recentiores *Hammoniacum* itemque *Laſerpitium*, (quæ item inſpiſſati quidam ſucci, ſeu Gummi quædam ſpecies ſunt,) λεοντόγαλα *Lac Leonis* vocent, teſte Salmaſio? ſcilicet κατ' ἐξοχὴν hiſce ſuccis tribuendo, quod pluribus commune eſt, ac interim indigitando tale *Lac*, ſeu talem *ſuccum inſpiſſatum*, qui Perſis ſub eadem appellatione *Leonem* ſignificet: id quidem aliis perpendendum relinquimus.

57. Patet ex prædictis, *Tabaxîr* Avicennæ aliorumque Medicorum Arabum,

Arabum, nequaquam eſſe *Saccharum Veterum*, ſeu *Saccharum Mambu*: Sed neque hoc ipſum Indis olim inſignitum fuiſſe nomine *Tabaxîr*, colligi poteſt ex Garcia ab Horto, loc. ſuperiùs cit. ubi, Indigenæ *nunc etiam*, inquit, *Tabaxir vocare cæperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Perſis, & Turcis, qui id mercimonii cauſa ex India in ſuas regiones exportant.* Nempe, cùm jam pridem dubitatum ſit de *Tabaxir* Arabum Medicorum, ac nonnulli crediderint id eſſe *Saccharum*, mercatores id nominis rei alienæ (ut ſæpiùs contingit, præſertim ſi ſpes lucri affulgeat,) impoſuerunt, atque ſub nomine *Tabaxîr Saccharum Mambu* nunc petunt. Sic valent vocabula ut nummi.

58. Sed quid ergo verè *Tabaſchîr* Arabum eſſe dicemus? aut potiùs quid pro eodem incognito in uſum Medicum adhibebimus? *Spodium* Græcorum id nequaquam eſſe diximus; utpote

pote quod metallicum, ac non niſi externis affectibus adhiberi ſolitum: Nempe, τὸ σπόδιον ſeu σποδὸς Græcorum *Pompholygi*, (quæ *Toutia* eſt Arabum, teſte Ibn-Beitare;) affine Medicamentum eſt: ſpecie enim tantùm, non item genere diſtant, dicente Dioſcoride lib. 5. cap. 85. Utriuſque communis materia *Cadmia* exiſtit: Namque, (præterquam quod *Pompholyx* ſeu *Tutia* etiam oriatur ex fumo, qui elevatur, ubi purificatur æs à lapidibus & ſtanno eidem admixtis,) docente Avicenna cap. de Tutia libr. 2. Can. ſublimatur etiam *Cadmia* (*Kilimia* vocata Arabibus,) quodque inde elevatur in altum, eſt *Tutia* bona; quod verò reſidet inferiùs, eſt Cadmia quæ nominatur *Spoudous*, (ideſt σποδὸς, ſeu *Spodium*:) Idem ſimiliter declarat Manard. Annot. in Compoſ. Meſuæ, diſtinct. 8. ad Confect. Troch. de Spodio; idemque colligi poteſt ex Dioſc. cit. loc.

59. No-

59. Notandum interim, mendum eſſe in text. Avic. unius literæ, quippe poſita eſt lit. *Kaf* pro *Phe*; (inter quas unius puncti diſcrimen,) ſicque pro *Spoudous* ſeu *Spodos* legitur *Skoudous*, ſeu *Skudus*; at pro hoc expreſſit Interpres *Sukkudus* vel *Succudus*, more Arabum ac Hebræorum, qui nunquam duós conſonantes in eadem ſyllaba conjungunt non intercedente vocali. Liquet autem ex dictis, quod & notatum ab Illuſtri Salmaſio, malè Garciam ab Horto σποδὸν & *Tutiam* eandem facere. Quod eſt verum, inquit Salmaſius, ſi *Cadmia* eadem cum *Spodio*: Nam *Tutia* eſt *Cadmia*, inquit. Similiter Amatus Luſit. Cent. 1. Cur. 31. contendit *Tutiam* eſſe *Cadmiam* Dioſcoridis, non verò Pompholygem. Sed ipſum quoque Illuſtrem Salmaſium, ac ante eum Amatum Luſit. hîc in errore verſari, liquet ex præcedentibus.

60. Quam-

60. Quamvis autem *Tabaſchîr* Arabum, *Spodium* Græcorum non ſit; reverà tamen habendum eſſe pro *Antiſpodio* quodam, patet ex ipſius viribus, ſuperiùs deſcriptis: idemque agnoſcit Manardus Annot. in Compoſ. Meſuæ diſtinct. 8. Ita nempe ipſo quoque Dioſcoride docente libr. 5. capit. 86. deficiente *Spodio*, *Antiſpoda* in illius locum ſufficiuntur: quæ varia ibidem proponit, modumque parandorum deſcribit. Parantur autem ex Myrti foliis, floribus, baccis, aut ex ſylveſtris olivæ cauliculis, aut ex malis cydoniis, aliiſque variis ibidem recenſitis, in cinerem certâ ratione redactis; quæ pleraque, veluti Spodii vires habere traduntur, ita & tutò intus exhiberi poſſunt; ac cardiacam vim habent ideo quod ſpiritus cohibeant: à qua facultate etiam id quod Arabum Interpretes *Spodium* vertunt, (ſcil. *Tabaſchîr*) commendatur apud Avicen. lib. de virt. Cordial. Certè talibus convenienter

venienter aſſimilari poteſt *Tabaſcbîr* Arabum, videlicet *Radices illæ Cannarum aduſtæ*, ſeu earundem *cinis*.

61. Atque ita Joh. Manard. Annot. in Compoſ. Meſ. diſtinct. 8. in Confect. Trochiſc. de Spodio, Recentiores, inquit, Avicennam ſequentes, *Antiſpodium Spodio* præferunt, maximè id quod ex *Cannarum radicibus exuſtis*; licet ſint alia plura præſtantiora ut quod ex myrto, vel olea, vel lentiſco. Huc pertinet id quod habet Garcias ab Horto, c. 13. *Ea Tutia*, inquit, (perperam Græcorum σποδὸν pro *Tutia* haberi paulò antè innuimus,) *quâ nos hîc utimur, quamque in Luſitaniam & Hiſpanias, reliquaſque occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non eſt, ſed ex eorum eſt genere, quæ Dioſcoridi ἀντίσποδα appellantur. Mihi enim retulit Mercator, harum ſimiliumque rerum curioſus indagator, ſe certò accepiſſe à Perſicis Negotiatoribus, hanc Tutiam,* (ſeu Spodion hoc) *in Quirmon Perſiæ regione & Ormuz*

& Ormuz finitima, fieri ac conflari è cineribus arboris cujuſdam iſtic naſcentis, nomine Goan, quæ fructum ejuſdem nominis profert, corticè & putamine conſtantem: Corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules eſſe.

62. Apparet ex ſupra dictis, periculoſam eſſe in re Medica dubiarum vocum verſiones; ut longè ſatiùs ſit, eaſdem immutatas relinqui, quàm perperàm in uſitatiorem linguam tranſferri. Notandumque, ubi apud Arabum Interpretes, aut Recentiores quoſcunque, occurrit *Spodium* in medicamentis intus ſumendis, nequaquam intelligendum eſſe *Spodium* Græcorum, ſeu metallicum illud medicamentum; ſed *Antiſpodium* quoddam: Cujus loco, cùm deſtituamur dubio atque incerto Arabum *Tabaxîr*, commodè *Ebur uſtum* ſumitur, teſte Fernelio libr. Meth. Med. cap. 23. quod in Diſpenſatorio Cordi variis in locis ſubſtitui poteſt; quia, teſte Jac. Sylvio

vio libr. 1. de medic. ſimpl. natura, *Ebur* totâ ſubſtantiâ corroborat, & conceptum juvat, frigidumque ſiccumque eſt primo gradu. Malè autem nonnulli *Antiſpodium* fieri cenſent ex oſſibus Elephanti crematis; oſſa quippe Elephantum in Medicina nullius eſſe uſus, (ut nec inſtrumentis & operibus faciendis,) ſed ab Indis abjici, ſolos dentes in uſum venire, teſtis eſt Garcias ab Horto cap. 13. & 14.

63. Sed hæc de *Tabaſchîr* Arabum; *putatitio* nimirum *Veterum Saccharo*, ſeu *Saccharo Mambu*: Ad *Saccharum* ipſum revertimur, *Aliud Sacchari genus*, præter id quod Salis inſtar Harundinibus adhæreſcere diximus, Veteribus cognitum fuit; diverſum tamen interim quoque ab hodierno noſtro. Nempe, ex Arundinibus quibuſdam, vel earundem radicibus, *ſuccum* exprimebant, quo vel crudo ac ſuapte facultate fermentato, vel etiam decocto forſan, ceu *liquido melle*, tum in potu,

tum & in cibo fortaſſis pro condimento, nec non in medicina, utebantur.

64. Hunc *ſuccum melleum*, ſeu *ſaccharinum liquorem*, Avic. lib. 2. Can. cap. de Saccharo, vocat *Aaſl Al-Kadſb*, *Mel arundinis*; quod quidem *Mel*, quamvis dicto loco diſtinguatur à *Saccharo*, quando dicuntur *Mel arundinis* & *Saccharum* non eſſe inferiora melle in abſtergendo & mundificando, &c. diſertè tamen illud inter Sacchari ſpecies ibidem refertur, atque in ipſo illo capite de Saccharo de eodem agitur: ut adeò illic per *Saccharum* à Melle arundinum diſtinctum, intelligatur *Saccharum vulgare*, ac imprimis *Saccharum* illud *Veterum*, de quo jam antè diximus, cui & ipſe Galenus adſimiles melli vires in abſtergendo tribuit. Alioqui lib. 4. Can. fen. 1. tr. 2. cap. 8. *Mellis arundinum* mentionem faciens Avicen. diſertè addit, id *eſſe Saccharum*: Subſtantiâ nempe id ipſum cum *Saccharo vulgari* unum idemque eſt;

eſt; ſpiſſitudine tantùm ac conſiſtentiæ modo diverſum.

65. Præter Arabes tamen alii hunc *melleum ſuccum Sacchari* nomine, quod ſciam, non indigitant; rem ipſam tamen frequenti in uſu habuerunt. Tale namque Saccharum in India & Ægypto frequens eſſe ſolebat: Ejuſque mentionem facit Lucanus (quem C. Cæſare & I. Cæſiano Coſſ. natum eſſe conſtat,) de Indis loquens.

Quique bibunt teneræ dulces ab
arundine ſuccos.

66. Arundinum illarum in Ægypto naſcentium dulcium, unde melleus ille humor exprimebatnr, meminit Gal. 4. de ſimpl. med. facult. ubi molles radices calamorum, maximè Ægyptiorum, dulces eſſe aït. Ac Strabo in quodam Æthiopiæ loco καλάμους Ινδικοὺς *Arundines Indicas* plures naſci prodit: Ut veriſimile ſit, certo generi Arundinum hoc nomen inditum, etiamſi non ſolùm apud Indos naſceretur.

retur. De hoc Arundinis genere, melleo ſucco turgente, Varro apud Iſidorum, hic verſibus canit,

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius è lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt ſucco contendere mella.

67. Similiter Solinus, Plinii contemporaneus, cap. 65. de India ſcribens, inter alia ita aït: *Quæ paluſtria ſunt, Arundinem creant ita craſſam, ut fiſſis internodiis lembi vice vectitet navigantes: E radicibus ejus exprimitur humor dulcis ad melleam ſuavitatem.* Atque ex Iſidoro refert Salmaſius, *In Indicis ſtagnis naſci arundines, qui calami dicuntur, ex quorum radicibus expreſſum ſuaviſſimum ſuccum bibunt.* Strabo (qui ſub Octaviano celebris fuit,) libr. 15. ex Eraſoſtrate memorat τὰς ῥίζας τῶν φυτῶν καὶ μάλιστα τῶν μεγάλων καλάμων γλυκείας καὶ φύσει καὶ ἑψήσει, *Radices plantarum, præſertim*

præſertim magnarum arundinum, & naturâ & decoctione dulces. Huc pertinet illud Statii Papinii, (qui Nervæ Impiratoris temporibus claruit,) libr. 1. Sylv.

Et quas præcoquit Eboſia Cannas:

68. De hac *Arundine Saccharina* etiam intelligi vult Salmaſius Exercit. in Solin. part. 2. pag. 1312. *Ferulam* illam *arboream* Inſularum Fortunatarum, quæ expreſſa reddebat aquam potui jucundam ac dulcem. Narrat Plinius, poſt Jubam, (inquit Idem p. 1018.) in quadam ex inſulis Fortunatis *Ferulas* ſurgere ad arboris magnitudinem; candidas, quæ expreſſæ liquorem reddunt potui juncundum, Similiter, In Hiſpaniola tradunt Cannas gigni, inquit ibidem, ex quibus melleus & ſaccharinus ſuccus educitur, ſed coagulari non poſſe.

69. Sed de iſto genere Arundinum, melleo liquori reddendo aptarum du-

bitatur, an idem ſit cum illo, quod præcedens Sacchari genus, Salis Indici nomine indigitatum, proferre diximus? an verò genus quoddam diverſum? Idem illud, nempe magnum, ac in arboream amplitudinem exurgens, à Solino, Iſidoro, ac Strabone intelligi, ex citatis locis apparet: ac veriſimile id ipſum reddit Salmaſius, licet invitus, dum eidem accenſeri vult Ferulam arboream Inſularum Fortunatarum,

70. Veruntamen non valde magnum eſſe illud Arundinum genus, inſinuat Lucanus, dum canit.

——Tenera dulces ab arundine ſuccos.

Similiterque Varro, dum inquit

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo.

Atque in hac ſententia eſt ipſe Salmaſius, qui putat Veteres nonnullos harundines iſtas, ex quarum radicibus exprimitur dulcis humor, confudiſſe

cum

cum illis harundinibus, qui Saccharum ferunt, ſeu quibus Saccharum adhæreſcit: Statuitque Cannas illas Indicas, quæ ipſæ vel quarum radices expreſſæ *melleum* illum Veterum *humorem* reddebant, eaſdem planè eſſe cum illis Cannis, quæ nobis hodie *Saccharum*, ſic *vulgo nominatum*, generant.

71. Ac de hiſce quidem, hæ *modicæ* ſunt, inquit (pag. 1922.) ac *Papyro ſimiles*; ampliſſimæ illæ, in quibus naſcitur *Saccharum Mambu*, quod *verum* ac *legitimum* eſt *Saccharum Priſcorum*: Haſce plenas eſſe ſtatuit, non inanes & cavas; ſecus atque arborea illæ ſe habent. Atque ita de Arundine illa Solini, quam dicit fiſſis internodiis lembi vice vectitare navigantes, atque è cujus radicibus inquit exprimi dulcem humorem: Hæc eſt *Harundo Mambu*, inquit Salmaſius (pag. 1311.) ſuper quam concreſcit *Saccharum Mambu*; non ex hujus radice *humor dulcis* exprimebatur, ſed ex alia minore,

 cujus

cujus humor expreſſus & coctione denſatus, *Saccharum hodiernum* dat.

72. Diſſentire hîc Coſtæum obſervo, qui Annot. ad Meſuæ libr. 1. Secret. Med. diſtinct. 1. in initio, *Antiquorum Saccharum ſalis modo coactum, dentibus ut Sal fragile, ac ſplendidum, ex eadem planta provenire, ex qua noſtrum Saccharum vulgare, diſces, inquit, ex Indiæ Commentariis; adhuc enim apud Bethecalem Indiæ tale videre eſt, iiſdem arundinibus ſponte adnaſcens, ex quibus reliquum purius atque impurius conſicitur.* Hæc eadem Scaligeri ſententia eſt, quam Salmaſius impugnat.

72. Et ſanè, quid obſtat quò minùs ex radicibus etiam majorum Arundinum æquè ſuccus aliquis melleus exprimi queat, qui apud Veteres in uſu fuerit; atque nunc ex arundinibus minoribus totis ſuccus exprimitur, qui in vulgare Saccharum coctione redigitur? Certè Veterum teſtimonia, Solini, Iſidori, Strabonis, diſertè hoc innuunt:

innuunt: Videturque hoc ipſe Salmaſius aſſerere (pag. 1312.) ubi, *quod ex Cananis Saccharinis exit*, inquit, & *denſatur calore*, ejuſdem penè facultatis, imò aliquanto etiam majoris, cum ſucco ipſo Cannæ, quo expreſſo & decocto *factitium Saccharum* paratur. Ex una itaque eademque Canna pars ſucci ſponte *exit* & *denſatur calore* Solis, ſicque in id quod *Sal Indicum* vocatur, cogitur; pars alia *exprimitur decoquiturque in Saccharum factitium*, ſeu noſtrum vulgare.

74. Atque ita fortè ex utroque illo Arundinis genere, majore & minore, utrumque Sacchari genus proveniře ſtatui aut credi poteſt: quamvis fortè Veterum illud Saccharum, ſponte exſudans, alibi magis, alibi minùs proveniat; fortè etiam ex aliquibus Cannis non niſi unum genus, atque ex aliquibus fortè neutrum: Utraque ſaltem Arundo, tum magna illa, tum parva, dulci liquore imbuta eſt; quid

ni ergo ex utroque genere, annoſo jam exiſtente, quippiam fortè exſudet? quid ni ex utroque quid exprimi queat?

75. Liquet ex dictis, *Arundinem Saccharitim* quamcunque Veteribus fuiſſe cognitam: eoſque non modò *Saccharum* noviſſe ſponte exſudans & calore Solis concreſcens in Salis conſiſtentiam; ſed & dulcem liquorem locorum ex eadem exprimi ſolitum ab incolis locorum. De Arte verò excoquendi ejuſmodi mellei ſucci, qui ex Cannis elicitur, & coagulandi, ac penè in lapideam duritiem cogendi, ut fit in Saccharo hodierno, quid judicandum, quid ſtatuendum? Hanc prorſùm incompertam Veteribus fuiſſe audacter pronunciat Illuſtris Salmaſius; nec admodùm dubitat ſententiam ferre conſimilem Quercetanus, Diæter. Polyhiſt. ſect. 3. cap. 8. *Coctura* interim Veteres quandoque uſos fuiſſe, conſtat ex Strabone & Statio ſuperiùs citatis:

Sed

Sed eâ uſi videntur tum ad purificationem, tum ad meliorem ſucci conſervationem.

76. Talem *decoctionis* rationem, uſitatam etiamnum ætate Recentiorum, deſcribit Platearius de Simpl. Medic. Lit. Z. cap. 2. ubi *Zuccara* ſic fit, inquit: Cannæ illæ in quibus creſcit radicitus reſcinduntur, cùm ſunt maturæ; earum ſummitates abjiciuntur, ad menſuram 1. vel. 2. palmarum, & ſtatim infiguntur terræ in ſpecie graminis; reliquum inciſum per fruſtula terunt in mola, & liquorem cum fuſtibus recipiunt in vaſculis, & totum miſſum in caldarium cogunt, & videtur totum tranſire in ſpumam; & haurientes ponunt in vaſculis rotundis, & ſic ponunt in angulis domorum; ſtatimque cooperit palea: & ſuperaſpergunt aquam frigidam, & inde fortiùs ebulit: & quantò plus excoquitur & depuratur, tantò magis minuitur ſubſtantia, & magis dealbatur.

tur. Illud verò cui modicum aquæ aſpergitur, remanet cittinum; & illud valde calidius: unde neque in acutis debet dari, & dicitur *Zuccara mellita.* In eodem curcello circa fundum quandoque tale eſt; ſuperiùs verò album & laudabile. Item cum aceto coque donec exuratur; & forma inde Magdaleones, optima ſuppoſitoria ſunt in acutis contra ventris conſtipationem. Hæc Platearius.

77. Talem ergo *Cocturam liquidam* Veteres item pararunt, atque aſſervârunt fortè tum pro potu, tum pro condiendis cibis, tum pro uſu in Medicina: At ſuccum illum mellitum in panes atque pyramides redegiſſe, ſolidamque quâ noſtrum ſaccharum ſervatur ſubſtantiam, nullibi reperitur: Ut adeò *Zaccharum hodiernum*, quà tale, quoad externam formam, Recentiorum (ſaltem poſt Galeni tempora,) inventum videatur habendum.

78. No-

78. Nomen itaque antiquum *Sacchari* ſervatur ; ſed rei plànè diverſæ accommodatur. Quippe arundo ex qua Veterum *melleus liquor* exprimebatur, qui ipſe in uſum ſervabatur, nunc equidem ſecatur, tunditur, molitur, premiturque ad ſuccum eliciendum, qui deinde excoquitur, ad eam ſpiſſitudinem, eamque diritiem atque candorem, tandemque in eam metæ formam, quam paſſim in noſtro Sacharo cernimus, in ligneis quibuſdam vaſculis, deducitur. Hæc verò ejuſdem materiæ mutatio varia, ut inſignem formæ accidentariæ ita & quodammodò virium diverſitatem, proculdubio inducit.

72. De Arundine ipſa, ex qua *vulgare Saccharum* paratur, hæc refert Manard. Epiſt. 2. libr. 2. quæ à Siculis & Luſitanis ſe cognoviſſe teſtatur. Planta, inquit, ex qua exprimitur ſuccus, humectis locis proprio ſemine ſurculiſve ſeritur, exteriore quidem ſpecie

 arundini

arundini magnæ ſimilis, interiore ſubſtantiâ valde diſſimilis: pulpoſa enim eſt, gravis, mollis, & ſucci plena; quum arundo econtrario ſit levis, dura, vacua; & propterea milio potiùs Indico, quod melicam vocant, quam arundini ſimilis. Ejus copioſum in Siciliæ & Canariæ Inſulis proventum commemorat. In Medera, Syria, ac Indiæ Inſulis, inquit Langius Ep. 64. lib. 1. ex ſucco radicum cannarumque medulla, inſtar ſambuci molli, & ſucci plena, in ſubjectam pelvim expreſſo, in æneis caldariis donec concreſcat, aut inſtar cryſtalli coaleſcat, decoquitur.

80. Rem ipſam deſcribit in hunc modum Manardus: Res *Zuccharum* dicta, tantoperè nunc menſis expetita, ut in proverbium abierit, non eſſe eſcam quæ Zaccharo vitietur, nihil aliud eſt, quàm ſuccus é proprii generis planta bene contrita expreſſus, calore ignis plus minuſve excoctus, coa-

ctus,

ctus, & defœcatus; in *Zuccharum* tantò candidius & durius evadens, quantò plus coctionis defæcarioniſque toleraverit. Ex diverſa autem ejuſmodi defæcatione & coctura, contingit *varios* ei *perfectionis numeros* adſcribi, ut quoddam *ſummum* dicatur & *perfectiſſimum*, à fine nomen vulgo accipiens, quia videlicet ad finem bonitatis pervenerit, candore, duritie, ſuavitate præcipuum. (*Finum* hoc à puritate, ac tenuitate ſubſtantiæ dici, videri queat, Belgis fijn/ detractâ nimirum omni fæculentâ materiâ; quamvis cum Monardo ſentiat Coſtæus.) Aliud *infimum*, huic penitus contrarium, lentum, humidum, nigricans, inſuave, & fæculentum, *primæ decoctionis* vocatum. Inter hæc duo extrema, duo quoque ſunt media; alterum *infimo proximum*, *ſecundæ*; reliquum *ſummo*, *tertiæ concoctionis* nominatum. Hæc Monardus.

81. *Infimum* illud, ſeu *ignobiliſſimum*, quod *primæ decoctionis* dicitur, foris albidum,

bidum, intus ſubrubrum apparet, tanquam alio fartum, & foris alio tectum metis conſtans peramplis; omnium glutinoſiſſimum eſt; condituris atque confectionibus ſiccis ineptum, liquidis autem, nempe Syrupis, conſervis, & ſimilibus adhibetur, quia miſturâ vilitatem ſuam tegit. Hoc cùm mare ſentit, (nam eo naves ad gravitatem ſaburrant,) efficitur id quod vulgo *Rubrum* vocant. Nonnulli tamen *Rubrum Saccharum* ſpumam & ſpurcitiam Sacchari ſe coquendo purgantis exiſtimant, ut tradit Jac. Sylvius libr. 1. de ſimpl. medic. natura.

82. *Optimum* illud, ſeu *Finum* dictum, quod nempe *quartæ decoctionis* eſſe diximus, durum ac ſolidum exiſtit, ac mutuo metarum alliſu, ligni ſicci vel ſolidi inſtar ſonorum; ob ſiccitatem verò, ac ſubſtantiæ tenuitatem & puritatem leve, dulciſſimum ac candidiſſimum; ac judice Coſtæo, ſiccius ac calore inferius eſt impuro.

Tale

Tale *Valentinum* eſt, in metas pyramidum ęmulas coactum, parvas, librę circiter unius & dimidiæ: cariſſimum hoc, & confectionibus ſiccis aptiſſimum. Ei verò & præſtantiâ & pretio proximum eſt, quod *Maderæ* vocatur, (ex Inſula Madera advectum;) in metas id longè majores, 6. 7. 8. 9. 10. librarum conformatur. Prædictis bonitate cedit, quod *ex Canariis* Inſulis, (olim *Fortunatis*,) adfertur, metis conſtans maximis, 10. vel 12. librarum.

83. *Optimum* dum magis magiſque coquitur, tandem planè clareſcit, atque aluminis ſciſſilis in modùm tranſlucet: hoc vulgò *Candum* & *Candidum* vocant. Quamvis Monardus Epiſt. 2. lib. 2. exiſtimat, Saccharum illud Veterum, olim ex India vel felici Arabia aſportatum, nunc *Candum* vocari, quia nimiâ *Solis incandeſcentiâ* multùm obduruerit: Hoc verò non ampliùs hoc tempore portari, quoniam ex noſtro Zuccharo aliquoties excocto, lucelli

celli majoris corradendi gratiâ, Seplaſiarli Veneti rem ſimilem facere didicerunt, arundines quoque ipſi immitttentes, ſupra quas videri poſſit conglobatum, & goſſypio involventes, ut ex orientalibus regionibus invectum putetur.

84. Falſos illos, inquit Salmaſius Exerc. in Solin. part. 2. pag. 1022. qui *Saccharum* vulgò dictum *Candum*, contendunt eſſe *Veterum Saccharum*: Hoc arte tantùm paratur, inquit; *Priſcum* illud, (quod perperam dicit eſſe *Tabaxîr*,) nihil arti debet. Non alii Autores, inquit, *Sacchari Candi* meminerunt, quàm qui Saccharum hodiernum factitium noverunt, ut Myrepſus. *Saccharum Candum*, inquit, non à candore dictum, nec à Canna, ſed καντὶ, vel καντὸν, vel κάντιον Græci recentiores vocarunt, quòd anguloſum ſit, & quum frangitur, in partes ſemper diſſiliat angulares: Id Græci vulgares καντὸν appellant. Græci Veteres non minùs

minùs hallucinati ſunt, inquit, qui Veterum Saccharum pro Manna acceperunt: Inter quos Aphrodiſæus, (cujus verba ſuperiùs citavimus.)

85. At alibi (pag. 1321. 1313.) Quod ex Cannis Saccharinis exit, inquit, & denſatur calore, ejuſdem penè facultatis, imò aliquanto etiam majoris, cum ſucco ipſo Cannæ, quo expreſſo & decocto *factitium Saccharum* paratur. Illud eſt *Saccharum Candi nativum*, inquit, & longè quidem præſtantius illo quod arte fit. Non ergo differt toto genere *Saccharum Veterum*, (quod *nativum Candi* eſt) à *Saccharo factitio* (ſeu *vulgari*) cùm non neceſſariò ex diverſis plantis, ſed & ex ejuſdem Cannæ ſucco utrumque proveniat, alterum ſponte exiens, alterum per expreſſionem & decoctionem; ſecus atque contra Scaligerum Vir Illuſtris urgebat. Cæterùm quod attinet vocem *Kand*, hæc ipſa quoque apud Arabes in uſu eſt, atque eadem

apud

apud Avicennam quandoque occurrit: (an eam hi à Græcis, an Græci ab hiſce aſſumpſerint, fortè dubium.) Ibn Beitar *Succum* interpretatur, *qui ex Arundine Saccharina colligitur, ex quo Saccharum paratur*: Clariſſ. D. Golius in Lexic. Arab. *Mel arundinis ſacchariferæ* reddit, pecul. *concretum*: In Lexico Perſ. vertitur *Saccharum*: Vox dubia videtur Orientalibus; adeòque ad Græcos transferenda.

86. De *Saccharo Taberzed* item verbo dicendum: Vocabulum hoc itidem Perſicum eſt; à Perſis ad Arabes traductum: ex *Teber*, quod *ſecurim manualem*, vel *malleum* denotat, & *Zeden*, *percutere*; quaſi ſecuri dividendum ob duritiem, quo modo etiam Paraphraſtes Turca interpretatur; quippe eſt ſaccharum per coctionem ad inſignem duritiem, adeòque & puritatem, redactum. Hujus ſpeciatim meminit Avic. libr. 2. Can. cap. de Zaccharo, (ubi *album* vertit Interpres,) dicitque frigidius

frigidius eſſe atque ſubtilius, ſcil. præ ſaccharo communiſſimo. Ac libr. 4. Can. fen. 1. tr. 2. cap. 22. (quod eſt de aſperitate linguæ in febr.) Linguam, ubi viſcoſa eſt, fricari jubet cum *Saccharo Taberzed*; quod ipſum ibidem diſtinguit à *Sale quod aſportatur ex India*, id eſt, *Saccharo Veterum*, de quo diximus. Serapio verò, lib. Simpl. cap. 50. *Taberzet*, inquit, non mollificat ita ſicut *Saljemani*, (de quo item ſuperiùs:) Ex quibus colligendum, *Saccharum Taberzed* eſſe illud quod *Finum* ſeu *puriſſimum* diximus: quod ſanè velut abſtergendi facultate non deſtituitur, ita præ reliquo ſaccharo eſt frigidius & ſiccius; adeòque Linguæ in febribus viſcoſitate obſitæ convenientius: atque ita Coſtæus, Annot. in libr. 1. Secret. medic. Meſuæ, diſtinct. 1. *Saccharum* crebrâ depuratione *albiſſimum* redditum, *Taberzet*, ſicut & *probatiſſimum Mel* Mauritanis Scriptoribus, nuncupatur. Equidem Avic. libr. 2. Can. cap.

cap. de melle, diſtinguit inter *mel Apum*, *mel Arundinum*, & *mel Taberzed*; mel Apum dicit eſſe calidum & ſiccum in 2. grad. *mel Al-Taberzed*, & *Arundinum*, calidum in primo, non ſiccum, quin imò poſſe eſſe humidum in primo: Præterea dicit *mel Arundinum* lenire ventrem; at *mel Taberzed* ventrem non lenire: additque mel cujus ſpuma non rejecta eſt, inflare atque ſolvere alvum; at cùm rejecta ſit, id ipſum minùs facere. Ex quibus colligendum videtur, *mel Taberzed* (impropriè ita dictum,) eſſe ipſum *mel Arundinum* purificatum, ſeu *liquorem Saccharinum coctione depuratum*, fortè quem ſuperiùs ex Platerio *Zuccaræ* nomine deſcripſimus.

87. Patet ex dictis, *Saccharum Rubrum*, *Finum*, *Candum*, (quod nunc habetur, nam verum *Candi*, ſeu nativum, non ampliùs aſportatur,) itemque *Taberzed*, vulgaris ſeu factitii Sacchari differentias eſſe; Quò item refe-

rimus

rimus *Sacchari farinam*, ſeu *pulverem*, non coagmentatum nec redactum in metas. Quando autem innotuerit primùm *vulgare Saccharum*, ſeu, quando ejus parandi ratio inventa ſit, incertum eſt. Hanc ab Arabibus monſtratam putat Salmaſius; aut fortè ab ipſis etiam Indis primùm, poſt tempora demum priſcorum Græcorum. Avicennam primum cocturam Sacchari ex Cannis expreſſi, quale ad nos hodie affertur, tradidiſſe, aſſerit Jo. Neander in Avic. vita, in Syntagm. de Med. Orig. &c. nuſquam enim, inquit, apud Veteres Græcos talis coctura extat, nec ante Avincennæ tempora in uſu fuit. At ſaltem Rhaſis quoque, qui Avicennâ prior, aut quo ſaltem Præceptore gaviſus Avicenna, ejuſdem meminit libr. 3. ad Almanſ. capit. 20. ubi Saccharum ventrem lenire aït, neque calefacere niſi parum; ac ibid. cap. 27. mentionem facit *Zucchari roſati & violati*, & *Syrupi acetoſi de Zucharo* facti. &c.

88. Sed

88. Sed & jam pridem Æginetæ (qui ante annum Chriſti 400. floruit,) cognitum fuiſſe Saccharum noſtrum, exiſtimat Quercetanus, in Diæt. Polyhiſt. ſect. 3. cap. 8. idque colligit ex hiſce verbis, *Cæterùm Saccharum quod ex felici Arabia affertur, minùs dulce eſt eo quod apud nos eſt; & æqualem vim habet ad hoc, quòd ſtomacho noxium eſt, neque ſitim inducit, velut hoc noſtrum.* Verùm non videtur Vir Eruditiſſ. ipſum Æginetam conſuluiſſe, qui libr. 7. ubi de melle agit, ita loquitur: *Mel etiam Sacar, quod ex felici Arabia invehitur, non tam dulce quèm noſtras mel; ſed æquales vires poſſidet, præter quòd nec ventriculum lædit, nec ſitim conciliat, veluti noſtrum.* Comparat itaque Ægineta *Saccharum Arabiæ felicis*, quod & *Mellis* ſpeciem facit, (ſicut & Dioſc. & Gal.) cum vulgari *Melle*, non cum vulgari *Sacchro*: Per *Sacchar* autem ex Arabia felici, intelligit id *quod circa calamos accreſcit*, ut loquitur Galen. hoc eſt

Saccha-

Saccharum illud Veterum, quod Salis ideam referebat, de quo ſuperiùs.

89. Nos inventionis laudem ipſis Indis, ſeu indigenis locorum Arundinem ſaccharinam ferentium, utpote quibus materia ſuppetit, relinquimus, cùm & primi Arabum Medicorum Sacchari vulgaris meminerint, nec inventores ſe profiteantur. Non tamen exiſtimem cum ratione ſtatui, id quod vult Lang. Epiſt. 64. libr. 1. non Arabum tantùm, ſed etiam Græcorum Medicos (vetuſtiorum ſcil.) & ipſum Galenum etiam, vulgari Saccharo uſos. Actuarius equidem, (qui ex Recentioribus Græcis fuit,) de comp. med. ex ſucco vel ſtillatitio roſarum aut violarum liquore, & Zaccharo, Julapia conficere docet: Simpliciſſimum, inquiens, in potionibus febricitantium medicamen eſt, quod ex Sacchare & aqua coquentes temperamus; ſecundum locum tenet, quod ex viola-

rum ſuccò & Sacchare facimus, &c. Sed dubitari poteſt, an non hîc quoque Veterum Saccharum nativum, (quod Plinio teſtè ad Medicinæ tantùm uſum erat,) aut decoctum Saccharinum, quale ex Plateario recitavimus, intelligendum ſit.

90. Liquet autem ex antè dictis, quid inter *Melleum arundinum ſuccum*; ſeu *liquorem ſaccharinum Antiquorum*, ex eodem arundinis genere expreſſum, ex quo hodie noſtrum Saccharum, atque inter hoc ipſum *vulgare Saccharum*, interſit diſcriminis: Scilicet eſt ille dulcis liquor materia Sacchari vulgaris, ſeu ſubſtantia eadem quæ in Saccharo vulgari per coctionem correcta, purificata, atque in formam ſolidiorem, conſiſtentem, pluſque minùſve candicantem, redacta; adeòque utrumque naturâ ſpecificâ idem eſt, utut ob diverſum materiæ modum, ac puritatis & impuritatis diſparitatem, viribus quodammodò diverſa.

91. Quod

91. Quod ſi verò itidem ſimilem ſuccum expreſſerint Veteres ex radicibus aliarum Arundinum, ſpecie differentium, ſcilicet Mambu dictarum, aut aliarum quarumcunque, quarum ſuccus coagulari non potuerit, quales in Hiſpaniola eſſe ajunt, aut ex ferulaceo quocunque genere Inſularum Fortunatarum; utique cùm hæ plantæ ſpecie differant ab illo arundinum genere, unde Saccharum vulgare paratur, ſpecie quoque differre *Saccharinum* ejuſmodi *liquorem* à *vulgari Saccharo* ſtatuendum eſt, adeòque & facultatibus dubio procul plurimùm diſcrepare.

92. Præterea, hinc liquet, quid de *Saccharo Veterum*, ſolidiore illo, quod Sali aſſimilarunt, ſtatuendum ſit? Et an natura illius eadem ſtatuenda, cum *Saccharo noſtro*? Nempe, ſi etiam ex radicibus Arundinum Mambu exprimatur ſuccus qui in vulgare Saccharum concoquatur, *Saccharum* illud *Veterum* ultrò accreſcens ramis ac

foliis illius arundinis, à vulgari illo, ex iiſdem arte parato, nequaquam ſpecificè differet; ſed diverſum erit ſolummodò: attamen interim nec ſubſtantiæ modo, nec per omnia viribus, eidem ſimile: v. g. quatenus *Veterum Saccharum* quidem *ſitim non affert*, teſte Gal. libr. 7. de ſimpl. med. fac. cap. de Melle, itemque Ægin. libr. 7. at *factitium* illud ex arundinum earundem ſucco, fortè ſitim inducit, ut de *vulgari* dicemus inferiùs.

93. Eadem ratio erit, quæ dicta, ſeu nullum eſſentiale diſcrimen erit, ſi fortè ad ſummitates arundinum minorum, ex quibus ordinariè *vulgare Saccharum*, in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro Inſulis, ac etiam in Ægypto, ipſaque America, paratur, contingat quandoque aliquid Sacchari in formam Salis concreſcere. Ut adeò de hiſce verum dici queat, id quod pertendit Jul. Scaliger, hanc ſolam eſſe differentiam *Sacchari Veterum*

& *ho-*

& hodierni, quòd illud ex harundine ſponte manaret, noſtrum hoc exprimatur & coquatur ad candorem & ſpiſſitudinem: cùm utique diſcrimen eſſentiale nequaquam inferat, nec rei naturam vel eſſentiam mutet, ſi vel Solis virtute ſuccus ſaccharinus purior elevetur, à fæculenta portione abſtrahatur, exſudet, concreſcat; vel artificis induſtrià ſuccus expreſſus vi ignis coquatur ac purificetur, ſicque in ſaccharum coctione cogatur: Quamvis nequaquam idem ſubſtantiæ modus utrobique relinquatur, nec æquè attemperata ſit cauſæ utriuſque (nempe Solis & Ignis) ἐνέργεια, adeòque nec per omnia eadem relinquatur Sacchari utriuſque virtus.

94. Contrà verò, illud *Saccharum vulgare*, quod ex peculiari ſpecie arundinum, vel potiùs planta arundini externâ ſpecie duntaxat ſimili, (qualem tradit Manardus, cum quo conſentit Salmaſius,) paratur, id non poterit

cum *Saccharo Mambu* ſpecie convenire: Ut hiſce quidem accommodari queat id quod vult Salmaſius, (pag. 1019.) non duntaxat diverſa eſſe, ſed frontibus adverſis eſſe oppoſita, hoc eſt, toto genere ab invicem differre: Specificum certè diſcrimem inter hæc intercedere, non minùs quàm inter plantas ipſas atque earunden ſuccos, neceſſe eſt. Cauſa erroris hîc ſortè Scaligero extitit, quòd non niſi unum genus Arundinum ſaccharinarum agnoverat, unde *Veterum Saccharum* ſponte prodierit, *hodiernum* verò arte paretur. In ſimili utique errore verſatum fuiſſe Jan. Ant. Saracenum, ex antè citato loco liquere poteſt; necnon Matthiolum comm. in caput Dioſc. de melle: Similiter Lang. Epiſt. 64. libr. 1. ubi, Quum in regionibus orbis quæ Sacchar ferunt, arundines Sacchari ſint ejuſdem ſpeciei, naturâ ſoli differentes, nemo mihi perſuadebit, inquit; Saccharum quo modò utimur, ab Antiquorum

per

per decoctionem ſacto, eſſe diverſum. Quibus verbis, præter identitatem arundinum ſpecificam, ſupponit Veteribus eandem Sacchari per decoctionem parandi rationem, quæ nunc in uſu eſt, cognitam fuiſſe; at inter *nativum Veterum Saccharum* & *factitium hodiernum* plus quàm diverſitatem agnoſcere videtur; ſed præter rationem, ſuppoſitâ unicâ duntaxat arundinum ſaccharinarum ſpecie.

95. Quicquid ſit, undecunque *Saccharum Veterum* vel *hodiernum* depromatur, diſcrimen ſaltem non contemnendum in ſubſtantiæ modo ac virtute, inter ipſum *Saccharum Veterum*, quod *Sal Indum* dixerunt, atque *noſtrum vulgare*, ſtatuendum videtur. Atque hinc Plinius *Saccharum* ſuum *ad medicinæ tantùm uſum* adhiberi refert. Dioſcoridis *Saccharum*, quod conſiſtentiâ Sali ſimile eſt, εὐκοίλιον exiſtit, hoc eſt, ut exponit Salmaſius, *ventris incitamentum*; ita namque & Heſychius Σάκχα-

ρον γεννώμενον ἐν τῇ Ἰνδικῇ, κοιλίας λυτικὸν, *alvi ſolutivum* vocat. Omni quidem Saccharo hoc tribuit Avicen. ut ſuperiùs dictum; ſed imprimis ei *quod ſuper arundinem invenitur*, in India, atque *Sali Iemanico*, id eſt Arabiæ felicis, (quo poſteriori *Mannam* indigitare vix dubito.) Præterea oculorum obſcuritatem adſtergere, renes ac veſicam exulceratam juvare, de ſuo teſtatur Dioſcorides: Quæ minùs evidenter vulgari Saccharo competunt. Galenus de *Sacchar* quod ex Arabia felici convehi aït, *nec inimicum eſſe ſtomacho*, ceu mel vulgare, (εὐστόμαχον *ſtomacho utile* dixit Dioſc.) *nec ſitim afferre* teſtatur: Ac Avic. l. 3. Can. fen. 6. tr. 1. cap. 19. *contra ſitim* commendat *Saccharum Al-Higjâz* ſeu *Arabiæ Petrææ*: At *Saccharum vulgare* ſitim afferre, adeòque minùs ſtomacho utile eſſe, teſtatur experientia, atque arte ſtatur Avic. lib. 2. Can. c. de Zacchar. Quâ de cauſa frequentiorem ejus uſum diſſuadet Querc.

loc.

loc. cit. ac juvenibus præſertim nocentiſſimum eſſe aït. Ægin. lib. 2. cap. 54. (quod eſt de aſperit. ling.) *Sal Indicum affatim humectare* ex authoritate Archigenis teſtatur. Avicen. id ipſum quod tribuitur Veterum Saccharo, ſcil. *non excitare ſitim, ut reliquæ ſpecies Sacchari*, perperam ſuo *Al-Ooſcher* tribuit; de quo rectiùs Iſaac ben Sulaimen apud Serapionem, *non auferre* ſitim aït.

96. De *Viribus Sacchari vulgaris* verbo dicendum: Serapio ex Aben Meſue id *calidum* ſtatuit in principio 2. grad. *humidum* in medio primi; Non calefacere niſi parum, inquit Rhaſes libr. 3. ad Almanſ. cap. 20. Avicen. lib. 2. Can. cap. de Sacchar. ſtatuit *mel arundinis* & *Saccharum* (vulgariter ita dictum,) non eſſe inferiora melle in *abſtergendo*, & *mundificando*: Certè ipſi quoque *Veterum Saccharo Indico* & *Arabico adſimiles melli vires* tribuit Gal. libr. 7. de Simp. med. facult. Similiter Ægineta de *Saccharo* quod ex *Arabia*

ſelice advehitur, *æquales melli vires* poſſidere, præter quòd nec ventriculum lædat, nec ſitim conciliet, veluti noſtrum mel. Diſſentire autem quodammodò à ſe ipſo videtur Avicen. quando lib. 3. Can. fen. 1. tract. 2. capit. 8. inquit *Mel arundinum*, id eſt *Saccharum*, ut exponit, propriè *mundificativum* melius eſſe melle Apum, quamvis *abſterſio ejus minor* ſit *abſterſione mellis*.

97. Præterea *Saccharum* lenit pectus, & tollit aſperitatem ejus, Avic. teſte: Ita de Saccharo violaceo teſtatur Rhaſes lib. 3. ad Almanſ. guttur lenire, & tuſſim mitigare, facilemque reddere ſcreatum; atque ventrem lenire; ſtomachum tamen diſſolvere, & appetitum deſtruere: Limitationem adhibet Avic. ſcilicet, eſſe bonum ſtomacho in quo non generatur cholera: ipſum enim lædit, inquit, propterea quòd ad choleram convertatur, Rhaſes ne quidem *Saccharum roſatum*

peramento: Palato paſſim inſervit; ſatum eos, qui calorem patiuntur & ardorem, ullo modo comedere debere, & maximè ſi æſtas fuerit.

98. Eſt in ipſo virtus faciens ſitim; minorem tamen quàm facit mel, imprimis antiquum, ut docet Avicen. lib. 2. Can cap. de Sacchar. At idem tamen libr. 3. Can. fen. 6. tr. 1. cap. 19. commendat *Saccharum* ad linguæ aduſtionem propter ſitim; verùm illud quod vocat *Al-Higjâz*, ſeu *Arabiæ Petrææ*, nempe illud, quod Avicennæ fortè potiùs Mannæ ſpecies eſt, adeòque propter humectationem convenit; velut & ibidem commendat *Merengjubîn*, ſpeciem nimirum Mannæ aliam.

99. Denique, quorumvis ſaporum exceſſum corrigit Saccharum: acria retundit; acida mitigat; ſalſis ſuavitatem addit; auſteritatem domat; acerba vincit, inſipidis ſaporem conciliat: In cibis pro condimento eſt; in potu pro oblectamento; in medicina pro tem-

plurimaque Salis in modum à corruptione conſervat.

100. Interim prudenter Quercetanus loc. cit. frequentiore Sacchari uſu omnibus interdicit, quòd calidæ ſit qualitatis, & facilè in bilem vertatur. Qui enim avidiores ſunt ad Saccharum, inquit, & ſaccharatas confectiones immodicè deglutiunt, ſanguinem ſibi retorrent, perpetuam ſitim incurrunt, ac fœdam dentium nigredinem contrahunt: At juvenibus præſertim nocentiſſimum eſt, qui calido & bilioſo temperamento eſſe ſolent. Tandemque, etſi candidum eſt Saccharum, inquit, ſub candore tamen ſuo magnam celat nigredinem; ut & ſub ejus dulcedine ingens acrimonia deliteſcit, aquæ forti par & ſimile: Ex quo etiam diſſolvens ac tam fortis liquor educi poteſt, qui vel ipſum Solem (id eſt Aurum) in aquam ſolvat & colliquet. Sic dulcia fallunt!

F I N I S.

ANTONII DEUSINGII.
Med. & Philoſ.

DISSERTATIO
DE
MANDRAGORÆ POMIS,

Pro DOUDAÏM *Geneſ.* 30. habitis.

Illiuſque MANGONIIS, *vulgò dictis* Piſſe-Dieſjes / *&c.*

Nobiliſſimo, Ampliſſimo, Stre-nuiſſimo Viro, Domino,

D. PH. ERNESTO VEGILIN DE CLAER-BERGEN,

Celſiſſimi Principis

GUILIELMI FRIDERICI, Principis Naſſoviæ, &c. Gubernatoris ac Capitanei Generalis Friſiæ, Groningæ, Ommelandiæ, Drentiæ, &c.

Aulæ-Præfecto, ac Conſiliario; Cohortis Militaris Capitaneo, &c.

ANTONIUS DEUSINGIUS, Salutem ac Felicitatem P.

Nobiliſſime & Ampliſſime Vir, Domine, Fautor. & Amice, honorande ac colende.

CUM nuperrimè in Illuſtri Academia noſtra Diſſertationem de *Vnicornu*, nec non de *Lapide Bezaar*, publicis ſuffragiis ſub-mitte-

mitterem; aliaſque de *Manna* & *Saccharo*, quas itidem in ſubſidium adhibitis Orientalium monumentis, adornâſſem, pollicerer, fortè *Mandragoræ* mentionem injiciebat Vir Reverendus *D. Guil. Hatzfeldius*, Eccleſiæ hujuſce Groninganę Paſtor vigilantiſſimus, atque ut circa *Doudaïm*, (de quibus Gen. 3.) *Mandragoræ Poma* vulgo credita, ſenſus animi exprimerem, me invitabat. Succurrebat animo ocyûs, Nobiliſſimam T. Ampl. aliquando mihi quæſtionem moviſſe circa *Mandragoræ Radices*, ac quid de putatitiis illis homunculis vegetabilibus, qui vulgo Piſſe-Dieffjes vocantur, ſentirem, inquiſiviſſe: Ubi quidem pro re nata Fabulam ſuperſtitioſam uno

uno verbo detexi. Utrique Fautori & Amico impræſentiarum, paulò pleniùs ſatisfacere libuit; Tuoque, Nobiliſſimo & Ampliſſimo Nomini hoc obſervantiæ τεκμήριον inſcribere. Multis equidem nominibus Tibi me dudum, obſtrictiſſimum agnoſco; atque eximium tuum in me favorem, ſingulari cum humanitate conjunctum, multoties expertus ſum; ut ingratus meritò videri poſſem, niſi gratitudinis aliquod indicium publicum exprimerem: Præterea meretur tua eruditio, ac ſingularis in rebus ad meliora ſtudia attinentibus curioſitas & induſtria, ut Te exoſculentur noſtræ Muſæ; ſibique gratulentur de tuo applauſu: miratæ utique jam pridem

dem tuam in rebꝰ Mathematicis ἀκρίβειαν, atque imprimis in Mechanicis ſolertiam. Hoc quippe ſingulari atque utiliſſimo ad res militares gerendas & expediendas ſubſidio Politicam Prudentiam, quâ dudum emines, illuſtriorem reddis; conſpicuus ſimul Arte & Marte; ac digniſſimus qui Arte Marteque Principi Celſiſſimo, Patriæque, tanta cum dignitate ſplendidiſſima præſtes miniſteria. Plura cohibeo: Utque hoc levidenſe munuſculum æqui bonique conſulas, meque tuis porrò annumerare pergas, officioſiſſimè rogo. Groningæ, IX. Cal. Martias, M. DC. LIX.

DISSERTATIO
De
MANDRAGORA
Ac primo
DE MANDRAGORÆ POMIS.
Vulgò habitis pro
DOUDAIM.
Geneſ. 30.

DE *Mandragora* dicturi, non omnia illa, quæ à Botanicis circa hanc conſideranda veniunt, luſtrabimus; ſed pauca duntaxat, quæ notatu digniora dudum agitata ſunt, præſertim

ſertim circa ejus *Fructum* & *Radicem* contemplabimur: Ut ab una parte forſan quamcunque fœneremur lucem obcuritati; ab altera verò vulgi occurramus ſuperſtitioni in iis quæ rem Medicam concernunt.

2. Fert *Mandragoras Poma*, inter folia, quæ per terram ſparguntur, ſita: *Fœmina* quidem minora, ſorbis ſimilia, teſte Dioſc. *Mas* verò majora. Hæc vulgò indigitari creduntur Geneſ. 30. ℣. 14. 15. voce דודאים *Doudaïm*: quam ſententiam poſt LXX Interpretes, ac Joſephum, (qui μῆλα Μανδραγόρυ vertunt,) alioſque Veteres, tuetur Levin. Lemn. de Occult. Natur. Mir. cap. 10. & Herb. Bibl. Explic. cap. 2. itemque J. Druſius peculiari tract. de Mandragora.

3. Equidem, cùm Ruben, Patriarchæ Jacobi Filius ex Lea, egreſſus tempore meſſis triticeæ, inveniſſet in agro *Doudaïm*, ſeu *Poma Mandragoræ*, ut putant, eaque ad Matrem ſuam detu-

detuliſſet; Rachel, illorum capta amore, à Sorore ea eblandita eſt: idque hac intentione, ut opinantur plurimi, quò eſu eorundem idonea redderetur conceptui, ſterilitatemque ſuam evinceret: Putant enim ab iiſdem conferri mulieribus vim fœtificandi, atque retinendi ſeminis efficaciam.

4. Sed, quod attinet Rachelis hanc intentionem, ea utique nequaquam ullo nititur Scripturæ fundamento. Nec verò rationi conſentaneum eſt (ne dicam nunc, experientiam nec ipſam conſentire,) virtutem ejuſcemodi Mandragoræ ineſſe: Cùm non modò hæc impenſè frigida exiſtat; ſed & ſoporifero effectu, ſeu narcotico, ſit prædita. Ut adeò ne quidem ad torridum æſtuantemque & quaſi exuſtum uterum contemperandum, (ut Lemnius ac Druſius interpretantur,) apta foret: utpote cùm plus à narcotica illius vi, ſeu ſtupefaciente qualitate, damni exſpectan-

ctandum ſit, & quoad conceptum promovendum incommodi, quàm à refrigerio emolumenti: Ne jam dicam in exuſta ejuſmodi temperie non modò refrigerio opus eſſe, ſed & humectatione, quam Mandragora haud ita commodè præſtat, quippe vergens potiùs ad ſiccitatem, aut ſaltem non adeò multum humectans. Certè ad deſideratum ejuſmodi effectum, quem fingunt, longè præſtantiores futuri fuiſſent cucumeres, melones, pepones, cucurbitæ, aliique fructus refrigerantes ſimul ac humectantes, ſine narcotica tali, noxia, ipſique naturæ planè infeſta qualitate.

5. Notatu digna eſt hiſtoria, quam recitat ipſe Levin. Lemnius, Herbar. Biblic. Explicat. cit. loc. *Mihi*, inquit, *quid de Mandragora accidit*, *obiter enarrabo. Cùm æſtivis menſibus* (*nam eo tempore poma Mandragoræ ſe proferunt*,) *ſemel atque iterum in Muſæo noſtro amabilem & ſpecioſum ejus ſtirpis fructum negli-*

negligenter collocaſſem, ita ſomnolentus ſum
effectus, ut ægrè ſopor excuti poſſet. Cùm
autem obnixè obluctarer ſomnolentiæ, illam-
que excutere conarer, ægrè id obinui: nec
rationem tanti Veterni inire potui. Tan-
dem cùm quaquaverſum dimoviſſem ocu-
los, obtulit ſe à tergo Pomum Mandragoræ:
quo amoto, atque in alium locum tranſla-
to, factus ſum alacrior, atque torporem
depuli, omnemque oſcitantiam diſcuſſi.

6. Atque hoc eſt, quod dicit Dioſc.
lib. 4. cap. 76. *Mala (Mandragoræ) ſo-
porem afferunt olfactu, & etiam ſi man-
dantur, itemque expreſſus ex iis ſuccus: ni-
mio tamen odore percuſſi obmuteſcunt.* Ac
Serapio de ſimpl. cap. 343. *Exiccantur
Poma & folia Mandragoræ: Et oportet ut in
exiccatione eorum caveatur vapor ab iis:
nam eorum odor facit ſubeth,* id eſt, ca-
rum, ſeu ſoporem gravem. Quin &
vinum ex infuſione corticis radicum
Mandragoræ dari iis, qui ſecari vel
uri debent, teſtis eſt Dioſc. cit. loc.
*neque enim ſomno ſopiti altiore dolorem per-
cipiunt,*

cipiunt, inquit. Ex Rhaſe verò citat Serapio, puellam comediſſe quinque Poma Mandragoræ, & cecidiſſe ſyncope correptam.

7. An autem rationi conſentaneum videtur, cum hoc Mandragoræ effectu poſſe conſiſtere *vim* ejus quandam *fœtificandi?* ubi ſanè ſpiritus non ſopitos ſed excitatos eſſe oportet. Vel an non potiori jure credendum, uſu ejus potiùs tum omnem appetitum venereum, tùm & ipſam fertilitatem, extinctum iri? Videtur hoc utique Perſis perſuaſum, qui uno eodemque vocabulo *Vſtorenck* & *Aſterenck*, tum *Mandragoram*, tum *ſterilem mulierem*, denotant.

8. Qui verò poſſet uſus Mandragoræ facere ad *retentionem ſeminis*, cùm narcotica potiùs reſolvant partes, eaſque ad paralyſin aut apoplexiam diſponant, ad quam ipſe ſoporoſus affectus proximus gradus exiſtit: unde Dioſc. cit. loc. Poma Mandragoræ

vocat

vocat καρωτικὰ, id eſt, *carum inducentia*, (qui ſanè nihil aliud quàm leviſſima Apoplexia eſt;) ac nimiam perceptionem etiam ſolius odoris ἀφόνους ποιεῖν, ideſt *Apoplecticos facere*, tradit: Nequaquam verò vis illis tribuitur ullibi, quâ facultas retentrix poſſit videri vegetior reddi; veluti nec ſommus ipſe, qui partium torporem conjunctum haberet, poſſet retentioni inſervire. Non jam dicam, ſemen maſculinum nequaquam in utero retineri; ſed ejus vi duntaxat fæcunditatem corpori muliebri, indeque ejuſdemque ſemini naſcituro, conciliari; (de qua re in Tract. de Gener. Fœtus egimus:) At quid ſomnus excitatus circa tempus coïtus, proderit retentioni conceptus poſtea futuri, præſertim narcoſi ſeu enervatione per ſtupefacientia utero inductâ?

9. Verè autem enervatio quædam, atque retentricis facultatis exſolutio, obtingit utero vi Mandragoræ: Unde

Dioſcoride teſte, *per ſe ſemioboli pondere appoſitus* (Mandragoras) *menſes ciet atque partus.* Nec verò aliâ vi ullâ *ſemen pomorum epotum vulvam purgat*, quàm quòd torpore inducto uterus ſinat contenta effluere: velut item per narcoticam vim ejus, hebetiore reddito partium ſenſu, atque humorum acrimoniâ retuſâ, contingit *rubrum fluorem muliebrem ſiſti.* Nihil certè horum ad fæcunditatem conciliandam, aut conceptum in utero retinendum, confert.

10. Sanè, ſi nugari in re ſeria eſſet animus, dicerem potiùs, (ſiquidem *Poma Mandragoræ* voce *Doudâïm* intelligenda forent,) Rachelem præ tædio, quod ex complexu mariti non conciperet prolem, maluiſſe quoque omne deſiderium concubitus ſibi perire; atque hunc in finem poma illa deſiderâſſe, ad extinguendos Veneris igniculos. Certè non eâ intentione petiiſſe *Doudâïm*, ut conceptus promo-

promoveretur, vel maritale deſiderium excitaretur, exinde liquet, quod, teſtante textu ſacro, mariti concubitum ſequenti nocte conceſſerit ſorori, dummodò ab hac rem deſideratam, nempe *Doudâïm*, quorum amore capiebatur, conſequeretur.

11. Quòd ſi hîc medicinæ rationem habuiſſet Rachel, aut ſi eâ fuiſſet imbuta peritiâ medicâ, ut tam præclaram in ſua vota Mandragoræ efficaciam didiciſſet; procul dubio curâſſet ſibi jam pridem, antequam ancillam marito tradidiſſet, id medicamenti genus conquiri, nec donec fortuito caſu obtingerent, exſpectâſſet. Quod ſi verò deſiderii rationem ſcire cupias: Concupivit fortè fructus illos, ut iiſdem veſceretur, ut exiſtimat Joſephus, ſcil. oblectamenti cauſâ; vel, ut Auguſtinus cenſet, appetiit eos ob raritatem; vel deſideravit eos fortaſſe, (quæ conjectura Druſii eſt,) quia erant præcoces, (unde fortè in textu

additur *tempore meſſis triticeæ*,) ſolent enim primi fructus vehementiùs appeti; vel ob gratum odorem.

12. Abſona autem illa opinio vulgata, de Rachelis intentione, hinc nata videtur: quòd, dum vocem *Doudâïm* pro *Mandragora* acciperent, ac interim apud Dioſcoridem ac Plinium obſervarent fortè, *Mandragoram* itidem vocari *Circæam* (à Circe venefica,) *quod credatur radix in amatoriis efficax eſſe*, (φίλτρων εἶναι ποιητικὴ, ut habet Dioſc.) hinc fertilitatis ſeu conceptus promovendi intentionem affinxerint Racheli. At ſanè multum diſcriminis intercedit inter ea, quæ dicuntur in amatoriis efficacia, ſeu amorem ac concubitus deſiderium excitantia, nimirum φίλτρα vulgò dicta, & ea quæ fertilitatem addunt: Suntque *Philtra* dicta, quæ mentem amatorio quodam quaſi faſcino in errorem pertrahunt, & quodammodò incantant, vel ſaltem libidinis affectum

excitant;

excitant; ob quam putatitiam ἐνέργειαν *Poma Mandragoræ* Belgis Dool-Appelen dicuntur, teſte Levino Lemnio: quæ verò fertilitatem addunt, ea quandoque cupiditatem veneream non modò non movent, ſed contrà compeſcunt immoderatam, (velut ipſum ſemen virile dum conciliat conceptum.) Talem autem libidinem non affectâſſe Rachelem, exinde ſatis ſuperque liquet, quòd deſideratos Doudâïm prætulerit commercio mariti, hocque præ illis indulſerit ſorori.

13. Sed inſuper à ratione alienum eſt, voce *Doudâïm* in texu ſacro *Madragoram*, vel *Poma Mandragoræ* indigitari: Etenim ſuavitatis ſeu oblectamenti atque fragrantis odoris cauſâ periiſſe Rachelem illud ipſum, quod *Doudâïm* vocatur, veriſimile evadit, factâ collatione loci Cantic. 7. ℣. 13. ubi voce *Doudâïm fructus* aliqui *ſuaveolentes*, ac qui fragranti odore oble-

ctamento eſſe poſſent ſponſæ ſponſoque manifeſtè indigitantur; veluti ex reliquis ibidem commemoratis ſenſuum oblectamenta ibidem captantur: At *Mala Mandragoræ* graveolentia potiùs ſunt: ita enim de Mandragora Plin. libr. 25. N. H. cap. 13. *odor gravis eſt*, inquit, *ſed radicis & mali gravior*: præterquam quòd ſoporiferum ſpirent odorem, qui ſanè in Cantico Amaſiis, matutino ſurgentibus, ac recreationis cauſâ adeuntibus vineas, &c. acceptus eſſe non potuit.

14. Et ſi Orientalium verſiones conferamus: In textu equidem Arabico, c. l. eſt *Luffâhh*: quod equidem denotat quoque inter alias ſpecies *Pomum Mandragoræ*, (cujus ipſa planta *Iebroubh* vel *Iabrobh* vocatur, non *Iebora*, ut Matth. & Serapionis Interpres habet, nec *Iabrobach*, ut itidem Matthiolus, nec *Iabrol*, ut Cremonenſ. apud Avic.) ſed & omnino etiam alium quendam fructum denotat, huic loco valde

conſen-

conſentaneum: Eſt enim *Luffâbh* item, teſte Ibn Beitare, Peponis ſeu Melonis quædam ſpecies, in Syria & Ægypto frequens, colocynthidis inſtar, rubro & flavo delineata, grati odoris, unde & incolis voce Arabicâ *Schemmâm* & *Schemmâmah* dicitur (à *Schemma*, *olfacere*, unde & *Schemoum*, *res odorata*,) quamvis nonnullis etiam Incolarum *Luffâbh* vocetur: Perſis dicitur *Deſt anbouje* (q. d. *manus ordoramentum*;) Quidam faciunt mali Medici quaſi ſpeciem quandam, ob odotis gratiam; (atque affines nonunllas facultates:) Quippe, cortex calidus eſt, ventriculum roborat, flatus ex eodem diſpellit; at pulpa difficilioris eſt concoctionis; odore cerebrum calefacit fructus, & obſtructiones ejus aperit, flatuſque ex eodem diſſipat. Hæc Beitarides.

15. Hic idem fructus in verſione Pentateuchi Perſicâ Tawuſi indigitatur: ubi *Doudâïm* redditur voce *Deſtanbouj*,

anbouj, id eſt, ut diximus, *manus odoramentum*, (ſi ipſam vocis etymologiam ſpectes,) quòd fructus ille grati odoris cauſâ manu contineri atque contrectari ſoleat: Eâ enim voce dictam Melonis ſpeciem, Arabibus *Luffâbh* vocatam, Syris & Ægyptiis *Schemmâmah*, denotari Perſis, ex Beitaride citavimus. Si verò vocis Perſicæ etymologiam ſpectes; poſſet *faſciculus herbarum fragrantium, qui manu contineatur*, een Handt-ruycker/ vel *amabiles flores* (ut vertunt Tremell. & Junius,) *in manus faſciculum colligati*, ſignificari.

16. Confirmat verò ſuperiorem noſtram ſententiam, quòd *Schemmâm* ſeu *Schemmamah*, (quo nomine diximus à Syris & Ægyptiis exprimi fructum prædictum gratiſſimi odoris, Arabibus item voce *Luffâbh* indigitatum,) vertatur à Clariſſ. D. Golio in Lexico Arabico, ex probatiſſimis Arabum Lexicographis, *Melonis genus parvum, colocynthidis inſtar, odoratum, ſtriis*

ſtriis viridibus, flavis, rubriſque conſpicuum: Et in voce *Luffâhh* dicit, valere quoque idem quod *Schemmâm.* Quæ utique congruunt iis quæ ex Ibn-Beitare allegavimus.

17. Fortè cùm hoc fructu convenit quodammodò ille, qui à Mathiolo comm. ad cap. Dioſc. de Mandragora, *mali aurei* nomine indigitatur: *Iam & aliud horum genus importari cæpit,* inquit, *preſſum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more ſectum, colore primum viridi, deinde ubi maturitatem ſenſerit, in quibuſdam plantis aureum, in quibuſdam verò rubrum viſitur: Ideoque vulgo appellatur* Pomi D'oro, *id eſt, mala aurea*

18. Nequaquam ſaltem pro דודאים *Doudâïm* Hebræorum, *Mandragoræ Poma* admittimus: ipſamque vulgatam opinionem, quâ abſona intentio, ac neque Pomis Mandragoræ, neque ſacro textui congrua, Racheli affingitur, planè rejicimus.

DE MANDRAGORÆ MANGONIIS.

19. HIſce verò de *Mandragoræ Pomis*, ſeu *Fructu* ejuſdem, per errorem ſuppoſito pro *Doudâïm* Hebræorum, delibatis, *Radicem* illius itidem excutiemus. Hæc vulgò creditur humanam effigiem repræſentare; atque ab iis qui minùs fabulis indulgere volunt videri, creditur eſſe illud ipſum, quod circumforanei impoſtores credulis mulierculis vendunt pro *Homunculo*, qui ex urina ſuſpenſi furis, in ipſis funeſtis locis, ubi facinoroſi ſupplicio affici ſolent, enatus ſit.

20. Nimirum, antiqua Fabula eſt, nondum fortè exempta omnium animis, ex urina ſuſpenſi furis, ſub patibulo plantam enaſci, (ſi plantam appellare licet,) cujus Radix Homuncionem puſillum referat, quem vulgus een Piſſe-dieffjen vocat: Quin imò, non effigie duntaxat externâ Homunculum repræſentare; ſed verè

in tali effigie animalculum aliquod eſſe, atque animalis vitam ſub terra vivere; evulſumque clamorem vel ejulatum edere: Neminem verò ſine vitæ periculo hunc *Homunculum ſubpatibnlarem* effodere, quòd auditâ voce moriantur foſſores. Hinc evelli fingunt cane famelico alligato, cui paſtus apponatur, homine interim, dum famelicus canis pultem ſeu intritum devorat, auribus antè pice obturatis, citato curſu ocyùs ſe ſubducente, ne voce auditâ periclitetur. Miram autem efficaciam ejuſmodi Homullulis tribuunt Impoſtores, in procuranda felici fortuna poſſeſſori, mulierum ſterilitate abigenda, ſeu concilianda fœcunditate, aliiſque variis ſuperſtitioſis ſigmentis.

21. Videtur huic Fabulæ occaſionem dediſſe Flav. Joſephus, qui lib. 7. de bello Judaico, cap. 25. de alia quadam planta, conſimilia, nec minùs ſuperſtitioſa, habet: Vallis, inquit,

quâ civitas (*Machæruntis*) à parte ſeptentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi Radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem ſimilis eſt colore, circa veſperam verò veluti jubar fulgurans. Accedentibus, eamque vellere cupientibus, facilis non eſt, ſed tam diu refugit, nec priùs manet, quàm quis urinam muliebrem, vel menſtruum ſanguinem, ſuper eam fuderit. Quin etiam tunc ſi quis eam tetigerit, mors certa eſt, niſi fortè illam ipſam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo ſine periculo, qui talis eſt: Totam eam circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terrâ ſit conditum: deinde ab ea religant canem; illoque ſequi eum à quo religatus eſt cupiente, radix quidem facilè evellitur, canis verò continuò moritur, tanquam ejus vice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim poſtea arripientibus metus

eſt.

eſt. Tantis autem periculis propter unam vim capi eam operæ pretium eſt. Nam quæ vocantur Dæmonia, peſſimorum hominum ſpiritus, vivis immerſa, eoſque necantia, quibus ſubventum non fuerit; hæc citò, etiamſi tantummodò admoveatur ægrotantibus, abigit. Hæc Joſephus.

22. Hæc fabula poſtmodùm procul dubio, à Dæmone ipſo, per nebulones circumforaneos, fictitiis ex lotio furum ſuſpenſorum furunculis genitis, eſt accommodata, paucis mutatis, ad fallendos ſuperſtititioſos homines, fovendamque in animis ipſorum execrandam ſuperſtitionem. At poſtmodùm fabula eadem, quòd fortè mendacium nimis craſſum, de Homuncione ex Urina Furis genito ſub patibulo, pelluceret, ſecundùm nonnulla Radici Mandagoræ aſperſa eſt: utpote quæ jam olim ad incantamenta, veneficia, ac pelliciendos in amorem inſanum animos, à famoſiſſima

Circe, adhibita creditur. Certè Plinius ipſe jam pridem circa hanc plantam effodiendam nimiùm ſuperſtitioſus fuit lib 25. Nat. Hiſt. cap. 13. *Cavent effoſſuri contrarium ventum*, inquit, *& tribus circulis antè gladio circumſcribunt, poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes.*

23. Hinc ergo, qui fortè putidum nimis mendacium credunt de Homuncione genito ſub patibulo, è Furis ſuſpenſi lotio; humanam illam figuram *Radici Mandagoræ* affingunt: ac interim conſimiles ferè virtutes eidem ineſſe perſuadent ſimplicibus ac credulis ſaltem mulierculis, ut crumenas earundem emungant: Interim verò arte quadam, ut mox dicemus, Mandragoræ quædam Mangonia confingunt, in humanam effigiem efformata, eaque pro Mandragoræ Radice magno pretio ſuperſtitioſis mortalibus divendunt.

24. Fraudibus verò ſuis vel hinc quoque pallium aſſuunt, quòd jam

olim

olim Mandragoræ humana figura fuerit attributa: Ipſe namque pridem Pythagoras *Mandragoram* ἀνθρωπόμορφον vocavit; Columella *Semi-hominem*. Hinc & interpres Turca in explicatione vocis Perſicæ *Aſterenck* (quæ Mandragoram denotat,) dicit eſſe plantam *in Hominis figuram*, quæ & *Dſanam* vocetur. Significat autem *Dſanam* Arabibus *Idolum*, ſeu *ſimulachrum* alicujus rei, quod non ſine cultu vel ſuperſtitione aſſervatur.

25. Equidem non ſine ratione *Mandragoram* ἀνθρωπόμορφον dictam fuiſſe à Pythagora, cenſet Matthiolus cit. loc. Quippe quòd in univerſum omnes ferè Mandragoræ radices, à medio ad imum bifurcatæ proveniant; adeò ut crura hominum modo habere videantur: Quapropter, inquit, ſi eò effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mali inſtar ſuper folia ad terram procumbentiâ, brevi pediculo appenſus, parum à radice diſtat (ut

ita

ita quaſi caput ſupra truncum in terra deliteſcentem referat,) Hominis, cui brachia deſint, effigiem quadantenus repræſentant. Hanc quidem rem nulli, quod ſciam, inquit Matthiolus, vel pauci ſunt, qui rectè acceperint: Quin potiùs plerique hujus ſententiæ ignari, adducti ſunt, ut Pythagoræ & Columellæ id maximè vitio verterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos eſſe crediderint.

26. Certè occaſionem hinc arripuêre Mangones illi improbi, ac impoſtores perditi, Mangoniis ſuis ſpeciem quandam ex Veterum autoritate affingendi; ſuaque fictitia ac ſuperſtitioſa ſimulachra, pro Mandragoræ radicibus vendendi. Poteſt fortaſſe non minùs ipſorum ſcopo inſervire, ſi dixerint, *Mandragoram* dictam eſſe, Man-drager/ quòd nempe *virum ſubſtineat* ſeu *hominis effigiem gerat*: Verùm Dioſcoridi, Galeno, aliiſque Græcis, quibus jam olim planta

ipſa

ipſa Μανδραγόρας dicta, illa appellationis ratio Germanica planè fuit incognita: Nec ita apud prudentes, ac Linguæ rerumque peritos, plus fidei invenient, quàm ſi ad confirmandas ſuas fraudes addant *Marem* & *Fœminam* hanc plantam à Dioſcoride conſtitui.

27. Utique *Radix* ipſa *Mandragoræ* humanam figuram nequaquam habet (quamvis inferiori hominis parti, ad umbilicum uſque, vel ultrà, quodammodò aſſimilari queat: unde *ſemi-hominem* Columella appellavit. Interim ex ipſa, nec non Bryoniæ, Arundinum, aliarumque plantarum radicibus, adhuc virentibus, ſculpunt impoſtores imagunculas humanâ ſpecie, atque utrumque ſexum emoliuntur; ac credulæ turbæ perſuadent eâ formâ ac ſpecie è terra enatas.

28. Quò verò omnia fingantur accuratiùs, hordei ac milii grana (vel avenæ) infigunt iis locis, ubi pilos exo-

litati & ſaluti quantum poſſumus conſulimus, hæc ſilentio haudquaquam involvenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallaciis, & fraudibus, maximo cum detrimento, & vitæ ſæpe diſcrimine, homines ab his impoſtoribus & nebulonibus decipiantur.

30. Sed aliud impoſturæ ſeu ludibrii genus refert Thom. Bartholinus Cent. 2. Hiſt. 51. quod ſub patibulo in Helvetia erutum atque Hamburgo Hafniam ſibi miſſum, aſſerebat Mercator quidam juvenis, magno id ipſum pretio proſtituens. Mandragoræ radicem reverà id non fuiſſe, teſtatur Bartholinus; neque ex alia quacunque radice efformatum: quippe corpus veris oſſibus, muſculis, atque articulis, erat donatum; ut verè animalculum alicujus corpus eſſe dubitari minimè poſſet: Caput ſphæricum, prominentiis quatuor, oculos, naſum, & os mentiebatur, crinibus longis

gis per tergum demiſſis. Ex muſculis exſiccatis abſciſſum erat fruſtulum, quod Epilepſiam in muliere curâſſe ad majorem fidem narrabatur: Simile memini me olim videre in Patria mea; quod ſimiliter Virunculus ſub patibulo natus ferebatur: ubi, quamvis fabulæ fidem non haberem, valde tamen juvenis etiamnum fraudem detegere non potui, nec dabatur occaſio liberiùs animalculum contrectandi.

31. Aperit dolum Bartholinus, re accuratiùs cum D. Fuirenio Botanices & Anatomiæ ſcientiſſimo, examinatâ. Caput ex radice gallæ effectum oculis patuiſſe, inquit, agglutinatum trunco: Id ne animadverteretur, collo circunductum erat collare ex crinibus contextum: Crines appoſiti ex fibrillis radicum exſiccatis. Corpus reliquum Rana erat exiccata, & in erectam hominis formam protenſa: Os namque ſterni breve erat, atque in latum (ut in rana,) prominebat; digiti manus

manus pedumque quatuor tantùm, qui cùm in rana longiores ſint, hîc decurtati erant & obtuſi: Adhæc, factâ cùm ranæ ſceleto comparatione, abdomen utrobiqne oblongiùs, & os pubis prominens, apparuit. Ita detecto fuco ſpe ſuâ excidit Mercator.

32. Pleniorem hæc fabula de Homunculis illis patibularibus, ex urina furis ſuſpenſi prognatis, refutationem non meretur; utpote quæ nulla ſpecie fidem apud Cordatos queat invenire, cùm nec materia commemorata, nec locus, nec ulla cauſa efficiens, tali generationi reſpondeat; nec peculiaris in urina ſuſpenſi furis facultas concipi queat, nec prærogativa ulla, ad tam nobiles effectus producendos, ſub patibulo inveniri. Ut omnino hæc peſſimorum hominum ludibria, cum illo Satanæ impoſtura circa ortum ac curationem morbi Man-ſlacht dicti (quem aliquando in lucem éruimus,) in unum compingi debeant,

debeant, atque ad autorem ſuum genuinum, Diabolum ipſum, relegari.

DE AGNO VEGETABILI.

33. Congener illorum Homuncionum ortui fictitio videri poteſt ortus *Agni Vegetabilis Scythiæ*, niſi quòd ſuperſtitio ſimilis non ſit admixta: Fabuloſa ſaltem, ac certè jocularis hujuſce origo eſt, ac habitudinis ſubſtantiæ ratio planè commentitia; quamvis haud æquè ut præcedentis abſurda; unde & magnorum virorum fidem ſubinde invenit.

34 Fortun. Licetus libr. 3. de ſpont. viv. ort. cap. 45. Ex Odorico Utinenſi, in itinere, quo perrexit ad magnum Cham, hæc refert. Rem admirabilem ſcribo, inquit, non à me viſam, ſed ab hominibus verè fide dignis auditam, aſſerentibus, in quodam regno eſſe aliquos montes, nomine Capeſcos, ubi naſcuntur permagni *Pepones*, qui matureſcentes aperiuntur,

riuntur, & intra eos reperitur *animal, ad inſtar Agni puſilli*, qui habet *Peponem & carnem* ſimul: Etſi hoc videtur incredibile, tamen, ut in Hibernia ſunt *arbores, quæ producunt aves*, ita poſſunt verè tales ibi reperiri pepones. Et in alio loco idem repetit, inquiens: Quodam die vidi *belluam ad magnitudinem Agni*, albam, ad inſtar nivis; cujus lana æmula goſſipii facile à cute vellebatur; circumſtantes interpellati dicebant, datam à magno Cham cuidam Baroni pro carne optima humano victui inter alios omnes: ſubdiderunt montem eſſe Capſii nomine, in quo *pepones* naſcuntur magni, qui matureſcentes hiant, & hujuſmodi beſtiam exerunt. Hæc Fort. Licet.

35. Ex fide aliorum loquitur Autor, quos fide dignos credit; at quos ego ſimiliter ex aliorum fallaci relatu perſuaſos crediderim, non per omnia fidem merentium. Rectè autem comparat

parat hunc *Agnum Vegetabilem*, cum *Avibus in Hibernia naſcentibus ex arboribus*, ſeu cum *Anſeribus Scoticis* ſpontaneo ortu provenientibus, ut ajunt: rectèque illius geneſin expoſitam non magis quàm horum incredibilem eſſe contendit: Ad diſcutienda ergo commenta anilia, atque diſpellendas nugas, horum itidem fabulam mox detegemus; ubi priùs Scaligeri *de Agno Vegetabili* ſententiam ſubjunxerimus.

36. Sic verò Scaliger Exerc. 181. ſ. 29. de illo *Agno* diſſerit: Superiora, inquit, ludum putes, præ ut & admirabilis *Tartaricus frutex*. Tartarorum Horda primaria Zauolla eſt, vetuſtiſſimæ nobilitatis commendatione. In eo agro ſerunt *ſemen*, *ſeminis Melonis ſimillimum*, ſed minùs oblongum. Ex eo ſatu plantam exire, quàm *Boramez*, id eſt, *Agnum* vocant. Creſcit enim Agni figura, ad pedum ferè ternûm altitudinem: quem pedibus, ungulis, auribus, toto capite,

præ-

præterquam cornibus, repræſentat. Pro cornibus pilos gerit, ſingularis cornu ſpecie. (N B. Inter animalia monocerota, hic quoque Agnus videtur referendus.) Obducitur, inquit porrò corio tenuiſſimo: cujus detracti uſus ad capitum tegmina incolis. Ferunt internam pulpam Gammari referre carnes. Cæterùm è vulnere quoque ſanguinem manare. Dulcore eſſe admirabili. Radicem humo exertam ſurgere ad umbilicum uſque. Illud miraculi fovet magnitudinem. Quamdiu vicinis obſidetur herbulis, tamdiu vivere, quaſi Agnum in læto paſcuo. Abſumptis illis tabeſcere, atque interire. Idque non ſolùm vel caſu, vel tractu temporis, ſed etiam experiundi gratiâ, ſubtractis atque ablatis evenire. Quin illud auget admirationem: appeti à Lupis eam, non item ab aliis beſtiis, quæ carne veſcantur.

37. Hæc equidem Scaliger; qui tamen ne ſeriò hiſtoriam narrare cre-

datur, quam ipſe reverà pro fabula habet, nequaquam verò approbat, (ut perperam de eo refert Sennert. Hypomn. Phyſic. 5. capit. 8.) lepidè addit: *Hoc* (quod nempe de Lupo eam plantam appetente narraverat,) *quaſi condimentum, atque intritum, ad fabulæ, & Agni alluſionem. Illud ſcire velim*, inquit, *Ab uno ſtipite, quatuor diſſita crura, cum ſuis pedibus, qui poſſint provenire, atque produci.* Apparet ſaltem narrationem Scaligeri non per omnia congruere narrationi Odorici: ut adeò vel Agnus Vegetabilis hujuſce à Scaligeri Agno Vegetabili, diverſus ſit: vel fides primorum Autorum non æquè proba ſit. Mitto nunc Andr. Libavium part. 2. ſingulari Exercit. de *Agno Vegetabili Scythiæ*.

DE ANSERIBUS SCOTICIS.

38. SEd ad *Avium ex arboribus in Hibernia naſcentium* contemplationem nos invitat Odoricus. Age, & hanc

& hanc Fabulam prioribus ſubnectamus. Mira à variis de ſpontanea *Anſerum Scoticorum*, aut ſimilium *Avium*, ortu referuntur: Sunt qui exiſtimant, in Orcadibus Inſulis ſupra amnium ripas eſſe arbores, quæ ferant fructum, *Anatibus* ſimilem, qui, cùm maturus eſt decidat, & ſi in undas cadat mox animari & volucrem fieri, ſi verò in terram, putreſcere. Horum ſententiam amplexus eſt Odoricus Utinenſis, ſuperiùs citante Fortun. Liceto, uti exinde veriſimilitudinem ſuo Agno Vegetali adſtruat.

39. Hanc ſententiam rejicit Hector Boëtius in deſcriptione regni Scotiæ: Aſſeritque, perperam vulgò credi in illis Inſulis (Hebridibus) naſci in arboribus ejuſmodi Aves, ſive Anſeres, ſive Anates; ſed ipſi mari ſtatuit illis in locis ineſſe vim alites ejuſmodi procreandi: Si enim lignum in id mare projicias, inquit, temporis tractu primùm in eo vermes ex cavato

ligno naſcuntur, qui ſenſim formati capite, pedibuſpue atque alis, plumas poſtremò edunt: demum Anſeribus magnitudlne æquales, cùm ad juſtam pervenerunt ætatem, cœlum petunt avium aliarum more, inquit, remigio alarum per aëra delati.

40, Sententiam autem ſuam hanc confirmat partim autoritate aliorum; partim quòd ipſe viderit navem ingentem, in portum Edimpurgenſem reductam, poſtquam tres perpetuos annos ad unam Hibridam in anchoris conſtitiſſet, cujus trabes, qua parte merſa fuerat, exeſæ, partim vermium ejuſmodi rudium, perfectamque formam nondum habentium, partim abſolutarum avium magnum numerum oſtenderint. Similiter Tornerus (citante Fort. Liceto lib. 3. de ſpont. viv. ort. c. 47.) Quum ad certum tempus, inquit, malus navis in mari computruit, aut tabulæ aut antennæ abiegnæ, inde in principio veluti fungi erum-

erumpunt; in quibus temporis progreſſu manifeſtas avium figuras cernere licebit; deinde plumis veſtitas, poſtremò vivas & volantes.

41. Quod ipſum maris tractum attinet, cui natalis harum alitum locus adſignandus ſit, eum non unum eundemque omnes definiunt: Munſterus ad Orcades Inſulas naſci ſtatuit; alii ad Inſulas Scotiæ; alii toti illi tractui inter Scotiam & Orcades, & inter Hiberniam & Hibrides natalem illis locum tribuunt; alii in quocunque mari eas naſci volunt, modò naves confectæ ſint ex arboribus in Scotia genitis: Adeòque hi non tam mari vim illam plaſticam tribuunt, quàm lignis ipſis.

42. Sed non tam ligno quàm mari potiùs vim illam generatricem tribuendam eſſe hoc argumento urget prædictus Boëtius, quòd ipſi algæ marinæ conchas adnatas viderit; in quarum teſtis non piſcem, ſed avem, &

pro illius magnitudine teſtas quoque adauctas, conſpexerit. Ita Scaliger Exerc. 59. ſect. 2. Allatam eſſe Franciſco Regi concham non admodùm magnam, cùm avicula intus penè perfecta alarum faſtigiis, roſtro, pedibus, hærente extremis oris oſtraci. Quamvis & ex lignis putreſcentibus illi avium generi originem tribuat Scaliger ibidem; ſed longè aliâ ratione quàm præcedentes: In Oceano Britannico, inquit, magis mireris, ignotam vobis avem, Anatis facie, roſtro pendere de reliquiis putridis naufragiorum, quoad abſolvatur, atque abeat quæſitum ſibi piſces, unde alatur.

43. Michaël Meier in tractatu de volucri arborea, capit. 3. (citante Sennert. Hypomn. Phyſic. 6. cap. 8.) è conchis tales Anſeres naſci tradit, ſeque ferè centum ejuſmodi conchulas vidiſſe, iiſque apertis fœtus avium exiguos, veluti ex ovo mox prodituros,

turos; cum omnibus membris ad volatum neceſſariis notaviſſe, & in manibus habuiſſe: Conchularum verò ortum hunc refert, quòd, ſi quando malorum nauticarum, pice illitarum, portio in aquas eas Oceani, in extremis partibus Scotiæ, non procul ab Orcadibus aut Hebridibus, deciderit; ibique aliquandiu jacuerit, cariem non modò ſentiat à vermibus intus generatis, ſed quoque ab alga ſeu gramine marino, undiquaque tegatur: algâ autem ſe in foraminula à carie relicta inſinuante, ſucceſſu temporis, aït, ab altera parte cujuſque graminis conchulas creſcere exiguas, ut ſingulæ ſingulis graminibus adhæreſcant, eaque partibus acuminatis complectantur, haſce poſtea aperiri ut fructus maturatus ſuâ ſponte excidat ad volatum,

44. Matthias Lobelius (cui conſentit Petr. Pena,) in ſtirpium obſervationibus ſub finem: Non ſolùm ex

Scotia, ſed etiam ad Tameſin amnem, quæ Londinum præterfluit, Conchas pediculo rugoſo craſſiore è navis annoſæ carina avulſas habemus, inquit: Eas verò valde puſillas, circinatæ ferè rotunditatis, foris albidas, lucidas, leves, eſſe teſtatur, tenuitatem teſtæ ovaceæ fragilem, biforem, mituli more præferentes, nuci amygdalæ compreſſæ pares: pendulas fuiſſe ad imum ventricoſæ navium carinæ, muſco & limo ſemiputridæ, ſingulas mediante quodam quaſi fungi pedicello, parte alterâ carinæ innato, alterâ latiuſculè conchæ baſi inſerto, quaſi vitam alimoniamque inde ſugerent aviculæ, quarum rudimenta è ſumma parte conchæ hiulcæ conſpicerentur: pediculos autem illos è vermiculis prognatos eſſe, quod alii volunt, ſe non potuiſſe ſcire, quin imò ne credere quidem, teſtatur. Ex ejuſmodi autem conchulis aviculas excludi aſſerit, quæ in *Ana-*

tem

tem aut congenerem *Avem* adoleſcant.

45. Mitto plura, quæ de ſpontanea Anſerum Scoticorum generatione apud alios Autores paſſim referuntur: Videri inſuper de hiſce poſſunt Munſter. in Coſmog. libr. 2. cap. de Scotia, Cardan. de variet. rerum, Ortel. in Scotia & Hibern. Corn. Scribon. in Epit. Hiſtor. de Gentib. Septentr. Alex. ab Alexandr. de diebus genial. libr. 4. cap. 9. Anton. Torquemad. in Hexaëm. Johan. Baptiſt. Port. in Phytognom. Aldrovand. in Ornithol. & de Teſtaceis libro 3. cap. 178. Patet ſaltem ex prædictis, quàm ſibi conſentiant Autores circa rationem geneſeos illorum *Anſerum* vel *Anatum*, aut *conſimilium volucrium*: dum alii eas ex arboribus naſci, alii vi maris produci, alii vi certorum lignorum, exiſtimant; ac rurſum alii primò vermem fieri, eumque ſenſim in aviculam transformari; alii in

 conchis

conchis mox aviculæ rudimentum apparere; quas alii mediante algâ, alii mediantibus pediculis, ſecundùm nonnullos ex ligno immediatè, ſecundùm alios ex vermibus ligni prognatis, adhæreſcere ligno tradunt: alii alia comminiſcuntur, ſuumve fabulæ condimentum addunt.

46. Equidem ex ligno putreſcente vermes naſci, ipſoſque vermiculos in alati animalculi genus transformari poſſe, mirum utique non eſt: velut nec præter rationem videtur, in conchulis quibuſdam volatilia animalcula ſubnaſci: At illa ipſa animalcula adoleſcere in *Anſeres* vel *Anates*, velut à ratione alienum eſt; ita nemo eſt qui id ipſum ſe vidiſſe aſſerat, utut & conchas ipſas, & animalcula volatilia in conchis imperfecta etiamnum; aut in ligno vermes, tum rudes, tum pennatos, atque ſenſim ad volatilium genus tendentes, obſervârit.

47. Fa-

47. Fabuloſa perſuaſio hinc orta videtur, quòd cùm Nautæ paſſim circa Scotiæ Inſulas, Hebrides, atque Orcades maris Caledonii Arctici, totumque illius plagæ tractum, obſervarent innumerabilem atque ſtupendam copiam ANNATUM atque ANSERUM, aliarumque varii generis *Alitum*; illarum verò natalem locum ignorarent, nec primum earundem proventum cernerunt; interea verò uberrimam animalculorum, etiam alatorum, ex lignis atque conchis geneſin iiſdem in locis obſervarent: diverſiſſima pro uno eodemque ſumpſerunt; atque animalcula illa ſpontaneo ortu genita, in grandiora illa volatilia ſuccreſſere exiſtimârunt.

48. Ut adeò rectè Carolus Cluſius, in Auctario Exoticorum, ita de illo avium genere ex Hojero referat: *Claiks* ſive *Claikgees* Scotis, *Bernacles* Anglis, *Rodgees* Hietlandis, avis

eſt per autumnum hiememque duntaxat conſpicua formâ, Anati vicina. Hujus natalia cùm ignorarentur, factum eſt, ut vulgus primum ejus protoplaſma ſive rudimenrum cenſuerit eſſe *teſtas* quaſdam albicantes, adnatas truncis ſive fragmentis ligneis, quæ maris fluctibus in arenam littuſve propelli hîc ſolent, ubi ligna alias non creſcunt, & formam *aviculæ* iſtius quodammodò æmulantur. Vivam tamen, inquit, & omnibus modis abſolutam avem ex maſſa illa teſtacea evaſiſſe, aut prodiiſſe, nemo eſt inventus qui ſe vidiſſe aſſerere fuerit auſus. Addit ulteriùs Cluſius: *Aviculæ* porrò non ſunt, quas in Orcadum arboribus mari vicinis naſci vulgò putant, & *Bernacles* ſive *Rodgans* appellant; ſed *Aves*, Anate ferâ non minores: ut ego aliquoties vidi, inquit, imò ipſarum carnem etiam guſtavi: Meras autem *fabulas* eſſe, quæcunque de earum natalibus hactenus fuêre

fuêre tradita; à Batavis, qui ante paucos annos ad novam Zemblam navigârunt, & fretum Naſſovicum, vulgò Weygaƒ appellatum, ſuperarunt, eſt deprehenſum. Eas etenim aves in aliquot ſcopulis incubantes ſuis ovis obſervârunt, quarum nonnnullas, & multa illarum ova, in navim retulerunt. Hæc Cluſius.

49. Confirmat genuinam hanc illarum Avium geneſin Gerhardus de Vera, Amſtelrodamenſis, in ſua Navigatione ad Sinas: Tum remigantes, inquit, ad Inſulam quæ media erat, in ea multa ova *Berniclarum*, (quas Hollandi Rot-ganſen appellant,) & ipſas nidis incubantes invenimus; quæ fugatæ clamabant Rot / Rot / Rot / (unde illis nomen,) & lapide jacto unam occidimus, quam coctam edimus, cum circà ſexaginta ovis, quæ in navem detuleramus. Iſti *Anſeres*, ſive *Berniclæ*, fuerunt veri Anſeres Rotganſen dicti, quales magnâ quantitate

ſingulis annis circa *Wieringen* in Hollandiam veniunt & capiuntur ; quas hactenus ignoratum fuit (magnum Albertum hîc non viderant,) ubi ova ponerent, & pullos educarent : Hinc factum, inquit, ut nonnulli autores non veriti ſint ſcribere, quòd in Scotia in arboribus naſcantur, è quarum ramis ſupra aquam expanſis ſi fructus in aquam decidant, Anſerum pullos gigni; qui verò in terram, corrumpi, nec ad frugem pervenire : quod falſum eſſe nunc apparet.

50. Ad confirmandam rei veritatem hoc unum addam ex Harveo de Gener. Animal. Exercit. x1, *In Scotiæ Inſulis orientalibus deſertis*, inquit, *tanta omnis ferè generis avium marinarum copia reperitur, ut, ſi, quæ à fide dignis accepi, retulero, verear ne fabulas majores narrare videar, quàm quas autores varii de Anſeribus Scoticis ex arborum quarundam fructibus, (quos nunquam viderunt,) in mare delabentibus prognatis, tra-*

tradiderunt. Quæ ipſemet vidi, bonâ fide ediſſeram. Eſt inſula parva, Scoti Baſſe nominant, (ex hac una Lector noſce omnes) non procul à littore in alto mari ſita, abrupto & confragoſo clivo editiſſima; veriùs ſaxum ingens aut ſcopulum dixeris;) haud ampliùs mille paſſuum circuitu amplitudo ejus clauditur. Hujus Inſulæ ſuperficies, (menſibus Majo & Iunio,) nidis, ovis, pulliſque, propemodùm tota inſtrata eſt, adeò, ut vix uſpiam, præ eorum copia, pedem liberè ponere liceat: tantaque ſupervolantium turba, ut (nubium inſtar) ſolem, cœlumque auferant; tantuſque vociferantium clangor & ſtrepitus, ut prope alloquentes vix audias. Si ſubjectum mare inde, (tanquam ex edita turri, & altiſſimo præcipitio,) deſpexeris, idem quoquoverſùm infinitis diverſorum generum avibus natantibus, prædæque inhiantibus opertum videas. &c. Si circumnavigando imminentem clivum ſuſpicere libuerit, videas in ſingulis prærupti loci crepidinibus, & receſſibus, avium cujuſlibet generis & magnitudinis

dinis ordines innumerabiles : plures ſanè, quàm illuni nocte, ſereno cœlo ſtellæ conſpiciuntur : ſi advolantes, avolanteſque eminus adſpexeris, apum profectò ingens examen credas. Haud facilè dixerim, quantus reditus quotannis ex plumis, & nidorum (foco utilium) reliquiis, ovorumque coctorum commercio Poſſeſſori accedat : adeò, quod ipſe mihi narravit, fidem exſuperat. Hæc Harveus.

DE PELICANO.

51. QUemadmodum Autores paſſim plurima ſunt fabulati circa *Anſerum Scoticorum* ortum; ita Antiqui admiranda finxerunt circa *Pelicani* naturam ac proprietates: Illorum contemplatio ex occaſione inſtituta, novæ circa *Pelicanum* contemplationi occaſionem præbet; ut, quantum fieri poteſt hîc quoque ficta à veris diſcernamus.

52. Varia equidem apud Auguſtinum, Gregorium, alioſque Patres, occur-

occurrunt de hac Ave, plus fortè oble-ctamenti conferentia, quàm certitudinis habentia: quæ quidem, utut ex antiqua perſuaſione ſint hauſta, ac omnino fabuloſa exiſtant; commodè tamen ad ædificandam pietatem, morumque probitatem commendandam, nec non declaranda ſalutis nonnulla myſteria, per ſimilitudines, afferuntur; apud eos imprimis, quibus ejuſmodi fabulæ pro veris hiſtoriis habentur, quique Relligionis veræ dogmatis innutriti, hujuſce fundamentum norunt nequaquam in fabulis aut figmentis humanis quærendum, ſed unicè è θεοπνεύστῳ Scriptura eruendum.

53. Ineptum verò, nec minùs periculoſum conſilium eſt, apud Ethnicos, atque eos qui à fundamentis veris Relligionis Chriſtianæ alieni ſunt, ejuſmodi fabulis, deſumptis à *Pelicano*, *Phœnice*, aut ſimilibus, uti velle, ad confirmanda Religionis noſtræ dogmata: Ex quo facilè fieri poteſt, ut increduli credant,

credant, tam lubrico ac fallaci fundamento inniti ipſamet profundiſſima Relligionis noſtræ myſteria.

54. Singulari Pelicano ἀντιπάθεια cum ſerpente tribuitur; fortaſſe non præter rationem aut veritatem: Sed attexuntur fabuloſa, impoſſibilia: Ajunt, dum evolat Pelicanus, ut pullis ſuis alimenta quęrat, ſerpentem interea per arborem in nidum illius irrepere, atque halitu veneno ſo morſuque lethali pullos interficere: Matrem reverſam per triduum ſuos pullos lugere; poſtea verò confodere proprium pectus ſuo roſtro, ac ſanguine emanante conſpergere pullos, eoſque eâ ratione vivificare.

55. Alii aliter fabulam adornant: Nempe, Pelicani pullos ſemimortuos aut exanimes edi in lucem, ajunt; hoſce verò ſanguine materno vivificari fabulantur, non ſecùs atque ajunt catulos Leonum excitari patris rugitu: Verum effuſo ſanguine matrem adeò debilitari, ut propemodùm emoriatur; unde

unde pulli evolare cogantur, ac ſibimet ipſis victum quærere: Nonnullos horum per inſitam στοργὴν commotos cibum matri afferre; alios ceu degeneres piam matrem negligere: unde & ipſa convaleſcens gratos refoveat, ingratos repellat & arceat.

56. Mitto id genus plura, quibus veneranda Antiquitas partim Salvatoris in ſuos electos amorem, partim parentum in liberos στοργὴν, horumque pietatem parentibus debitam, bonâ intentione adumbrare voluerunt: In ipſam avem, quænam ſit, inquiramus propiùs; & an fortaſſe fabulæ origo alicundo erui queat in lucem, diſpiciamus.

57. Non una in Sacrarum Scripturarum Verſionibns *Pelicani* fit mentio: quamvis dubium ſit vel incertum quo vocabulo Hebræo propriè denotetur; cùm non unum in Sacris *Pelicani* ſignificatione vertatur. Vulgatus Latinus Interpres nomen קאת *Khât* exponit *Pellicanum*, Pſal. 102. ℣. 7. & conſentiunt

illic

illic LXX. Interpretes: qui tamen Levit. 11. ℣. 18. dubium relinquunt, an vocem קאת *Khât*, an verò רחם *Rahhm* Πελικᾶνα tranſerant: Iidem verò hoc ſignificatu reddunt vocabulum חסידה *Chaſidah*, Deuter. 14. ℣. 17. quod alii *Ciconiam* interpretantur.

58. Ariſt. in Hiſtor. Anim. libr. 8. cap. 12. itemque libr. 9. cap. 10 Πελικᾶνες vocat aves, quos Interpres vertit *Plateas*: velut hoc ipſo nomine τὸ קאת *Khât* Hebræorum interpretantur Tremell. & Junius, Pſal. 102. ℣. 7. itemque Lev. 11. ℣. 18. nec non Deut. 14. ℣. 17. Ac congruit omnino deſcriptio *Platearum* Plinii, cum deſcriptione Πελικάνων Ariſtotelis. Dicuntur autem *Pelicanes* Ariſtoteli libr. 8. Hiſt. Anim. cap. 12. de loco in locum migrare, & de Strymone amne ad Iſtrum avolare, prolemque ſibi facere. Nimirum, ſimilis quoque *Ciconiarum* natura eſt, ut in alias regiones migrent, ubi prolem producant.

59. Idem

59. Idem Ariſt. libr. 9. cap. 10. *Pelicanes*, inquit, *qui in fluviis agunt, conchas majuſculas læves devorant: quas ubi ſuâ ingluvie coxerint, evomunt, ut hiantibus jam carnes eximentes, eas comedant.* De *Platea* autem Plinius libr. 10. cap. 40. in eundem modum inquit: *Cùm devoratis ſe implevit conchis, calore ventris coctas evomit, atque ita ex iis eſculenta legit, teſtas excernens.* Certè Pelicanus Antiquorum avis aquatilis eſſe videtur, aut delectari ſaltem locis aquoſis: quamvis Franz. Anim. Hiſt. ſacr. part. 2. cap. 4. *duo genera Pelicanorum* conſtituat, *unum* quod gaudeat aquis & ſtagnis, quodque piſcibus veſcatur, (de quo Ariſt. cit. loco;) *alterum* quod amet ſolitaria terreſtria, quod nempe veſcatur venenoſis ſerpentibus, lacertis, & aliis cibis ſimilibus, (cui nimirum prædicta fabula ἀντιπάθειαν cum ſerpentibus attribuit.)

60. Aldrovandus Ornithol libr. 19. cap. 2. *Pelicanum palmipedem* avem aſſerit,

rit, eumque pro *Onocrotalo* habet, quem Plinius à Platea diſtincto loco deſcribit, libr. 10. cap. 47. ubi, *Olorum*, inquit, *ſimilitudinem Onocrotali habent: nec diſtare exiſtimarentur, niſi faucibus ipſis ineſſet alteriùs uteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira ut ſit capacitas; mox perfectâ rapinâ ſenſim in os reddita in verum alvum ruminantis modo refert.*

61. Ariſtoteles certè ſimilem ingluviem tribuit ſuo *Pelecani*, vocatque τὸν περὶ τῆς κοιλίας τόπον: nec abludit ipſa Pliniana *Plateæ* deſcriptio. Nonnulli *Ardeam* eſſe opinantur: ſed hæc cùm tali ſaltem ingluvie careat, pro Pelicane Ariſtotelis nequit haberi; ipſeque Ariſtoteles peculiari loco lib. 8. cap. 3. de Ερωδιοῖς atque Λευκερωδιοῖς *Ardeolis* taque *Albardeolis* agit, eaſque *fidipedes* eſſe teſtatur. Ac manifeſtè quidem Plutarchus & Ælianus Pelicanem ab Ardearum genere diſcernunt, ut notat Aldrovandus.

62. Ki-

62. Kilianus in Onomaſtico *Pelicanum* vocat, qui noſtratibus dicitur een Lepelaer/ ac *Plateam* appellari aït à cochleari, cujus ſimilitudinem quandam Pelicani habeat roſtrum. Similiter Adr. Junius in Nomenclatore. Certè, ſi hæc avis pro Pelicano habenda, manifeſtè fabula arguitur de pectoris vel lateris apertura obtuſiore illo roſtro. At Onocrotalus latioris roſtri partem anteriorem acuminatam ac invurvam habet: ut vidimus ipſimet in Onocrotalo, qui Olori quoad reliqua ſimillimus, ingluvie, de qua dictum, exceptâ.

63. Pulli Pelicanorum parentes, ubi conſenuerunt, paſcunt, ut ex Æliano refert Kilianus, veluti Ciconiarum etiam & Herediorum (ideſt Ardearum,) quòd in ipſis nutriendis ſingulari benevolentiâ parentes utantur priùs; Cùm enim aliunde cibus non ſuppetit, eſculenta quæ priùs ederunt, evomunt, & ad educandos pullos convertunt, & ad volandum imperitis

peritis ipſis duces ſunt. Addit verò Kilianus; Quæ de Pelicano peregrina ave pictores finxerunt, & à quibuſdam literis prodita, quòd roſtro pectus aperiat, ſanguinemque ſuper pullos ſuos mortuos effundat, ut eos vivificet, nullo affirmare experimento poſſunt.

64. Sed Scriprurae voces excutiamus propiùs, perpendamuſque an fortè per eaſdem, collatis aliis Orientalibus, nonnihil lucis obſcuritati rerum mutuari queamus. De vocibus quidem Hebræis קאת *Khât* & חסידה *Chaſîdah* multis agit Aldrovandus cit. loc. Arabica autem verſio Pſal. 102. ℣. 7. pro קאת מדבר habet עיחב ברמי *Aibbaba bormija*, ubi vertunt Maronitæ *nigredinem ollæ*; at textum Hebræum Pagninus vertit *Pelicanum deſerti*.

65. Equidem, putem omnino in M.S. Maronitarum pro ברמי legendum fuiſſe ברי *Berrija*, quo *ſolitudinem colens*, ſeu *in deſerto agens*, denotatur: (facilè

(facilè quippe in ſcriptione Arabica à Scribariis ille error committitur, ut videatur ipſi *Ie* litera aliqua *Mim* pręcedens adhærere, quæ tamen nulla ſit:) Vox autem *Aibhab* videtur denotare vel connotare *abominationem* quandam, ac quaſi *deteſtationem*; quam ideo Maronitę vertunt *nigredinem*: Reverà autem hoc loco *Avem* quaſi *abominandam* denotare videtur: A qua ſignificatione non abludit R. Abraham Pſ. 102. & apud Levit. citante Aldrovando: *Avis eſt*, inquit, *ſolitudinem amans, à vomendo dicta, cujus vox (ceu cobi, ideſt ploratus,) Kik dicta.*

66. Huc item ſpectat, quod ab Aldrovando notatum: *Onocrotalum* in Auſtria appellari **een on-vogel/** quaſi dicas, *abſurdam avem*, (vel *fœdam avem*,) ut hominem abſurdum (vel fædum ſeu imcompoſitum moribus,) appellamus **een on-menſch.** Arabs & Perſa Lev. 11. ℣. 18. קוק *Kouk* vertunt. Quò ſpectat id quod itidem habet Aldrovandus: Nonnulli vocant קוק, *Kik*, & *Hakik*,

 quam

quam avem Judæi *Cuculum* putant: Atque ita cit. loc. vocem Hebræorum *Khât* interpretatur Arias Montanus; Pagninus verò *Pelicanum* ibidem vertit: Franzius loco ſuper. cit. inquit Hebræi dicunt, ſe neſcire quænam ſit illa Avis: At Abraham Eſre Lev. 11. Avem, inquit, dicunt eſſe, quæ naturâ eâ eſt prædicta, ut abjiciat fætus ſuos: Is nutem eſt *Cuculus*, ut eruditi quidam indicant. Videtur ante illa appellatio Perſis & Arabibus aſſumpta eſſe ab Hebræis: Saltem Perſica appellatio non eſt, ſi fortè Arabibus cum Hebræis ſit communis.

67. Deut. 14. ℣. 18. ſervat Perſa vocabulum Hebræum חסידה *Chaſîda*; At Lev. 11. ℣. 19. idem vertitur *Seſîd Murg*, q. d. *alba avis*. Atque ita certè *Onocrotalus* à Georg. Agricola vocatur Schnee-Ganſz / hoc eſt, *Anſer nivis*, vel *niveus*, ut notat Aldrovandus. Arabs utrobique vocabulum Hebræum *Chaſîdam* interpretatur שקר *Sakar* quod

Acci-

Accipitrem ejuſque ſpecies denotat. *Chaſîdam* Hebræorum alii *Ciconiam* interpretantur, (ut Pagninus, Arias Montan. itemque Tremell. & Junius, cit. loc.) quoniam quotannis migrat & revertitur, quod de Chaſîda ſcribitur ab Hieremia: ſed idem quoque optimo jure *Onocrotalo* tribuitur.

68. Quod attinet vocabulum Hebræum רחם Lev. 11. ℣. 18. id minimè ab ea radice pendet, qua Hebræis ſignificat *diligere* vel *amare*, quæ ipſa in Arabica Lingua *Vterum* denotat: quippe hæc Arabibus per *Hha* Hh. exprimitur; at dictio illa quæ Avem denotat, per *Cha* Ch. Quæ duæ diverſæ radicales literæ, veluti Arabibus non niſi puncto adjecto diſcernuntur, ita ab Hebræis planè confunduntur; atque utraque repræſentatur per ח. Habet utique ipſe etiam Interpres Arabs idem vocabulum רחם, non per *Hha* ſed per *Cha*, *Rachm*: nec ignotum illud fuit Ibn-Beitari (in ſylva medicamen-

torum,) qui ה finale addit, atque Avem deſcribit: cujus tamen deſcriptionem, cùm illum Autorem olim in Acad. Lugd. Batav. apud Clariſſim. D. Golium volveremus, non excerpſimus, nec ea jam memoriæ ſuccurrit: ſolummodò vocabulum ipſum in Lexico noſtro Medico cum generali Avis deſignatione expreſſimus.

69. Gloſſarium Perſicum *Rachm* Aquilæ ſpeciem conſtituit, quæ Turcis appelletur קרתאל *Kartâl*, id eſt *Oſſifraga*. Ab affinitate ergo radicum decepti ſunt, qui hîc verterunt *Philoſtorgon*, vel *Cygnum*, vel propter amorem inſignem erga pullos *Pelicanum*. Hæc certè dictio *Pelicanum* non deſignat: Eſſe tamen interim in rerum natura Avem Πελικᾶνα dictum Ariſtoteli, ac aliis, non admodùm eſt dubium: quamvis ſit incertum quâ voce Hebræis propriè deſignetur.

70. At *fabuloſa* interim *eſſe*, *quæ referuntur de Ave Ægyptia pullos mortuos*

vivificante

vivificante per ſanguinis ſui conſperſionem, facilè crediderim; cùm talia à quibuſdam literis prodita, nullo, ut non nemo aït, affirmari experimento queant. *Ego profectò ne juranti ea credam*, inquit Aldrovandus: *quamvis interim non lateat, Ægyptios de Vulture memoriæ prodidiſſe, quòd ardentiſſimè ſuos pullos amet, adeò ut per centum & viginti dies in terra commorando, nunquam humo tollatur, ſed in alendam prolem incumbat, ac non ſe ex pullorum loco commoveat: ac ſi quando nutrimenti facultas deſit, ne fame illi pereant, femori ſuo vulnus infligat, & effluentem ſanguinem eis det exſorbendum.*

71. Id fortè in *Oſſifragam*, pro qua *Pellicanum* vertunt nonnulli, ut expoſuimus, quadrare credendum eſt. Nam ad *Oſſifragas* & ipſi *Vultures* ſunt referendi: Sic enim Plinius libr. 10. cap. 3. *Halyæeti* (Aquilæ ſic dictæ,) *ſuum genus non habent; ſed ex diverſo Aquilarum coïtu naſcuntur: Id quidem quod ex iis natum eſt, in Oſſifragis ge-*

nus habet è quibus Vultures generantur minores.

72. Egregia certè laudatur *Oſſifragarum* pietas, etiam in aliarum Aquilarum pullos. Nam ut cit. loc. Plinius refert, *ejectos à Parentibus cognatum genus Oſſifragæ excipiunt, & educant cum ſuis.* Idem Ariſt. habet libr. 6. Hiſtor. Anim. cap. 6. & libr. 9. cap. 34.

73. Ac univerſo Aquilarnm generi hoc tribuit Aldrovandus, quòd erga pullos teneriores magnâ indulgentiâ & benignitate utantur. *Vbi enim*, inquit, *ob ſtomachi debilitatem ſolidiorem cibum concoquere nequeunt, tum ſanguinem à præda exſuctum, neque hauſtum, ſuo in os pullorum parentes evomunt, hoc pacto levi atque digeſtu facili recreantes cibo, qui morbo fracti duriuſculum ſeu difficiliorem conficere non poſſunt. Iuxta illud Iob. c. 39.* ℣. 33. *Pulli ejus* (nempe Aquilæ) *lambunt ſanguinem.*

74. Hunc ſanguinem, quem ex ore Parentis lambunt pulli, ex Oſſifragæ

fragæ corpore profluere, (ut de Pelicano fabulantur,) fortaſſe nonnulli rati ſunt, dum fortè ex ore juxtâ pectus vel ad latera defluere contingit: ut inde forſan de Pelicano fabula, vivificante pullos ſuos, ſit orta. Interim ea fabula, quatenus ſanguine parentum refici creduntur pulli, non uſque quaque à natura rerum aliena cenſeri debet: cùm ſanè Vulpes quoque à famelicis catulis abdomen ſibi corrodi ac lacerari, ſeque tandem ita vivas devorari, patiantur.

75. Hiſtoriam memoratu dignam hîc ſubnectam, quam olim ex ore Nobiliſſ. & Ampliſſ. Viri, D. GERARDI ab HŒCLUM, Conſulis Hardervi-ceni, faventiſſimi ac familiariſſimi Amici, notavi. Obſervavit ipſemet in ædibus Affinis ſui, famelicos pullos Vulpinos, ac famulorum incuriâ neglectos, lacerare primùm abdomen matris cæpiſſe; pòſt refectos cibo, abſtinuiſſe, ac interea vulnera matris ſa-

nata eſſe: Præ novitate rei, ſtudio poſtmodùm denuò paſſi ſunt eſurire; ubi iterum ut antè lacerarunt primùm abdomen, poſt matrem totam devorarunt: ita ut oſſium compagem reliquam, abſumptâ à pullis univerſâ carne, ipſemet vir Nobiliſſ. viderit.

76. Etiam mortua quodammodò animalia nonnulla revivificari poſſe, ſiquidem vita pro functionibus ipſis accipienda ſit, ex Ariſtot. 2. de anim. cap. 1. liquet in Hirundinibus aliiſque animantibus, hyberno tempore quaſi mortuis, ac cum Sole verno reviviſcentibus. Simile quid circa pullos Pelicani aut aliarum fortè quarundam Avium poſſe forſan habere locum, non magis mirum eſt, quàm Naturam rerum à Deo admirandam eſſe conditam. Ut ſaltem ideo ſequius quid de Patribus ſtatuendum non ſit, quòd paſſi fuerint vulgari ejuſmodi ac fabuloſâ perſuaſione longiùs ſeſe ab ipſa Naturæ veritate abduci: dum interim ejuſmodi fabu-

las,

las, de Pelicano, Phœnice, aliaſve ſimiles, à vulgo dudum receptiſſimas, atque ab ipſiſmet ex vulgata perſuaſione pro rei veritate admiſſas, inſtituto ſacro accommodantes, nequaquam aberrârunt à vero Spiritus Sancti ſcopo.

77. Magis interim ad ſcopum itidem Phyſicum collimat Franzius Hiſt. anim. part. 2. cap. 4. prudenterque ſe illis accommodat, qui ſimplicitati ac veritati ſimul divinarum doctrinarum, quæ vnicè ad ſalutem & ædificationem pietatis intentæ ſunt, Sapientiam humanam miſcentes, ac vulgari eâ docendi ratione, ad captum plebejorum accommodatâ, uſitatiſſimâ etiam Spiritui Sancto, non contenti, exactiſſimam ubivis ἀκρίβειαν, eorum quoque quæ Philoſophiæ propria ſunt, in rebus fidei ac pietati inſervientibus, requirunt: *Iterum monemus ſtudioſos*, inquit, (poſt cautelam circa fabulam de Phœnice ibid. cap. præced. propoſitam,) *ut quando hinc ſimilitudines petere*

 libet,

libet, tum utantur his adjectionibus : Quemadmodum Veteres retulerunt : ſicut Patres ſcripſerunt : nimirum ne alios in his fabulis confirment.

78. Prudentur inquam ejuſmodi adjectiones adhiberi, ubi dicendum coram iis, quibus fabulæ illæ pro fabulis habentur; atque ab iis fortè, qui ejuſmodi hiſtoriolas reverà fabuloſas eſſe norunt: Cæterùm parum facit ad pietatis ac veræ fidei ædificationem, ſive quis ſciat ſive ignoret fabuloſa eſſe id genus, de Pelicano, de Phœnice, &c. commenta; ſive rerum naturalium exquiſitiorem ſcientiam hauſerit, ſive in rebus ad naturam ſpectantibus planè rudis ſit; ſive omnia genera animantium eorumque naturas exactiſſimè cognoſcat, ſive vel ipſi Plinio in omnibus fidem adhibeat, adeóque plurima fabuloſa admittat.

79. Utique nemini unquam fabula de Aſpide aures ad incantationem obturante, aut de ſenecta Aquilæ, obfuit

ad

ad ſalutem: nec tali cautelâ uſquam uſus eſt Pſalmographus. Ac licet fortaſſe, verſari in fabulis ejuſmodi, adverſum ſit naturali ſcientiæ; neutiquam tamen id ipſum adverſum cenſeri debet ſapientiæ divinæ: certè promovendo Spiritus Sancti inſtituto idipſum quandoque non malè reſpondet. Sic cogitationes Dei non ſunt ut cogitationes hominum; nec viæ Dei, ut viæ mortalium!

80. Fortaſſe non magis cautelâ opus habet, ſi quis coram rerum naturalium ignaro vulgo, receptam quamcunque perſuaſionem, utut fabuloſam, modò ἀδιάφορον, ac ſuperſtitione carentem, rebus veritati divinæ inſervientibus accommodet ad pietatem ædificandam; quàm ſi quis ſine cautela cum Jothamo Judic. 9 ℣. 7. & ſeqq. fabulam rei adumbrandæ idoneam excogitet, de arboribus ſibi Regem quærentibus.

81. Nec verò plus diſpendii ad pietatem veramque fidem orietur, ſi quis

forte in fabuloſa de Pelicano ac Phœnice narratione confirmetur; quàm ſi in Lybia Pygmæos habitare credat, aut in Æthiopia reperiri Apes magnitudine catellos ſuperantes.

82. Profectò, non is præ aliis excellit in Theologia, nec magis in vera pietate vel fide confirmatus eſt, qui exactiſſimam naturalis hiſtoriæ cognitionem adeptus eſt; ſed is, qui maximè animo ſimplici ad Spiritus Sancti ſcopum attendit, & cui non eſt ſcandalo ſimplicitas Scripturæ, vel offendiculo Sacrorum Doctorum ruditas in iis quæ ſita ſunt extra Sacro-ſanctę Veritatis pomœria. Quid interim de Pelinano probabiliter ſtatui queat, liquet ex antedictis.

DE PHOENICE.

83. PHœnicis fabulam itidem paucis excutere lubet: quam Franzius hiſtor. ſacr. part. 2. cap. 3. futili omnino ratione refellit, dum eam pugnare

gnare aït cum Hiſtoria diluvii, ubi ſemper bina individua includuntur. Quaſi verò & veſpæ, & ſcarabæi, & culices, & crabrones, & quicquid tandem diſtinctionem ſexus omnino nullam admittit, quicquid ſpontanea generatione ex principiis à Deo conditis produci aptum eſt, unà tamen cum ſuo pari in arcam cum Noacho fuerit ingreſſum: quaſi non ex limo ſui ac putrilagine Phœnix poſt diluvium potuerit, Deo ita volente, reſurgere æquè, atque ex ſuis cineribus eandem renaſci ajunt.

84. Sed ne fabulam non fabulam efficere velle videamur; prætermiſſis plurimorum de Phœnicis fabula opinionibus, quid ipſi de ea ſentiamus, paucis exponam.

85. Veriſimillimum equidem nobis videtur, *Phœnicem* fuiſſe *Characterem Hieroglyphicum* antiquorum Ægyptiorum, quo voluerint denotare Cæli ſeu Mundi & Aſtrorum contemplationem

&

& cognitionem in *Phœnicia* primùm eſſe ortam. Ut adeò ipſa illa avis, ſuis coloribus depicta, Mundum univerſum ſignificet.

36. Quippe aurei coloris *caput* illi tribuunt, quo Cælum ſtellatum, ſeu ſuprema Mundi adumbrant: *Corpus* variegatum rubro, viridi, ac flavo colore, in Mundi Medio Terram ipſam denotat: Cyaneum *pectus*, ſubjectam terris aquam: purpuraſcens *cauda*, Expanſum, ſeu circumfluum terris aërem & æthera.

87. Hanc autem *Phœnicem*, ſeu *Mundum*, vivere & ſuperſtitem eſſe ajunt, donec revertatur in nidum ſuum, ſeu illam ſtationem ſitumve cæleſtium corporum conſequatur, quem obtinebat cùm primùm à Deo conderetur: Eo autem tempore peracto, per ſe ipſum *comburi Phœnicem*, hoc eſt, Mundum ſui conflagratione mutatum iri: quippe ut Ovid. in Metam.

Eſſe

Eſſe quoque in Fatis reminiſcitur aſſore tempus,
Quo mare, quo tellus, erectaque regio cæli
Ardeat, & Mundi moles operoſa laboret.

E cinere autem ſui tradunt *revireſcere* ac *reviviſcere Phœnicem*, hoc eſt, renovatum iri Mundum ex ſuperſtite ab incendio materia.

88. Illa autem duratio Mundi, ſeu revolutio cæleſtium corporum, donec omnia recuperare credantur priſtinum ſitum, *Annus ſidereus magnus* dictus eſt: Unde Plinius libr. 10. cap. 2. de Phœnice, *Cum hujus alitis vita*, inquit, *magni converſionem anni fieri, prodit Manilius: Iterumque ſignificationes tempeſtatum & ſiderum eaſdem reverti: Hoc autem circa meridiem incipere, quo die Signum Arietis Sol intraverit.*

89. Diverſimodè autem illa temporis quantitas, quâ converſio illa Mundi magna (quam & *annum Platonicum* vo-

vocant,) abſolvatur, à variis definitur: Alii 49000. annos illi tribuunt; alii 36000. alii 25000. Firmicus 1461. conſtituit. Virgilius novam converſionem, novamque Mundi originem ſub Auguſto inchoare voluiſſe videtur, cùm inquit:

Iam nova progenies cælo demittitur alto,
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

90. Ex tali incerto calculo Sapientum, incertus annorum numerus *Phœnici* datus eſt. Plinius *ſexcentos* & *ſexaginta annos* vivere ſcribit: Alii *ſepties mille & ſex annos*: Solinus *duodecies mille, nongentos, trecentos*, ac *duodecim*. Alii *quingentos* tantum. Hæc de fabula Phœnicis, avidè olim à Patribus arrepta ac credita: Ex qua plurimi Scriptores Eccleſiaſtici antiqui, Tertullianus, Lactantius, Ambroſius, & alii, varias ſimilitudines & allegorias eliciunt; quas prætermittimus.

Ad ex-

Ad explendas Pagellas reſiduas, addam ſequentia,

DE UNICORNU AFRICANO,

Ex Celeberrimi Viri,

D. THOMÆ BARTHOLINI,

Hiſtor. Rariorum Cent. 2. Hiſt. 61.

FRANCISCUS Marchio de Magellanes Africanus, nomine Regis ſui Guinenſis ad Curlandiæ Ducem Legatus, Haſniæ 1652. menſe Octobri ſubſtitit, viſiſque rarioribus in Technicothecâ Regiâ, inprimis Unicornu boreali nuper ex Groenlandiâ advecto, undecim ſpithamas longo; mirabatur cornu hujus longitudinem, monuitque diverſum in patriâ ſuâ Unicornu reperiri ex genere quadrupedum ſæpe à ſe viſum, nec de eo in Africâ dubitari. Quia verbis pondus ineſſe videbatur hominis non barbari ſed Chriſtiani, . generi Regis ut ferebat & nepotis,

potis, de animali iſto ejuſque cornu diligentius inquiſivi, Sereniſſimo Rege meo clementer jubente, hæcque ex ejus relatione comperi.

Unicornu quadrupes Africanis illius *Tirè bina* vocatur, hoc eſt, cornutum animal. Velociſſimum animal & ferum in deſerto magno *Canò* Africæ oberrat, unde vivum capi facilè nequit, ſed ſagittis figitur. Cadaver tamen in deſerto reperitur, & in uſum venit incolis, quod cum veterum Monocerote non multum abludit. Ipſe Magellanicus vivum viderat nunquam. Rogavi tamen ut Regis ſui opera Sagittarii conferto agmine emitterentur, quo vel vivum capiatur, vel oſſa, pellis, cranium & cornu ipſum nobis tranſmittantur.

Magnitudine & formâ equum mediocrem exprimit, capite, cruribus & pedibus piloſis, jubâ brevi vixque ſpithamam prolixa, cauda equina, ſed non valdè piloſa. Cutis univerſa glabra pilis breviſſimis.

Color

Color in dorſo cinereus, lineâ nigrâ per medium dorſi excurrente, à maxillâ verò inferiore ad abdomen candidiſſimus.

In fronte crinium faſciculus viſitur, ex cujus medio excreſcit Cornu unicum, cui faſciculus ille pilorum ſemper adhæret, quanquam Cornu à fronte animalis ſit ſeparatum.

Cornu ipſum, vix tres ſpithamas ſuperat, octo vel novem circiter pollices craſſum in baſi. In apice hujus cornu faſciculus pilorum rubrorum eſt appenſus, pugni amplitudine, quod hactenus nulli Unicornuum ſpeciei proprium audivi vel legi.

Cornu neque in gyros contortum inſtar Unicornu borealis, ſed exiguas eminentias habet & inciſuras, quæ à fronte recta linea ad apicem producuntur. Color flaveſcens. Cavum circa radicem. Mas ſolus cornu iſto ſolo viſitur, fœmina in reliquis mari ſimillima ſine cornu.

Africani

Africani magnum huic cornu ſtatuunt pretium ob virtutes decantatas. Contra venena omnia illud exhibent, tam intus ſumptum quàm extra. Fera antequam bibat, ſemper cornu aquis mergit, quæ exinde planè turbantur. Unde incolæ cornu adhibituri, apicem cum faſciculo pilorum aquis mergunt, ex quo deinde aquam ſalutis gratia exſugunt. Aqua faſciculo immerſo ebullit, ſicut id omnibus ſiccis uſu venit, Unicornu foſſili, calcinatis cornibus, & de veterum Monocerote fama fert.

Caro Monocerotis Africani non ingrati ſaporis, recenter cocta & comeſta, lepram curat. Pili caudæ in pulverem cremati, & in vino Hiſpanico aſſumpti, dyſentericis prodeſt.

Monocerotis hoc genus nunquam deſcriptum aut depictum fuit. &c.

Relationi novæ fidem plenam ſpondemus, quando ex condicto Unicornu ipſum ad Sereniſſimum Regem noſtrum Marchio Magellanicus tranſmiſerit.

F I N I S.

99 947397

224

Digitized by Google